

Ірина Петренко

**ІСТОРИК ВІРА ЖУК (1928-2008):
ЖИТТЯ, ВІДДАНЕ НАУЦІ**

МОНОГРАФІЯ

Київ 2017

Iryna Petrenko

HISTORIAN VIRA ZHUK (1928-2008):

Life devoted to science

MONOGRAPH

Kyiv – 2017

УДК 929:930(477.53)В.Жук

П 30

Рекомендовано до видання вченою радою Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», протокол № 3 від 15 березня 2017 р.

Автор:

І.М. Петренко, д.і.н., професор кафедри педагогіки та суспільних наук Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Наукові редактори: к.і.н., доцент кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка **І.І. Діттан**; к.і.н., доц., радник Всеукраїнської Асамблеї болгар України **Н.І. Самойленко**.

Рецензенти:

І.Г. Передерій, д.і.н., професор, завідувач кафедри українознавства, культури та документознавства Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка; **Л.І. Синявська**, д.і.н., професор кафедри історії України Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Петренко І. М.

Історик Віра Жук (1928-2008): життя, віддане науці. – Київ: МІЛЕНІУМ, 2017. – 516 с.

ISBN 978-966-8063-79-47

Монографію присвячено дослідженню життєвого і наукового шляху відомого українського історика, вченої-болгариста, енциклопедиста, архівіста, педагога, однієї з фундаторів історичної регіоналістики на Полтавщині, кандидата історичних наук, доцента, заслуженого працівника культури України Віри Никанорівни Жук (1928-2008). Увагу приділено з'ясуванню внеску вченої в розвиток історичної болгаристики та історичного краєзнавства Полтавщини. Вчена є авторкою (самостійно чи у співавторстві) близько 1 000 публікацій (наукових статей, монографій, довідників, довідок, енциклопедичних видань, нарисів, методичних рекомендацій на допомогу викладачам, брошур, а також статей, повідомлень у періодичних виданнях). Наголошується на тому, що Віра Жук своєю глибокою і активною науково-пошуковою роботою продовжила краєзнавчі традиції Полтавщини та української історичної науки. Вміщено бібліографічний покажчик праці Віри Жук. Багато світлин у роботі друкуються вперше.

Дослідження розраховане на істориків, краєзнавців, викладачів і студентів та всіх, хто цікавиться історією.

На обкладинці: Фото Віри Жук.

УДК 929:930(477.53)В.Жук

П 30

ISBN 978-966-8063-79-47

© І. М. Петренко, 2017

ЗМІСТ

Передмова	8
РОЗДІЛ I. Історіографія та характеристика джерельної бази	15
1.1. Історіографія теми	15
1.2. Джерельна база дослідження	23
РОЗДІЛ II. Життєвий та науковий шлях Віри Жук:	29
2.1. Ранні та студентські роки	29
2.2. Формування і ствердження як особистості і науковця	50
2.3. Педагогічна діяльність	67
2.4. Участь у фундаментальному енциклопедичному виданні «Історія міст і сіл Української РСР»	87
РОЗДІЛ III. Науковий спадок ученої:	102
3.1. Дослідження з історії України та всесвітньої історії:	102
3.1.1. Українсько-болгарські відносини у науковому доробку Віри Жук	102
3.1.2. Давньобулгарські літописи як джерело з середньовічної історії України	115
3.1.3. Протоболгари в давнину: полтавський та український виміри	129
3.2. Історична регіоналістика у науковому доробку Віри Жук та її роль у збереженні історичної пам'яті українців:	158
3.2.1. Давня і середньовічна історія Полтавщини	158

3.2.2. Козацька доба та її видатні діячі	190
3.2.3. Історія Церкви на Полтавщині	194
3.2.4. Історія німецьких поселенців (колоністів) на Полтавщині	201
3.2.5. Топоніміка та історія адміністративно-територіального поділу Полтавщини	207
3.2.6. Полтавщина в період Української революції (1917-1921 рр.) та Другої світової війни (1939-1945 рр.)	224
3.2.7. Історія освіти, науки, культури, пам'ятки природи та музейницька робота на Полтавщині	233
РОЗДІЛ IV. Громадсько-просвітницька діяльність Віри Жук та повсякденне життя вченої:	248
4.1. Участь у громадських організаціях. Науково-популяризаторська діяльність ученої	248
4.2. Повсякденне життя	264
4.3. Вшанування пам'яті вченої	284
Висновки	294
Conclusions	299
Додатки	304
Список використаних джерел і літератури	351
Бібліографічний покажчик праць Віри Жук	419
Покажчик імен	497

CONTENTS

Preface	8
CHAPTER I. Historiography and characterization of sources:	15
1.1. Historiography of the topic	15
1.2. The source base of study	23
CHAPTER II. The life and scientific way of Vira Zhuk:	29
2.1. Early and student years	29
2.2. The formation and strengthening of personality and scientist	50
2.3. Educational activity	67
2.4. Participation in the fundamental encyclopedias «History of Towns and Villages of the Ukrainian SSR»	87
Chapter III. Research heritage of the scientist:	102
3.1. Research on the history of Ukraine and World History:	102
3.1.1. Ukrainian-Bulgarian relations in the scientific heritage of Vira Zhuk	102
3.1.2. Old Bulgarian records as a source of medieval history of Ukraine	115
3.1.3. Protobulgarians in ancient times: Poltava and Ukrainian dimensions	129
3.2. Historical regionalism in the scientific heritage of Vira Zhuk and its role in the preservation of historical memory of Ukrainians:	158

3.2.1. Ancient and medieval history of Poltava	158
3.2.2. Cossack era and its prominent figures	190
3.2.3. History of the Church in Poltava	194
3.2.4. The history of German settlers (colonists) in Poltava	201
3.2.5. Toponymy and history of administrative-territorial division of Poltava	207
3.2.6. Poltava during the Ukrainian revolution (1917-1921) and World War II (1939-1945)...	224
3.2.7. The history of education, science, culture, natural monuments and museum work in Poltava	233
CHAPTER IV. Social and educational activities of Vira Zhuk and daily life of the scientist:	248
4.1. Participation in public organizations. Research and promotional activities of the scientist	248
4.2. Everyday life	264
4.3. Honouring the memory of the scientist	284
Conclusion	294
Appendices	304
List of sources and literature	351
Bibliographic index of Vera Zhuk's works	419
Index of name	497

*З вдячністю
Вчителю, професіоналу,
інтелігентній,
висококультурній, порядній, щирій
і відданій науці людині,
глибокому вченому-енциклопедисту,
громадянину і великому патріоту України
Вірі Жук*

ПЕРЕДМОВА

*Полтавщина – справжня духовна скарбниця України, адже вона дала людству цілу плеяду талановитих людей: учених, письменників, поетів, митців, винахідників, державних і військових діячів. З-поміж них відома в Україні та за кордоном вчена-історик, архівіст, фахівець у сфері славістики, зокрема, болгаристики, краєзнавець, глибокий знавець джерел, авторка багатьох наукових праць **Віра Никанорівна Жук** (1928-2008). Ця талановита і багатогранна постать варта того, щоб про неї писали книги та глибоко вивчали її наукову спадщину. Її працелюбство і жертовність в ім'я наукової істини можуть слугувати прикладом для нащадків.*

Час невблаганний, серед нас уже немає цієї світлої, доброї і по-справжньому щирої людини. Господь відміряє людині довжину життя, а вона сама вже визначає рамки його глибини і висоти. Без перебільшення варто сказати, що Віра Никанорівна досягла в житті найвищих вершин і найглибших глибин.

У житті багатьох дослідників є люди, які вплинули на їхній розвиток, становлення, були зразком для наслідування у виборі життєвої позиції, пріоритетів та

ідеалів. У моєму житті такою Вченою з великої літери була Віра Никанорівна Жук (1928-2008) – талановита і глибока дослідниця, вчена-енциклопедист, людина сильної волі, незламної життєвої позиції, патріот України.

Вчена зробила ряд важливих наукових висновків, які не втратили актуальності і на сьогодні, при цьому залишаючись скромною людиною. Віра Никанорівна була справжньою інтелігенткою, надзвичайно порядною, ввічливою і доброзичливою людиною. Я ніколи не бачила її роздратованою чи суворою, здавалося, що ця людина зовсім не має негативних емоцій, незважаючи на те, що опоненти її критикували, дорікали, ображали, не хотіли навіть слухати її аргументів у розв'язанні певних наукових проблем, а поверхово робили висновки та давали кон'юнктурні оцінки. При цьому вчена з усією толерантністю і, водночас, наполегливо доводила свою точку зору, спираючись на наявну джерельну базу, в собі переживала образу, не показуючи на зовні свої хвилювання, не даючи волі емоціям.

Вчена-дослідниця на багато питань в історії України мала власну точку зору, добре знала джерела, як вітчизняні, так і іноземного походження. Свої глибокі і науково обґрунтовані розвідки вона писала нерідко за складних життєвих і родинних обставин, зазнаючи часом переслідувань радянської системи та недоброзичливців.

Внесок Віри Жук у розвиток сучасної вітчизняної історичної науки, зокрема – болгаристики та регіоналістики, важко переоцінити. Віра Жук після Льва Падалки, Іван Павловського, Миколи Арандаренка, Василя Бучневича та інших продовжила закладені традиції дослідження історичного краєзнавства Полтавщини. Її

ім'я золотими літерами вписано в історичну регіоналістику Полтавщини.

Праці Віри Никанорівни сприяють збереженню історичної пам'яті та ідентичності багатьох етносів. Висновки В.Н.Жук у галузі давньої історії України є величезним здобутком української науки. Їй належить пріоритет залучення у науковий обіг багатьох фактів з давньої та середньовічної історії України, що значно збагачує наше минуле. В.Н.Жук органічно вписала давню історію України в європейський контекст, наголошуючи, що в давнину територія сучасної України і Полтавщина, зокрема, перебували на перетині важливих цивілізаційних процесів, тут творилася справжня європейська історія. Вона є однією із тих учених, які органічно вписали історію України у європейський контекст.

Віра Жук була напрочуд принциповим, об'єктивним, наполегливим, трудолюбивим, кришталево чесним ученим. Її людські якості та чесноти – поза сумнівом. Вона була надзвичайно щирою, доброзичливою, порядною, чуйною, толерантною, інтелігентною, висококультурною людиною. Таких людей, як Віра Жук, українські козаки називали «сіль землі», тому що на таких, як вона тримається Земля, відтак до неї завжди тягнулися люди. Вчена ніколи не відмовляла у допомозі, завжди вислуховувала, радила, допомагала словом і ділом, підтримувала.

Віра Никанорівна виховала цілу плеяду студентів, учнів, послідовників, завдяки її допомозі вони торували свій шлях у науці. Свої знання В.Н.Жук передавала молодим вченим: консультувала, радила, допомагала. До неї завжди можна було звернутися з будь-яким запитанням з історії України і Полтавщини, вона завжди знаходила на нього відповідь, або радила літературу, що її

варто було прочитати. Колишні студенти і науковці завжди згадують Віру Никанорівну з вдячністю і ніжним трепетом у душі. Адже її здатність надихати, пробуджувати інтерес, розвивати творчі здібності, поради не лише на науковій ниві, але й у повсякденному житті, викликають захоплення і щире вдячність.

Вихід у світ чергової роботи Віри Никанорівни означав те, що ще одна заповнена лакуна з історії національної минушини, пролило світло на «білу пляму» в історії України, започатковано толерантний, неупереджений підхід до розв'язання проблемних, недостатньо досліджених питань, які турбували вчених. Зважаючи на це, роботи Віри Никанорівни будуть актуальними завжди.

Віра Никанорівна була великим патріотом України, навіть у радянські часи не схибила і не поступилася своїми принципами й ідеалами. Висока культура, грамотність, здатність бачити основне, відкидаючи другорядне, було нормою і частиною її повсякденного життя.

Я дякую долі за те, що мала честь бути ученицею й молодшою товаришкою такого глибокого і талановитого Ученого, прекрасної Людини і справжнього Майстра !!!

Зважаю за потрібне висловити велику вдячність людям, які підтримували мене у підготовці даної праці. Це, передусім, мої колишні викладачі, якими я пишаюсь – це к.і.н., доц. кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, талановита і глибока дослідниця історії України Ірина Іванівна Діптан та к.і.н., доц., радник Всеукраїнської Асамблеї болгар України, вчена-болгарист, ґрунтовна дослідниця українсько-болгарських відносин Наталія Іванівна Самойленко. І.І.Діптан та Н.І.Самойленко були науковими редакторками даного дослідження. Велика подяка вам за підтримку, розуміння,

ваші спогади надихали мене на роботу над науковою розвідкою та спонукали до роздумів та осмислень.

Висловлюю щиру вдячність рецензентам – д.і.н., проф., завідувачці кафедри українознавства, культури та документознавства Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка І.Г.Передерій, яка була студенткою В.Н.Жук і нині з теплотою і вдячністю пригадує лекції вченої. Подяка рецензенту – д.і.н., проф. кафедри історії України Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького Л.І.Синявській за увагу до цієї книги і статті В.Н.Жук.

На велику подяку заслуговує історик-краєзнавець, вчитель історії з с. Бреусівка Козельщинського району Полтавської області Григорій Дмитрович Сердюк, який люб'язно надав своє листування з Вірою Никанорівною, фото і відеозаписи, поділився матеріалами особистого архіву. Без Ваших фундаментальних матеріалів дане дослідження було б практично неможливим.

Велику подяку висловлюю львівському журналісту і письменнику Володимирі Сергійовичу Радовському, котрий лише раз зустрічався з Вірою Никанорівною, однак листувався і рецензував її дослідження. Спасибі Вам за ваші поради, Ви стали одним із натхненників даної монографії.

Подяка к.і.н. Зої Іванівні Хижняк, колишній співкурсниці Віри Никанорівни Жук з Києва. Спасибі Вам за розповіді, спогади, підтримку моїх зусиль у напрямку завершення наукового дослідження.

Висловлюю подяку Івану Наумовичу Гальчуку з Києва, котрий люб'язно поділився спогадами про співпрацю з Вірою Жук у підготовці фундаментального видання

підготовки полтавського тому «Історія міст і сіл Української РСР» та своїми світлинами.

Особлива подяка Тетяні Іванівні Жванко, колишній студентці і сусідці Віри Жук. Дякую Вам за подробиці з повсякденного життя Віри Никанорівни, її родинного оточення, друзів і колег. Завдяки розповідям Тетяни Іванівни я спробувала показати Віру Жук не лише як талановиту дослідницю і вчену, а й як гостинну господиню, чуйну, чесну, добру і щирю людину.

Окрема подяка співробітникам Полтавського обласного інститут післядипломної педагогічної освіти імені М.В.Остроградського, які завжди гостинно приймали Віру Никанорівну, друкували її наукові розвідки, запрошували читати лекції. Така увага і визнання, безумовно, продовжили її життя та роботу.

Вдячність членам Полтавського Клубу книголюбів, зокрема, його голові Галині Опанасівні Піхновській (1928-2015) за підтримку наукових праць Віри Никанорівни, бажання завжди вислухати її гіпотези, небайдужість та чуйність до неї. У певний період члени Клубу книголюбів були одними з небагатьох симпатиків наукової творчості Віри Жук. Без сумніву, це спонукало її до подальших розвідок, не дозволяло опустити руки, а вселяли віру в її затребуваність і значимість.

Дякую за допомогу історику з Києва Наталії Ховайбі за небайдужу позицію та готовність допомогти у зборі матеріалів для дослідження.

Принагідно зауважу, що Віра Никанорівна не любила писати про себе, відмовлялася складати бібліографічний список своїх праць, говорячи що вже давно не веде облік своїх наукових студій. У листі від 1 листопада 1989 року до родини Аббасових у м. Миргород вчена зауважувала: «Відносно біографії. Мене це найменше хвилює. Мені люди

стільки зробили підлості, скільки поливали мене брудом скрізь і всюди, що мені буде спокійніше, коли вони нічого про мене не будуть писати, той же П.П., який через центральну пресу мене поливав брудом, доводячи, що я нічого не знаю, а його друзі в своїх писаннях мене називали свого часу «аферистом від науки». Заздрість когось гложе так, що мені підлість зробили і коли оформляли на пенсію. Ну та Бог із ними»¹.

У листі від 20 січня 1992 року до подруги Віра Никанорівна писала: «Я ж ніколи собі не дозволяла ні найменшої нетактовності в стосунках зі студентами. Багато з них і нині мені пишуть, інші просять виступити в школі, провести урок з історії Полтавщини. Та коли мене просять написати свою автобіографію, я відмовляюся це робити. Мені тяжко її писати»².

Відтак, ґрунтовне дослідження про Віру Никанорівну Жук – Велику Вчену, скромну труженицю, глибоку і порядну людину – на часі, понад те – необхідне. Така шляхетна постать мусить посісти своє гідне місце в науці, про неї має знати широке коло читачів – науковців, краєзнавців, педагогів, пересічних читачів.

Подяка всім, хто любить, поважає, шанує, пам'ятає і визнає Віру Никанорівну Жук !!!

**Ірина Петренко,
19 березня 2016 року – 20 квітня 20017 року,
м. Полтава**

¹ Державний архів Полтавської області (далі – ДАПО), ф.9164, оп.1, спр.174, арк.76.

² ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.174, арк.90 зв.

РОЗДІЛ I. Історіографія та характеристика

джерельної бази

1.1. Історіографія теми

Історія, як і кожна наука, проявляється через наукову спадщину її представників. В сучасній вітчизняній історіографії дослідження, присвячені окремим персоналіям, посідають особливе місце. Змальовування творчих портретів істориків допомагає створити широку панораму розвитку української історичної науки.

Зважаючи на це, завжди буде актуальним звернення до відомих представників минулого. До особистостей, життєвий шлях і наукова спадщина яких заслуговує на спеціальне дослідження, можна віднести Віру Никанорівну Жук (1928-2008) – авторитетну вчену-слависта, талановиту і глибоку дослідницю історії України та Полтавщини, здібного педагога та методиста.

Комплексне дослідження, присвячене науково-педагогічній та просвітницькій діяльності Віри Жук, сприяє більш глибокому розумінню особливостей розвитку радянської та сучасної вітчизняної історичної науки, а також дає можливість визначити внесок ученої в розробку пріоритетних проблем болгаристики, історії України та, зокрема, регіоналістики.

Досягнення Віри Никанорівни Жук, її висока громадянська позиція, повсякденне життя, спілкування з колегами та оточенням дозволяють скласти образ жінки-історика, котра працювала як радянської доби, так і за новітньої незалежності України, з'ясувати модель поведінки, тактики та стратегії існування в соціумі.

Серед радянських і сучасних істориків-болгаристів, дослідників історії України, краєзнавців другої половини ХХ ст. – початку ХХІ століття постать Віри Жук посідає своє вагоме, гідне місце. Все її життя було віддане історичній науці, справі історичної освіти, просвітництва і виховання молодого покоління.

Актуальність теми обумовлюється і недостатнім висвітленням творчої біографії вченої. Вивчення наукової спадщини і педагогічної майстерності В.Н.Жук продовжується вже тривалий час, але носить фрагментарний характер, не створено цілісного її портрета як вченої-болгариста, дослідниці історії України, краєзнавця, так і педагога, методиста та громадського діяча. Нині у історичній науці відсутнє всебічне дослідження науково-педагогічної діяльності вченої.

Дана монографія стане першою спробою осмислити постать талановитої вченої Віри Никанорівни Жук, проаналізувати її наукову спадщину, педагогічну діяльність та активну громадянську позицію.

Об'єктом дослідження даної роботи є життя та творчість радянської і пострадянської науково-гуманітарної інтелігенції, яка була вихідцем із української провінції, однією з найкращих представників якої була В.Н.Жук.

Предметом дослідження є наукова спадщина В.Н.Жук у сфері історичної болгаристики, історії України, регіоналістики, її педагогічна творчість у вищій школі та громадсько-просвітницька діяльність.

Хронологічні рамки роботи охоплюють роки життя і діяльності Віри Никанорівни Жук – 1928-2008 роки.

Специфіка роботи визначає параметри для історіографічного огляду, побудованого за проблемно-хронологічним принципом.

Історіографію проблеми доречно буде систематизувати, поділивши на кілька груп: до першої варто віднести **наукові розвідки** про життєвий шлях та наукову спадщину В.Н.Жук; до другої – **науково-публіцистичні праці**, присвячені вченій та до третьої – стислі **довідкові відомості** про неї.

Одна з перших **наукових розвідок**, де проаналізовано краєзнавчі дослідження Віри Жук, міститься у монографії «Історичне краєзнавство в Українській РСР» (К., 1989). У роботі висвітлено стан та розвиток краєзнавчих досліджень в Україні як частини історичної науки. П.Т.Тронько, аналізуючи стан краєзнавчих досліджень, наголосив на тому, що одночасно з участю у підготовці тому «Історія міст і сіл Української РСР. Полтавська область» В.Н.Жук опублікувався кілька брошур, які присвячені історії населених пунктів Полтавщини, зокрема Диканька, Санжари³.

Певну кількість праці про життєвий і науковий шлях історика Віри Жук присвятила доктор історичних наук, професор, учениця Віри Жук І.М.Петренко. До 80-річного ювілею вченої дослідниця підготувала розвідку, в якій було зроблено спробу підбити підсумки багаторічної пошукової і дослідницької роботи В.Н.Жук⁴. І.М.Петренко опублікувала низку статей, де проаналізовано науковий спадок і внесок ученої в українську та світову історію⁵.

³ Історичне краєзнавство в Українській РСР / Відп. ред. П. Т. Тронько. – К. : Наукова думка, 1989. – 240 с.

⁴ *Петренко І.М.* Віра Никанорівна Жук: талановита дослідниця на ниві історичної науки України / І. М. Петренко // Постметодика. – 2008. – № 2. – С. 51-55.

⁵ *Петренко І.М.* Віра Жук – корифей вітчизняного освітянського краєзнавства / І. М. Петренко // Краєзнавство. – К., 2011. – № 3. – С.

Грунтовні статті про Віру Жук та рецензії на її праці підготував полтавський історик, краєзнавець, кандидат історичних наук О.П.Єрмак⁶.

115-119; *Петренко І.М.* Шкільний музей українсько-болгарської дружби в селі Мала Перещепина Новосанжарського району Полтавської області: історія створення і функціонування / І. М. Петренко // Краєзнавство. – К., 2013. – № 3. – С. 85-90; Petrenko I. Famous Ukrainian historian: Vera Zhuk (1928 – 2008) / I. Petrenko // Women and politics in a global world / International congress, April 16-17, 2015, Istanbul Aydin university / Abstract proceedings. – Istanbul, 2015. – P. 98; *Петренко І.М.* Віра Жук (1928-2008) – відома вчена-болгарист / І. М. Петренко // Науковий потенціал славістики: історичні здобутки та тенденції розвитку : тези доповідей Міжнар. наук. конф. до Дня слов'янської писемності і культури, м. Київ, 21 травня 2015 року. – К., 2015. – С. 166-168; *Петренко І.М.* Віра Жук – відомий вітчизняний історик-архівіст / І. М. Петренко // Студії з архівної справи та документознавства. – К., 2015. – Т. 22-23. – С. 180-184; *Петренко І.Н.* Из поколения детей войны (историк Вера Жук 1928-2008) / И. Н. Петренко // Женщины и женское движение за мир без войн и военных конфликтов (К 70-летию Победы в Великой Отечественной войне): [Текст]: материалы Восьмой международной научной конференции РАИЖИ и ИЭА РАН, 8 – 11 октября 2015 года, г. Старый Оскол. – М. – Старый Оскол: ИЭА РАН, СТИ НИТУ «МИСиС», 2015. Т. 3. – С. 132-134; Petrenko I. Famous Ukrainian Historian: Vera Zhuk (1928–2008) / I. Petrenko // Nowa Ukraina / New Ukraine / Instytut Historii UJ, Instytut Stosunków Międzynarodowych PWSW. – Kraków–Przemyśl. – 2015. – № 15. – P. 51-58; Petrenko I. Famous Ukrainian Historian: Vera Zhuk (1928–2008) / I. Petrenko // Teza komisji historycznej / Polska academia nauk oddzial w Lublinie. – Lublin, 2016. – Tom XIII. – S.233-242. *Петренко І.Н.* Историк Вера Жук (1928-2008) / И. Н. Петренко // Роль женщины в развитии современной науки и образования : сборник материалов Международной научно-практической конференции, 17–18 мая 2016 г., Минск / БГУ ; редкол.: И. В. Казакова, А. В. Бутина, И. В. Олюнина. – Минск : БГУ, 2016. – С.295-300.

⁶ *Єрмак О.П.* Життя, віддане історії рідного краю // Трудова Полтавщина. – Полтава, 2008. – 21 листопада; *Єрмак О.П.* Життя, віддане рідному краю // Історична пам'ять. Науковий збірник

Болгарська тематика в науковій спадщині Віри Жук знайшла висвітлення в студіях вченої-болгариста, полтавського історика, колишньої колеги В.Н.Жук, кандидата історичних наук Н.І.Самойленко⁷. Дослідниця глибоко проаналізувала наукові розвідки Віри Никанорівни, присвячені українсько-болгарським відносинам та ролі болгарського чинника в давній історії України.

Науково-дослідницькій роботі В.Н.Жук в Державному архіві Полтавської області присвятили свої студії полтавські архівісти Т.П.Пустовіт⁸ і М.Чиркова⁹.

(Полтава). – 2012. – №27. – С.181-182; *Єрмак О.П.* Подвижниця краєзнавчої справи / Історія Полтавського педагогічного університету в особах (на посяту 90-річчя заснування закладу) / Гол. ред. В.О.Пашенко. – Полтава : АСМІ, 2004. – С.45-50.

⁷ *Самойленко Н.І.* Жук В.Н. як історик-болгарист / Н. І. Самойленко / Матеріали XI Міжнародної наукової конференції «Болгари Північного Причорномор'я», 15-16 жовтня 2010 року, м. Мелітополь. – Мелітополь-Велико Тирново, 2010. – С.158-168; *Самойленко Н.І.* Праболгари в исследовании полтавского краеведа / Н.И. Самойленко // Дуслык. – 2012. – С. 36-39; *Самойленко Н.І.* Сторінки історії праболгар у творчому доробку В.Н.Жук // Гуржіївські історичні читання: Збірник наукових праць / Черкаський нац. ун-т ім. Б.Хмельницького. – Черкаси: [б. в.], 2011. – Вип.4. – С.19-20.

⁸ *Пустовіт Т.П.* До ювілею архівіста / Т. П. Пустовіт // Архівний збірник до 80-річчя Державного архіву Полтавської області. – Полтава : ДАПО, 1998. – С. 315-333; *Пустовіт Т.П.* Жук Віра Никанорівна // ПОЛТАВІКА. Полтавська Енциклопедія: у 12 томах. – Том 12: Релігія і церква / Гол. ред. О. А. Білоусько. – Полтава: Вид-во «Полтавський літератор», 2009. – С.225.

⁹ *Чиркова М.* Жук Віра Никанорівна / М. Чиркова // Українські архівісти: Бібліографічний довідник: у 3-х вип. / Упор. Т. В. Портнова. – К. : Держкомархів, 2002. – Вип.2: 1940-1960-ті рр. – С.84-86; *Чиркова М.* Жук Віра Никанорівна // Українські бібліографи. Біографічні відомості. Професійна діяльність. Бібліографія / Відп. ред. Т.І.Вилегжаніна. – К. : [Б.в.], 2008. – С.150-151.

Співробітник архіву В.В.Коротенко в науковій розвідці розглянув науково-видавничу діяльність Державного архіву Полтавської області, окреслив основні етапи роботи, зокрема щодо підготовки путівників, збірників документів, довідкових видань. Дослідник підготував бібліографічний список праць Віри Жук за 1950-2007 роки¹⁰.

Аналізуючи *науково-публіцистичні праці*, які були присвячені Вірі Жук, варто проаналізувати розвідку полтавського журналіста і краєзнавця В.Посухова, яка була опублікована у 1981 році. Дослідник відзначив значну роль краєзнавчих досліджень Віри Никанорівни, яка відкрила нові сторінки славного минулого й уміло популяризувала їх. Автор звернув увагу на підготовку Вірою Жук матеріалів із історії населених пунктів області, про видатних земляків, зв'язки Полтавщини з болгарським народом тощо. Автор підсумував, що «творчий почерк В.Н.Жук відзначається глибиною дослідження, використанням великої кількості різноманітних матеріалів (що теж дуже цінно), вмінням яскраво і образно донести їх до широких мас»¹¹.

Науково-публіцистичною за характером є замітка історика М.І.Лахижі, котрий у 1999 році опублікував розвідку-роздуми про вихід книги В.Н.Жук «Із сивої давнину» та розмірковував над тим, як важливо для

¹⁰ *Коротенко В.В.* Видавнича та публікаційна діяльність Державного архіву Полтавської області у 1947-2007 рр. (бібліографічний покажчик) / В. В. Коротенко // Архівний збірник до 90-річчя Державного архіву Полтавської області / Матеріали наукової конференції: «Документальна спадщина Полтавщини: минуле, сучасне, перспективи». – Полтава, 2008. – С.271-363.

¹¹ *Посухов В.* Копав-копав криниченьку В. Посухов // Зоря Полтавщини. – 1981. – 5 травня.

сучасного дослідника мати спонсорів для видання своїх праць¹².

Полтавські журналісти у місцевій періодичній пресі публікували лаконічні відомості про В.Н.Жук, характеризували її громадське життя і наукову спадщину¹³.

Полтавська журналістка Ніна Король підготувала біографічну статтю про Віру Жук, іменем якої у 2016 році було названо одну з вулиць поблизу Полтави¹⁴.

Матеріали *довідкового характеру* містять хоча й лаконічні, проте важливі відомості про Віру Жук. Короткі біографічні дані про неї наявні в різноманітних бібліографічних, енциклопедичних довідниках. Такі статті містять стислі відомості про вчену.

Перша біографічна довідка про В.Н.Жук була опублікована в збірнику «Историки-слависты СССР»¹⁵.

Доктор історичних наук, професор, відомий вчений-болгарист, керівник кандидатської дисертації Віри Жук П.Сохань у 1983 році опублікував статтю, у якій в переліку істориків-болгаристів згадав Віру Жук із Полтави¹⁶.

¹² *Лахижа М.* Як не вплинути, а увійти в історію // Зоря Полтавщини. – 1999. – 5 грудня.

¹³ *Жовнір Н.* Учений, історик, краєзнавець / Н. Жовнір // Зоря Полтавщини. – 2013. – 19 листопада. – С.2; *Черпакова Л.* Людина, яка відбулася / Л. Черпакова // Край. – Полтава, 2010. – Січень. – С.13.

¹⁴ *Король Н.* Віра Жук все життя присвятила краєзнавству // Коло, м. Полтава. – 2017. – 19-25 січня.

¹⁵ Жук В.Н. // Историки-слависты СССР. Библиографический словарь-справочник. – М. : Наука, 1981. – С.76-77.

¹⁶ *Сохань П.С.* Советская болгаристика на Украине / П. С. Сохань // Советская болгаристика / Материалы конференции, посвященные 1300-летию Болгарского государства. – М. : Наука, 1983. – С.116.

У часопису «Постметодика» вміщено біографічну довідку про вчену¹⁷, яка проливає світло на різні періоди її життя. Стислі відомості про Віру Жук містяться в довіднику про сучасних дослідників рідного краю¹⁸. Лаконічну довідку про Віру Никанорівну Жук уміщено в книзі «Історичний факультет Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка: історія і сучасність»¹⁹.

Про Віру Жук, як дослідницю життєвого і творчого шляху Т.Г.Шевченка, йдеться в енциклопедії «Полтавська Шевченкіана»²⁰. У стислій довідці подано коротку біографію вченої та бібліографію її праць, присвячених Тарасові Шевченкові.

Таким чином, нині відсутнє узагальнююче дослідження, присвячене науково-педагогічній діяльності В.Н.Жук. Окремі публікації носять епізодичний характер і висвітлюють лише деякі віхи життєвого і творчого шляху вченої: відтворено окремі події біографії В.Н.Жук, названо напрямки її творчості, вказано основні факти, які відносяться до її науково-дослідницької та викладацької роботи. Все це обумовлює потребу комплексного вивчення науково-педагогічної роботи В.Н.Жук,

¹⁷ Довідка про автора [В.Н.Жук] // Постметодика. – 2003. – № 5-6. – С.75-76.

¹⁸ Жук Віра Никанорівна // Краєзнавці України (сучасні дослідники рідного краю). Довідник. Т. 1. – К.-Кам'янець-Подільський : МЕДИБОРИ, 2003. – С.71-72.

¹⁹ Віра Никанорівна Жук (1928-2008) // Історичний факультет Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка: історія і сучасність. – Полтава : ПНПУ імені В.Г.Короленка, 2014. – С.99-100.

²⁰ Жук Віра Никанорівна // Ротач П.П. Полтавська Шевченкіана: Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії. У двох книгах. – Кн. 1. А – К. – Полтава : Дивосвіт, 2005. – С.254-255.

історіографічного аналізу її наукової спадщини і методичних напрацювань, а також з'ясування внеску в розвиток історичної болгаристики, історії України та регіоналістики.

1.2. Джерельна база дослідження

Основою джерельної бази є матеріали, які зберігаються в архівах Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Державному архіві Полтавської області (далі – ДАПО) та Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Багато з них вперше введено до наукового обігу.

Серед таких можна виділити кілька груп. До першої групи відносяться документи офіційного характеру. Вони представлені діловодною документацією навчальних закладів, в яких навчалася і працювала Віра Жук. Документи даного типу дозволяють розкрити її становлення як особистості, показати студентські роки, простежити еволюцію науково-дослідницької роботи, з'ясувати період визначення накових пріоритетів, викладацьку роботу у вищих навчальних закладах.

В цьому контексті першочергове значення мають документи архіву Київського національного університету імені Тараса Шевченка, де міститься особова справа студентки Віри Жук за період її навчання в університеті (1950-1955 роки). Її опрацювання дозволило скласти цілісний образ раннього, студентського періоду життя Віри Никанорівни, з'ясувати обставини її життя та навчання.

В архіві Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка містяться важливі документи. Це особова справа Віри Жук на протоколи засідань кафедри історії СРСР та УРСР за 1983-1989 роки.

Ці документи уможливають відтворення викладацької, науково-дослідницької роботи Віри Жук у період трудової діяльності в інституті. Їх ретельний аналіз та осмислення дозволило здійснити ряд висновків, які суттєво збагатили дане дослідження.

Другу групу становлять важливі архівні документи, які містяться у Державному архіві Полтавської області, де є особовий фонд Віри Жук (Ф.Р.9164). В ньому зберігаються документи за 1936-1999 роки. Фонд уміщує 373 справ, які висвітлюють основні етапи життєвого і наукового шляху Віри Жук. Зокрема, ці документи поділяються на наступні підгрупи: 1) наукові та краєзнавчі праці В.Н.Жук – дисертація та документи про її захист, рукописи, книги, статті, нариси, інформації, огляди, довідники, документи (списки, відомості, листи тощо) про відомих полтавців, з історії населених пунктів Полтавщини, про розвиток соціально-політичних рухів, зібрані та впорядковані В.Н.Жук, рецензії, лекції, методичні рекомендації, звіти, екзаменаційні білети, списки наукових праць, програми наукових конференцій, запрошення, інтерв'ю, виступи на радіо; 2) листування – листи В.Н.Жук, листи до В.Н.Жук, вітання зі святами; 3) документи, що відображають громадську діяльність В.Н.Жук; 4) біографічні документи В.Н.Жук – характеристики, автобіографії, квитки, посвідчення та ін., вітання з присвоєнням звання, грамоти.

Одним із основних джерел дослідження стали матеріали особистого походження (спогади, епістолярна спадщина, інтерв'ю). Спогади – це тип джерел, коли автор, який був учасником або очевидцем подій, від свого імені висвітлює події. Цінність цих джерел зумовлюється особливостями їхнього походження, оскільки вони належать конкретному авторові, а відтак відображають безпосереднє

сприйняття ним навколишнього світу, історичних подій і явищ. По-перше, в них закладена своєрідна інформація соціально-психологічного рівня, відсутня в інших видах історичного фактажу. По-друге, матеріали особистого походження нерідко містять такі відомості, яких немає в інших джерелах. Їх використання дає змогу історикові більш докладно й колоритно відтворити як окремі події, так і характерні риси й особливості певних епох, осіб. Втім, цей вид джерел може містити пастки, тому що мемуари і спогади – суто суб'єктивні документи, до яких слід ставитися з максимальною настороженістю і критичним поглядом.

Спогади залишили люди, котрі безпосередньо були знайомими з Вірою Никанорівною. Для підготовки даного дослідження цей вид джерел виявився надцінним, адже дав можливість почерпнути з перших вуст інформацію про життєвий шлях і діяльність ученої.

Зокрема, спогади про співпрацю з нею написали відомий вітчизняний вчений П.Т.Тронько²¹ та болгарський дослідник Х.Станев²².

Вагомою основою для написання монографічного дослідження стали спогади автора цієї книги І.М.Петренко, яка спілкувалася з В.Н.Жук протягом 1993-2008 років. Віра Никанорівна була для мене вчителем, наставником, товаришем і прикладом для наслідування. Вчена ділилася своїм досвідом, консультувала, допомагала, радила.

Незабутніми спогадами про студентські роки Віри Никанорівни Жук поділилася її співкурсниця, к.і.н. Зоя

²¹ *Тронько П.Т.* Летопись дружбы и братства (Из опыта создания «Истории городов и сел Украинской ССР в 26-ти т.) / П. Т. Тронько. – К. : Наукова думка, 1981. – С. 76.

²² *Станев Христо.* Братская дружба ни свързва // Очерки за Полтавска област / Христо Станев. – София : Издательство на Отечествен фронт, 1981. – С. 6.

Іванівна Хижняк, яка мешкає в Києві. Вчена розповіла про ранні роки Віри Жук, її навчання, формування особистості вченої і громадянина. Зоя Іванівна люб'язно поділилася світлинами з випускного альбому Віри Никанорівни.

Важливу інформацію про В.Н.Жук можемо віднайти в праці сучасного українського письменника, журналіста, члена Національної Спілки письменників України, дослідника історії, глибокого знавця історичних джерел В.С.Радовського. Дослідник особисто спілкувався в Вірою Никанорівною під час свого приїзду в Полтаву у 2005 році, потім кілька років листувався з нею. Своїми спогадами і роздумами про неї він поділився у роботі «Правда чи міф?»²³.

Епістолярна спадщина (листування) Віри Никанорівна Жук стала важливим джерелом при підготовці даної монографії. Зокрема, переписка Віри Жук зберігається у приватних архівах автора цієї роботи Ірини Миколаївни Петренко (листування з Ф.Г.-Х.Нурутдиновим), Григорія Дмитровича Сердюка (листування між ним і Вірою Никанорівною тривало протягом 1990-2008 років, збереглося близько 40 листів), Володимира Сергійовича Радовського (кілька листів та рецензія).

Листування Віри Жук із журналістом, краєзнавцем Павлом Пустовітом опубліковано в 2014 році в часопису «Краєзнавство»²⁴. Даний епістолярій проливає багато світла на інтереси дослідників, дозволяє визначити їхні наукові пріоритети та зацікавлення.

Отже, приватне листування дозволяє окреслити коло

²³ Радовський В.С. Правда чи міф? / В. С. Радовський. – Львів : «Центр Європи», 2005. – 328 с.

²⁴ Пустовіт Т.П. Штрихи до портрета журналіста і краєзнавця Павла Пустовіта // Краєзнавство. – 2014. – 2. – С.58-69.

однодумців Віри Жук, висвітити діапазон її науково-педагогічної діяльності.

Наративне інтерв'ю – якісний метод дослідження у антропології, соціології, психології, історії. Являє собою вільне інтерв'ю, розповідь про життя без втручання зі сторони інтерв'юера, що задає лише загальний напрям очікуваної розповіді.

Інтерв'ю з багатьма людьми – родичами, колегами, колишніми студентами дозволило сформувати цілісний образ Віри Жук як людини, науковця і особистості. Зокрема, інтерв'ю було взято у членів родини Віри Жук – у її рідної сестри Ольги Никанорівни Писаревої (1926-2015) та Лідії Тихонівни Жук – дружини троюрідного брата Віри Жук Анатолія Васильовича Жука.

Колеги Віри Жук поділилися яскравими спогадами про неї. Зокрема, науковці і викладачі – к.і.н., доц. Ірина Іванівна Діптан, к.і.н., доц. Наталія Іванівна Самойленко, к.і.н., доц. Тетяна Володимирівна Тронько, к.і.н., доц. Людмила Анатоліївна Нестуля, к.і.н., доц. Олександр Петрович Єрмак, к.е.н., доц. Мирослав Васильович Аліман. Колега Віри Никанорівни, історик-архівіст, краєзнавець Тарас Павлович Пустовіт, вчитель історії, краєзнавець із с. Бреусівка Козельщинського народу Полтавської області Григорій Дмитрович Сердюк, співкурсниця В.Н.Жук, к.і.н., доц. Зоя Іванівна Хижняк, які поділилися спогадами від спілкування з Вірою Жук та спільну науково-дослідницьку працю та багато інших.

Незабутні спогади залишив про Віру Жук відповідальний секретар полтавського тому «Історія міст і сіл УРСР» Іван Наумович Гальчук. Іван Наумович також люб'язно поділився світлинами з спільної роботи з Вірою Никанорівною.

Полтавська журналістка, письменниця, публіцист

Оксана Володимирівна Кравченко поділилася своїми спогадами про Віру Жук та її виступів для студентів та науковців.

Колишня студентка Віри Никанорівни та її сусідка Тетяна Іванівна Жванко поділилася своїми спогадами зі студентських років. Вона протягом багатьох років та до останньої миті життя Віри Жук підтримувала дружні відносини з Вірою Никанорівною.

Важливу інформацію щодо життєвого і наукового шляху Віри Жук містять некрологи²⁵. У них лаконічно висвітлено основні віхи її життя та проаналізовано науковий доробок ученої.

Отже, джерельна база дослідження побудована на комплексному аналізі як архівних матеріалів, так і особистого походження. Такий підхід дозволяє виявити нові і поглибити, доповнити існуючі відомості в історичній науці про роль Віри Никанорівни Жук у вітчизняній історичній науці. Порівняння різнопланового матеріалу дає можливість реконструювати більш повну біографію вченої, її оточення, формування поглядів, переконань і активну участь у науковому житті України.

²⁵ Пам'яті Віри Никанорівни Жук // Постметодика. – 2008. – № 5. – С. 51-52; Жук Віра Никанорівна [некролог] // Історична пам'ять. – Полтава, 2008. – № 2. – С.204-205; Мокляк В. Некролог [В. Н. Жук] / В. Мокляк // Край. – Полтава, 2008. – Листопад. – С.6; Віра Никанорівна Жук [некролог] // Зоря Полтавщини. – 2008. – 7 листопада; Єрмак О.П. Життя, віддане історії рідного краю // Трудова Полтавщина. – Полтава, 2008. – 21 листопада; Пам'ятаємо // Цебрій В. Слов'янські портрети. На широті Полтави, між меридіанами «Піквикський» та «Грибоедов»: збірник нарисів / В. Цебрій. – Полтава : ТОВ «АСМІ», 2012. – С.236; Черкасець Т. Світлій пам'яті Віри Никанорівни Жук // Відомості Полтавської єпархії. – 2008. – №11 (Листопад).

РОЗДІЛ II. Життєвий та науковий шлях

Віри Жук

2.1. Ранні та студентські роки

Віра Никанорівна Жук народилася 12 квітня (в метричній відомості, як вона зазначила в своїй автобіографії, помилково записано 14 квітня) 1928 року в приміському селі Кривуші Кременчуцького району Полтавської області в сім'ї службовця Никанора Івановича Жука.

Назва села походить від річки Кривої Руди²⁶. Кривуші розташовані на лівому березі річки Дніпро. Утворилося воно в результаті об'єднання ряду хуторів, які були поміщицькими і козацькими. 1764 року село передано до складу Дніпровського пікінерського полку Новоросійської губернії, а з 1783 року увійшло до складу Кременчуцького повіту Катеринославського намісництва. У червні 1787 року під час подорожі російської імператриці Катерини II Україною, коли вона відвідала Кременчук, у селі Кривуші проводилися великі маневри російських військ під керівництвом О.В.Суворова. На маневрах була присутня Катерина II та її іноземні гості. 1789 року у зв'язку з великою повинню повітові установи були перенесені з Кременчука до Городища (з того року перейменоване в Градизьк), і село увійшло до складу Градизького повіту Київського намісництва. З 1796 року село ввійшло до складу Кременчуцького повіту

²⁶ Жук В.Н. Кривуші // Перемога (м. Кременчук) / В. Н. Жук. – 1996. – 30 листопада.

Малоросійської губернії (з центром у місті Чернігові), а з 1802 року – того ж повіту але у складі Полтавської губернії. 1810 року село значилося як козачі «приміські хутори», іменовані Кривушанськими.

До 1917 року в Кривушах було кілька дворянських дач-маєтків, зокрема великий маєток (до 100 десятин землі) поміщика Антошина, дача відомого лікаря-хірурга, О.Т.Богаєвського, військового лікаря-генерала у відставці І.М.Хілецького, ветеринарного лікаря Стівбіна, Золотарьова та інших. В основному це були небагаті дворяни – лікарі, офіцери, генерали. З лікарем І.М.Хілецьким і буде пов'язана родина Віри Жук.

Виховувала Никанора Івановича Жука (1902-1944) одна мати-селянка Євдокія Кирилівна Жук. Прийомним батьком став поміщик І.М.Хілецький чоловік шляхетний, дворянського походження, військовий лікар-генерал, який брав участь разом із хірургом М.І.Пироговим у російсько-турецькій війни 1877-1878 рр. і звільненні Болгарії від османського ярма. Генерал не мав власних дітей, а для Никанора став покровителем, і ставився до нього як до свого власного сина. І.М.Хілецький зробив багато добрих справ – збудував церкву і школу.

За свідченнями рідних Віри Никанорівни, справжнім батьком Никанора Івановича був заможний німецько-колоніст, котрий мешкав у Кременчуці. Мати Никанора працювала економкою у І.М.Хілецького в передмісті Кременчука і, виконуючи його доручення, часто їздила у Кременчук, де й познайомилася з тим німцем. Він і став справжнім батьком Никанора.

Ця версія здається правдоподібною, адже Никанор чудово володів німецькою мовою, говорив нею майже без акценту. Віра Никанорівна теж успадкувала схильність до німецької мови, прекрасно на ній говорила. Крім того,

вірогідно, знаючи своє німецьке коріння, в останні роки життя підготувала статті і ґрунтовне монографічне дослідження про історію німецьких поселенців на Полтавщині. У 1997 році Віра Никанорівна підготувала статтю Жук В.Н. «Дід німець»²⁷. Її назва видається символічною, адже насправді по лінії батька її дідом був етнічний німець. Можливо, цим сами вона визнала цей факт і закарбувала його в історії.

Своїми ґрунтовними дослідженнями з історії німецьких поселенців Віра Жук віддала шану німецькому народові, знаючи, що в її жилах текла його кров. Про німецьке коріння свідчать риси характеру Віри Никанорівни, які властиві представникам цього народу, це – працьовитість, педантизм, патріотизм, пунктуальність, цінування порядку і дисципліни, сила волі, зібраність, точність, ретельність, дотримання слова, люб'язність, гостинність, старанність, раціональність, організованість, відповідальність, охайність.

Віра Никанорівна була впевненою, що її батько мав дворянське походження. Вона тривалий час працювала над архівними документами, які могли б підтвердити його шляхетне походження. На жаль, архівний фонд того періоду майже повністю знищений, тому знайти якісь документальні підтвердження не вдалося. Проте це не похитнуло впевненості дослідниці у тому, що її батько мав аристократичне походження.

Никанор Іванович – представник високоосвіченої трудової інтелігенції, який великим трудом досягав усього в житті. Він отримав добру освіту, навчався у Кременчуцькому реальному училищі. У 14-16-річному віці, під час

²⁷ Жук В.Н. Дід німець: [про німця-колоніста Готліба, який проживав в Кременчуці] / В. Н. Жук // Село полтавське. – 1997. – 2,9,16 серпня.

навчання в училищі, підробляв репетиторством. Потім заочно навчався у Ленінградському інституті молочно-маслоробної промисловості, де здобув фах «інженера-технолога». Був Никанор Іванович високоосвіченою, інтелігентною, винятково доброю людиною; добре знав історію, літературу, володів німецькою і французькою мовами, цитував латинською «крилаті» вислови. І при цьому був людиною скромною, мало хто знав про такі його таланти. Був позапартійним.

З 1925 року Никанор Іванович працював інженером-технологом молочно-маслоробної промисловості на ряді маслозаводів Полтавщини і за межами області. Тривалий час працював на Глобинському, а в останні роки свого життя – на Кременчуцькому маслозаводі на посаді інженера-технолога.

Мати Віри Никанорівни – Ганна Трохимівна Яцина (Жук) (1900-1991) була селянкою, працювала в колгоспі села Кривуші. Після виходу на пенсію проживала у Полтаві з дочкою Вірою. Незважаючи на те, що Ганна Трохимівна в дитинстві через бідність матері-вдови не мала можливості вчитися хоча б у початковій школі, вона в дорослому віці самостійно навчилася читати і писати. У вільний час, уже після виходу на пенсію, любила читати серйозну художню та історичну літературу. Вона була першим читачем і слухачем публікацій та досліджень Віри Никанорівни, завжди підтримувала її, була надійною опорою.

Віра Никанорівна неодноразово підкреслювала, що своїми здобутками вона великою мірою завдячує своїй матері, яка завжди її розуміла, була жінкою мудрою, доброзичливою і гостинною. Навіть коли у Віри пускалися руки, Ганна Трохимівна завжди переконувала її йти тільки вперед, бути сильною і розсудливою.

Віра Никанорівна була турботливою донькою. Працюючи в Полтаві, вона забрала маму до себе, і вони разом мешкали в Полтаві: спочатку на квартирі, потім – у гуртожитку, аж поки не обзавелися власним помешканням по вулиці Гребінки, 22.

Побралися Никанор Іванович і Ганна Трохимівна у 1923 році. Окрім Віри Никанорівни, у родині було ще двоє дітей: брат – Леонід Никанорович (1924-2007) військовий інженер, один із будівників Байконура, сестра – Ольга Никанорівна (1926-2015), по чоловікові Писарева – викладач української мови та літератури.

Сімейне фото Жуків. Зліва направо: Ольга, Ганна Трохимівна, Леонід, Віра і Никанор Іванович. Фото середини 1930-х років. М. Кременчук²⁸.

²⁸ З фондів Полтавського музею авіації і космонавтики (фото в обробці. – 1 од. зб.).

Віра Никанорівна зростала у селі, серед чудової української природи, працелюбних українських селян, які були носіями глибокої життєвої мудрості та знань. З дитинства Вірі запам'яталася схильність мешканців села до порядку, шани старших людей, краси, чесності і порядності. Такі якості сільських мешканців виявлялися і в ставленні до облаштування порядку на цвинтарях. Віра Жук пригадувала, як «до війни наводив порядок, викошував на пустих місцях траву на нашому сільському цвинтарі старенький дідусь Попенко (ми називали його Попенько), як пахло на цвинтарі чебрецем і васильками»²⁹.

Родині Жуків довелося пережити страшний Голодомор 1932-1933 років і події, з ним пов'язані. До цих трагічних подій сім'я не бідувала, Никанор Івановим мав мотоцикл, яким їздив на роботу, а діти – велосипеди. Про подальші події відомо з опублікованих спогадів Ольги Никанорівни. Першим сейозним потрясінням для дітей родини Жуків було розкуркулення. Куркулями оголосили сусідів, сім'ю Горіславців, яких по-вуличному називали – Таранами. Ольга Никанорівна пригадувала: «У ній було 12 душ – 8 дітей, батько з матір'ю, дідусь і бабуся. Врізалися в пам'ять переляк на обличчях дітлахів, яких посадили на підводи, а ще – розпач бабусі й гірке мовчання дідуся. Відтак їх усіх повезли, і більше ніколи в селі не бачили. <... >. У 1933-му нас, школярів, щоранку до школи, що за 2 кілометри, водили дорослі, по черзі. Боялися, щоб дорогою хтось не напав на дітей і не «пустив», як тоді

²⁹ Жук В.Н. Ще раз про ЗМІ / В. Н. Жук // Козельщинські вісті (сміт Козельщина Полтавської області). – 2000. – 8 липня.

казали, «на холодець». У Кривушах людоджерства не сталося, але розмов про небезпеку було багато...»³⁰.

Сім'я Жуків не голодувала завдяки величезній праці батька і матері. Батько приносив щодня з роботи 400 грамів хліба, та й корова у господарстві була. Однак, яких зусиль докладала родина, щоб її зберегти ! Коли батько їхав у відрядження, мати цілу ніч її стерегла з рушницею в руках, бо були випадки крадіжок худоби.

Одного дня в сім'ю Жуків попросився переночувати один старенький дідусь, який помирав із голоду. Никанор Іванович надав йому притулок, розраховуючи на допомогу у дні своїх відряджень. Дідусь ловив маленьку рибку на ставку, і цим рятував родину від голоду. Однак сталася біда. За цим заняттям його побачив голова колгоспу Федот Семеновим. Звинувативши старого в розкраданні колгоспного майна, застрелив. Родина Жуків поховала дідуся.

З дитинства діти Віра, Ольга і Леонід Жуки бачили померлих від голоду людей, на їхніх очах здійснювалася політика колективізації та розкуркулювання. Тоді, за спогадами старожилів, померло майже 300 жителів. Окремі сім'ї вимерли повністю. Безумовно, такі трагічні події закарбувалися в їхній пам'яті назавжди.

Гроші тоді не мали особливої ціни, проте їжу можна було обміняти на золото і коштовності. Ганна Трохимівна обміняла на продукти харчування сережки, обручки та всі сімейні цінності. Найбільше виручило родину Жуків золото з ікон, які дісталися у спадок від генерала-медика І.М.Хілецького. Мешкала родина у будинку, яка тривалий час слугувала генералові дачею. Він жив один, і помер

³⁰ Бедзір В. Діти боялися потрапити у ... холодець / В. Бедзір // Зоря Полтавщини. – 2013. – 18 червня.

напередодні революції 1917 року. Майно ж його залишилося в хаті. Ікони мали золоті оклади. Ганна Трохимівна повіддирала коштовні пластини і віднесла в «Торгсин». Виручені кошти добре підтримали родину, а ікони так і продовжували висіти на стінах хати, проте без окладів.

У 1935 році Віра Никанорівна пішла у 1-й клас Кривушанської неповної середньої (семирічної) школи, де й закінчила до війни 6 класів. Школа вважалася однією з найкращих у районі, була укомплектована кваліфікованими вчительськими кадрами.

У роки радянсько-німецької війни В.Н.Жук з батьками проживала на окупованій території, пережила всі страхи війни і окупації (тим більше, що територія поблизу кутка села, де жила сім'я, була місцем форсування Дніпра нацистськими військами та їх переправи на лівий берег на початку вересня 1941 р.). Її батька Никанора Івановича було залишено по броні для евакуації обладнання заводу, потім для його відбудови³¹.

Віра Никанорівна розповідала, як одного разу нацисти зайшли у двір до родини Жуків, маючи на меті поживитися їхніми харчами і пограбувати господарство. Никанор Іванович, захищаючи родину, звернувся до них німецькою мовою. Пограбувавши хату і двір, нацисти пішли, вражені хорошою німецькою мовою господаря.

Протягом 1942 року і до вересня 1943 року Віра Жук працювала в громадському дворі (так нацисти перейменували колгоспи) на посадці городини, прополці, збиранні врожаю тощо. Після звільнення села (де із 500 хат та дворів уціліло тільки 48) деякий час разом з іншими

³¹ Архів Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, спр. 1973, арк.3.

односельчанами працювала на збиранні залишків урожаю в колгоспі імені Г.І.Петровського.

Родина Жуків врятувала від смерті під час окупації командира Червоної Армії Веніаміна Георгійовича Новикова з Пензи, який потрапив у полон. Потім після облоги гітлерівців, він залишив село. Згодом стало відомо, що В.Г.Новиков потрапив у концентраційний табір, звідки написав родині Жуків листа. Никанор Іванович навіть відправив йому посилку з харчами.

Далі доля В.Г.Новикова була невідомою. Батько Віри Жук Никанор Іванович після визволення території України намагався розшукати В.Г.Новикова і з'ясувати його долю. Він написав листа у Пензу, сподіваючись знайти когось із родичів чи людей, які знали Веніаміна Георгійовича Новикова. Повідомив усе, що було відомо про нього, а також адресу концтабору. Відповіді ніякої не одержали.

Віра Никанрівна писала, що «ми тоді уявлення не мали, які жорстокі закони у той час існували у нашій країні по відношенню до певної категорії командирів Червоної Армії, яка страшна ворогоманія існувала, недовіра до людей, які побували в окупації»³². Вірогідно, лист Никанора Івановича відразу потрапив у весільні органи, тому що всі листи тоді проходили цензуру. У травні 1944 року батько Віри Жук, який працював головним інженером-технологом Кременчуцького маслозаводу, їхав у відрядження до Полтави (із заводу групу працівників узявся підвезти командир якоїсь військової частини, машина з котрої їхала до обласного

³² Жук В.Н. Маловідомі сторінки про антифашистське підпілля в роки Великої Вітчизняної війни на Полтавщині / В. Н. Жук // Історична пам'ять. Науковий збірник. – Полтава, 2000. – № 1-2. – С.60.

центру), трагічно загинув у автомобільній катастрофі. Це було справжнє потрясіння для родини Жуків, тож усе інше відступило на інший план.

Згодом, Віра Никанорівна Жук висловлювала сумнів у смерті батька від нещасного випадку і вважала автомобільну аварію спланованою. Її звертання в архіви та бажання відшукати істину, на жаль, успіхом не увінчалися. Сумніви так і залишилися сумнівами.

Віра Никанорівна дуже любила свого батька, який був для неї мудрим наставником і прикладом для наслідування. Трагічна звістка про передчасну смерть батька глибоко її ранила і стала справжнім потрясінням. Любов до батька і вірність його мудрим настановам вона пронесла кризь усе своє життя.

У 1943 році Віра вступила в 7-й клас 32-ї Кременчуцької залізничної школи, провчилася там два роки. В 1945 році перейшла в 9-й клас 2-ї Кременчуцької середньої школи, яка знаходилася тоді за Поштовим сквериком, неподалік від пристані, де й закінчила 10-й клас у 1947 році.

*Шкільні грамоти Віри Жук за відмінні успіхи і зразкову поведінку*³³

Надалі Віра Никанорівна ніколи не переривала контактів із рідним селом та його мешканцями. Вона зберегла дружні відносини з колишнім директором Кривушанської школи І.М.Пурасом, яким у 1970-ті роки був підполковником і мешкав у Сибіру. Вони листувалися та зустрічалися, коли той раз у рік влітку приїздив у рідні краї.

Переживши страшні лихоліття Голодомору 1932-1933 років, соціально-економічні перетворення 1920-1930-х років, події радянсько-німецької війни, окупацію, голод 1946-1947 років, повоєнну відбудову, всі троє дітей родини Жуків вижили і знайшли себе в житті.

У 1947 році Віра вступила екстерном на філологічний факультет Київського державного університету імені Т.Г.Шевченка, але в зв'язку з хворобою покинула навчання³⁴. Так вона сама стверджувала. Важливу роль відіграли

³³ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.368, арк.1-2.

³⁴ Архів Київського національного університету імені Тараса Шевченка, спр.21, арк.4.

також інші чинники, зокрема, голод 1946-1947 років, матеріальна скрута в родині. До того ж у Київському державному університеті імені Т.Г.Шевченка на філологічному факультеті вже навчалася старша сестра Ольга. Навчати двох дочок в університеті у матері-вдови не було змоги. Тому дочекалися доки Ольга закінчить навчання, розпочне працювати, тоді вступить до університету і Віра. Часу ж Віра не марнувала, допомагаючи матері по господарству, активно займалася самоосвітою, читала історичну літературу, наполегливо готувалася до вступу в омріяний університет.

У 1950 році Віра Жук блискуче склала іспити до університету – з історії СРСР, географії, німецької, української мов одержала «відмінно», з російської – «добре»³⁵ і вступила на історичний факультет Київського державного університету імені Т.Г.Шевченка. Здійснилася її мрія. Однак навчання у ВНЗ тоді було платним. Дівчині постійно доводилася подавати клопотання до декана з проханням скасувати їй плату за навчання, адже єдиною годувальницею родини була мама Ганна Трохимівна, яка працювала в Кривушанському колгоспі імені Молотова, і заробітної плати не отримувала, адже їй робота зараховувалася як трудові. Крім того, Віра була круглою відмінницею, всі екзамени складала тільки на «відмінно». Дівчині йшли на зустріч – її було звільнено від плати на навчання в університеті³⁶. Єдиним джерелом для існування в студентські роки була стипендія, тому Віра Никанорівна завжди перебувала в скрутному матеріальному становищі.

³⁵ Архів Київського національного університету імені Тараса Шевченка, спр.21, арк.3.

³⁶ Архів Київського національного університету імені Тараса Шевченка, спр.21, арк.2.

В 1950 році Віра Жук вступила до комсомолу. В університеті протягом двох років виконувала обов'язки профорга, рік була групоргом.

*Віра Жук – студентка II курсу.
1952 рік. У першому ряду перша справа.*

Під час навчання в університеті Віра Никанорівна мешкала у гуртожитку в центрі Києва. Зараз у цьому приміщенні знаходиться Інститут української археографії та джерелознавства імені М.С.Грушевського НАН України (вул. Трьохсвятительська, 4). Вона багато розповідала про тяжкі повоєнні роки навчання, нестачу харчів, одягу, книжок, всього найнеобхіднішого, на всьому доводилося економити. Її мама Ганна Трохимівна намагалася допомогти дочці. Віра Никанорівна за першої ж нагоди їздила до мами в село, допомагала по

господарству, працювала на городі. До Києва добиралася поромом, потягами з кількома пересадками.

Повоєнні студентські роки були тяжкими, не вистачало продуктів харчування, одягу, всього найнеобхіднішого. Багато юнаків-студентів воювали на фронті, мали нагороди, дехто мав поранення. Однак прагнення до навчання і знань відсувало на другий план матеріальні негаразди. Молодь товаришувала, підтримувала одне одного, ділилася харчами, які привозили чи надсилали родичі з дому.

Співкурсниками Віри Жук були відомі нині вчені-історики. Це кандидат історичних наук, доцент Національного університету «Києво-Могилянська академія», автор ґрунтовних праць з історії цього навчального закладу Зоя Хижняк; кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник відділу історії Української революції 1917-1921 років Інституту історії України НАН України Оксана Щусь та інші дослідники. Віра Никанорівна зі своїми співкурсницями підтримувала товариські відносини протягом багатьох років, радилася, отримувала від них добру пораду і підтримку.

Принагідно зауважимо, що співкурсницею Віри Жук була Алла Калабаліна – племінниця вихованця, потім сподвижника відомого педагога А.С.Макаренка Семена Калабаліна.

За спогадами співкурсниці Віри Жук Зої Хижняк, вона була однією з найстарших на курсі, трималася осторонь, майже ні з ким близько не товаришувала, була дуже серйозною, націленою на навчання, відповідальною, сумлінно ставилася до виконання своїх обов'язків і доручень.

Велике значення для формування майбутньої вченої мали університетські викладачі, які в повоєнних складних

умовах життя і навчання душу вкладали в студентів, були зразком етики, високої культури і професіоналізму.

По смерті Й.В.Сталіна репресії в Київському державному університеті імені Т.Г.Шевченка припинилися, але в 50-80-х рр. ХХ ст. ідеологічний тиск на істориків продовжувався у формах цілковитого домінування усталених постулатів марксизму-ленінізму, відхилення від яких суворо переслідувалося. Викладачі і студенти не могли використовувати праці М.С.Грушевського, Н.Д.Полонської-Василенко, Д.І.Дорошенка та інших учених. Дослідження цілої низки важливих історичних проблем взагалі було заборонено, доступ до архівів ретельно дозувався, а окремі періоди вітчизняної історії та історії зарубіжних країн фальсифікувалися. Це була не провина, а біда тодішніх викладачів. Попри все, вони готували наступні покоління істориків і намагалися, хоча й у межах дозволеного, проводити наукові дослідження, фактичний матеріал яких не втрачає свої цінності й на сьогодні.

Варто згадати таких видатних післявоєнних викладачів історичного факультету, які викладали у Віри Жук, це Олексій Бородин – декан історичного факультету, кандидат історичних наук, Андрій Буцик – кандидат історичних наук, професор, Віктор Жебокрицький – доктор історичних наук, професор, вчений-болгарист, Лазар Славін – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри археології і музеєзнавства, Василь Спицький – кандидат історичних наук, доцент, В'ячеслав Стрельський – доктор історичних наук, професор, завідувача кафедри архівознавства та спеціальних історичних дисциплін, Андрій Введенський – доктор історичних наук, професор кафедри архівознавства і

допоміжних історичних дисциплін, Вадим Дядиченко – кандидат історичних наук, доцент та багато інших.

Пригадую, кількох викладачів, про які Віра Никанорівна розповідала з захопленням. Передусім, це В'ячеслав Стрельський (1910-1983) – історик, доктора історичних наук, професор, завідувач кафедри архівознавства та спеціальних історичних дисциплін Київського державного університету імені Т.Г.Шевченка.

В.Стрельський (1910-1983)

Віра Никанорівна відзначала ґрунтовність лекцій професора В.Стрельського, його професіоналізм та неперевершений гумор. В.Жук під керівництвом ушавленого професора оволоділа всіма тонкощами джерелознавства, архівознавства та спеціальних історичних досліджень.

Згодом, колега і товариш Віри Никанорівни, краєзнавець з м. Миргород А.М.Аббасов зустрівся із В.Стрельським, той пригадав свою талановиту і старанну студентку Віру Жук. У листі до неї А.М.Аббасов писав: «Коли я віддав Вашу книгу з автографом, він із гордістю заявив мені, що це моя учениця, дуже вдумлива, серйозна. В'ячеслав Ілліч справляє враження надзвичайно культурної, тактовної і скромної людини. Це вчений з великим іменем»³⁷.

А.Введенський (1891-1965)

Віра Жук захоплювалася лекціями професора Андрія Введенського (1891-1965) – історика, доктора історичних наук, професора кафедри архівознавства і допоміжних

³⁷ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.177, арк.163.

історичних дисциплін Київського державного університету імені Т.Г.Шевченка. Вчений розробив і читав спеціальні курси з палеографії, історичної метрології, історичної дипломатики, історичної хронології та історії архівної справи.

Принагідно зауважимо, що обравши в майбутньому науково-педагогічну кар'єру, Віра Жук готувала лекції для студентів по працям своїх вчителів, зокрема, А.Введенського та В.Дядиченка.

Фото Віри Жук з альбому випускників Київського державного університету. 1955 р., м. Київ.

Наукове покликання майбутньої вченої проявилось ще в студентські роки. Віра багато читала, працювала над собою, була членом археологічного гуртка історичного

факультету університету, виступала з доповідями. Зокрема, будучи студенткою 4 курсу, підготувала розвідку на тему «Україна напередодні визвольної війни», яку виголосила на X науковій конференції, присвяченій підписанню українсько-московського договору 1654 року³⁸. В 1955 році Віра Жук з відзнакою закінчила історико-архівний відділ університету.

Віра Никанорівна Жук у молоді роки ще й трішки «римувала», писала ліричні вірші, але їх ніде не публікувала через «декадентське спрямування», а в зрілому віці написала вірша про найдорожчу в житті людину – Матір. Багато людей старшого покоління можуть сказати, що це написано саме про їхніх матерів³⁹.

Поема про матір

Усе, зароблене роками,
Згоріло в полум'ї війни,
І ти одна лишилась з нами,
А в косах пасма сивини.

Скільки тих бід лягло на плечі
Слабкі жіночі твої:
Труд каторжний, без мір, до речі,
Податки – мов страшні бої.
Ти і орала, і косила,
І хліб у скирти скиртувала,
Хоча була тобі не сила,

³⁸ Звягінцев А. Студентські наукові роботи / А. Звягінцев // За радянські кадри. – 1954. – 12 січня.

³⁹ Петренко І.М. Віра Никанорівна Жук: талановита дослідниця на ниві історичної науки України / І. М. Петренко // Постметодика. – 2008. – № 2. – С. 54.

Усе ти, Матінко, долала.

Бичкам недішлим рани нили,
Бо для ярма були ще замалі,
І плакала ти разом з ними,
Упавши поруч на ріллі,

Вночі ти дома все робила,
Щоб якусь хату збудувати.
Де бралася у тебе сила
Усі ті труднощі долати

Ти миску супу із макухи,
Зароблену на трудовні,
У роки голоду й розрухи
Ділила з нами у ті дні.

Хтось іще мав якісь кирзові –
Предмети розкоші тоді,
Ті ж гетрі з камери – «резові»
Були взувачкою тобі.

Ти йшла в них сотню кілометрів
Мінять останні рушники.
Долала снігові замети,
Несла квасолі вузлики.

Заколівали ноги, руки:
Не описати весь той жах,
Які терпіла тоді муки,
Як замерзали сльози на щоках.
Людей зсилали до Сибіру,
Жінок у шахти посилали,
Щоб знали всі законів міру,

Щоб жоден колосок не крали.

В «Заготзерно» везли машини
З колгоспів золоте зерно,
А там згрібали гниль з «вершини»,
Й худобі те на корм дано.

На дамбі вже лежали трупи
Тих, хто не згинув на війні,
А поруч хліб згнивав у купах,
Біля Дніпра, в «Заготзерні».

Чимало тих було вже трупів
Померлих з голоду людей,
Поруч гноїли хліб у купах
Під прикриттям «святих ідей».

Мов, треба шахти будувати,
Відроджувати місто й частку хоч села,
Хліб треба всім «братам» давати,
Щоб Євроазія жила.

Комусь і серце не боліло,
З тих, що сиділи нагорі,
А в селах, що й худоба вже не їла.
Поїли люди-трударі.

Всю ніч тримали на бригаді,
Усіх «на позику писали»,
Ви вже й життя були не раді:
Голодні діти вас чекали.

Як ти здолала все, зносила,

Те осягнуть не можу я.
Звідки у тебе бралась сила.
Матусе бідная моя

Не слід минуле забувати,
Хоч 339-й – 479-й мов в імлі.
Бо інша вже – онука-Мати
Тягає рало по стерні.

Слід пам'ятати без сумління
Історії усі ті сторінки,
Аби сучасне покоління
Не повторило давні «помилки».

2.2. Формування і ствердження як особистості і науковця

Після закінчення університету 30 червня 1955 року В.Н.Жук одержала диплом із відзнакою зі спеціальності «Архівознавство та історія» та була направлена на роботу в Полтавський обласний державний архів (нині – Державний архів Полтавської області). З 1 серпня 1955 року до 1 лютого 1958 року працювала на посаді наукового співробітника, з 1 лютого 1958 року по 1 квітня 1966 року – старшого наукового співробітника, з 1 квітня по 12 травня 1978 року – начальник відділу використання та публікації документів Полтавського обласного державного архіву.

Була членом ВЛКСМ з 1950 по 1960 роки. У 1970 році Віра Жук була нагороджена урядовою нагородою – ювілейною медаллю «За доблесну працю. На відзнаку 100-річчя з Дня народження В.І.Леніна». З березня 1977 року була членом КПРС (№ партквитка 15263279).

Віра Жук. Полтава. Початок 70-х років ХХ ст.

Із червня 1978 р. до вересня 1986 р., до виходу на пенсію, працювала в Полтавському державному педагогічному інституті (тепер – національний університет) імені В.Г.Короленка спершу на посаді асистента, старшого викладача, доцента кафедри історії СРСР та УРСР. Після виходу на пенсію до 1989 року ще продовжувала працювати у педінституті на посаді доцента.

Перехід В.Н.Жук з архівної роботи на викладацьку викликав жаль її колег. Так, С.Кукреш у листі від 14 січня 1976 року зазначено: «Меня очень огорчило, что Вы собираетесь уходить из архива, как-то очень трудно представить себе Полтавский облгосархив без Вас. Я

понимаю, что когда Вы защититесь (что желаю Вам поскорее сделать, от всей души), то, конечно, найдете себе работу получше в смысле оплаты, Вас в Полтаве знают и всюду возьмут с удовольствием. Все это закономерно, но очень жаль и архив, и то, что Вас не будет среди архивистов. Правда, я думаю, что это отсутствие будет формальным, а фактически Вы будете и очень часто бывать и работать над документами в архиве. И публиковаться в «Архивах Украины» будете по-прежнему. И в душе всегда останетесь архивистом. Думаю, что я не ошибаюсь»⁴⁰.

В.Н.Жук співробітничала з Полтавським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти імені М.В.Остроградського, з редакцією журналу «Постметодика», де завжди знаходила щире підтримку. Навіть тоді, коли праці Віри Никанорівни відмовлялися друкувати інші видання, редакційна колегія «Постметодики» завжди залюбки їх брали до друку. Там вчена завжди знаходила щире розуміння, і це було певним поштовхом до подальших досліджень.

Працюючи в архіві, В.Н.Жук займалася дослідженням історії архівної справи та архіву, брала участь у підготовці двох видань путівника по архіву⁴¹, збірників документів⁴², публікацій у наукових журналах про пошукову,

⁴⁰ ДАПО, ф. Р.-9164, оп. 1, спр. 246, арк. 1.

⁴¹ Державний архів Полтавської області. Путівник. Упорядники Суховська З.М., Жук В.Н. – Харків: Харківське книжкове видавництво, 1959. – 244 с.; Государственный архив Полтавской области. Путеводитель. Изд. 2-е, перераб. и доп. Составители: Висич Е.П., Жук В.Н., Корниенко Л.Ф., Момонт А.И., Пайдем Н.Х., Сподаренко В.К., Суховская З.М., Шевцова З.Л. – К., 1982. – 270 с.

⁴² Полтаві 800 років. 1174-1974. Збірник документів і матеріалів. Упорядники Білий П.Х., Ємець П.М., Жук В.Н., Лобурець В.С., Пайдем Н.Х., Суховська З.М., Черевань А.С. – К.: Наукова думка, 1974. – 420 с.; Полтавщина у Великій Вітчизняній війні Радянського

видавничу роботу, виступала зі статтями, у тому числі в часописах, на різну тематику. Відтоді розпочався її шлях у велику науку.

Маючи колосальні знання і чудову пам'ять, ретельно опрацьовуючи джерела, володіючи дослідницьким хистом і чуттям, вона могла годинами заповнювати архівну картотеку. Понад 80 % довідкової картотеки Державного архіву Полтавської області написані рукою Віри Жук.

На початку 1970-х років, маючи за плечима величезний досвід архівної роботи, багато опублікованих праць, визначившись із темою майбутніх наукових розробок, Віра Никанорівна вирішила працювати над кандидатською дисертацією. У квітні 1972 року начальник відділу використання і публікації документів Полтавського обласного державного архіву Віра Жук прикріпилася до відділу історії зарубіжних соціалістичних країн Інституту історії АН УРСР⁴³. Вчена успішно склала кандидатські мінімуми: німецьку мову на відмінно, діалектичний і історичний матеріалізм – добре⁴⁴.

1970-ті роки були періодом активної реалізації нового зовнішньополітичного курсу СРСР на основі «принципу пролетарського, соціалістичного інтернаціоналізму»,

Союзу. 1941-1945. Збірник документів і матеріалів. Упорядники Білоус М.В., Волошко Л.С., Дузь К.П., Ємець П.М., Жук В.Н., Момонт А.Г., Пайдем Н.Х., Суховська З.М. – К.: Наукова думка, 1977. – 276 с.; Трудящиеся Полтавщины в период борьбы за установление и укрепление Советской власти (1917-1920 гг.). Подборка документов и материалов. Составители: Жук В.Н., Момонт А.И. – Полтава, 1977. – 226 с.; У братерському єднанні. 1917-1945. Документи і матеріали. Упорядники Білий П.Х., Бойченко Л.Д., Вісич К.П., Волошко Л.С., Жук В.Н., Момонт А.Г., Пайдем Н.Х., Суховська З.М. – Харків: Прапор, 1982. – 244 с.

⁴³ ДАПО, ф. Р.-9164, оп. 1, спр. 2, арк. 1.

⁴⁴ ДАПО, ф. Р.-9164, оп. 1, спр. 1, арк. 3-4.

тобто сприяння «прогресивним силам» і так званої брежневської доктрини «обмеженого суверенітету» щодо соціалістичних країн та період «розрядки міжнародної напруженості»⁴⁵. Звісно, такий факт не міг не внести корективи в проблематику із всесвітньої історії. Йдеться, передусім, про дослідження з болгаристики в УРСР. Популярним стало дослідження проблем із інтернаціональної боротьби між народами, солідарність у революційній діяльності, функціонування масових громадських організацій – спілок і товариств дружби й культурного співробітництва СРСР і зарубіжних країн, роль громадськості, т. зв. «побратимського руху» за зміцнення дружби і співробітництва між народами тощо.

Зважаючи на таку тенденцію у виборі пріоритетних тем для наукового дослідження, затвердження назви кандидатської дисертації В.Н.Жук заперечень не викликає – «Общественность Украины в российско-болгарских отношениях 60-70-х годов XIX в.». Ця проблематика логічно вписувалася у напрямки накових досліджень 1970-х років, які узгоджувалися з курсом партії та уряду на зміцнення зв'язків між країнами соціалістичного табору.

31 травня 1977 року, без відриву від виробництва, при відділі історії і міжнародних відносин соціалістичних країн Інституту історії Академії наук Української РСР захистила кандидатську дисертацію на тему «Общественность Украины в российско-болгарских отношениях 60-70-х годов XIX в.» (спеціальність 07.00.03. – всесвітня історія) (науковий керівник – доктор історичних наук П.С.Сохань)

⁴⁵ *Віднянський С.В.* Рецепції всесвітньої історії на сторінках «Українського історичного журналу» // С. В. Віднянський // Український історичний журнал. – 2007. – № 6. – С.170.

⁴⁶. Члени спеціалізованої вченої ради за присвоєння Вірі Никанорівні наукового ступеня кандидата історичних наук проголосували одногосно ⁴⁷.

Опонентами на захисті кандидатської дисертації були знані вчений-балканіст, дослідник історії слов'янських країн, доктор історичних наук, професор Анатолій Костянтинович Мартиненко та дослідниця історії України XIX ст., кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту історії АН УРСР Аза Кирилівна Волощенко.

Провідною організацією на захисті кандидатської дисертації був Харківський державний університет імені О.М.Горького. Відгук на дисертацію підписував відомий вчений-болгарист, авторитетний радянський дослідник, спеціаліст з історії болгарського національного відродження Степан Іванович Сідельніков (1916-1977).

Віра Никанорівна із великою теплотою згадувала спілкування і розмови з цим великим ученим. Будучи тяжко хворим, прикутим до ліжка після складної операції, він, докладаючи неймовірних зусиль, прочитав її дисертацію, написав на неї відгук. Потім поспілкувався з Вірою Никанорівною, сказав, які корективи треба було внести в текст роботи, і побажав успішного захисту. Незабаром він відійшов у вічність. Віра Жук пам'ятала про це все життя, вона часто пригадувала спілкування з С.І.Сідельніковим, якому була вдячною за ґрунтовні поради, які допомогли вдосконалити її кандидатську дисертацію. А також захоплювалася силою духу,

⁴⁶ Жук В.Н. *Общественность Украины в российско-болгарских отношениях 60-70-х годов XIX в.* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.03. «Всесвітня історія» / В. Н. Жук. – К., 1977. – 26 с.

⁴⁷ ДАПО, ф. Р.-9164, оп. 1, спр. 7, арк. 15.

інтелекту, доброзичливим ставленням до людей, відповідальним і ретельним ставленням до роботи та підготовки майбутніх фахівців-істориків.

С.Сідельніков (1916-1977)

У листі до подруги Олександри Пилипівни Жидкової від 16 лютого 1990 року вона писала: «Мне в жизни не раз приходилось страдать из-за своей доброты и доверчивости к людям. Среди мужей ученых пришлось встретить таких мерзавцев, что если бы кому-то сказал, люди не поверили бы в это. И приходилось встречаться с Людями, которые в последние дни своей жизни стремились успеть сделать добро людям, чем-то помочь. К таким людям с большой буквы принадлежал харьковский профессор П.С.Сидельников, который, будучи уже при смерти, просматривал мою работу (а он был оппонентом моим) и советовал, что и как лучше сделать.

А другой «муж с высокими регалиями», узнав о моем тяжелом заболевании, понадеялся, что я не выживу, любезно предложил мне сотрудничество и, взяв все мои с таким трудом собранные материалы (я работала в архивах будучи полуслепой и парализованной и на свои копейки архивиста ездила все сама собирала, все опубликовал в своей книге, конечно, и не упомянул обо мне). И совесть не трогала и не трогает человека, обладающего высокими регалиями и имеющего по сравнению с моей буквально баснословную зарплату, пользующегося всеми благами в этом мире. Для таких людей ни греха, ни совести нет. И странно, за свои грехи они сами не расплачиваются. Хотя, может быть, все же рано или поздно человек расплачивается за все. Но, к сожалению, почему-то больше страдают те, кто стремиться честно трудиться и жить по совести»⁴⁸.

Процедура захисту кандидатської дисертації Віри Никанорівни була складною, ускладненою конфліктом із науковим керівником П.С.Соханем, а також погіршенням здоров'я самої здобувачки. Навіть сама Віра Никанорівна до оголошення офіційних результатів захисту не вірила в позитивний результат. Однак велику допомогу їй надали справжні друзі-колеги, співробітники Інституту історії АН УРСР. Цих людей вже немає, але вони заслуговують на те, щоб згадали їхні імена. Це, Ірина Миколаївна Мельникова (1918-2010) – історик, д.і.н., член-кореспондент НАН України та Оксана Йосипівна Щусь (1931-2010) – співкурсниця Віри Жук, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу історії Великої Жовтневої соціалістичної революції. Завдяки допомозі цих учених, їхнім порадам і моральній підтримці Віра

⁴⁸ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.172, арк.82-83.

Никанорівна зуміла достойно витримати захист, незважаючи на всі зусилля недоброзичливців «провалити» захист. Після оголошення результатів голосування першою до Віри Никанорівни підійшла І.М.Мельникова, обійняла Віру Никанорівну, привітала і назвала «Великою Мученицею». Таку підтримку Віра Никанорівна не забула до кінця свого життя.

Вчена ступінь кандидата історичних наук присуджена рішенням Ради при Інституті історії АН УРСР від 31 травня 1977 р.

Треба сказати, що Віра Никанорівна була мудрою і глибокою людиною, бачила несправедливість, брехню, обман, які прикривалися благими намірами і радянськими високопарними ідеалами і устремліннями. Вона кілька разів побувала на конференціях за кордоном (у Болгарії), мала там друзів, у яких зупинялася. Працювала в болгарських архівах. Цього вже було достатньо, щоб викликати підозру в співробітників радянських спецслужб.

Вірогідно, що Віра Никанорівна все таки викликала інтерес у КДБ в Полтавській області, співко-бітники якого пильно стежили за її роботою. Органи спецслужб були чудово поінформованими про її чітку громадянську позицію, небажання йти на компроміс із владою, адже на першому місці в неї завжди було виявлення наукової істини. Це йшло в розріз із офіційними догмами радянської історичної науки, яка була заполітизованою і заідеологізованою. Влада не могла пробачити Вірі Никанорівні патріотизму, глибокої зацікавленості у вивченні історії рідного краю, адже вона піднімала так звані «небажані, небезпечні» теми, про які воліли краще мовчати, ніж говорити. В.Н.Жук виявляла глибоку

зацікавленість національною історією України, особливо давнього періоду.

На початку 1990-х років архіви КДБ знищувалися, щоб не залишити нащадкам реальних свідчень про всі злочини радянської влади проти громадян. Очевидно, що й документи про переслідування Віри Жук було знищено. Бодай щось віднайти в галузевому архіві СБУ в Полтавській області не вдалося.

Працюючи в Полтавському обласному державному архіві, і маючи доступ до документів, Віра Никанорівна чесно проводила дослідження. Точка зору вченої не завжди збігалася з офіційним курсом академічної історичної науки. Це викликало обурення влади і засудження колег. Вона розповідала, що через таку принципову позицію, на неї було здійснено декілька замахів. Відомо про них із розповідей самої Віри Никанорівни, яка була людиною спостережливою, розумною, вміла підмічати деталі, а тому вона ретельно осмислювала ситуацію навколо себе і робила логічні висновки. Здійснені замаху були в дусі епохи, все було приховано, утаємничено, і дуже схоже на нещасний випадок.

Віра Никанорівна розповідала, як працюючи в архіві, одна із співробітниць під час обідньої перерви хотіла пригостити її тістечками, і дуже наполягала, розхвалювала, щоб Віра Никанорівна їх скуштувала. Але, мабуть втрутилися вищі сили, і Віра Никанорівна їх не спробувала. Очевидно, що чуття та інтуїція її не підвели. Співробітниця теж їх теж не з'їла. Відразу після цього В.Н.Жук побачила, як та акуратно загорнула тістечка в папір і викинула їх в сміття на території архіву.

Одного дня прийшовши на роботу, Віра Никанорівна відкрила ящик свого письмового столу і побачила, що там

багато насипано дусту, який зазвичай застосовується в боротьбі проти комах і шкідників. Дуст володіє гострою токсичною дією на людину: у невеликих і середніх дозах викликає отруєння, у великих дозах може викликати смерть. У В.Н. Жук відразу стався напад і стався параліч очного нерва.

Вчена багато часу провела в лікарні, лікарі передбачали, що зір до неї ніколи не повернеться, і вона залишиться інвалідом. Віра Никанорівна зверталася до багатьох лікарів, об'їздила багато клінік колишнього СРСР, однак ніхто не брався робити операцію. Фактично на житті вченої був поставлений хрест. Але, світ не без добрих людей. Вона вважала, що вищі духовні сили природи оберігали і рятували її. Полтавський лікарка-офтальмолог Ольга Федорівна взялася робити Вірі Жук операцію. Це був величезний ризик як з боку лікарки, так і пацієнтки. Операція пройшла успішно, до Віри Никанорівні повернувся зір, але не повністю. З тих пір і вона до кінця своїх днів носила окуляри з товстими лінзами.

Пам'ятаю, Віра Никанорівна розповідала, як вона не один раз помічала, що в її квартирі хтось був: начебто і речі – на своїх місцях, але відчувалося, що хтось переглядав її папери. Співробітники КДБ доходили навіть до того, що стіни в під'їзді, біля квартири і в самій квартирі, намазували якоюсь рідиною, певно отрутою, або якоюсь токсичною речовиною.

Органам КБД було прекрасно відомо, що у неї був поганий зір. Цей факт, очевидно, було використано у інсценуванні нещасного випадку. Вивчивши маршрут її дороги з роботи у пізню пору року, коли швидко темніло, вона кілька разів ледве не втрапила у відчинений

каналізаційний люк, який чомусь виявлявся відкритим, хоча ніяких ремонтних робіт там не велося.

Її листи «перечитувалися» і далеко не всі надходили до адресата. Багато своїх листів вона одержувала вже у розірваному конверті з великим запізненням. Почасти, листки з кореспонденції вже були вилученими. Віра Никанорівна стверджувала, що її телефон прослуховувався та часто зв'язок переривався.

Робота в Полтавському державному педагогічному інституті імені В.Г.Короленка теж не принесла бажаного спокою і комфортного заняття улюбленою науковою і педагогічною справою. Не дивлячись на те, що її дуже любили і поважали студенти, університетське і факультетське начальство вчену недолюблювало.

Колегами по кафедрі історії СРСР та УРСР були відомі полтавські історики та науковці: завідувач кафедри – доктор історичних наук, професор П.М.Денисовець, кандидати історичних наук, доценти О.П.Самойленко, О.П.Єрмак, В.Я.Ревегук, Р.І.Стовбун, старші викладачі Н.Я.Цехмістро, Т.П.Демиденко, О.О.Нестуля, П.Я.Гавриш, Р.Л.Гавриш, Л.А.Нестуля, асистент І.І.Діптан.

Розмови зі співробітниками кафедри історії СРСР і УРСР та спогади Віри Никанорівни дають підстави зробити наступні висновки. Не склалися у В.Н.Жук відносини із завідувачем кафедри П.М.Денисовцем. Останній намагався дотримуватися партійної лінії, цього й вимагав від підлеглих. Віра Никанорівна ж була незалежною, вільною і мала на багато проблем в історії України та Полтавщини свою точку зору, яка базувалася на глибокому знанні джерел, їх ретельному аналізі. Погляди вченої не завжди узгоджувалися з офіційними. Особливо це стосувалося другої половини 1980-х років,

коли впроваджувалася політика горбачовської «перебудови» і ідеологічний контроль Комуністичної партії над історичними дослідженнями послаблювався. Це призводило до конфліктів та непорозумінь із П.М.Денисовцем. Він кілька разів збирав засідання, де її публічно таврував, критикував, сумнівався в стійкості її ідеологічної позиції. Зрештою, таке ставлення до співробітників кафедр було нерідким явищем у вищій школі, особливо коли йдеться про провінційні вузи.

Віра Никанорівною була вченою з енциклопедичними знаннями, скурпульозною дослідницею-архівістом із великим практичним досвідом, на будь-яке складне запитання вона могла відповісти точно і ґрунтовно. Це викликало заздрість у колег і насмішки за спиною. Така поведінка аж ніяк не прикрашала деяких представників науково-викладацького складу кафедри історії СРСР та УРСР Полтавського державного педагогічного інституту імені В.Г.Короленка, котра мала давні традиції освітньо-наукової діяльності. В принципі, це й зрозуміло, адже позиція завідувача кафедри П.М.Денисовця по відношенню до Віри Никанорівни була ворожою і негативною. Вочевидь, таку поведінку завідувача наслідували деякі колеги В.Н.Жук по відношенню до неї. Така практика, врешті-решт, є нерідко типовою для провінційних вишів.

Віра Никанорівна це відчувала і розуміла, але поводи́ла себе гідно. Багатьом її недоброзичливцям треба було ще повчитися такої розумної і мудрої поведінки.

Зважаючи на сферу своїх наукових інтересів, В.Н.Жук кілька разів побувала на конференціях у Болгарії, де і встигла попрацювати в архівах. Одного разу, повернувшись до Полтави, П.М.Денисовець зібрав засідання кафедри, де її розкритикували. Вченій було

заборонено їздити за кордон без погодження з кафедрою і писати статті на українсько-болгарську тематику.

Пригадую, як вона розповідала один епізод. Одного разу завідувач кафедри у 1984 році зібрав позачергове засідання, де гнівно засудив Віру Никанорівну за те, що вона написала статтю про свого земляка, відомого письменника Н.В.Гоголя. Завідувач обурювався, мовляв, як вона могла це зробити, адже той був поміщиком і кріпосником. Вчену було звинувачено у «скочуванні до буржуазного позитивізму». Постанова кафедри була суворою: їй заборонили писати і видавати статті без попереднього їх розгляду і рецензування на засіданні кафедри. Ось такі були часи.

З цього приводу у листі до лубенського колеги Бориса Сидоровича Ванцака з м. Лубни від 7 вересня 1992 року Віра Никанорівна писала: «Чудово пам'ятаю, як у 1984 році мені на кафедрі під диктовку П.М.Денисовця записали догану за похвальну ювілейну статтю про М.В.Гоголя (якого я не показала, як експлуататора-кріпосника, який жив за рахунок своїх кріпаків, учився-навчався за їх рахунок у Петербурзі й по закордонах, хоч зробив «благородний» жест – подарував своє володіння матері та сестрам, що я не знаю, що говорив В.І.Ленін про таких поміщиків-експлуататорів) із жорстоким вироком: «Заборонити доценту кафедри В.Н.Жук публікуватися без дозволу кафедри за скочування до буржуазного позитивізму»⁴⁹.

Аналіз протоколів засідань кафедри історії СРСР і УРСР за 1978-1989 роки не містять жодних свідчень про конфлікт між В.Н.Жук і П.М.Денисовцем. Написані вони згідно вимог вищої школи, офіційною, канцелярською

⁴⁹ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.172, арк.22-23.

мовою. Ця ділова документація є статичною і беземоційною. Про непорозуміння між Вірою Никанорівною і завідувачем кафедри немає навіть натяку. Також у протоколах відсутні догани на Віру Никанорівну. Про ті засідання, де її розбирали і критикували, відсутні письмові свідчення. Воно й зрозуміло, адже П.М.Денисовець, як завідувач кафедри мусив забезпечити контроль над підлеглими, тому й не міг письмово фіксувати критику, котра могла б негативно позначитися і на його особі.

З іншого боку, відсутність закидів адресу Віри Никанорівни в протоколах засідань кафедри, ставить взагалі під сумнів їх об'єктивність, адже, якщо було за що критикувати, то треба було це зафіксувати, і потім працювати над виправленням помилок. Отже, під сумнів можна поставити справедливість звинувачень П.М.Денисовця на адресу В.Н.Жук, яка, вочевидь, була викликана суб'єктивними факторами, небажанням мати на кафедрі фахівців, яких важко було контролювати. Крім того, Віра Никанорівна мала величезну кількість опублікованих статей не лише у краєзнавчих виданнях, а й в солідних часописах республіканського значення. Це були ґрунтовні наукові розвідки на достовірній архівній базі, кожна з них містила елементи новизни. Такими досягненнями міг похвалитися далеко не кожен співробітник кафедри історії СРСР та УРСР.

Протоколи засідань кафедри історії СРСР та УРСР свідчать, що всі її статті читалися рецензентами – викладачами кафедри, розглядалися на засіданнях кафедри, а вже потім рекомендувалися до друку. Зрештою, така практика була характерною для радянської вищої школи. Так, у протоколі кафедри від 20 червня 1989 року записано, що розглянуто і рекомендовано до друку

статтю В.Н.Жук «До питання про перебування Т.Г.Шевченка на батьківщині М.В.Гоголя»⁵⁰.

Отже, П.М.Денисовець зіграв негативну роль у науковій біографії В.Н.Жук. Він рано відправив її на пенсію, хоча вона могла ще працювати, і підготувати талановитих учених і хороших учителів. І цим було завдано значного удару по кадровому науково-викладацькому складу історичного факультету інституту. Врешті-решт, історія все розставляє на свої місця.

У листі до Б.С.Ванцака від 2 травня 1986 року Віра Никанорівна писала: «Вирішила піти вже на півставки, щоб полегшити навантаження на свій організм, а особливо звільнитися від частини громадських доручень та кураторства. Але наш кадровик, який чомусь мене не терпить, заявив завідувачу кафедри, що ніяких півставок: або робити, або ні. До того ж пообіцяли, що якщо буду «ледарювати» на півставки, то, навпаки, мене ще краще навантажать громадською, щоб я не думала, що буду безділничать. Навіть дехто прочитав мені мораль, порадив у кого з наших жінок треба вчитися мужності (а ті жінки ніколи не знали, що таке лікарня – не те, що переносити 3 операції і параліч зорових нервів, і жили за спинами хороших, люблячих чоловіків) і не хникати. Дивно складається життя. Мені весь час тільки й нагадували всі, що я повинна працювати, бо таким самотнім, вільним від життєвих турбот тільки й працювати. І ніколи людям щасливішим від мене у багатьох відношеннях і в голову не прийшло, як то тяжко було нести весь той життєвий тягар на моїх не дуже вже й сильних плечах. Я й сама дивувалася, звідки у мене

⁵⁰ Архів Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, спр. 1712, арк.58.

бралася та сила волі, щоб усе те винести. Мабуть, тому, що була мета в житті. А зараз людське нерозуміння її зовсім убило.

Коли мені робили іноді зло люди підлі, нікчемні, я це розуміла, якось осмислювала і, коли нічого не могла вдіяти, просто намагалася не мати з ними ніякої справи. І в житті мені везло хоч в тому, що друзів, хороших людей було значно більше, багато, а поганих зрідка доля посиляла. Мабуть, щоб навчилася розбиратися в людях»⁵¹.

Таким чином у Віри Никанорівни після 1989 року не було змоги реалізувати свій педагогічний потенціал, а роботи з молоддю їй не вистачало. Довелося повністю поринути в наукову роботу. Пізніше реалізувати талант лектора Віри Никанорівни вдалося на курсах підвищення кваліфікації вчителів-істориків у Полтавському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти імені М.В.Остроградського.

Віра Никанорівна була людиною великого серця і розуму, вона ніколи і ні на кого не тримала зла, всі образи вона воліла краще забути, бо чудово знала, що ненависть і зло вбивають людину зсередини. Однак, заради справедливості, треба сказати, що такі конфліктні ситуації і непорозуміння, викликані несправедливими звинуваченнями і заздощами, вкорочували їй життя, призводили до переживань і серцевих нападів.

Незважаючи на таке ставлення до неї завідувача кафедри, студенти Віри Никанорівни завжди її пам'ятають і поважають як прекрасну людину, талановиту лекторку і глибоку дослідницю. Нині вони роз'їхалися по різних куточках колишнього СРСР, але завжди підтримували з

⁵¹ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.172, арк.19-21.

нею зв'язок, листувалися, вітали зі святами, приїжджали в гості, радилися. А це і було справжнім визнанням її як ученого і людини.

А чиновники від освіти ніби й не помічали цього. Багато хто з недоброзичливців Віри Никанорівни живий і зараз, але хто їх знає, головне, що знають її, ту, яку вони принижували і ображали. Її незламна життєва позиція, небажання поступатися своїми переконаннями у принципових питаннях, небажання йти на компроміси, щоб знехтувати науковою істиною, і при цьому гнучкість у вирішенні інших питань, варті того, щоб про неї пам'ятали, шанували, вивчали і продовжували вивчати її наукову спадщину.

Проводячи наукові дослідження упродовж багатьох років, Віра Никанорівна виробила власну систему. Інформацію виписувала на окремі картки чи аркуші паперу, а потім їх систематизувала по темах, за хронологією. І тоді все чітко і легко вкладалося в певні теми⁵².

2.3. Педагогічна діяльність

Як уже було зазначено, з 12 червня 1978 року і по 31 серпня 1986 року (на неповну ставку фактично до 1989 року) В.Н.Жук працювала у Полтавському державному педагогічному інституті імені В.Г.Короленка. Залишаючи роботу в архіві та, перейшовши на педагогічну роботу, Віра Никанорівна мала великий досвід науково-дослідницької, пошукової роботи, яким могла поділитися зі студентами. Її прихід у студентську аудиторію став новою віхою у її творчій біографії.

⁵² Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (6 лютого 2003 року) // Особистий архів Г.Д.Сердюка. – Арк.1.

Віра Жук з великою повагою ставилася до праці вчителя, вважала її дуже шановною і важливою в суспільстві, а також «важкою і безмежною»⁵³. До підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів вчена ставилася з особливою відповідальністю. Своїм святим обов'язком Віра Никанорівна вважала виховання в майбутніх учителів патріотизму, національної свідомості, любові до рідного краю, адже потім все це вони понесуть в учнівські класи.

Залишаючи архівну роботу, Віра Никанорівна одержала блискучу характеристику, де було зазначено, що вона достроково виконувала річні плани роботи. Вона не тільки керувала, а й особисто проводила велику роботу по використанню й публікації документів архіву. Регулярно публікувалася у періодичні пресі, брала активну участь у проведенні республіканських та обласних архівних конференцій, виступала перед студентами, мешканцями Полтави з темами, пов'язаними з історією рідного краю тощо.

Матеріали особової справи В.Н.Жук дають змогу простежити її кар'єрне зростання: 12 травня 1978 року Віру Никанорівну було прийнято на роботу на посаду асистента на кафедрі історії СРСР і УРСР. 30 березня 1979 року її було обрано на посаду старшого викладача цієї ж кафедри, 24 квітня 1981 року – переведено на посаду доцента. Маючи стаж 5 років роботи у Полтавському державному педагогічному інституті імені В.Г.Короленка з 18 червня 1983 року⁵⁴. Звання доцента офіційно

⁵³ Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (17 травня 2000 року) // Особистий архів Г.Д.Сердюка. – Арк.1.

⁵⁴ Архів Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, спр. 1973, арк.11-12, 16-17, 21.

присвоєно рішенням ВАК при Раді Міністрів СРСР 27 листопада 1985 р. 1 липня 1986 року Віру Жук було звільнено на пенсію.

Бажаючи продовжити педагогічну діяльність, Віра Никанорівна написала листа міністру освіти УРСР М.В.Фоменку з проханням дозволити їй працювати. Від міністра надійшла позитивна відповідь. Тому Віру Никанорівну було прийнято на посаду доцента кафедри історії СРСР і УРСР на рік з 31 серпня 1986 року по 31 серпня 1987 року. Протягом 1 вересня 1988 року і до 31 серпня 1989 року вона працювала вже на четверть ставки.

Останній раз Віру Жук було прийнято у Полтавський державний педагогічний інститут імені В.Г.Короленка на посаду доцента кафедри спеціальних історичних дисциплін і географії з 1 листопада до 31 грудня 1997 року

⁵⁵

Отже, у Полтавському державному педагогічному інституті імені В.Г.Короленка Віра Жук пройшла шлях від асистента, старшого викладача до доцента кафедри історії СРСР і УРСР. Працюючи в інституті, вона розробила курси лекцій з допоміжних історичних дисциплін, історичного краєзнавства, історії Полтавщини, підготувала навчально-методичні рекомендації з цих дисциплін.

Протягом 3 місяців (квітень-червень 1981 року) проходила стажування на кафедрі історії СРСР Ленінградського державного педагогічного інституту імені О.І.Герцена. За цей період Віра Никанорівна вдосконалила лекційні курси, ознайомила з станом і плануванням навчально-методичної, наукової і виховної роботи, брала

⁵⁵ Архів Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, спр. 1973, арк.37.

активну участь у засіданнях кафедри, та ще встигла попрацювати в Ленінградських архівах.

Опрацьовані протоколи засідань кафедри свідчать про значну кількість прочитаних відкритих лекцій з історичного краєзнавства та допоміжних історичних дисциплін: листопад 1983 року – «Етнографічні джерела та їх використання в процесі вивчення історії рідного краю», грудень 1983 року – «Полтавщина у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 років», березень 1984 року – «Хронологія. Місячна і сонячна системи рахунку часу», травень 1984 року – «Метрологія», листопад 1984 року – «Періодична преса як джерело вивчення історії рідного краю», лютий 1985 році – «Палеографія як допоміжна історична дисципліна», грудень 1985 року – «Музеї СРСР як центри краєзнавства», листопад 1986 року – «Використання краєзнавчих матеріалів на уроках історії», грудень 1986 року – «Етнографічні джерела та їх використання в процесі вивчення історії рідного краю». Всі відкриті лекції отримали схвальні відгуки колег.

Робота в Полтавському державному педагогічному інституті імені В.Г.Короленка виявилася насиченою у професійному плані. Вірі Никанорівні було доручено представляти інститут у координаційній раді з проблеми «Історичне краєзнавство» АН УРСР ⁵⁶.

Віра Никанорівна прекрасно читала лекції та проводила семінарські заняття, вдосконалювала методіку читання курсів. Для студентів I курсу вона читала дисципліну «Історичне краєзнавство». На лекціях знайомила студентів із його основами, структурою, принципами.

⁵⁶ Історичне краєзнавство в Українській РСР / Відп. ред. П. Т. Тронько. – К. : Наукова думка, 1989. – С.72.

Перші практичні навички роботи з документами, друкowanими матеріалами, музейними експонатами з історії краю студенти набували під час екскурсій. В.Н.Жук успішно керувала архівно-музейною практикою студентів історичного факультету, організовувала відвідування ними Полтавського обласного державного архіву та музеїв Полтави. Вчена ділилася зі студентами досвідом роботи з опрацювання, використання і зберігання архівних документів.

Більш глибоко майбутніх учителів Віра Никанорівна знайомила з документальною базою, літературою та періодичною пресою з історії свого краю на другому курсі, де читався спеціально курс «Методика використання матеріалів з історії Полтавщини на уроках у школі»⁵⁷.

Велику увагу Віра Никанорівна приділяла підготовці студентами рефератів про краєзнавчу роботу в школах, створення шкільних і сільських музеїв; навчала молодь як використовувати музейні експонати під час уроків у школі. На другому курсі студенти виконували курсові роботи на краєзнавчу тематику. Зокрема, відомо, що у 1984 році керувала дипломними роботами на тему «Бойові і трудові подвиги трудящих Полтавщини у Великій Вітчизняній війні», «Братерські зв'язки трудящих Полтавщини і Великотирнівського округу НРБ в роках Х п'ятирічки»; у 1987 році – курсовими роботами на тему «Сільське господарство Полтавщини в ХІ п'ятиріччі», «Промисловість Полтавщини в ХІ п'ятиріччі»⁵⁸.

⁵⁷ Жук В.Н. З досвіду краєзнавчої роботи у Полтавському державному педагогічному інституті імені В.Г.Короленка // В. Н. Жук, О. П. Самойленко // Третя Республканська наукова конференція з історичного краєзнавства / Тези доповідей. – К. : [Б.в.], 1984. – С.140.

⁵⁸ Архів Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, спр.1188, арк.71; спр. 1516, арк.50.

Під керівництвом Віри Жук організація і проведення пошукової роботи здійснювалася наступним чином:

- виявлення документів і матеріалів з історичного краєзнавства в архівах;
- зустрічі з видатними людьми – вченими, ветеранами, вчителями та ін.;
- екскурсійні і туристичні походи по визначних місцях тощо.

В.Н.Жук активно готувала методичні поради для студентів і вчителів⁵⁹, виголосила методичне повідомлення на тему «Методика використання документів про звірства німецько-фашистських окупантів з метою ведення контрпропаганди»⁶⁰.

Вчена організувала роботу по виявленню та дослідженню місцевих пам'яток, які мали вийти до Зводу пам'яток історії та культури народів СРСР та УРСР та залучала до цієї роботи студентів.

Навколо Віри Никанорівни сформувався гурток студентів і молодих науковців, котрі були небайдужими до краєзнавства, захоплювалися історією Полтавщини. Під керівництвом Віри Никанорівни вони опанували навички дослідження архівних матеріалів, робили перші кроки у царині науки. Загалом цей історико-краєзнавчий гурток поповнився новими членами, на засіданнях якого вони

⁵⁹ Методичні рекомендації для пропагандистів і слухачів системи партійної освіти по вивченню селянського руху на Полтавщині в період революції 1905-1907 років / ред. В.Н.Жук. – Полтава: Полтава: [б.в.], 1985. – 20 с.; Використання краєзнавчих матеріалів на уроках історії в школі: методичні рекомендації для вчителів історії середніх загальноосвітніх шкіл та студентів історичних факультетів педінститутів / Укладач В.Н.Жук. – Полтава: [б.в.], 1987. – 20 с.

⁶⁰ Архів Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, спр.1516, арк. 21; спр.1304, арк.44.

опанували методологію проведення досліджень історії рідного краю. У 1985 році у гуртку нараховувалося 20 студентів. В.Н.Жук проводила з його учасниками групові заняття, лекції, навчала методиці використання краєзнавчих матеріалів в шкільних курсах історії СРСР, визначала теми подальших досліджень⁶¹.

Віра Никанорівна виховала цілу плеяду студентів, які пам'ятають її як прекрасного лектора, методиста, глибокого знавця історії, вченого-енциклопедиста, глибокого знавця джерел і скрупульозну і добросовісну вчену. Її запам'ятали, як тактовну, довірливу, інтелігентну, делікатну людину, людину сильної волі, котра мал. витончені, шляхетні манери. Жодного разу В.Н.Жук не підвищила голос на студентів, але була вимогливою до самої себе і до оточуючих. До кожного студента вона ставилася з особливою увагою, як до особистості, жодного студента, колегу або співрозмовника вона не називала на «Ти», до всіх зверталася тільки на «Ви». Працюючи зі студентами, ставилася до них як до рівних, намагалася достукатися до кожного і чомусь навчити. Тим, хто виявляв особливий хист і поклик до наукових досліджень, давала власні матеріали, джерела, книги, нотатки, дозволяла користуватися власною бібліотекою.

Віра Никанорівна неодноразово була куратором груп історичного факультету педагогічного інституту, для своїх студентів вона стала чудовим радником, товаришем, помічником. Добросовісно і відповідально ставилася до виконання своїх обов'язків.

⁶¹ Архів Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, спр. 1412, арк.83.

Вподальшому не поривала контактів зі студентами, спілкувалася, була мудрим наставником і порадицею. У будь-який час до неї можна було зателефонувати і отримати фахову відповідь, адже мала справді унікальні, енциклопедичні знання. При цьому вона була надзвичайно добросовісною у своїх наукових дослідженнях, дбала про абсолютну точність наведених фактів. До слова сказати, Віра Никанорівна чудово орієнтувалася не лише у фондах Державного архіву Полтавської області, а й у джерельній базі Центрального державного історичного архіву України в м. Києві.

Великим авторитетом користувалася В.Н.Жук серед вчителів Полтави. Вони до неї зверталися за порадами та консультаціями. Учитель Іван Семенович Дашівець з с. Пригарівка Козельщинського району Полтавської області у спогадах від 26 жовня 2016 року пригадував: «Вдячний долі, що звела мене з істориком з с. Бреусівки Сердюком Г.Д. та його «мамою», яка була ходячою енциклопедією, людиною великого звання, істориком-краєзнавцем Вірою Никанорівно Жук. <...> І ось саме до В.Н.Жук мені порадив звернутись її учень, а мій колега Г.Д.Сердюк. Саме з ним мені вдалося побувати у В.Н.Жук вдома, вести повчальні для мене розмови, слухати багатющі дані про проведення дослідження історії Козельщинського краю та їх володарів: Остроградських, Козельських. А тому й тягнувся, як рослина до Сонця, до знань історії В.Н.Жук. Не все вдалося взнати від неї. Але був поштовх до дослідження історії свого краю. <...> Жаль, що немає такої людини рядом, якою була В.Н.Жук – порадиця, добропорядна жінка, ходячий багатотомний довідник-енциклопедія, яка знала дуже багато, але і їй не все вдалося досягти (про це вона писала мені в одному з листів), копія якого є у Вас. Хочеться, щоб таких людей,

як В.Н.Жук було побільше, які б допомагали шукати шляхи до історичних джерел»⁶².

Багатьох студентів історичного факультету вона залучала до роботи по охороні пам'яток історії та культури Полтавщини та України. Пригадую, як вона розповідала, що одного разу у другій половині 1980-х років до неї звернулися студенти з проханням допомогти скасувати рішення про руйнування церкви в одному з районів Полтавської області. Вона миттєво відреагувала і звернулася з клопотанням до тодішнього першого секретаря Полтавського обласного комітету партії Ф.Т.Моргуна. Так їй вдалося врятувати святиню від знищення.

Свідчення про цей факт містяться в листі В.Н.Жук до Б.С.Ванцака від 7 вересня 1992 року: «Інший всесильний ідеолог обласного масштабу, що правив усією ідеологією з обкому, так прагнув знищити не так давно церковне чудове приміщення в Обознівці Глобинського району, що довелося подавати листовне фундаментальне прохання Ф.Т.Моргуну, який і зупинив руку динамітчиків, що вже прибули в село. А тепер той ідеолог пише такі статті про партократів-бюрократів та про великих гетьманів, що я вже перестаю всьому дивуватися»⁶³.

Багатьом своїм студентам В.Н.Жук допомагала як у вирішенні наукових питань, так і в реальному, повсякденному житті. Нікому і ніколи вона не відмовила у допомозі, ніколи не йшла на компроміс із совістю, адже завжди керувалася принципами добра, справедливості, порядності та етики. Навіть були випадки, коли Віра

⁶² Спогади І.С.Дашівця, 26 жовтня 2016 р. // Особистий архів І.М.Петренко. – Арк.1-2.

⁶³ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.172, арк.22.

Никанорівна приписала в свою квартиру студентку, яка цього потребувала, врахувавши складну ситуацію, в якій та опинилася. Одного свого студента Івана Васильовича з дружиною Оленою із Оржицького району Віра Никанорівна неодноразово поселяла в себе вдома, коли ті доглядали за його хворим батьком у лікарні ⁶⁴. Вчена завжди з милосердям і розумінням ставилася до людей, які опинилися в складних життєвих умовах.

Віра Никанорівна любила молодь, з повагою ставилася до юнаків і дівчат, поважала їхню думку на багато питань. Вона була завжди відкритою для спілкування, доступною і щирою. До Віри Никанорівни завжди тягнулася молодь. Вона ж, зі свого боку, своєю щирістю, толерантністю, відкритістю, порядністю, чемністю і високою культурою спілкування виховувала молодь.

⁶⁴ Лист Віри Жук до Григорія Сердюка, 23 січня 2001 р. // Особистий архів Г.Д.Сердюка. – Арк.1-1зв.

Уважаемый Владимир Кузьмич!

Бортникова В.Р.
12

Письмо Ваше получила. Весьма признательна за него. Рада, что Вам пришлось по душе мой скромный искарок, и благодарна Алексею Ивановичу за то, что он так добросовестно и исключительно оперативно выполнил мою просьбу. Я так и думала, что Вы найдете с ним общий язык. Он очень хороший человек и исключительный труженик, всё в порядке.

Рада, что Вам тоже удалось немало выискать по интересующей Вас теме. Ну а то, что часто приходится сталкиваться с нашим бюрократизмом, то это для меня не новость. Я считаю себя "коренным архивистом", так как у меня и диплом истори-архивист / я окончила архивное отделение ~~техн~~ историко-архивное отделение Киевского госуниверситета и 23 года работала в госархиве. Через мои руки проходили тысячи запросов, и я сама, а также сотрудники отдела старались оперативно ответить, посоветовать. Во многих архивах меня радушно встречали и всячески содействовали в моей работе мои друзья-архивисты. Зная, что архивист получает самую низкую зарплату, а к тому же мы с матерью выплачивали длительное время долги за кооперативную - натерную квартиру /, меня друзья нередко и покармливали. Ни звание "заслуженного работника", ни злосчастная "История Мист І СІЛ" мне ни копеечки к зарплате не добавили. Кандидатом наук я стала перед выходом на пенсию и начинала в институте с самой низкой должности - ассистента. Хотя потом -таки за все труды стала и доцентом. А когда пришлось оформляться на пенсию, наши чиновники / как мне потом связали / "порешили", что Жук не заслужила пенсию, полученную заслуженному работнику культуры и кандидату. При обсуждении всего вопроса было заявлено, что я "очень богатая, одинокая /мать у меня хозяйка-пенсо-нерка/, имевшая кооперативную квартиру / для бюрократов это признак богатства, а для меня ежемесячные расходы и сборы за нее на все ремонт и во все инстанции / и ко всему "отхватившая много за "Исторію Мист І СІЛ..." Они даже не удосужились прочесть, что книга писалась на общественных началах. Когда я пошла к чиновнику в обласное проконсультоваться, он только спросил фамилию и, услышав мой ответ; с "ехидцей" изрек: "А вы студентам как отметки ставили: отличникам пятёрку, а середнячкам - тройку".

нячкам и троечку! Так вот: вам начислили то, что вы заработали!"

Я просто не нашлась, что ответить на его наглость. Хотела сразу написать в ЦК, а потом подумала, что такой подлец откажется от своих слов. Заявления же могут переадресовать именно тем, на "деятельность" кого я буду жаловаться. Повернулась я и вышла из кабинета прожженного бюрократа, ведающего персональными пенсиями. С тех пор прошло уже два года, а у меня из головы не выходит тот злобный с ехидцей ответ. Я по 16-18 часов в сутки работала за 70-80 рублей в месяц, никогда не имела ни отпуска, ни выходных, а мне вот так все "подытожили".

А Вы ругаете молодежь. Среди молодежи тоже немало всяких, но если она плохая, то прежде всего потому, что плохие были "учителя" - люди старшего поколения, из которых она брала пример. Мерзавцев же среди старшего поколения ой как много. Начиная с первых дней моей работы мне пришлось встретиться с подлостью людей постарше меня. И сейчас преграды не вижу, сколько всякой подлости среди людей солидного возраста. Молод, ведь тоже всё это видят. Помню парня, который с печалью и иронией говорил, что он взял все свои недостатки от родителей.

Я всё же думаю, что причина многих наших бед в том, что родители приучают детей к труду с раннего детства, и что дети часто видят расхождение между родителями, родители нередко унижают и оскорбляют друг друга при детях. Думаю, что дети, выросшие в семьях, где царит труд и уважение друг к другу, никогда не стравят своего старого отца или мать в дом престарелых. Теперь нужны законы, которые заставляли бы родителей отвечать за брак в воспитании, законы, заставляющие всех трудиться / у нас же так много наплодилось тунеядцев всех мастей и еще больше у них улес, чтобы нигде не работать. И, конечно, надо, чтобы законы выполнялись.

Занимайтесь историей, поисками, чтобы было что-нибудь для души, и тогда настроение будет лучше. Порядок же, я думаю, будут наводить все же более молодые. У них это получится, наверное, лучше, чем у нас.

Вот у нас старики - люди старших поколений сколько памятников уничтожили, а молодежь всех и вся штурмует, чтобы спасти хоть то, что осталось. Значит, есть она у нас хорошая. Так что не все молодежь ругайте.

С уважением!

В.Жук

08.06.89

*Лист Віри Жук до В.К.Бортничука від 8 червня 1989 року*⁶⁵

⁶⁵ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.172, арк.12-13.

Протягом тривалого часу близькою людиною і сусідкою Віри Никанорівни була її колишня студентка Тетяна Жванко, яка мешкала з Вірою Никанорівною поряд. Тетяна часто навідувала вчену, допомагала їй по господарству. В.Н.Жук залучала також її до наукової роботи. Тетянин чоловік Михайло, який має золоті руки, неодноразово лагодив у квартирі Віри Никанорівни несправності. Така взаємодопомога і взаємопідтримка між викладачами і колишніми студентами є дуже необхідною і потрібною.

Віра Жук трималася осторонь конфліктних ситуацій на кафедрі, лише в суперечках на історичну тематику послідовно відстоювала свою точку зору, чітко її аргументуючи. У науковій сфері була безкомпромісною та вимогливою, терплячою, скрупульозною. Шанобливе ставлення до опонентів під час дискусій чи дебатів свідчило про чудове виховання, високі моральні принципи.

Мала свою позицію щодо «недоброзичливців» (так вона сама їх м'яко називала), вона ніколи ні на кого не ображалася, завжди з усмішкою про них говорила, навіть співчувала, що вони чогось не знають. Вона була завжди вище пліток, образ і почасти проявляла лояльність до тих, хто її не поважав. Це була людина великого таланту, широти душі, яка своїм життєвим кредом проголосила: Служити науці і людям !!!

Колега В.Н.Жук Олександр Єрмак відзначав, що вона прекрасно читала курси з історичного краєзнавства, керувала курсовими роботами з історії Полтавщини, регулярно виступала зі статтями й повідомленнями про минуле краю в засобах масової інформації⁶⁶.

⁶⁶ Єрмак О. Життя, віддане рідному краю / О. Єрмак // Трудова Полтавщина. – 2008. – 21 листопада. – С. 7.

Віра Никанорівна дуже любила молодь, завжди була відкритою для спілкування. Не терпіла неправди, нещирості, непорядності, пристосуванства.

Окрім основної роботи в університеті зі студентською молоддю, Віра Никанорівна виступала перед учнями шкіл Полтави. Вона була талановитим педагогом, лектором, до неї завжди горнулася молодь. Хоча вона завжди скромно оцінювала свої ораторські таланти.

Протягом 1982-1983 років та і в подальшому вона тісно співпрацювала з педагогічним і учнівським колективом Полтавської середньої школи № 32. Проводила виховні години і уроки історії рідного краю, надавала консультації учителям історії з питань використання краєзнавчих матеріалів на уроках у школі та в позакласній роботі.

Така співпраця з середньою школою № 32 продовжувалася і в 90-ті роки ХХ століття. Саме тоді вперше познайомилася з Вірою Никанорівною автор цієї книги Ірина Петренко. На початку 1990-х років вчена читала лекції з історії рідного краю для учнів. Пригодую, прекрасні уроки Віри Никанорівни, які відзначалися глибиною і ґрунтовним знанням теми. Вже тоді Віра Никанорівна на мене справила величезний вплив і відіграла значну роль у подальшому.

Різноманітну роботу проводила Віра Жук у полтавській базовій середній школі № 3 педагогічного інституту. Для учнів читала спецкурс «Сторінки історії Полтави», організовувала зустрічі учнів старших класів із викладачами кафедри історії СРСР і УРСР, які читали лекції з проблем історії СРСР радянського періоду. На січень 1990 року була запланована лекція Віри Никанорівни для вчителів школи № 3 на тему «Методика

проведення краєзнавчої роботи в школі»⁶⁷. Однак лекції так і не відбулося, бо в 1989 році В.Н.Жук відправили на пенсію.

Віра Жук у період викладання у Полтавському державному педагогічному інституті імені В.Г.Короленка

Незважаючи на те, що Віра Никанорівна не мала педагогічної освіти, до неї часто зверталися вчителі за консультаціями з проблемних питань в історії України та методики їх викладання у шкільному курсі історії. Особливо цінними були її знання з історії Полтавщини.

Вийшовши на пенсію у 1986 році, Віра Никанорівна поринула у науково-дослідницьку роботу, яку поєднувала з

⁶⁷ Архів Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, спр. 1712, арк.66.

педагогічною та методичною – читала спецкурси у школах Полтави, виступала перед студентами вузів міста, куди її запрошували колеги.

На початку 1990-х років Віра Никанорівна опублікувала методичні рекомендації для лекторів про Голодомор 1932-1933 років в Україні⁶⁸. Вчена однією з перших у вітчизняній історії звернула увагу науковців і громадськості на цей трагічний період в історії. Ще у 1989 році було опубліковано статтю «Скільки було жителів у селах», де вона порахувала жителів Лубенщини до 1920-х років і після та виявила катастрофічне зменшення кількості селян⁶⁹.

У 1989 році Віра Жук разом із істориком-джерелознавцем і архівістом Іваном Бутичем (1919-2007) підготували ґрунтовні методичні рекомендації по написанню статей (довідок) для енциклопедичного довідника «Полтавщина»⁷⁰. Ці рекомендації використовували потім усі автори, які готували довідки до довідника.

На початку складних 1990-років, коли не вистачало підручників, літератури, періодичних видань, методичні розробки Віри Жук буквально рятували освітян Полтавщини. У 1992 році Віра Никанорівна підготувала методичні рекомендації на допомогу лекторам, викладачам вузів, учителям, студентам, учням про українське козацтво

⁶⁸ Жук В.Н. Голод 1932-1933 років на Полтавщині / В. Н. Жук / Методичні рекомендації на допомогу лекторам. – Полтава : [Б.в.], 1992. – 14 с.

⁶⁹ Жук В.Н. Скільки було жителів у селах Полтавщини / В. Н. Жук // Червона Лубенщина (м. Лубни). – 1989. – 15 грудня.

⁷⁰ Методичні рекомендації по написанню статей (довідок) для енциклопедичного довідника «Полтавщина» / Підготували І.Л.Бутич, В.Н.Жук. – Полтава : [Б.в.], 1989. – 23 с.

⁷¹. Методичні рекомендації були написані на основі вагомих історичних джерел, у них було проаналізовано різні точки зору щодо походження козацтва. Значану увагу було приділено історії Полтавщини та участі її жителів у Національно-визвольній війні українського народу під проводом Б.Хмельницького проти польсько-шляхетського панування 1648-1654 років.

Вчену постійно запрошували читати учителям лекції з історичного краєзнавства на курсах підвищення кваліфікації вчителів у Полтавському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти імені М.В.Остроградського.

Дружні відносини склалися у В.Н.Жук із методистом цього закладу Ольгою Олександрівною Магдик, яка за найменшої ж можливості вважала за необхідне залучити Віру Никанорівну до читання лекцій вчителям, бо розуміла глибину знань та ерудиції, якими володіла вчена та використовувала можливість передати ці знання освітянам.

Були випадки, коли Віру Никанорівну залучали як рецензента для учнівських наукових робіт, які відправляли на всеукраїнський конкурс. Вона ніколи не відмовлялася, адже «вони ж мене завжди морально підтримують «у всіх починаннях»⁷².

⁷¹ Жук В.Н. Сторінки історії козацтва Методичні рекомендації на допомогу лекторам, викладачам вузів, учителям, студентам, учням / В. Н. Жук. – Полтава: [б.в.], 1992. – 29 с.

⁷² Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (6 лютого 2003 року) // Особистий архів Г.Д.Сердюка. – Арк.2.

NY

Многоуважаемые Михаил Федорович и Наталия Васильевна!
День добрый!

Только отправила Вам, Михаил Федорович, пару писем, а вчера пришло от Вас новое послание. Я понимаю всю Вашу тревогу и беспокойство относительно Голободьковского и комбината его имени. Я поэтому и не спешу со справкой о посадке. Авось что-то решится. Но я в своем предыдущем письме положила Вам копии моих писем в Гос.архив Харьковской области и в село, где когда-то в 1911 г. действовала банда, в составе которой был Голобородько. Подождем, что они ответят, а потом уже Вы можете прямо писать в Президиум Верховного Совета УССР, так как он может скорее решить этот вопрос.

Устав ужасно. В эти дни еще вяжась немножко подрабатывать: попросили прочитать полдесятка лекций на курсах усовершенствования учителей. А оно летом особенно тяжело, хотя я и люблю эту работу. И еще не все свои справки сделала для энциклопедического справочника. А начальство наше создало огромную редколлегия и, пока мы пишем, трудимся, развернуло "активную деятельность" по проверке схемы справочника, и то, что для нас /кто начинал с азов/ уже пройденный этап, для них только "открытие Америки". Поэтому мои нервы уже не выдерживают, и я вчера с одним товарищем даже чуть не поругалась. Совсем настроения себе испортила.

А как пишут наши "историки" и неисторики, я хорошо знаю. Мне пришлось сталкиваться со всякими. Один "муж ученый", никогда не работавший в архивах, став кандидатом, поучает студентов коммунистической морали, а сам берет чужую статью и публикует на четверть страницы за своей подписью, другую же в "соавторстве" со студентом, подписывая свои фамилию под работой студента, написанной на двойку, отсели тройку. И тоже публикует с тремя десятками ошибок. И все проходит идеально, так как у него везде поддержка. Профессор-археолог на основании сомнительных находок археологических делает "открытие", не читая сонс того, что писалось обо всех этих местах 200-300 лет назад, не контактируя с историками, которые изучают писанную историю, на основании живых источников. С уважением *В.Жук* В.Жук
12.07.90

*Лист Віри Жук до друзів від 12 липня 1990 року*⁷³

⁷³ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.174, арк.77.

До слова сказати, рецензуючи учнівські роботи Віра Никанорівна зауважувала, що «ні учні, ні багато вчителів чітко не уявляють ні процесу формування української народності, ні етапів українського державотворення. На жаль, у нас і належної літератури, особливо в сільських школах, немає»⁷⁴.

У навчально-методичній брошурі для вчителів «Полтавській губернії – 200 років» Віра Никанорівна подала історико-економічний нарис про Полтавську губернію, дала перелік запитань для самостійної роботи учнів⁷⁵. Цей цінний матеріал варто використовувати вчителям під час уроків з історії України та Полтавщини.

У 2005 році, рецензуючи книгу вчителя-історика Пирогівської ЗОШ Глобинського району О.Матвійця «Школа і долі. Історія Пирогівської школи», В.Н.Жук виклала свої думки щодо акцентів сучасної шкільної історичної освіти та виховання. Вона зазначила, що «книга має громадянознавчий характер. Вона має бути настільною книгою для вчителів, кожен із них може почерпнути із неї щось корисне для себе. <...>. У контексті вивчення історії України, конкретно на прикладі школи і села вчитель формує в учнів поняття із загального курсу, через вивчення історії рідного краю прищеплює учням любов до України, виховує дітей патріотами своєї Вітчизни. Це особливо актуально у наш час, коли держава фактично відвернулася від великої справи навчання і

⁷⁴ Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (6 лютого 2003 року) // Особистий архів Г.Д.Сердюка. – Арк.4.

⁷⁵ Жук В.Н. Полтавській губернії – 200 років / До 200-річчя заснування губернії. Матеріали для використання на уроках, організації та проведення позакласних заходів у школах. Методичний посібник для вчителів, учнів та студентів / В. Н. Жук. – Полтава: ПОППО, 2001. – 34 с.

виховання молодого покоління, коли закрито сотні і тисячі дитячих садочків, коли урізуються асигнування на ремонти шкіл, закриваються школи у малих селах, коли зарплата вчителя значно нижча зарплати будь-якого чиновника середнього рангу, коли державні органи не бачать, як розкладаються морально юні душі від страхітливих аморальних фільмів, якими переповнені наші телеканали і кінотеатри, як «виховуються» діти, підлітки у численних казино, біля гральних автоматів, який негативний вплив мають на психіку, на нервову систему оті «чужинські» касети, з яких лине жахлива музика чи якийсь буквально божевільний крик, а не спів.

Книга О.П.Матвійця нагадує всім про цивілізоване, справжнє навчання і виховання молодого покоління, про те, що не слід відкидати все те хороше, що було в навчально-виховному процесі в минулому, а також пам'ятати всі тяжкі сторінки нашої історії, вчитися на помилках, не допускати їх у нашому повсякденному житті»⁷⁶.

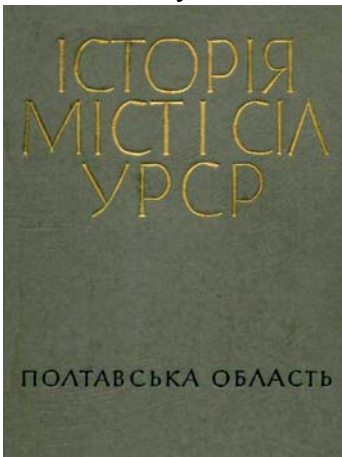
В.Н.Жук готувала методичні рекомендації для викладачів, вчителів, студентів, учнів, опублікувала велику кількість статей у часописах. Брала участь у багатьох міжнародних, всеукраїнських і регіональних історичних конференціях.

Отже, українська історик Віра Жук успішно поєднувала науково-дослідницьку, архівну, просвітницьку, методичну і педагогічну діяльність. Вчена виховала цілу плеяду талановитих учителів, науковців та дослідників історії.

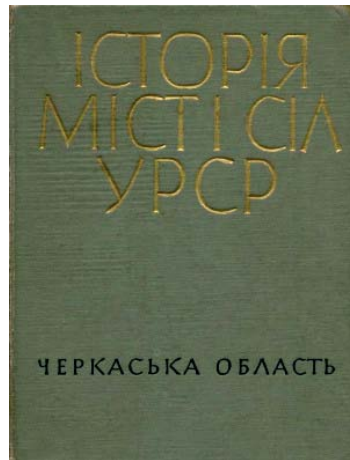
⁷⁶ *Александрова Л.А.* Думки про книжку О.Матвійця «Школа і долі» / Л. А. Александрова, Г. О. Сиротенко, О. О. Магдик, В. Н. Жук, І. В. Охріменко // *Постметодика*. – 2005. – №6. – С.53.

2.4. Участь у фундаментальному енциклопедичному виданні «Історія міст і сіл Української РСР»

Як досвідченого знавця архівних джерел, Віру Никанорівну залучили до створення полтавського тому фундаментальної 26-томної «Історії міст і сіл Української РСР. Полтавська область» (1967 р.)⁷⁷ та «Історія міст і сіл Української РСР. Черкаська область» (1972 р.)⁷⁸ на громадських засадах. Для цих унікальних видань В.Н.Жук підготувала кілька нарисів із минулого міст, сіл, селищ міського типу.

*Історія міст і сіл УРСР.
Полтавська область.*

*Історія міст і сіл УРСР.
Черкаська область.*

Думка про написання «Історії міст і сіл Української РСР» народилася ще на початку 60-х років серед науковців, краєзнавців, учителів, співробітників архівних

⁷⁷ Історія міст і сіл Української РСР. Полтавська область. – К. : Головна ред-я УРЕ АН УРСР, 1967. – 1028 с.

⁷⁸ Історія міст і сіл Української РСР. Черкаська область. – К. : Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1972. – 788 с.

установ ⁷⁹. 29 травня 1962 року була підписана постанова ЦК КПУ № 16/18-3 «Про видання «Історії міст і сіл Української РСР». Це була перша фундаментальна історична праця, кожний том якої висвітлював історію населених пунктів окремих областей України, а їх на той час налічувалося майже 40 тисяч.

У процесі роботи над цим важливим енциклопедичним виданням, що публікувався вперше, місцевими істориками, архівістами, краєзнавцями було зібрано багатий матеріал. Важливе місце у збиранні матеріалів для написання нарисів про міста і села належало обласним державним архівам, музеям, краєзнавчим науково-дослідним установам. Неабияку роль у цьому зіграли і наукові бібліотеки, де найбільш повно зосереджено краєзнавчу літературу. Очолювала цю роботу Державна історична бібліотека України, яка спільно з Інститутом історії АН України розробила методичні рекомендації щодо організації роботи обласних бібліотек з надання допомоги авторам «Історії міст і сіл...», роботу архівістів очолював на міністерському рівні О.Г.Мітюков.

Полтавську обласну редколегію «Історії міст і сіл Української РСР» було створено згідно з постановою бюро Полтавського обкому КП України від 18 червня 1962 року. Спершу до її складу увійшло 11 чоловік – працівників партійних і радянських органів, викладачів вузів Полтави, інших установ, в тому числі й облдержархіву. Обласна редколегія організувала виявлення і взяття на картковий облік документальних матеріалів і друківаних джерел в облдержархіві, партархіві Полтавського обкому КПУ, обласній бібліотеці імені І.П.Котляревського,

⁷⁹ Тронько П. «Історія міст і сіл України»: досвід і нагальні проблеми видання / П. Тронько // Краєзнавство. – К., 2009. – № 3-4. – С.40.

краєзнавчому музеї. Працівники архіву, в тому числі і В.Н.Жук склали списки населених пунктів та залізничних станцій області, список друкованих джерел про Полтавщину.

У липні 1962 року були створені районні комісії по збиранню матеріалів для «Історії міст і сіл Української РСР» та сільські робочі групи. В лютому 1963 року було створено також і дві обласні редакційні колегії по написанню «Історії міст і сіл Української РСР» по Полтавській області. Протягом 1963 року надійшли перші матеріали з 3-х районів, зібрані за анкетами-довідками. Секретарями обласних редколегій були працівники архіву, і ці матеріали почали концентрувались в архіві. Як зазначала В.Н.Жук, перші зібрані редколегією матеріали були написані на низькому науковому рівні, здебільшого на основі спогадів, без глибокого використання архівних матеріалів та друкованих джерел. Усі ж окремі питання – географічне положення населеного пункту, деякі економіко-статистичні дані сучасного стану населеного пункту та відомості про кращих людей села могли бути використані в роботі ⁸⁰.

Існування двох обласних (промислової і сільської) редколегій гальмувало роботу, не давало можливості зосередити працю редакційної колегії тому в одному місці. За спільною постановою бюро сільського та промислового обкомів КПУ від 23 березня 1963 року було створено об'єднану Полтавську обласну редколегію. До її складу входило 18 осіб – І.Т.Буланий – секретар обкому КПУ (голова редколегії), Г.С.Бардик – голова товариства

⁸⁰ Жук В.Н. Упорядкування документальних матеріалів Полтавської обласної редколегії «Історії міст і сіл Української РСР» / В. Н. Жук // Архіви України. – 1969. – № 6. – С.54.

«Знання» у Полтаві (заступник голови редколегії), О.А.Бевзо – старший науковий співробітник Інституту історії АН УРСР; П.Х.Білий – викладач Полтавського кооперативного інституту, В.М.Вербицька – бібліотекар-бібліограф Полтавської обласної бібліотеки імені І.П.Котляревського, І.Н.Гальчук – інструктор обкому КПУ (відповідальний секретар редколегії), С.О.Данішев – викладач Полтавського державного педагогічного інституту імені В.Г.Короленка, П.Н.Ємець – завідуючий партархівом, В.Н.Жук – старший науковий працівник Полтавського облдержархіву (заступник відповідального секретаря), Р.Г.Костюк – редактор, Г.І.Кулик – викладач Полтавського державного педагогічного інституту імені В.Г.Короленка, І.Ю.Легенький – співробітник Полтавського інституту вдосконалення кваліфікації вчителів, А.Г.Момонт – директор Полтавського облдержархіву, І.А.Олещенко – викладач Полтавського сільськогосподарського інституту, М.С.Пліш – завідувач відділу у газеті «Зоря Полтавщини, О.Х.Соколовський – викладач Полтавського державного педагогічного інституту імені В.Г.Короленка, О.А.Тарасенко – літературний редактор газети «Зоря Полтавщина», Н.С.Яворська – завідувач відділу у «Зорі Полтавщини».

Обласна редколегія значною мірою оновила склад робочих груп, виділила із спеціалістів-істориків Полтави кваліфікованих авторів для написання нарисів та закріпила за окремими нарисами одного-двох місцевих істориків або ентузіастів-краєзнавців.

За спогадами відповідального секретаря полтавського тому «Історії міст і сіл УРСР» Івана Гальчука, Віра Жук була єдиною із членів редакційної колегії, яка мала відповідну базову освіту історика-архівіста та досвід безпосередньої роботи з архівними документами. Вона

була професіоналом високого класу. Віра Жук підбирала дослідників, добре знала місцевих авторів, які готували історичні довідки для тому. При цьому вона дбала про те, щоб не пропустити ім'я жодного автора нарисів. Зокрема, вона рекомендувала дослідника-аматора з Миргорода М.Аббасова і вчителя-історика Г.Хміля з с. Хомуць Миргородського району, які підготували блискучі історичні довідки.

Перед безпосереднім дослідженням документальних матеріалів, архівні працівники, ретельно проаналізували історію адміністративно-територіальних змін, підготували довідки, склали списки населених пунктів Полтавської області із зазначенням їх перейменувань. Потім ці списки використано різними авторами нарисів та іншими дослідниками під час роботи над документальним матеріалом. Зокрема, безпосередньо начальник відділу В.Н.Жук і старший науковий співробітник Полтавського обласного державного архіву З.М.Суховська підготували такі довідки, у яких було зафіксовано адміністративно-територіальні зміни на Полтавщині з 1654 року і до 1960-х років⁸¹.

В.Н.Жук та співробітники Полтавського обласного державного архіву розробили методику підготовки довідок до унікального видання «Історія міст і сіл УРСР. Полтавська область». Невеликий колектив почав, передусім, із списку населених пунктів і залізничних станцій та списків опублікованих і архівних джерел про міста і села Полтавщини, які зберігалися в архіві і за його межами, потім працівники архіву здійснили перегляд і

⁸¹ *Тронько П.Т.* Летопись дружбы и братства (Из опыта создания «Истории городов и сел Украинской ССР в 26-ти т.») / П. Т. Тронько. – К. : Наукова думка, 1981. – С.32.

взяли на картковий огляд всі документи і свідчення з даної теми у своєму сховищі, пізніше – в архівах і бібліотеках Москви, Ленінграда, Києва, Харкова та інших міст. З виявлених документів і статей в газетах і журналах знімалися машинописні, фотокопії, які концентрувалися в обласному архіві.

Велику увагу В.Н.Жук та архівісти Полтави надавали спогадам старожилів, учасників, очевидців подій, ветеранів війни та праці. Віру Никанорівну неодноразово відряджали у населені пункти Полтавщини, де вона ретельно і скурпульозно збирала свідчення, архівні документи, старовинні фото, матеріали сільських народних музеїв тощо. Свідчення про нові матеріали систематично подавалися в редколегію тому по Полтавській області.

Щоб всі зібрані матеріали могли широко і всебічно використані з науковою метою, необхідно було відразу ж після закінчення роботи над томами сконцентрувати в облдержархівах, правильно систематизувати, описати, якнайповніше розкрити їхній зміст. Полтавська область однією з перших завершила роботу над своїм томом і сконцентрувала в облдержархіві матеріали обласної редколегії «Історії міст і сіл Української РСР»⁸².

До праці «Історія міст і сіл Української РСР. Полтавська область» Віра Никанорівна підготувала (самостійно і співавторстві) 12 ґрунтовних статей про населені пункти області – Великі Будища, Великі Кринки, Глобине, Градизьк, Диканька, Ковалівка, Комишня, Куликівка, Манжелія, Нові Санжари, Піщане, Федорівка. Історичні довідки про ці населені пункти ґрунтуються на

⁸² Жук В.Н. Упорядкування документальних матеріалів Полтавської обласної редколегії «Історії міст і сіл Української РСР» / В. Н. Жук // Архіви України. – 1969. – № 6. – С. 53-54.

залученні архівних та опублікованих джерел, свідчень очевидців подій та відзначаються аналітичним осмисленням фактів. Незважаючи на те, що написані розвідки із залученням марксистсько-ленінської ідеології, вони не втрачають актуальність і нині, адже містять цінний фактичний матеріал та висновки.

Відзначення членами редколегії публікації сигнального примірника «Історія міст і сіл УРСР. Полтавська область» вдома у відповідального секретаря І.Н.Гальчука у м. Полтава, по вул. Зигіна, 30. Сидять зліва направо: проф. А.С.Черевань, доц. С.О.Данішев, В.Н.Жук, І.А.Олещенко, І.Н.Гальчук. Стоять зліва направо: В.М.Вербицька, доц. О.Х.Соколовський, І.Ю.Легенький, Н.Х.Пайдьом, В.О.Волошина, доц. П.Х.Білий. Грудень, 1967 р.

До тому «Історія міст і сіл Української РСР. Черкаська область» Віра Никанорівна підготувала у співавторстві історичну розвідку про село Жовнине. Така наукова розвідка, вірогідно, не була випадковою. У роки

радянсько-німецької війни 1941-1945 років у Жовниному переховувалася від вивезення на примусові роботи до Німеччини рідна сестра Віри Жук Ольга Никанорівна. З тією родиною, в якій жила Ольга Никанорівна, склалися дружні, майже родинні відносини. До останніх років життя сестри відвідували Жовнине, допомагали родині рятівників, привозили гостинці тощо.

У полтавському томі «Історії міст і сіл Української РСР» вміщено 58 нарисів – про всі міста, найвизначніші селища міського типу і села та історико-економічний нарис про область; 25 довідок – економічних характеристик районів та 347 довідок про села – центри сільських Рад. Це становило лише частину того матеріалу, що його було зібрано великою групою авторів і членів робочих груп у процесі готування тома.

Після завершення підготовки тому «Історії міст і сіл Української РСР. Полтавська область» усі матеріали було передано до облдержархіву. Там В.Н.Жук та інші співробітники архіву ці матеріали розібрали, всі справи, які становили собою цінність, було впорядковано, описано і підшито. Таким чином було сформовано 850 справ з усіх документальних матеріалів та понад 70 папок фотоілюстрацій.

В.Н.Жук зауважувала, що матеріали обласної редколегії було систематизовано на кулька груп: першу групу утворили безпосередньо матеріали про роботу самої редколегії (1962-1968 рр.). Тут – постанови і методичні вказівки Головної редколегії «Історії міст і сіл Української РСР», постанови (копії) бюро Полтавських промислового та сільського обкомів і єдиного Полтавського обкому КПУ про створення обласної редколегії та підготовку до друку тома, протоколи засідань обласної редколегії, плани, звіти, доповідні записки тощо.

До другої групи ввійшли матеріали про адміністративно-територіальний поділ Полтавщини та джерела про Полтавщину, копії документів, спогади і інші документи, підготовлені чи зібрані редколегією в процесі роботи. Тут – рішення Полтавського облвиконкому про перейменування і укрупнення населених пунктів, зміни в адміністративно-територіальному поділі, алфавітні списки населених пунктів області, відомості про кількість населених пунктів і залізничних станцій тощо. Серед матеріалів цієї групи є цікаві спогади, замітки, вирізки з газет, відомості про перебування на Полтавщині видатних людей та інформація про важливі події.

Третя група – це матеріали про передовиків сільського господарства області (1961-1966 рр.). Сюди включено «Золоті книги кукурудзаводів» (1961, 1963 рр.), матеріали про трудові досягнення передовиків Полтавської області та місцевих районів.

У четвертій групі сконцентровано зібрані редколегією матеріали про окремі населені пункти та область. Там історико-економічні нариси про Полтавську область, анкети-довідки, нариси та довідки про кожен окремий населений пункт. Хоча вони надійшли вже у 1969 році, коли редколегія закінчила свою роботу, але були прилучені до матеріалів редколегії, щоб майбутні покоління дослідників знали про них.

П'яту групу становлять ілюстрації, зібрані для тома «Історії міст і сіл Української РСР».

У межах кожної групи всі джерела систематизовані в такому порядку: документи першої і другої груп подано за роками, а в межах років – за значенням. Документи третьої групи в основному систематизовано так само, але матеріали про трудові досягнення передовиків і трудові рапорти – по районах у алфавітному порядку. В документах

четвертої групи на першому місці стоять історичні нариси про Полтавську область і Полтаву, статті, довідки та інші матеріали про них, далі йдуть матеріали про всі інші населені пункти, які систематизуються за назвами населених пунктів у алфавітному порядку. Матеріали п'ятої групи (фотоілюстрації) систематизовані наступним чином: спершу йдуть фотоілюстрації, що стосуються всієї області: карти, плани міст, далі про м. Полтаву, райони в алфавітному порядку.

Після цього розібрані і систематизовані матеріали передали в лабораторію, де їх підшили, пронумерували аркуші. Потім основний упорядник фонду склав його опис, куди заніс усі справи, систематизовані по п'яти розділах ⁸³.

Ці матеріали мають велике значення для дослідження історії Полтавщини, тому Віра Жук зробила все можливе, щоб вони були збережені, систематизовані і служили наступним поколінням дослідників рідного краю.

Таким чином, Віра Жук брала активну участь у підготовці полтавського тому «Історія міст і сіл УРСР». Її робота полягала у наступному: підбирала авторів – науковців, істориків, філософів; вибирала ті села, які чимось відзначилися в історії, щоб включити їх до тому; мобілізувала практично всіх полтавських істориків для участі в роботі по написанню історичних довідок; їздила в центральні архіви для збирання матеріалів; закликала людей по радіо надавати важливу інформацію для тому; з матеріалу, не включеного до полтавського тому, сформулила відповідний фонд у Полтавському облдержархіві.

⁸³ Жук В.Н. Упорядкування документальних матеріалів Полтавської обласної редколегії «Історії міст і сіл Української РСР» / В. Н. Жук // Архіви України. – 1969. – № 6. – С. 55-54.

Нагородження найкращих авторів і членів редколегії тому «Історія міст і сіл УРСР. Полтавська область» грамотами обкому і облвиконкому та іменними томами. Лютий, 1968 року. Віра Жук у першому ряду (сидить) третя зліва.

Іван Гальчук пригадує, що всі працювали дружно і злагоджено, було сформовано справжній колектив одностайців і ентузіастів своєї справи. Непорозуміння, образи, уособиці залишилися поза роботою. Він пригадує, що з Вірою Жук працювати було легко, вона була фаховим істориком і прекрасною людиною.

Робота над полтавським томом «Історія міст і сіл УРСР» тривала 5 років (1962-1967 рр.). Всі викладачі і науковці, які брали участь у підготовці тому працювали безкоштовно, на громадських засадах. Про свою виконану наукову роботу вони звітували на кафедрах, відділах тощо.

Полтавський том «Історія міст і сіл УРСР» з'явився у грудні 1967 року і його вихід було приурочено 50-річчю проголошення радянської влади в Україні.

Підготовка полтавського тому «Історії міст і сіл УРСР» – це був подвиг місцевих науковців, краєзнавців, дослідників-аматорів, які створили нерукотворний пам'ятник своєму народові. «Історія міст і сіл УРСР. Полтавська область» – найповніший на сьогоднішній день літопис населених пунктів Полтавщини. В ній показано історичний розвиток міст і сіл з найдавніших часів до 1960-х років. Вперше за свою багатовікову історію майже всі міста і більшість селищ міського типу, а також значна кількість сіл одержали свою, так би мовити, наукову біографію.

Авторському колективу в процесі підготовки видання довелося йти новими шляхами, піднімати майже недосліджену наукову цілину і бути фактично першопрохідником у цій галузі історичної науки. Тому, на жаль, у томах є недоліки, що притаманні були в той час всій історичній науці. За словами академіка П.Т.Тронька, «не завжди ми вміли уникати в книгах схематизму, одноманітності, загальних декларативних фраз, зробити

належний правдивий науковий аналіз і узагальнення. Мало місце лакування дійсності, пропуски «незручних» з ідеологічного погляду сюжетів, фактичні помилки. Але, в цілому, спираючись на кращі традиції історичного краєзнавства, «Історія міст і сіл Української РСР» ґрунтовно узагальнює і розвиває попередні досягнення в цій справі. Водночас вона знаменує собою період від вибіркового вивчення історії окремих населених пунктів до розробки історії міст і сіл у межах великих регіонів. Ця праця започаткувала новий напрям у вітчизняній історіографії. Значення цієї праці полягає і в тому, що в процесі її підготовки до першовитоків своєї історії прилучились десятки тисяч аматорів-дослідників, шанувальників своєї минувшини – цьому немає ціни. Вона дала могутній поштовх розвитку краєзнавчого руху в Україні, сприяла розповсюдженню знань серед населення про рідний край, його історію, традиції, культуру, значно підвищила інтерес до пізнання і вивчення історії народу»⁸⁴.

Сьогодні, коли змінилася суспільно-політична ситуація, зазнали змін методологічні принципи історичної науки можемо вказати на певні структурні недоліки нарису, окремі фактичні неточності полтавського тому «Історії міст і сіл УРСР», його значну ідеологічну навантаженість тощо. Залучення до наукового обігу окремих фактів, суджень, висновків можливе лише за умови їх верифікації за іншими історичними джерелами. Незважаючи на це, підготовка і видання багатотомної «Історії міст і сіл УРСР» дала могутній поштовх до розвитку краєзнавства, його наукових і громадських форм. Неможливо переоцінити її значення, адже видання є

⁸⁴ Тронько П. «Історія міст і сіл України»: досвід і нагальні проблеми видання / П. Тронько // Краєзнавство. – К., 2009. – № 3-4. – С.42.

достойним пам'ятником історії талановитого українського народу.

Указом Президії Верховної Ради УРСР від 25 лютого 1975 р. В.Н.Жук за ґрунтовну участь у виданні полтавського тому «Історії міст і сіл УРСР», а також за виконання обов'язків заступника відповідального секретаря редакційної колегії було присвоєно почесне звання «Заслужений працівник культури Української РСР».

На превеликий жаль моральне задоволення від добре зробленої копіткої роботи було затьмарене заздрощами недоброчливців, які Вірі Никанорівні нерідко доводилося відчувати в житті. У листі до знайомої Ніни Степанівни Кірдоде у Москву від 9 грудня 1984 року вона писала: «На горьком опыте я знаю, как меня обливали грязью после выхода в свет нашего тома ««Історії міст і сіл Української РСР. Полтавська область», писали во всеильные инстанции, вплоть до ЦК Компартии Украины какие-то негодяи, с которыми я никогда не была знакома»⁸⁵.

У листі від 30 жовтня 1991 року до відомого українського історика-джерелознавця і архівіста Івана Лукича Бутича Віра Жук зазначала: «Роботу над «Історією міст і сіл» я пам'ятатиму до кінця свого життя, дійсно. Тоді, після виходу в світ книги, над якою я працювала задаром (мені видали 90 крб. премії, якої не вистачило розрахуватися з машиністкою за передрук всіх нарисів), маючи 72 крб. зарплати (а з вирахунком усіх податків і того значно менше), зазначений вище час, не маючи ні вихідних, ні відпусток, на мене посипалося стільки кляуз від різних заздрісних «добродійників» в усі інстанції (від редакцій газет і журналів, починаючи, ЦК та КДБ), що я відписувала на них десяток років. Виправдовувалася, що я не «аферист»

⁸⁵ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.132, арк.6.

від науки, що я не крала чужих робіт, не усувала від роботи інших авторів, а, навпаки, дописувала собі в співавтори усіх, хто дав мені хоч пару якихось рядків. Після цього, не лише від цих кляуз, а й внаслідок інших дій (про які тільки тепер стали відкрито писати) я перенесла параліч і більше п'яти років працювала напівсліпою»⁸⁶.

Незважаючи на такі складні обставини життя, Віра Никанорівна жодного разу не схибила, не скаржилася, мужньо витримувала напади критиків. Вона завжди поводила себе гідно і мужньо, демонструвала приклади справжньої витримки та шляхетності. Тяжкі обставини життя і негативне ставлення недоброзичливців спонукало вчену до самовдосконалення.

Отже, вагомий вклад Віри Жук у підготовку і видання полтавського тому «Історії міст і сіл УРСР» не заперечний. Для багатьох колег-архівістів та істориків-дослідників Віра Жук залишається беззаперечним авторитетом. Вона вражала оточуючих своїми енциклопедичними знаннями, працездатністю, дисциплінованістю, вимогливістю, високою фаховістю.

⁸⁶ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.172, арк.97.

РОЗДІЛ III. Науковий спадок ученої

3.1. Дослідження з історії України та всесвітньої історії:

3.1.1. Українсько-болгарські відносини у науковому доробку Віри Жук

Зважаючи на курс інтеграції України в світове європейське співтовариство, особливого значення набувають питання взаємин нашої держави з іншими державами. Якщо на рівні дипломатичних відносин цей аспект порушується досить часто, то в регіонально-історичному розрізі – вивчений недостатньо. Нині як ніколи набувають актуальності питання про європейськість України в минулому. У цьому аспекті вивчення українсько-болгарських відносин та історичних зв'язків між цими народами є не лише важливою і малодослідженою темою, а й історичним обґрунтуванням права України на вагоме місце в європейському співтоваристві.

Віра Жук глибоко вивчила і проаналізувала витoki українсько-болгарських зв'язків, спираючись на нововиявлені давньоболгарські історичні джерела, які вчена самостійно опрацювала та дослідила. Вчена відкрила нову сторінку у давній історії України, сформувавши концепцію про близькість походження українців і болгар. І якщо багато вчених, зокрема і українських, опротестовують цю версію, то закордонні – вже давно довели автентичність болгарських джерел та їх унікальну інформаційну наповненість.

Болгаристичні розвідки традиційно розвинуті в Україні. Здобутки вітчизняних дослідників були визнані

болгарською стороною, яка вважає, що саме в Україні рівень розвитку болгаристики один із найвищих поза межами Болгарії⁸⁷.

У 1970-ті роки в епоху «застою» важливим було замовчувати кризовий стан економіки, а спрямувати історичні дослідження у русло зміцнення дружби між країнами соціалістичної співдружності, доводити міцні братні зв'язки між радянським і болгарським народом. У зв'язку заохочувалася відповідна тематика. У цьому контексті в українській історичній науці одним із пріоритетних напрямків досліджень був аналіз українсько-болгарських відносин на різних етапах. Така тематика заохочувала і підтримувалася Москвою.

Віра Никанорівна, визначаючись із тематикою українсько-болгарських відносин, обрала саме таку тему, де був мінімальний ступінь політичного впливу і проблема була максимально наближеною до об'єктивних наукових узагальнень. І в цьому проявилось її наукове чуття і інтуїція.

Віра Никанорівна Жук, будучи етнічно українкою, вагому частку свого життя присвятила дослідженню історії Болгарії та болгарсько-українським контактам на всіх етапах їхнього історичного розвитку. Її захоплювала болгарська мова, культура, традиції, характер та волелюбство цієї етнічної спільноти.

У науковій спадщині Віри Жук органічно поєдналися досвід архівіста, викладача, вченої-дослідниці та невтомного практика-пропагандиста своїх напрацювань. Аналіз творчого спадку Віри Никанорівни становить

⁸⁷ *Владимиров Димитар*. Приветствие чрезвычайного и полномочного посла Республики Болгария в Украине Димитара Владимировича участникам VI Дриновских чтений в Харькове 8 апреля 2010 г. // Дриновський збірник. – X., 2011. – Т. IV. – С.5-6.

інтерес у з'ясуванні поступу вітчизняних болгаристичних досліджень.

В галузі болгаристики – наукові зацікавлення Віри Жук були різноманітними – вивчення економічних, культурних та інших зв'язків України і Болгарії, Полтавщини та Болгарії у XIX-XX ст. Такі пріоритети досліджень у неї сформувалися ще в 1960-ті роки і зберігалися упродовж півстоліття. Велику увагу вона надавала вивченню маловідомих сторінок українсько-болгарських відносин крізь призму краєзнавчих розвідок.

З 1961 року між Полтавою і болгарським містом Велико-Тирново існувала співпраця, відбувався обмін делегаціями. З 19 березня 1962 року у Полтаві почало працювати обласне відділення Товариства радянсько-болгарської дружби⁸⁸. На загальних зборах було обрано правління обласного відділення у складі 53 осіб на чолі з ректором Полтавського інженерно-будівельного інституту Іваном Савичем Доценко. Відповідальним секретарем було обрано Віталія Миколайовича Гладіліна. Мета Полтавського обласного відділення Товариства радянсько-болгарської дружби полягала у поширенні політичних і наукових знань.

У 1965 році було утворено Полтавське міське відділення Товариства радянсько-болгарської дружби, а на підприємствах, в установах та навчальних закладах – 19 місцевих його відділень⁸⁹.

⁸⁸ ДАПО, ф. Р.-9164, оп. 1, спр. 13, арк. 97.

⁸⁹ Жук В.Н. Дружні зв'язки молоді Полтавщини з молоддю Великотирнівського округу Народної Республіки Болгарія як засіб інтернаціонального виховання / В. Н. Жук // В.І.Ленін і комуністичне виховання молоді / Матеріали республіканської конференції, присвяченої 50-річчю промови В.І.Леніна на III з'їзді РКСМ. – К. : Київ. поліграф. комбінат, 1971. – С.199.

Наприкінці 1960-х років у числі перших вітчизняних дослідників Віра Жук звернулася до вивчення ролі регіональних факторів та участі споріднених регіонів у двосторонніх відносинах СРСР і Народної Республіки Болгарія⁹⁰. Тоді це була недосліджена сторінка історії. У 1970 році В.Н.Жук у співавторстві з М.С.Кушнір опублікувала своє перше ґрунтовне дослідження з українсько-болгарських взаємин «На Шипці народжена». Книга викликала жвавий інтерес, тому у 1975 році вона була повторно перевидана⁹¹. У праці розглянуто історичні зв'язки Болгарії і Полтавщини, контакти між Полтавщиною і Великотирновським округом НРБ протягом 1963-1970-х років. Проблема, яка була порушена в праці «На Шипці народжена», стосувалася регіонального чинника в міжнародних відносинах на прикладі українсько-болгарських і була зосереджена на часах так званої соціалістичної співдружності – групи держав, які впродовж 1950-1980-х років здійснювали політичне й економічне співробітництво, спираючись на марксистсько-ленінську ідеологію і марксистсько-соціалістичну модель розвитку.

У дослідженні «На Шипці народжена» В.Н.Жук підготувала передмову та перші три розділи, які охоплюють період від 70-х рр. ХІХ ст. до 1945 р., до визволення Болгарії від нацистів та завершення Другої світової війни.

⁹⁰ *Самойленко Н.І.* Жук В.Н. як історик-болгарист / Н. І. Самойленко / Матеріали ХІ Міжнародної наукової конференції «Болгари Північного Причорномор'я», 15-16 жовтня 2010 року, м. Мелітополь. – Мелітополь-Велико Тирново, 2010. – С.159.

⁹¹ *Жук В.Н.* На Шипці народжена: нариси про дружні зв'язки Полтавщини і Болгарії / В. Н. Жук, М. С. Кушнір. – Х.: Прапор, 1970. – 110 с.; *Жук В.Н.* На Шипці народжена: нариси про дружні зв'язки Полтавщини і Болгарії / В. Н. Жук, М. С. Кушнір. – 2-е вид., перероб. і доп. – Харків : Прапор, 1975. – 119 с.

В.Н.Жук і М.С.Кушнір зверталися до широкого кола історичних джерел, зокрема документів 7 вітчизняних архівів, які використовувалися вперше, та оприлюднили маловідомі факти з минулого українсько-болгарських відносин, конкретно – про участь української громадськості у підтримці болгарського народу проти турецьких загарбників у ХІХ ст., долі політичної болгарської еміграції у 20-х роках ХХ ст. на Полтавщині, зв'язків на регіональному рівні впродовж 60-70-х рр. ХХ ст.

Заслуговує на увагу окремий розділ, де було викладено історію комуни ім. Благоєва, яка була заснована болгарськими політемігрантами. Вони рятуючись від терору на Батьківщині після поразки вересневого повстання 1923 року, опинилися на Полтавщині. В.Н.Жук вперше з'ясувала точну дату її заснування, імена фундаторів, процес її утворення та довела, що за формою організації праці це була спочатку комуна, згодом артіль, у той час, як деякі дослідники вважали її радгоспом. На сторінках книги «На Шипці народжена» чимало уваги приділено долі окремих комунарів, у тому числі тих, хто став жертвою політичних репресій в 30-ті роки ХХ ст. Передусім, йдеться про Цвятко Радойнова, Героя Радянського Союзу, та інших⁹².

Дослідження комуни імені Д.Благоєва викликало інтерес у Болгарії. Зважаючи на це, нащадки комунарів запросили Віру Никанорівну відвідати країну, де вона змогла б ґрунтовно вивчити історію цієї держави. Вчена прийняла запрошення і протягом жовтня – листопада 1966 року вперше перебувала у Народній Республіці Болгарія, де збрала матеріали для написання розвідок про комуну імені Д.Благоєва на Полтавщині. Крім того, зібрані вагомі історичні факти і

⁹² Жук В.Н. Цвятко Радойнов / В. Н. Жук // Зоря Полтавщини. – Полтава, 1986. – 22 лютого. – С.4; Жук В.Н. Син комуни / В. Н. Жук // Ленінським шляхом. – Полтава, 1987. – 3,6,13,15,17,20,22 жовтня.

матеріали дали можливість здійснити друге, доповнене видання книги «На Шипці народжена».

Оцінки певних явищ та подій на сторінках праці В.Н.Жук і М.С.Кушнір «На Шипці народжена» мають чіткий відбиток радянської історіографічної традиції та в плані нинішнього розвитку історичної методології виглядають дещо архаїчними і застарілими. Це, передусім, стосується терористичної діяльності революціонерів на межі XIX-XX ст., вересневого повстання 1923 року в Болгарії, перетворень в аграрному секторі та промисловості в радянській Україні, у яких брали активну участь болгарські емігранти. Незважаючи на це, дана праця не втратила свого значення в сучасній вітчизняній історіографії. З цього приводу, історик-болгарист Н.І.Самойленко зазначила, що розпад соціалістичної системи, кризові явища в посткомуністичних країнах зруйнували механізми відносин на регіональному рівні, позбавили ці відносини регулярного і планового характеру та навіть поставили під загрозу існування вже набутих традицій. Опрацьований же на сторінках книги багатий фактичний матеріал, безсумнівно, допомагає збереженню цих традицій⁹³.

Матеріал, зафіксований на сторінках праці «На Шипці народжена» є особливо актуальним нині, коли спостерігається помітна консолідація народів та держав в умовах глобалізації та інтеграції нинішнього суспільства. Схожість проблем, що постали перед слов'янськими народами, спонукає до вивчення досвіду один одного. Звернення до праці В.Н.Жук і М.С.Кушнір «На Шипці народжена» сприятиме вирішенню цього завдання та формуванню неупередженого, об'єктивного аналізу стану українсько-болгарських відносин.

⁹³ *Самойленко Н.І.* Жук В.Н. як історик-болгарист / Н. І. Самойленко / Матеріали XI Міжнародної наукової конференції «Болгари Північного Причорномор'я», 15-16 жовтня 2010 року, м. Мелітополь. – Мелітополь-Велико Тирново, 2010. – С.161.

В.Н.Жук намагалася донести до громадськості свої наукові напрацювання, продемонструвати конкретними прикладами українсько-болгарські взаємини, і тому часто публікувалася в періодичній пресі Полтавщини. Її наукові розвідки було присвячено реакції мешканців міст і сіл Полтавщини на події на Балканах 1875 року, Квітневе повстання 1876 року у Болгарії, участі полтавців у російсько-турецькій війні 1877-1878 років, звільненні болгарського народу від османського іґа. Біографічні розвідки було присвячено уродженцю Полтавської губернії, генерал-майору М.О.Домонтовичу, якого було призначено губернатором м. Велико Тирново⁹⁴.

5-6 травня 1976 року Віра Никанорівна перебувала в Болгарії. Вчена брала участь у роботі наукової конференції «Діяльнісь І-го революційного Тирновського округу» у м. Велико-Тирново, яка була присвячена 100-річчю Квітневого повстання. Вона була організована Великотирновським, Габровським і Ловечським окружними комітетами БКП,

⁹⁴ Жук В.Н. Священні сторінки історії / В. Н. Жук // Зоря Полтавщини. – Полтава, 1967. – 21 травня; Жук В.Н. Побратими / В.Н.Жук // Зоря Полтавщини. – Полтава, 1970. – 2 серпня; Жук В.Н. Дружби глибоке коріння. Трудящі Глобинщини у визволенні Болгарії від турецького іґа / В. Н. Жук // Зоря комунізму. – м. Глобино, Полтавської області, 1974. – 24 вересня; Жук В.Н. Пирятинці на болгарській землі / В. Н. Жук // Шлях Ілліча. – м. Пирятин, Полтавської області, 1972. – 18 серпня; Жук В.Н. Глибоке коріння братерства / В. Н. Жук // Зоря Полтавщини. – Полтава, 1976. – 23 квітня; Жук В.Н. Губернатор Велико Тирново / В. Н. Жук // Зоря Полтавщини. – Полтава, 1974. – 6 жовтня; Жук В.Н. Шипка пам'ятає полтавців / В. Н. Жук // Комсомолец Полтавщини. – Полтава, 1971. – 22 червня; Жук В.Н. Вони визволяли другарів (до 30-річчя визволення Болгарії) / В. Н. Жук // Зоря Полтавщини. – Полтава, 1974. – 7 вересня; Жук В.Н. Комуна ім. Димитра Благоєва / В. Н. Жук // Зоря Полтавщини. – Полтава, 1964. – 6 жовтня; Жук В.Н. У засновників комуни ім. Благоєва / В. Н. Жук // Зоря Полтавщини. – Полтава, 1967. – 30 квітня та інші.

Великотирновським університетом ім. Кирила і Мефодія, окружною народною радою, окружним Історичним музеєм та окружною радою болгаро-радянської дружби.

Віра Никанорівна виступала з доповіддю на тему «Відношення української громадськості до Квітневого повстання 1876 року в Болгарії». Після закінчення конференції вона відвідала культурні пам'ятки і музеї поблизу Велико-Тирнова, а також побувала в селі Стоїл Войвода Сливенського округу (7 його мешканців були засновниками комуни ім. Д.Благоева на Полтавщині) і взяла участь у вечорі, приуроченому 100-річчю від загибелі керівника Квітневого повстання у цій місцевості Стоїла, ім'я якого носить село. На запрошення організаторів вечора Віра Никанорівна коротко розповіла про комуни ім. Д.Благоева та про дружні зв'язки трудящих Полтавщини і Болгарії.

Під час цієї поїздки вона працювала в центральних архівах Народної Республіки Болгарія, де збирала документи для кандидатської дисертації.

У доповідній записці від 25 травня 1976 року до Полтавського обкому партії Віра Жук прозвітувала про свою участь у цій науково-теоретичній конференції у м. Велико-Тирново⁹⁵.

Віра Никанорівна під час поїздок до Народної Республіки Болгарія мала змогу виступати на конференціях, вона володіла болгарською мовою, працювала в архівах, спілкувалася з колегами. Для неї це була можливість поспілкуватися з однодумцями, вченими, обмінятися думками.

Логічним продовження наукових розвідок з історії українсько-болгарських контактів став захист кандидатської дисертації. 31 травня 1977 року у відділі історії і міжнародних відносин соціалістичних країн

⁹⁵ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.161, арк.1-3.

Інституту історії Академії наук Української РСР В.Н.Жук захистила кандидатську дисертацію на тему «Общественность Украины в российско-болгарских отношениях 60-70-х годов XIX в.»⁹⁶ (спеціальність 07.00.03. – всесвітня історія) (науковий керівник – доктор історичних наук П.С.Сохань).

У дисертації В.Н.Жук з'ясувала роль та місце України у російсько-болгарських відносинах, розкрила внесок широких верств українського народу у зміцнення російсько-болгарських суспільно-політичних та культурних взаємин та у справу визволення болгарського народу від османського іга.

Глибоко проаналізувавши документальну базу 15 вітчизняних – Центрального державного історичного архіву СРСР і УРСР, обласних і міських архівів та 3 болгарських архівів – Центрального державного історичного архіву НРБ, Болгарського історичного архіву при Народній бібліотеці імені Кирила і Мефодія, Наукового архіву при Болгарській Академії Наук, а також матеріалів краєзнавчих музеїв – Полтавського і Харківського, В.Н.Жук переконливо довела, що українсько-болгарські контакти виявилися одним із найважливіших чинників системи російсько-болгарських зв'язків. Показано роль історичних та географічних факторів у двосторонніх українсько-болгарських контактах. Одним із чинників їх розвитку – поселення у південноукраїнських землях значної маси болгарських переселенців.

⁹⁶ Жук В.Н. *Общественность Украины в российско-болгарских отношениях 60-70-х годов XIX в.* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.03. «Всесвітня історія» / В. Н. Жук. – К., 1977. – 26 с.

В.Н.Жук у кандидатській дисертації акцентувала увагу на двосторонніх контактах діячів культури, науки, освіти, літератури, які відіграли помітну роль в ознайомленні громадськості України з історією, важким становищем болгарського народу під владою Османської імперії, сприяли проявам співчуття до нього та солідарності з його боротьбою проти іноземних поневолювачів.

Дослідниця дійшла до обґрунтованого висновку: впродовж 60-70-х років XIX ст. культурні контакти українського та болгарського народів помітно поглибилися, стали регулярними й відіграли вагомую роль у духовному збагаченні обох народів.

Віра Никанорівна встановила факт, що першими, хто виступив в українських землях з ініціативою матеріальної підтримки повсталого балканського народу, були члени однієї з першої пролетарської організації у Російській імперії «Південноросійського союзу робітників», який було засновано в Одесі у 1875 році на чолі з Є.Заславським. Його члени почали збирати кошти на допомогу Квітневому повстанню 1876 року. Аналізуючи соціальний склад української частини руху солідарності з боротьбою болгарського народу проти османського іґа, В.Н.Жук наголосила увагу на тому, що і в Україні, як і в Російській імперії, передусім, це був рух соціальних низів – трудящих верств міста та села, за участю представників інших соціальних груп.

Тема кандидатської дисертації В.Н.Жук була апробована в багатьох публікаціях ⁹⁷ на виступах на

⁹⁷ Жук В.Н. З історії спільної боротьби українського та болгарського народів проти оттаманського ярма 1877-1878 років (за фондами державних архівів СРСР і УРСР) / В. Н. Жук // Архіви України. – 1976. – № 3. – С.28-33; Сохань П.М. Национально-освободительна борба на

наукових конференціях. Достеменно відомо, що 5-6 травня 1976 року вчена виступала на конференції у м. Велико-Тирново з доповіддю «Отношение общественности Украины к Апрельскому восстанию 1876 г.». Цей виступ можна розцінювати як апробацію теми майбутньої кандидатської дисертації.

У публікаціях дослідниця продемонструвала пильність і ретельність у роботі з фактами, вміння осмислювати, порівнювати та аналізувати джерела. Вчена з'ясувала не тільки якісні характеристики руху на підтримку визвольної боротьби слов'янських народів в українських землях в 60-70-ті роки ХІХ ст. – масовість, охоплення практично всіх верств суспільства та історико-етнографічних регіонів, запал учасників, усвідомлення ними значення підтримки боротьби, жертвовність та інше, але й кількісні. Вірі Никанорівні вдалося, звертаючись до документів обласних державних архівів, уточнити обсяги внеску української громадськості у справу визволення болгарського народу як матеріальними, так і людськими ресурсами. Вченій вдалося встановити, що українські землі – одна з головних баз формування російських армій, які воювали на Балканах. В.Н.Жук підрахувала матеріальну допомогу українців на підтримку болгарського народу.

българския през 70-те години на ХІХ в. и украинска общественост / П. М. Сохань, В. Н. Жук // В честь на академик Хр.Христов: Изслед. по случай 60 години до рождението му. – София, 1971. – С.193-207; *Сохань П.М.* Участиего на украинския народ в освобождението на България / П. М. Сохань, В. Н. Жук // Исторически преглед. – 1977. – №5-6. – С.139-146; *Сохань П.М.* Участь народных мас України у визволенні Болгарії / П. М. Сохань, В. Н. Жук // Український історичний журнал. – 1978. – №2. – С.66-75; *Жук В.Н.* Символи дружби і вдячності / В. Н. Жук // Пам'ятки України. – 1977. – С.52-64.

Протягом квітня-червня 1981 року Віра Жук проходила стажування на кафедрі історії СРСР Ленінградського державного педагогічного інституту імені О.І.Герцена. За цей період вона встигла попрацювати в Ленінградських архівах, де збирала матеріали для дослідження теми «Дружні зв'язки навчальних закладів Полтавської області і Великотирнівського округу НРБ в ІХ і Х п'ятирічках»⁹⁸.

Фото Віри Жук. Приблизно 70-80-ті роки ХХ ст.

Атестаційний лист Віри Жук у Полтавському державному педагогічному інституті імені В.Г.Короленка за 1986 рік свідчить, що вона продовжувала інтенсивно

⁹⁸ Архів Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, спр. 1973, арк.20.

розробляти тему про українсько-болгарські відносини. Зокрема, вона збирала матеріал на тему «Економічні і культурні зв'язки трудящих Полтавщини і Великотирнівського округу», працювала над розділом «Зв'язки промислових підприємств в 1981-1985 рр.»⁹⁹.

Віра Никанорівна, працюючи в Полтавському державному педагогічному інституті імені В.Г.Короленка, популяризувала серед студентів тематику українсько-болгарських відносин. Зокрема, відомо, що у 1984 році вона керувала дипломною роботою на тему «Братерські зв'язки трудящих Полтавщини і Великотирнівського округу НРБ в роках X п'ятирічки»¹⁰⁰.

У 1985 році Віру Никанорівну на кафедрі історії СРСР і УРСР, де вона працювала, було призначено відповідальним виконавцем госпдогвірної теми «Історія колгоспу імені Г.Дімітрова Оржицького району Полтавської області»¹⁰¹. Таке призначення не було випадковим, адже значення відіграла болгаристична тематика Віри Никанорівни.

Загалом, наукові публікації В.Н.Жук за період 1950-1980-тих років, в тому числі і кандидатська дисертація, були виконані на базі марксистсько-ленінської методології. Це і цілком зрозуміло, зважаючи на заполітизованість та заідеологізованість радянської історичної науки. Наукові розвідки вченої продовжили традиції висвітлення болгарського національно-визвольного руху, закладені радянською історіографією

⁹⁹ Там само, арк. 28.

¹⁰⁰ Архів Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, спр.1188, арк.71.

¹⁰¹ Архів Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, спр.1304, арк.33.

більш ранньої доби, та йшли в руслі з науковими спостереженнями болгарських учених.

Безсумнівно, науковий доробок Віри Никанорівни із історії українсько-болгарських відносин сприяє розумінню політичних, економічних, соціальних, національних, культурних взаємин між обома народами. Крім того, публікації вченої сприяють з'ясуванню ролі українців (в тому числі і полтавців) в боротьбі болгарського народу проти османських поневолювачів.

3.2. Давньоболгарські літописи як джерело з середньовічної історії України

«Плюралізм історичних інтерпретацій є необхідною умовою демократичного процесу. Минуле завжди було і буде предметом суперечок» – вважає англійський історик Джон Тош¹⁰². Варто додати: суперечок доказових, толерантних, наукових, також доброзичливих і не злобних, без упередженості і безпідставних звинувачень. Аналіз і синтез джерел іноді веде дослідника від інтуїції до здогадки, від здогадки до припущення і, нарешті, до науково обгрунтованого висновку. Дослідник, особливо давньої історії, не повинен ставити крапку, а тільки кому¹⁰³. Цим шляхом ішла Віра Никанорівна Жук і ніколи на ньому не схибила.

Нерідко автори розходяться в оцінці тих чи інших подій, визначенні їхніх дат тощо. Відомо, що істина завжди народжується в суперечці, у протиставленні чи порівнянні думок. Полтавщина має давню, багату, контроверсійну

¹⁰² Тош Д. Стремление к истине. Как овладеть мастерством историка / Джон Тош / Пер. с англ. – М. : Весь мир, 2000. – С.85.

¹⁰³ Найпавер Каміл. Від Кельтської Русинії до Київської Русі / Каміл Найпавер. – Ужгород : Вид-во «Карпатська вежа», 2006. – С.3.

історію, нерідко відсутність археологічних артефактів можуть доповнити писані джерела. Безумовно, що дискусії потрібні і корисні, проте сьогодні варто відзначити ту велику роботу, яку провела Віра Жук у прагненні досліджувати і популяризувати історію рідного краю, розкривати її «білі плями».

Мета В.Н.Жук полягала в тому, щоб поділитися власними роздумами і запросити вчених-істориків до конструктивної, наукової розмови. Як і кожний дослідник, Віра Никанорівна мала право сумніватися в «загальноприйнятих теоріях», особливо в тих випадках, коли ці теорії страждають на тенденційність, нелогічність і закостенілість. Наука йде в ногу з розвитком суспільства, відшукуються нові літописи, свідчення, археологічні артефакти, тому логічним і об'єктивним є поява альтернативних концепцій, нових тлумачень подій і фактів, які не вкладаються в загальноприйняті теорії. До цього треба ставитися з розумінням і готовністю.

Велику увагу Віра Никанорівна надавала дослідженню давньоболгарських витоків і давньо-болгарському чиннику в розвитку як нинішніх українських земель, так і Полтавщини зокрема. Використання дослідницею наукових розвідок вітчизняних та зарубіжних учених, їх зіставлення з даними літописів та тлумачення вченими минулих століть сьогодні уможливають розкриття та аналіз контраверсійних питань нашого минулого.

В.Н.Жук правдиво і науково достовірно інтерпретувала цілу низку недостатньо або зовсім не досліджених так званих «білих плям» в історії не тільки українського, а й болгарського, угорського, польського і ряду інших народів, започаткованих «у сивій давнині».

Грунтовно вивчаючи давню історію України, В.Н.Жук пов'язала її історичний розвиток із давніми булгарами,

Великою Булгарією, акцентувала увагу на зв'язках України й Болгарії.

У наукових колах дотепер не стихають суперечки вчених про етновитоки болгар. Одні вчені ототожнюють їх із гунами, інші – вважають їх тюрками, треті – індоіранцями, четверті – кавказцями, досить широке коло вчених зараховує їх до слов'ян. Варто відзначити, що така розбіжність думок не випадкова. Справа в тому, що самі болгари всі ті етноси, які мешкали на територіях їхніх давніх державних об'єднань чи місць проживання, вважали своїми предками, спорідненими з собою. Крім того, давні болгары були в сиву давнину одним із державотворчих етносів у Тюркському, Аварському, Хозарському каганатах, Волзькій Булгарії а пізніше – у Київській Русі та Московській державі.

Аналізуючи погляди Г.Вернадського, який був знайомим із давньоболгарськими літописами, а в основному з візантійськими, арабськими, західними джерелами, Віра Жук вважала, що орда гунів була тюркського походження, до неї приєдналися угри і монголи, а на останніх етапах її руху в Європу вона включала також і деякі іранські та слов'янські племена. Після розпаду багатоплемінної держави Г.Вернадський протоболгарські племена уже називає гунно-болгарами або болгарами, які, можливо, підпорядкували собі склавинські і антські племена¹⁰⁴.

Які ж етнічні корені болгар ? Історичні джерела стверджують, що праболгари в глибоку давнину належали до індоєвропейської сім'ї народів. Сучасний болгарський вчений Петер Добрев стверджує, що праболгари виникли

¹⁰⁴ *Вернадский Г.* История России. Древняя Русь / Г. В. Вернадский. – Тверь : Леан; М. : Аграф, 1997. – С.175-176.

як іраномовний народ ще задовго до нашої ери в південно-східній частині Середньої Азії біля підніжжя гори Імеон (Памір), а не в тюркських або ж монгольських степах. Ще до приходу в Європу вони мали досить розвинену матеріальну культуру і стояли на значно вищому рівні від низькорозвинених (кочових) племен. Проживаючи в одному з найбільш благодатних регіонів на Сході, давні болгари формувалися як сильний і численний народ¹⁰⁵.

П. Добрев відстоює твердження, що праболгари були не тюрками, а східноіранським народом. Недарма болгарські літописи називають своїми скіфів, сарматів, русів, аланів та інші племена, стверджуючи, що вони споріднені всі, а назви отримали від імен вождів – царів: Скіф, Сармат (Савромат), Урус або Руса (це ім'я носили царі Урарту), Алан та ін. У давнину було так прийнято: який рід стояв на чолі племінного об'єднання, держави, тим іменем і називалася вона та всі етноси, які входили до її складу, але кожен знав, якого він роду-племені¹⁰⁶.

Інший відомий болгарський вчений Георгій Костов писав, що задовго до утворення Великої Булгарії праболгарські племена жили осіло або кочували величезною територією від гори Імеон (Памір) до Паннонії (сучасна Угорщина). У IV ст. н.е. вони становили частину племінного союзу гуннів, мешкали й на Північному Кавказі. У VI ст. н.е. потрапили під владу Тюркського каганату. Отже, як вважав Г. Костов, праболгарський етнос в антропологічному, географічному й культурному

¹⁰⁵ *Добрев Петър*. Произходът и прародината на древните българи в светлината на комплексните данни // Петър Добрев / Български векове. Списание за история на българите. – София, 1999. – Т.1. – С. С.28-41.

¹⁰⁶ *Жук В.Н.* Новий погляд на історію Полтавщини й України (За давньоболгарськими літописами) / В. Н. Жук, Ф. Г.-Х. Нурутдінов. – Полтава : АСМІ, 2008. – С.10-11.

аспектах формувався переважно на території сучасної України та Південної Росії.

Г.Костов вважав, що на території нинішніх Південно-Західної України, Молдови, Румунії й особливо Болгарії тюркизація поступилає слов'янїзації. Болгари – це найдавніший слов'янський народ, який здобув свою писемність¹⁰⁷.

Професор Олександр Бурмов вважає, що праболгари, як і всі народи, це не расова і не біологічна, а історична категорія. Праболгарська народність – результат багатовікового розвитку. Початок її, на думку вченого, слід шукати в сарматську епоху. Праболгарська народність сформувалася завдяки асиміляції з багатьма етносами і до остаточного визначення набула тюркського характеру¹⁰⁸.

Сучасний український дослідник Ю.Олійник писав, що після розпаду багатоплемінного союзу, наприкінці V – на початку VI ст. у Північному Причорномор'ї та Приазов'ї існували об'єднання болгарських племен під назвою кутригури (кутургури – «собачі угри»), а між Азовським морем і Волгою – утігури («малі угри»). Назва «угри» свідчить, що ці болгарські племена були асимільовані у свій час з уграми, а «собачі» то, напевне, від того, що їхнім тотемом був колись вовк, а пізніше – собака¹⁰⁹.

¹⁰⁷ Костов Г. Хан Кубрат – будівничий «Magna Bulgaria» й прадавня історія України / Г. Костов // Хроніка 2000. Український культурологічний альманах. – К. : Довіра, 1994. – № 3 – 4. – С.13-45.

¹⁰⁸ Цит. за: Жук В.Н. Новий погляд на історію Полтавщини й України (За давньобулгарськими літописами) / В. Н. Жук, Ф. Г.-Х. Нурутдінов. – Полтава : АСМІ, 2008. – С.13.

¹⁰⁹ Цит. за: Жук В.Н. Из сивої давнини. Нариси з історії України та Полтавщини. VII ст. до н.е. – XIV ст. н.е. Вид. 3-е / В. Н. Жук. – Полтава: АСМІ, 2005. – С.91.

Нині у історичній науці вже з'явилося ряд наукових студій, автори яких доводять наявність давньо-болгарського компоненту в українській історії. Матеріали допоміжних історичних наук дають підстави припускати болгарське походження засновників київської династії, а не норманської, а заснування великого торгово-адміністративного центру на місці сучасного Києва відносити до періоду гунно-булгаро-аварської гегемонії в регіоні. Татарський історик Рустам Набієв вважає, що фактичні дані дозволяють з великим ступенем ймовірності припускати, що місто Київ і князівська династія Київської Русі були засновані булгарами, задовго до закликання легендарного Рюрика. Ранні руси/роси згадуються в джерелах до «закликання варягів» могли бути аварами і булгарами-язичниками¹¹⁰.

Не слід забувати, що давні сторінки нашої історії дуже дискусійні через відсутність достатньої кількості достовірних джерел. Віра Никанорівна Жук, працюючи над зазначеним періодом, глибоко вивчала не лише джерельні дані, а й намагалася аналізувати думки інших дослідників. Її полеміка була обґрунтованою вже визнаними концепціями авторитетних істориків.

Велику роль у цьому відіграла співпраця з істориком-дослідником, ученим, академіком Міжнародної академії булгаристики, інновації і культури із м. Казані (Татарстан) Фаргатом Габдул Хамітовичем Нурутдіновим. Вчені ніколи не зустрічалися, однак їх пов'язувало тривале листування, обмін думками, поглядами, новинками в розвитку історичної науки.

¹¹⁰ *Набієв Рустам*. Древние булгары – основатели Киева / Рустам Набієв // *The Bulgar Times*. – 2014. – №1/2 (12/13). – С.21.

За словами дослідника В.С.Радовського, долаючи різні перешкоди, особливо матеріального плану, і пройшовши через різні випробування, Ф.Нурутдінов знайшов однодумців і спонсорів, і не шкодуючи ні часу, ні свого здоров'я, зробив те, що не під силу інститутам і академіям¹¹¹.

Фаргат Габдул-Хамитович Нурутдинов.

Фархат Габдул-Хамітович Нурутдінов

Завдяки зусиллям Ф.Г.-Х.Нурутдінова збереглися та були введені в науковий обіг кілька унікальних пам'яток – поема вченого, державного діяча, уродження міста Башту – Києва Мікаїла Шамси Башту «Шан кизи дагани»

¹¹¹ *Радовський В.С.* Битва на Цецорі / В. С. Радовський. – Львів : СПОЛОМ, 2015. – С.307.

(«Поєма про доньку Шана»), а також звід давньобулгарських літописів «Джагфар Тарихи» та карачаєво-булгарський літопис «Нариман тарихи» («Історія Наримана»), що проливають багато світла і відкривають багато «білих плям» в історії України і, конкретно, Полтавщини. Ці унікальні джерела дають можливість по-новому поглянути на нашу давню історію і роль у ній давніх булгар.

У своїй книзі «Болгар тарихы», яка була опублікована в 2010 році Ф.Г.-Х.Нурутдінов назвав 5 головних булгарських історичних джерел:

1. «Чулман толгау» [«Епос о Чулмане»] Кубана Бояна, 154 р. до н.е.

2. «Шан кызы дастаны» [«Сказание о дочери Шана, гуно-булгарский эпос»] Мікаїля Башту[Шамсі Башту], 882 р.

3. Волзько-Булгарське літописне зведення Бахші Імана аль-Булгарі «Джафар тарихы» [«История Джагфара»], 1680 р.

4. Карачаєво-Булгарське літописне зведення Даїша Карачая аль-Булгарі «Нариман тарихы», 1391 р. [до нього включено і тексти продовжувача зведення Юсуфа аль-Булгарі], 1787 р.

5. Збірник оповідань і дастанів Василя Куша аль-Булгарі «Удивительные истории и повести» – освежающие родники для идущих по булгарскому пути», 1542 р.

Ці джерела Фаргат Нурутдінов назвав «Булгарськими Джерелами, Врятованими Ібрагімом Нігматуллінім»¹¹².

Ця книга була опублікована вже після смерті В.Н.Жук, тому, на жаль, вона не встигла познайомитися з усіма булгарськими джерелами. Із вищезазначеного

¹¹² *Радовський В.С.* Битва на Цецорі / В. С. Радовський. – Львів : СПОЛОМ, 2015. – С.307.

списку, вона використовувала «Джагфар тарихи» та «Нариман Тарихи». Але й це дозволило їй зробити ряд наукових спостережень і висновків.

Карачаєво-булгарський літописний звід «Нариман тарихи» («Історія Наримана»), окремі літописи якого писалися на Північному Кавказі Даїшем Караджаєм (Карачаєм) ще до початку XII ст. 1391 року ця праця потрапила до Казані, де на початку XVI ст. її доповнював Наріман (від імені якого звід і отримав назву), а пізніше, аж до XVIII ст., дописували інші літописці. Історія цього давнього твору, який чудом уцілів частково, така ж трагічна, як і зводу волзько-булгарських літописів «Джагфар тарихи» («Історія Джагфара»), складеного на початку XVII ст. Бахші Іманом, та деяких інших.

Колись вони писалися арабицею на мові тюркі. Оскільки в часи сталінського тоталітарного режиму такі твори знищувалися, а вчені-арабісти, тюркологи, які їх зберігали, потрапляли під розстріл або до ГУЛАГів, то група шанувальників своєї історії, які тоді мешкали в Казахстані, у місті Петропавловськ (Кизил Яр), де й зберігалися ці літописи, аби врятувати цінні історичні джерела, зробила їх підрядковий переклад на російську мову. А дядько Фаргата Нурутдінова Ібрагім Нігматуллін переписав російськомовний переклад в окремі зшитки. Ідучи в армію, Нігматуллін залишив свої рукописи-переклади давньобулгарських літописів своїй матері Латифі та сестрі Рашіді, які й зберігали їх, оскільки І.М.К. Нігматуллін загинув на фронті на початку радянсько-німецької війни.

Вже після війни народився і закінчив Казанський університет племінник Ібрагіма Нігматулліна Фаргат Нурутдінов, який за заповітом бабусі після її смерті забрав архів дядька до себе в Казань, став використовувати його

для написання дипломної, а потім і наукової роботи. З часом рукописи І.Нігматулліна стали дуже ветхими, і Ф.Г.-Х.Нурутдінов частину із них почав переписувати, а решту зберігав на дачі батька. На превеликий жаль, частина рукописів, що зберігалися на дачі, була викрадена. У 90-х роках ХХ ст. Ф.Г.-Х. Нурутдінову при допомозі батьків і друзів вдалося в Оренбурзі видати 3 томи «Джагфар тарихи», куди увійшли уцілілі частини рукопису – копії давніх літописів, починаючи з XIII ст., які вдалося переписати із зшитків І.Нігматулліна, деякі його замітки, робочі конспекти, а також статті самого Ф. Нурутдінова, написані раніше на підставі втрачених документів. Ці матеріали містять чимало цікавих, зовсім нових для нас матеріалів з історії України – Київської Русі¹¹³.

Слід зауважити, що давньоруські літописи називають лише дату і дуже лаконічно говорять про напад торків, печенігів, половців чи похід руських князів проти своїх противників або міжусобну боротьбу. Давньобулгарські ж літописці більш глибоко описують ті чи інші події, говорять про причини воєн між представниками різних етносів, конфесій, автономних регіонів, залежних від того чи іншого князівства, від одної або іншої ранньофеодальної багато племінної держави, кожна з яких прагнула зміцнити свої позиції, закріпити за собою важливі сухопутні та водні торгові шляхи.

¹¹³ *Бахши Иман. Джагфар тарихы. – Т. I. Свод болгарских летописей. 1680 год. Изложение текста «Джагфар тарихы» на русском языке, сделанное жителем города Петропавловска И. М.-К. Нигматуллиным в 1939 году. – Оренбург : Редакция вестника «БУЛГАРИЯ», 1993. – 393 с.; Бахши Иман. Джагфар тарихы. Свод болгарских летописей. – Т. II. – Оренбург: Редакция вестника «БУЛГАР ИЛЕ», 1994. – 155 с.; Бахши Иман. Джагфар тарихы. – Т. III. – Оренбург : Редакция вестника «БУЛГАР ИЛЕ», 1997. – 180 с.*

Віра Жук зазначала, що позаяк упродовж віків ці історичні джерела переписувалися багатьма людьми, у них використовувалися, як і в давньоруських літописах, легенди і перекази, потім вони перекладалися з давньої болгарської мови на російську, то у них можуть траплятися якісь неточності, різночитання. Але заперечувати їхній багатий фактичний матеріал, який підтверджується арабськими, візантійськими, давніми іранськими (перськими) чи іншими авторами, аж ніяк не можна ¹¹⁴.

У зазначених історичних джерелах чимало фактів із давньої історії, зафіксованих у інших документах, переплетені з легендами, є відомості щодо проголошення у середині IX ст. руського бейліка – князівства у Подніпров'ї, зі столицею в Києві, викладена програма заснування болгаро-руської держави з центром у Переяславці-на-Дунаї («Нариман тарихи»).

Особливо багато цих відомостей з давньої історії Київської Русі й Полтавщини збереглося в літописному зводі «Нариман тарихи» («Історія Наримана»), частини якого Ф.Нурутдінов нині вводить у науковий обіг. До цього давнього твору вміщено уривки з книг великих болгарських географів, мандрівників. Перш за все це Джангі Ібн Шам Саїн (літературний псевдонім – Джанах Ібн Хакан альКімакі або Джангі Ібн Каган альКімакі аль-Булгарі ¹¹⁵).

У одному зі своїх останніх листів до Віри Никанорівні, де Ф. Нурутдінов вітав її з ювілеєм, так характеризував учену: «Вот и в современной Украине

¹¹⁴ Жук В.Н. Де ж був древній Воїнь ? / В. Н. Жук // Постметодика. – 2008. – № 2. – С. 60.

¹¹⁵ Жук В.Н. Из сивої давнини. Нариси з історії України та Полтавщини. VII ст. до н.е. – XIV ст. н.е. Вид. 3-е / В. Н. Жук. – Полтава: АСМІ, 2005. – С. 235.

єдинственный професіональний історик, не предающий свой народ – это Вы, женщина. Поистине Украина была и осталась страной бесстрашных амазонок, но при этом надо сказать, что Ваш отец, от которого Вы, несомненно, получили дар историка, был одним из немногих настоящих мужчин. Все таки настоящие амазонки рождаются настоящими мужчинами <...> Вы состоялись как правдивый, честный историк (*все подчеркивания Ф.Нурутдинова*), а таких по пальцам пересчитать можно. Но, кроме того, что Вы – честный историк, Вы еще и умный историк. У Вас настолько развит талант историка, что его можно назвать необыкновенным чутьем. Именно это чутье отделяет толпу обычных, серых людей, числящихся историками, от историков-гениев. Я счастлив, что мы с Вами работаем вместе, я многому у Вас научился»¹¹⁶ (*див. повний текст листа у додатку 2*).

У листі від 27 грудня 2010 року до авторки цієї книги Ірини Петренко Ф.Нурутдінов, дізнавшись про смерть Віри Жук, так охарактеризував учену: «Боже, какой она была человек – и ведь такие не повторяются, их вновь невозможно найти»¹¹⁷.

Булгарські літописи офіційно визнані не всіма сучасними істориками. Дехто з них намагається їх заперечувати і критикувати, проте, чимало дослідників їх використовують. До їх кола належала і Віра Никанорівна. Вона звернула увагу на той факт, що відомості, які містяться в цих джерелах, в дореволюційний період і пізніше по крупичях вишукували окремі учені в матеріалах арабських, візантійських, українських,

¹¹⁶ Лист Ф.Нурутдінова до В.Н.Жук, 2008 р. // Особистий архів І.М.Петренко. – Арк.1-1зв.

¹¹⁷ Лист Ф.Нурутдінова до І.М.Петренко, 27 грудня 2010 р. // Особистий архів І.М.Петренко. – Арк.1.

перських (іранських) китайських авторів. Зокрема, американський учений-славіст, син відомого радянського академіка В.Вернадського, автора теорії ноосфери, Г.Вернадський, який не був знайомим із давньобулгарськими літописами, а використовував інші джерела, писав в своїй праці з історії Давньої Русі про події, які сталися після смерті володаря Великою Булгарією Кубрата, куди після її розпаду пішов зі своєю ордою один із його синів, де заснував нову державу.

В.Н. Жук також апелювала до досліджень академіка НАН України, історика діаспори О.Пріцака, який не читав літописів давніх болгар, але за іншими джерелами писав, що князь Володимир спочатку прийняв мусульманство, а потім християнство. Мимоволі згадується розповідь давньої літописної традиції, в якій розповідається, як Володимир приймав послів із різних держав, вислуховуючи похвали кожного своїй релігії.

В.Н.Жук небезпідставно вважала, що саме болгарські літописи можуть пояснити причини такого кроку Володимира. У зміненому вигляді легенда про прихід послів з пропозиціями прийняти ту або іншу релігію вміщена у літописі в VII ст., коли володар Великої Булгарії Кубрат (який в першій чверті VII ст. прийняв хрещення у Візантії) в 642 р. обрав мусульманство. Саме тоді арабський халіфат почав наступати на Велику Булгарію. Щоб уникнути кровопролитної війни і врятувати багатоплемінну ранньофеодальну державу від розпаду, Кубрат прийняв іслам і заключив угоду з арабами. Отже, як історичне джерело болгарські літописи є достатньо достовірними для ідентифікації давніх подій.

Зважаючи на це, давньобулгарські джерела заслуговують на увагу та ґрунтовне вивчення, адже містять важливі відомості, відсутні в інших джерелах. У

листі В.Н.Жук від 19 грудня 2005 року до В.С.Радовського зазначала: «До речі, Болгарія 1 т. книги Фаргата 2 роки тому видала російською мовою. А нашим вченим вона не потрібна. Із Санкт-Петербурга мені надіслав листи один професор, академік (цікава людина), який співробітничав з Фаргатом, використовує його матеріали і пише багатотомне видання «Истории Руси». На початку наступного року має видати його 2-а томи. Він попросив мою «Із сивої давнини», але я змогла поки що переслати лише 2-е видання. Писав, що був у Києві (накупив уйму нашої літератури), виступав у кількох академічних інститутах із доповідями про свою працю, але, пише, наші академіки від нього «бегали» – тікали, бо це були ті, хто категорично проти болгарської теорії. Прикро, що наші вчені категорично відкидають думки всіх, хто думає не так, як вони. Тому ми й не знаємо як слід своєї історії»¹¹⁸. В.Р.Радовський вважає, що то був Ю.К.Бегунов (1932-2014) – радянський і російський філолог-славист, спеціаліст із вивчення давніх текстів.

Отже, незважаючи на те, що давньобулгарські літописи не визнані офіційною історичною наукою та багатьма вченими, вони мають право на існування, адже дають змогу інтерпретувати багато подій у давній історії України. Ці джерела цілком достовірно та глибоко описують тогочасний конгломерат племен, які проживали на території сучасних українських земель, які й брали участь у формуванні українського народу. Досить ґрунтовно висвітлено у давньобулгарських літописах факти, які стосуються історії Київської Русі, що свідчить

¹¹⁸ Лист В.Н.Жук до В.С.Радовського (19 грудня 2005 року) // Особистий архів В.С.Радовського. – Арк.1зв.

про тісний зв'язок булгар з нашими пращурами, їх інтеграцію у етносуспільний простір та подальший спільний розвиток.

3.3. Протоболгари в давнину: полтавський та український виміри

В останнє десятиліття Віра Никанорівна чимало уваги приділяла дослідженню процесу формування української народності, перебуванню наших земель у складі Великої Скіфії, Сарматії, Готської держави, під владою гуннів, Аварського каганату, у складі Великої і Чорної Булгарії, Київської Русі та інших державних ранньофеодальних об'єднань, аж до завоювання монголо-татарами та входження до складу Великого князівства Литовського; історичним кореням різних етносів, які проживали тут у давнину, а також про їх взаємини між собою ¹¹⁹.

¹¹⁹ Жук В.Н. Давні булгари і Кубрат – володар Великої Булгарії / В. Н. Жук // Слов'янський збірник. – 2002. – Вип.1. – С.65-88; Жук В.Н. Половці як складова частина українського етносу / В. Н. Жук // Слов'янський збірник. – 2004. – Вип.3. – С.13-35; Жук В.Н. Сліди великих переселень народів на карті Євразії / В. Н. Жук // Слов'янський збірник. – 2005. – Вип.4. – С.10-26; Жук В.Н. Найдавніші відомості про Полтаву / В. Н. Жук // Історична пам'ять. Науковий збірник. – Полтава, 1998. – № 1. – С.23-46; 1999. – № 1-2. – С.19-42; Жук В.Н. Кубрат – володар Великої Булгарії / В.Н.Жук // Болгарський ежегодник / В. Н. Жук / Редкол.: Алексеєва Ю.Н. і др. – К.: Київський славістичний університет, 2006. – Т.6. – С.101-109; Жук В.Н. Про Кия та час заснування Києва / В. Н. Жук // Постметодика. – 1997. – № 4. – С.18-28; Жук В.Н. Доля найдавніших пам'яток історії Київської Русі / В. Н. Жук // Архівний збірник на посвяту 100-річчя Полтавської вченої архівної комісії «Архіви і документальна спадщина Полтавщини: минуле, сучасне, перспективи (1903-2003)»: Матеріали наукової конференції. – Полтава: АСМІ, 2003. – С.131-137.

Наслідком цього багаторічного дослідження і копіткої роботи стала книга «Із сивої давнини. Нариси з історії України та Полтавщини (VII ст. до н.е. – XVI ст. н.е.)» (книга витримала 3 видання)¹²⁰.

*Титульна сторінка праці В.Н.Жук «Із сивої давнини»
(Полтава, 2005).*

¹²⁰ Жук В.Н. Із сивої давнини. Нариси з історії України та Полтавщини. VII ст. до н.е. – XIV ст. н. е. Вид. 1-е / В. Н. Жук. – Полтава: Вид-во „Полтава”, 1998. – 213 с.; Жук В.Н. Із сивої давнини. Нариси з історії України та Полтавщини. VII ст. до н.е. – XIV ст. н.е. Вид. 2-е / В. Н. Жук. – Полтава-Кобеляки: Вид-во „Кобеляки”, 2003. – 410 с.; Жук В.Н. Із сивої давнини. Нариси з історії України та Полтавщини. VII ст. до н.е. – XIV ст. н.е. Вид. 3-е / В. Н. Жук. – Полтава: АСМІ, 2005. – 384 с.

Зважаючи на те, що праця «Із сивої давнини» стала бібліографічною рідкістю, доречним буде викласти погляди В.Н.Жук, які вона виклала в цій праці.

Робота «Із сивої давнини» написана на основі важливих історичних джерел. На перший погляд може здатися, що вона перевантажена складними назвами, іменами, науковою термінологією, однак, вдумливий читач відкриє в ній багато чого нового і цікавого. Віра Жук намагалася доступно, наскільки це було можливо, розкриваючи важливі наукові проблеми, показати читачам складний процес історичного розвитку українських земель у давнину.

Праця Віри Жук «Із сивої давнини» присвячена тривалому процесові формування української народності, маловідомим сторінкам вітчизняної історії, особливо періоду до Київської Русі. У книзі в хронологічній послідовності висвітлюється історія перебування українських земель у складі Великої Скіфії, Сарматії, під владою готів, гуннів, Аварського каганату, Великої та Чорної Булгарії, під ігом Золотої Орди, у складі Великого князівства Литовського. Вчена показала роль протоболгар, торків, половців та інших етносів у процесі формування українського етносу та державотворчих процесів в українських землях. В.Н.Жук дослідила історичні корені різних народів, котрі мігрували територією сучасної України та осідали на ній.

Насправді дослідження В.Н.Жук «Із сивої давнини» вийшло за межі задуму і присвячене фактично етнічній історії середньовічної Центрально-Східної Європи, адже географія сюжетів пролягає від території сучасної Франції до центральних азійських гірських масивів Паміру та Гіндукушу. Дане видання дає можливість заповнити

прогалину у вітчизняній науковій літературі стосовно етногенезу європейських націй.

Публіцистична назва «Із сивої давнини» пояснюється тим, що праця була розрахована на масового читача, адже Віра Никанорівна сумлінно виконувала свою просвітницьку місію і вважала, що мета справжнього науковця відкривати наукові істини та доносити їх до масового читача.

Щодо складності прочитання своєї книги, у листі до письменника і журналіста Володимира Радовського вона писала: «<...> як говорив мій знайомий, читав мою «Із сивої давнини»: спершу переглянув початок і кінець, потім перелистив усю, потім – окремі розділи, а потім з початку. І все рівно все не прочитав»¹²¹. Книга, справді, цікава і ґрунтовна, написана доступною науковою мовою, звісно, наскільки це було можливо, піднімаючи таку складну тему. Окремі нариси присвячено питанням про час заснування та перші згадки про Полтаву, про Кия і Київ та іншим. На підставі аналізу багатьох історичних джерел ряд трактовок, міркувань у книзі висловлено вперше в українській історичній науці.

За словами історика-болгариста Н.І.Самойленко, складність вивчення важливої в науковому відношенні проблеми не зводиться до браку історичних джерел, вона надто залежна від готовності сучасного шанувальника історії та дослідника оминати бар'єри стереотипів¹²². Наукове дослідження проблем слов'янського етногенезу має тривалу традицію й важливо для всебічного осмислення

¹²¹ Лист В.Н.Жук до В.С.Радовського (25 жовтня 2005 року) // Особистий архів В.С.Радовського. – Арк.1.

¹²² *Самойленко Н.І. [Рецензія].* Із сивої давнини / Н. І. Самойленко // Імідж сучасного педагога. – 2006. № 1 – С.67.

ролі слов'ян у європейській історії за умов трансформаційних процесів, які переживають слов'янські суспільства.

Широке коло історичних джерел, залучених В.Н.Жук у праці «Із сивої давнини», сприяє руйнації стереотипів як щодо національної історії, так і історії Болгарії. Зокрема, йдеться про етнічну еволюцію протоболгар. Тривалий час навіть вітчизняні посібники з історії південних і західних слов'ян вважали протоболгар відсталими тюркомовними кочовими племенами. В.Н.Жук звернула увагу на факти, які є загально визнаними у зарубіжній болгаристиці. В.Н.Жук притримується думки, що пращури протоболгар – це іраномовні племена, які ще в середині I тис. до н.е. мешкали біля Паміру і Гіндукушу, протоболгари були вправними ремісниками, скотарями і землеробами, чесними у торгівлі, сімейному житті.

В.Н.Жук обстоює думку, що колишні гунни, гунно-булгари, угро-булгари та інші, потрапивши до середовища слов'ян Європи, асимілювалися з ними і частина їхніх нащадків за різних обставин повернулася в українські землі з Балкан, Центральної Європи вже значною мірою зіслов'яненними або й справжніми слов'янами.

Віра Жук висловила припущення про можливість походження назви України від асимільованих з гуннами та уграми давньоболгарських племен. Цілком ймовірно, що слов'яни, іраномовні русини називали Україною землі, на яких тривалий час мешкали укри – угри.

Завдяки унікальним відомостям з історичної географії, етнографії, топоніміки праця «Із сивої давнини» допомагає позбутися кон'юнктурних нашарувань і становить собою вдалу спробу нового прочитання національної історії в європейському контексті.

Давньобулгарські історичні джерела, на думку В.Н.Жук, допомагають уточнити відповідь на багато питань, які вже з'ясовані у світовій науці, проте не в українській, зокрема щодо Малоперещепинського скарбу (знайденого у 1912 році в с. Мала Перещепина на Полтавщині). Цей скарб – найбагатший зі скарбів Східної Європи епохи Середньовіччя – вагою 75 кілограмів (25 кг золотих речей, 75 кг срібних). Тільки на початку 80-х років ХХ ст. німецький учений Йоахім Вернер, а потім за ним австрійський учений Вернер Зайбт та болгарські історики й археологи, глибоко дослідивши експонати скарбу в Ермітажі, у Санкт-Петербурзі (тоді Ленінград), прочитали написи давньогрецькою мовою на перстенцях-печатках із Перещепинського скарбу і встановили, що все це багатство колись належало Кубрату, ханові, потім кагану (цареві, імператору) величезного ранньфеодального державного об'єднання – ранньфеодальної держави Великої Булгарії, до складу якої в VII ст. нашої ери входила й територія сучасної України¹²³.

Кубрат був мудрим володарем, високоосвіченою людиною, бо після загибелі 602 року свого батька – князя причорноморського Булгарського князівства Албури Аскала, який служив Візантії – хлопець із ранніх дитячих років виховувався в Константинополі при дворі імператора. Візантійські, арабські, давньобулгарські історичні джерела з любов'ю і повагою розповідають про цього правителя, про прийняття ним 619 року в Константинополі християнства та присвоєння йому високого римського звання патриція, отримання ним тоді від імператора Іраклія багатих дарів. Пізніше, у середині

¹²³ Жук В.Н. Собор болгар України на Полтавщині / В. Н. Жук // Постметодика. – 2002. – № 1. – С.57.

20-х років VII ст. Кубрат надав допомогу Іраклію своєю 40 тисячною кавалерією у війні з Персією. Після великої перемоги над персами на Кавказі, коли було взято численні трофеї, у тому числі золото та срібло Сасанідів – персидських правителів, – Іраклій вручив Кубратові, як нагороду за ту перемогу, коштовності Сасанідів і видав за нього заміж свою доньку Євдокію.

Хан Кубрат – засновник Великої Болгарії

Значну увагу Кубрат надавав містобудуванню і торгівлі. Він сам зі своїми наблизеними освоїв водний шлях «із варяг у греки», здолав Дніпровські пороги і дав назви кожному із них, назвавши їх іменами своїх синів, дружини та за природними ознаками. По шляху просування він влаштував платні перевози через ріку та митні пункти, де згодом також виникли поселення. Їдучи з Хорисдана або Батавила (тепер Путивль), який був важливим торговим і економічним центром на торговому шляху з Азії через Поволжя до Центральної та Західної

Європи, на південь своєї країни, Кубрат завжди зупинявся в улюбленій ставці Балтавар (Полтава). Звідси, прямуючи далі на південь, він заїздив вклонитися могилі свого дядька Органи, що знаходилася на відстані «дня шляху» (кінного шляху відстань 50-75 км) від Балтавара.

Слово «балтавар» у давніх булгар мало три значення: 1) Так від болгарського «балта-бер» («сокиро-лучний») називали знак – тамгу роду болгарських царів Дуло. Цей знак був прообразом нашого тризуба. 2) Оскільки болгари обирали вождів-царів тільки з цього роду, то назва «балтавар» стала одночасно означати також «вождь», «володар», «правитель». 3) Балтаваром Кубрат назвав свою улюблену ставку на місці Полтави ¹²⁴.

Балтавар, згідно з досліджень Віри Никанорівни, одна з древніх назв міста Полтави. Донедавна дослідники вважали, що вперше Полтава під назвою Лтава згадується в давньоруському Іпатіївському літописі у XII ст. Але, завдяки відкритим болгарським джерелам, стало відомо, що Полтава значно старша.

Балтавар – літня резиденція хана Кубрата на території сучасної Полтави. Перед своєю смертю володар Великої Булгарії розподілив землі держави на уділи між синами. Всю повноту влади і Правобережжя з Башту (Києвом) він заповідав найстаршому синові Бат-Бояну. Улюбленцю, наймолодшому Катрагу (ще Атряч Катраг, Котраг) дістався карасакланський (український) уділ на Лівобережжі Дніпра із батьковою ставкою Балтавар.

¹²⁴ Жук В.Н. Из глубины веков. Страницы из истории Полтавщины от Скифии до Великого князівства Литовського (VII ст. до н.е. – XVI ст. н.е.) / В. Н. Жук // Постметодика. – 2003. – № 2. – С.50.

Середньому Аспарухові, який дружив із дядьком Шамбатом-Києм і сам прагнув посісти стіл київський, батько виділив землі подалі від столиці – від Північного Приазов'я до Північного Кавказу.

Хоча Кубрат і приймав християнство, але Катраг поховав батька за булгарським тенгріанським звичаєм. Давні булгари вважали, що людина на землі повинна залишити добру пам'ять про всі свої хороші діла і подвиги, а золото, срібло, інші коштовності, що їй належали за життя, повинні бути з нею у могилі. Син поховав батька на території свого уділу, неподалік ставки Балтавар.

Сини не виконали заповіту батька – жити у мирі й дружбі, і через уособиці та втручання хозар Велика Булгарія розпалася. На її руїнах Бат-Боян створив значно меншу Чорну Булгарію (частина Правобережжя з Башту–Києвом та Лівобережжя). Катраг, який потрапив у полон до хозар, після звільнення з полону заклав підвалини Волзько-Камської Булгарії. Він переніс туди й багато географічних назв із своєї першої вітчизни, у тому числі заснував там місто Балтавар на честь батькової резиденції і головного міста у своєму українському уділі. Потім це волзьке місто було перейменовано на Булгар (нині Болгар), а стару назву залишено за цитаделлю; ще довго цитадель у древній столиці Волзької Булгарії носила назву Балтавар. Аспарух, який протягом кількох років при підтримці дядька Шамбата-Кия воював проти Бат-Бояна, після смерті дядька пішов зі своєю ордою спершу до пониззя Дністра, а потім перейшов Дунай, переміг у війні Візантію, вступив у контакти зі слов'янськими племенами на Балканах і заснував там 681 року Перше Болгарське царство, що стало вже слов'янською державою.

Тоді з Аспарухом пішли на захід і онуки дядька Органи, усиновлені Кубратом. Лачин осів згодом у Італії, а Кизил-Кубар отримав уділ від названого брата у Македонії. Нашадками його були відомі слов'янські першопросвітителі та проповідники християнства Кирило і Мефодій. Тоді ж із ордою Аспаруха пішла на захід і частина угличів (від річки Угл-Угол, Єрли, Оріль, Орель) та сіверян (колишнє угро-булгарське плем'я себер, яке в давнину мешкало у Сибіру, а під час Великого переселення народів перекочувало аж до сучасних українських земель). Ці племена ще довго згадувалися у Болгарії на Балканах. Частину звільнених болгарами земель у Приазов'ї та Причорномор'ї зайняли угри (які кочували до того далі на сході) і заснували тут своє племінне об'єднання Лебедію. Після розпаду Великої Болгарії сучасна територія Полтавщини потрапила до складу Чорної Болгарії (по-тюркськи Кара-Булгар), а остання, як і волзькі та північно-кавказькі болгари й угри, стала васалом Хозарського каганату.

Давні болгари залишили на нашій землі багато географічних назв: Кагамлик, Тагамлик, Оріль, Самара, Балтавар (Полтава), Керменчик (потім Кременчук), Комишня та інші. Серед них – і Булгарський Яр, де колись протікав невеличкий струмок біля шляху з села Розбишівки на Гадяч. А сам Гадяч (у давнину ще Гадское), напевне, отримав назву від болгарського духа Бараджа-Дракона, якого зображали у вигляді крилатого змія або дракона із зміїним хвостом.

Про болгарські корені населених пунктів Полтавщини Віра Жук писала в листі до Ф.Г.-Х. Нурутдінова.

Глубокоуважаемый Фаргат Габдул-Хамитович,
добрый день !

Получила Ваше письмо, за которое весьма признательна.

Познакомилась с высланным Вами ранее сборником "Сокровища болгарского народа" и понемножку просматриваю I-й том "Истории Руси" Ю.К.Бегунова.

Сборник Ваш мне очень понравился. Собранный материал исключительный. Вы молодцы, что смогли подготовить и издать такую книгу. И низкий поклон Вашим благодетелям, которые помогли финансами. Я то прекрасно понимаю, что значит издавать какие-либо книги, а тем более научные.

Что касается "Истории Руси", то пока нет ни сил, ни времени, чтобы её "штудировать" более глубоко. Тем более, что она слишком "перенасычена", как и моя "Из сивої давнини" всевозможными материалами. Юрий Константинович использует "Велесову книгу", а я считаю её художественным произведением не ранее XIII века /если не позже/, написанным на историческую тематику.

И, по-моему, она только вносит путаницу в историю. Ведь у Юрия Константиновича в распоряжении все Ваши древнеболгарские летописи, где много говорится, когда жили и кто были Кий, Щек и хорив, а он, как Б.Рыбаков и другие пишет, что Кий, Щек и Мораван возвращаются на Русь в 410 г.н.э.т.е., как и многие историки "старой школы", относит Кия и Щека к У.в.н.э., а Кубрата

та дальше - к УП в. Простому смертному трудно разобраться, какие же они братья. Конечно, материал собран богатый. Здесь слишком быстро "ославянили" все племена на наших землях. А если читаете Ваши летописи, то еще и в XII веке не только простолудины, но и многие сыновья киевских князей лучше знали тюркский язык, чем славянский, тем более, что матери многих были болгарки или половчанки.

У меня свое мнение и относительно Новгорода на Волхове. Я полностью соглашаюсь с Костомаровым и Грушевским, которые писали, что тот Великий Новгород никогда не назывался Русью и не относился к Киевской Руси. В болгарских летописях часто упоминается Яна-Галидж /и под другими наименованиями/, а это был Новгород-Северский теперешний, который до XIII в. включительно назывался Новгородом. Он был важным центром /и на торговом пути из

Центральную и Волжской Булгарии/ через Путивль - Киев - Краков - из Востока в Западную Европу. Путали наши историки и Новгород, Великий Новгород - часть Киева с Новгородом на Волхове. Александр Невский сидел сначала в Новгороде - Северском, и его все наследники - Иван Калита, Дмитрий Донской и другие, вплоть до Шемяк, которые воевали за власть со своими владимирскими и московскими родственниками, считая себя "более законными наследниками великого престола" пока в начале XVI в. московские князья не уничтожили всех своих родственников Шемяк. Одних убили, других отправили в монастырь, а их владения присоединили к своим. Такова она, наша история. Эта борьба за господство на тех или иных территориях, борьба за власть достаточно отражена в булгарских летописях. Я просто высказываю свое мнение.

Вы спрашиваете, какие на наших землях сохранились тюркские - булгарские географические названия. Лучше всего сохранились названия рек, озер, что всегда характерно для водных пространств. Поскольку выбрать у меня нет ни сил, ни времени, то я сделала для Вас ксерокопию книги А.С.Стрыжака "Назвы річок Полтавщини". Что надо, выберете из неё. Населенные пункты многие переименовывались еще в XVI-XVII ст., когда на месте руин нередко возводились новые/ после 1399 г., после разорения Менгли-Гирея.../. Но кое-какие донесли свои тюркские названия и до наших дней.

Некоторые названия возникли, считаю, от фамилий тюркских корней. Напр. от фамилии Бут - с. Бути /Буты/ Великобагачанского р-на, сс. Бутенки /Бутенки/ Козельщинского и Великобагачанского р-нов, с. Буняківка /Буняковка, в дореволюционное время еще Боняковка, от Боняка-Буняка/ в Козельщинском р-не, села Говтва / ранее по-русски Голтва, от одноименной речки/ есть в трех районах - в Зеньковском, Козельщинском и Полтавском, пгт Комишня /Камышня/ Мигородского р-на, с. Комиш /Камыш/ Кременчугского р-на /думаю что "камыш" - слово тюркских корней/, сс. Коломак в Решетилковском и Полтавском районах, пгт Нові Санжари / Новые Санжары, ранее писалось Новые Санджары/ - райцентр Новосанжарского р-на, Старі Санжари, с. / Старне Санджары ранее/ в Новосанжарском р-не; сс. Кочубеевка /от фамилии Кочубей/ в Новосанжарском и Чутовском р-нах, с. Нова Кочубеївка /Нова Кочубеевка/ в Чутов

ском р-на; с.Кременчук /Кременчук/, в древности Кременчик, Кременчик;/
 - возможно, Новый КалкаѲв, с. /Новый Калкаев/ Семеновского р-на; с.Новый Тагам-
 -лик /Новый Тагамлик/ Машевского р-на; возможно, пгт Опшња /Опшња/ Зенько-
 -вского р-на; с.Старый КалкаѲв /Старый Калкаев/ Семеновского р-на; с.Сари-
 -ца /Сари/ Тадячского р-на; с.Самари /Самары/ и с.Самарщина /Самарщина -первое
 -е/ Шиваковского р-на; второе - Кобелянского; с.Сагайдак Шиваковского р-на;
 с.Тахтаулове /Тахтаулово, от Тохтамыша, в местности, где ему удар нанес-
 -ен в 1399 г. Тиму-Кутлук, Темир-Кутлук/ Полтавского района; с.Тарамлицьке /Та-
 -рамлыкское/ Карловского р-на. Думаю, что и с.Омельник Кременчугского р-на
 тоже имеет тюркские корни. Если так, Вы подскажете.

В Днепропетровской обл. протекает речка Самара. В древности там был
 городок, город Самарчик, Самара. Ныне это г.Новомосковск.

Наше теперешнее село Голтва /Голтав, Голтов, Голтва, Олтва/ в древности
 было большим городом, в XIII- начале XX ст. состояло из 5 частей: наГрна
 /Нагнона/, Прилипка /Прилипка/, Подли /Подол/, Замостя /Замостье/ и Загребля
 На Шар-гозе была древняя крепость. Теперь Прилипка выделена как самостоя-
 тельное село. Голтва - это в болгарских летописях Барис-Изиш.

Это все, что я могу сказать относительно наших наименований. Да, еще
 считаю, что Диканька /теперь пгт, райцентр/ получила название от "декхан",
 отсюда и фамилии Дикань.

Что касается моей диссертации. Она не публиковалась, только отдельные
 статьи в журналах. Писалась она согласно тех требований. Сейчас новые
 требования и к оформлению таких научных работ. Заниматься ~~этой~~ этой работой я
 пока не могу. Мне слишком тяжело сейчас работать. Я ничего не делаю из-
 того, что планировала. Компьютера у меня нет, к тому же я его не переносу:
 он мне действует на здоровье. А мои престарелые печатные машинки вышли из
 строя, и все старые мастера, которые их когда-то ремонтировали, уже в другом
 мире. Знакомый молодой человек пытался отремонтировать, но ничего не мог
 сделать /сказал, что я слишком отстала от жизни, что уже никто таким не
 пользуется/ и принес мне свою старую. Вот и я "кляцаю" с трудом на ней.

Печатаю же я очень медленно, как "ученый", а не машинистка. Планирова-

ла же еще с одним знакомым учителем что-то сделать по Козельщинскому району. Нам когда-то председатель того райисполкома помог деньгами на издание книги о Козельщинском монастыре, а мы пообещали вместе с ним подготовить книгу по истории района. Прошло несколько лет, ждет очереди следующее издание истории монастыря / нет денег на него/, а мы ничего не сделали, что обещали. Уже боимся "подавать голоса", так как страшные долги перед человеком, который нам помог.

Если я иногда печатаю что-то в каком-нибудь сборнике, то надо напечатать на машинке, заплатить, чтобы кто-то набрал на компьютере и вывел на дискету, выкупить какое-то количество журналов/сборников/, если статья будет опубликована. А если выходит книга и мне дадут некоторое количество экземпляров, то я раздаю в библиотеки, архивы, музеи, родственникам, друзьям-книголюбам /которые дают мне литературу попользоваться/, добрым знакомым. И всегда еще не хватает. Вот так и трудимся. И слава Богу, что хоть как-нибудь удастся что-то опубликовать. Тяжелей всего просить, чтобы кто-нибудь выкупил книги в издателя. Думаю, что Вам и Юрию Константиновичу это хорошо известно.

Еще вспомнила. На Черниговщине протекает река Десна. По-болгарски это "Правая". Значит, для кого-то в древности она была правой.

Буду заканчивать, это два дня "мучу" это письмо. Календарная зима никак не похожа на настоящую: все время то снежок срывается, то дождь, то подморозит, то все пльвет. Перепады в атмосфере ужасны, давление скачет. И я больше лежу лодыжничая, чем что-то делаю. Но, надеюсь, как-нибудь выдохим. То ли зима придет настоящая, то ли весна победит.

Желаю и Вам успеха во всех делах .

С уважением и наилучшими пожеланиями !

06.02.2008

В.Жук

*Лист Віри Жук до Фаргата Нурутдінова*¹²⁵

¹²⁵ Лист В.Н.Жук до Ф.Нурутдінова, 6 лютого 2008 року // Особистий архів Г.Д.Сердюка. – 4 арк.

Чимало в українській мові від праболгар різних слів та коренів слів. Це від тих болгар відомі козацькі, які у князя Святослава, «хохли» («хох-гол» означає «вершина на голові», «вершина на голеній голові»), довгі вуса на голеному обличчі воїнів-козаків, дещо й з одягу. Давні булгари були винятково працелюбним народом, добре знали із землеробством, тваринництвом, з різними промислами, у тому числі з гончарством, чесні у торгівлі, у взаєминах із сусідами, добропорядні у сімейному житті ¹²⁶.

Давні герби повітових міст Полтавської губернії – Полтави, Гадяча, Зінькова, Миргорода, Прилук несуть у собі болгарську символіку: Полтавський герб свідчить про те, що місто в давнину належало представникові царського роду Дуло, інші – про перемогу християнства над тенгріанством та мусульманством, підтверджують, що ці поселення існували за часів Великої та Чорної Булгарії. У складі останньої наші землі продовжували залишатися й тоді, коли після смерті кана (хана) Айдара 855 року розпочалася війна між його синами – піднятим на київський трон мусульманською знаттю мусульманином Габдуллою Джильки та невдоволеним цим його молодшим братом-тенгріанцем Лачином (у давньоруських літописах Рюрик), якого підтримали тенгріанці. Внаслідок цієї громадянської війни Чорна Булгарія розпалася на два автономні, васально залежні від Хозарського каганату, а потім тривалий час від Волзької Булгарії князівства – на Київську Русь на Правобережжі із центром у Києві та значно зменшену Чорну Булгарію з центром поперемінно, залежно від того, де сидів князь, у Батавилі-Хорисдані (по-

¹²⁶ Жук В.Н. Из глубины веков. Сторінки з історії Полтавщини від Скіфії до Великого князівства Литовського (VII ст. до н.е. – XVI ст. н.е.) / В. Н. Жук // Постметодика. – 2003. – № 2. – С.51.

слов'янськи спершу Коростень, потім Путивль) або у Караджарі (Чернігів).

Як відомо, із Чернігово-Сіверщини (Чорної Булгарії) уже Ігор (Угир Лачині – Ігор Рюрикович) збирав данину, там і загинув, пішовши збирати її черговий раз, що місцеві мешканці визнали несправедливим. Княгиня Ольга після загибелі Ігоря у війні з путивльським князем Малом остаточно її підпорядкувала Київській Русі на автономних засадах. Українці відмовилися воювати зі спорідненими булгарами, а допомогли Ользі у боротьбі із князем Малом ковуї. Це – угруповання булгарських племен на чолі із родом Риштау, які були невдоволені князюванням Мала і яким київська княгиня пообіцяла зберегти ковуїське князівство за умови визнання ними верховної влади Києва. Полоненого Мала з його берендеями Ольга згодом поселила на землях древлян, де він заснував новий Хорисдан – Іскоростень (тепер м. Коростень Житомирської обл.), а його донька Малка – Малуша стала потім дружиною князя Святослава і була матір'ю Володимира Святославича.

У давньоруських літописних оповідях про княгиню Ольгу допущено низку неточностей та явних легенд про ті події. Хоча вони трапляються і в давньоболгарських літописах.

Отже, як підтверджують історичні джерела, Полтавщину у другій половині першого тисячоліття – перші століття другого тисячоліття заселяли переважно тюркомовні племена. Це були багаті землі, тут було чимало міст – ремісничих і торгових центрів. Постійні війни між давньоруськими – переяславськими і київськими князями та половцями й іншими тюркомовними племенами призвели до розорення, спустошення цього людного краю. За полтавські землі

довго тривала боротьба між Київською Руссю, Хозарським каганатом та Волзькою Булгарією. Через них проходили великі загони ворогуючих сил, їх захоплювали різні племена, що приходили зі сходу.

Давні булгари – праболгари, які ведуть свої історичні корені від гір Паміру і Гіндукуша, високий рівень розвитку яких вчені відзначають ще в середині першого тисячоліття до нашої ери і які належали в давнину до індоєвропейської сім'ї народів, а потім частина котрих, асимілювавшись із тюрками і гуннами, вже стала відома як тюркомовний народ. Булгари були одним із державотворчих етносів у Тюркському та Хозарському каганатах, у Волзькій Булгарії (на сході називали їх булгарами, на заході болгарями, а самі вони говорили, як і теперішні їхні нащадки, – «б'лгари»), у Київській Русі. На Балканах вони заснували (681 року) Перше Болгарське царство, яке, завдяки асиміляції з придунайськими балканськими слов'янами, вже стало слов'янською державою.

Ця версія знайшла відображення в болгарських навчальних посібниках та підручниках. Однак деякі сучасні українські дослідники висловлюють сумніви з цього приводу, що виглядає не достатньо обґрунтованим. Ретельно вивчаючи історичну постать Кубрата як лідера європейського рівня (для свого часу), В.Н.Жук підтвердила дослідження зарубіжних вчених щодо Малоперещепинського скарбу¹²⁷. Звертаючись до давньоболгарських літописів, дослідниця висловила свою

¹²⁷ Жук В.Н. Курбат – володар Великої Булгарії / В. Н. Жук // Болгарський щорічник / Редкол.: Алесеева Ю.Н та інші. – К.: Київський славістичний університет, 2006. – Т.6. – С.104-106; Жук В.Н. Давні булгари / В. Н. Жук // Слов'янський збірник. Вип.1. – Полтава, 2002. – С.81-84.

позицію щодо процесу етногенезу болгар – наукової проблеми, яка ще допоки не знайшла однозначного тлумачення. Тривалий час навіть навчальні посібники з історії південних та західних слов'ян вважали їх тюркомовними кочовими племенами та лише згодом почали згадувати тюркських болгар як їх окрему гілку¹²⁸.

Відповідаючи на питання щодо причин розбіжностей у вирішенні вищезгаданого питання, В.Н.Жук вказує на дві обставини. По-перше, самі праболгари вважали всі ті народи, які мешкали на територіях їхніх давніх державних об'єднань чи місць проживання, своїми предками або спорідненими з собою. По-друге, вони були одним із державотворчих етносів у Тюркському, Західному та Східному Тюркських, Аварському і Хозарському каганатах, у Великій Булгарії, у Волзькій Булгарії, у Болгарії на Балканах – Першому Болгарському царстві, а потім і в Київській Русі та Московській державі (Східно-Руських князівствах)¹²⁹.

Говорячи про історичні витоки праболгар, вона солідаризується з тими болгарськими вченими, які починаючи з 1990-х рр. обстоювали теорію східноіранського походження цієї етнічної спільноти. Це, зокрема, П.Добрев, Д.Димитров та Г.Костов¹³⁰, які

¹²⁸ Історія західних та південних слов'ян з давніх часів до XX ст. Курс лекцій / За ред. докт. істор. наук В.І.Ярвого. – К.: Либідь, 2001. – С.203.

¹²⁹ Жук В.Н. Новий погляд на історію Полтавщини й України (За давньоболгарськими літописами) / В. Н. Жук, Ф.Г.-Х. Нурутдінов. – Полтава : АСМІ, 2008. – С. 10.

¹³⁰ Добрев П. Произходът и прародината на българите в светлина на комплексните данни / П. Добрев // Български векове: Списание за история на българите. – София, 1999. – Т.1. – С.28-41; Добрев П. Неопзната древна България / П. Добрев. – София: Изд-во Иван Вазов, 2001. – 158 с.; Димитров Д. Прабългарите на северното и западного

доводили думку, що праболгари мали східноіранське коріння, мігрували та певний період часу мешкали у південно-східній частині Центральної Азії. Разом з іншими дослідниками (О.Бурмов, Р.Барієв), вона наголошувала: праболгари, як і всі народи, – не расова і не біологічна, але історична спільнота. Праболгарська народність – результат багатовікового розвитку, впродовж якого вона асимілювалася з багатьма етносами та до остаточного визначення набула спочатку тюркського характеру, а згодом слов'янізувалася¹³¹.

Болгари були першим слов'янським народом, який створив свій алфавіт, що протягом багатьох віків використовується багатьма слов'янськими народами, у тому числі й українцями. Історичні корені українців і болгар тісно переплітаються. Особливо великий був вплив Болгарії – культурний, релігійний, економічний – на українські землі з прийняттям Київською Руссю християнства наприкінці X ст. Не раз наші землі приймали з Болгарії і втікачів-богомилів, і борців проти османського іга. Болгари України це добре пам'ятають; українська земля стала їм другою матір'ю. Але вони добре пам'ятають і свою давню історію, зберігають традиції, звичаї своїх предків.

Однакові символи Болгарії й України – пшеничний колос, тризуб, птах, який летить на свого ворога, – дійшли

Черноморіє / Д. Димитров. – Варна: Б.и., 1987. – 303 с.; *Костов Г.* Хан Кубрат – будівничий «Magna Bulgaria» й прадавня історія України / Г. Костов // Хроніка 2000. Український культурологічний альманах. – К. : Довіра, 1994. – № 3 – 4. – С.13-45.

¹³¹ *Жук В.Н.* Из сивої давнини. Нариси з історії України та Полтавщини (VII ст. до н.е. – XVI н.е.) / В. Н. Жук. Вид. 3-е. – Полтава: АСМІ, 2005. – С.80.

до нас із сивої давнини. Вони свідчать про нерозривність історії та близькість наших народів. Тож українські болгари разом з українцями, росіянами, поляками, німцями, угорцями, іншими народами, які живуть в Українській державі, прагнуть будувати нове щасливе життя в ній, прагнуть зробити її сильною економічно, могутньою, заможною, багатою духовно. Цьому мають слугувати і Собори болгар України, перший із яких відбувся в серпні 2001 року.

Наукову гіпотезу щодо ототожнення Перещепинського скарбу з похованням хана Великої Болгарії Кубрата сприйняла й відома російська вчена-історик, наукова співробітниця Ермітажу, кандидат історичних наук, археолог Злата Львова (1930-2012). Дослідниця своє припущення аргументувала, спираючись на незаслужено забутий болгарський літопис 1229-1246 років Газі Барадж Таріхи, що входить в звід сеїда Джагфара, складений в 1680 році його секретарем Бахші Іманом¹³². Про цей літопис стало відомо археологам та історикам тільки після публікації в 1993 році російського перекладу зводу Джагфара «Джагфар таріхи» («Історія Джагфара») – єдиного відомого зводу давньобулгарських літописів, що дійшов до нашого часу.

Серед істориків, краєзнавців, археологів, науковців, педагогів теорія Віри Жук майже не зустріла однодумців. Переважна більшість дослідників не розділяли її поглядів, будучи прихильниками академічної історичної науки. Однак, певні зрушення у цьому питанні є. Зокрема, у праці

¹³² *Львова З.* К вопросу об исторической интерпретации Перещепинского комплекса / З. Львова // Болгарский ежегодник / Редкол. Алексеев Ю.Н. (гл. ред.) и др. – К. : Київський славістичний університет, 1994. – Т.5. – С.43.

«Полтавщина. Історичний нарис» (Полтава, 2005 р.) йдеться про те, що «розуміння Малоперещепинського скарбу та його етнічна інтерпретація сучасними вченими далеко не однозначні. Серед них є прихильники належності комплексу хозарам, переважна ж більшість услід за Й.Вернером, відносить його числа болгарських старожитностей. <...>. Й.Вернер дійшов до висновку, що скарб є похованням одного із ханів (каганів) Великої Болгарії – Кубрата, здійсненим близько 668 року. Ця гіпотеза, підхоплена болгарськими дослідниками, стала пануючою в болгарській історичній літературі та пресі, потрапила до підручників і навчальних посібників. Вона знаходить підтримку і серед деяких учених в Україні. Але для остаточного вирішення проблеми, хто ж саме був похований у Малій Перещепині, чи кому належали поминальні дари, сховані в товщах піску, ще необхідні додаткові дослідження та нові знахідки»¹³³.

Для європейської історичної науки це питання вже вирішено. Проведено численні дослідження із залученням експертиз різних наук, що дало змогу ідентифікувати Малоперещепинський скарб як поховання хана Великої Болгарії Кубрата.

Віра Никанорівна вважала, що протягом століть наша історія фальсифікувалася, з неї було викинуто дуже багато цікавих сторінок, в тому числі і про Велику Болгарію, і про хороброго правителя Кубрата, який мав літню резиденцію в поселенні Балтавар на місці сучасної Полтави у VII ст.¹³⁴.

¹³³ Полтавщина. Історичний нарис / Голова редкол. В.О.Пашенко. – Полтава : Дивосвіт, 2005. – С.28.

¹³⁴ Жук В. Балтавар / В. Жук // Приватна справа (м. Полтава). – 1996. – 20 вересня.

Науковий доробок Віри Никанорівни викликав схвальні відгуки серед деяких істориків-колег. Одним із них був Каміл Степанович Найпавер (1937-2007) – український історик угорського походження. Випускник Ужгородського державного університету, він певний час працював заступником головного редактора республіканського видавництва «Карпати». 1974 року захистив у Москві кандидатську дисертацію. Каміл Степанович був одним із співзасновників Товариства Української Культури в Угорщині. В останні роки працював завідувачем кафедри суспільних дисциплін Закарпатської філії Київського славістичного університету. Каміл Степанович був глибоким дослідником історії Закарпаття і Угорщини, володів давньоугорською мовою, що давало йому можливість вивчати і перекладати давньоугорській літописні джерела. Вчений за своє життя опублікував понад 500 статей, монографій, наукових розвідок, підручників, методичних розробок.

Прочитавши друге видання праці Віри Никанорівни «Із сивої давнини», він був у захопленні, адже погляди вчених збігалися на багато дискусійних, ключових питань давньої історії України. Каміл Степанович надрукував рецензію на працю Віри Никанорівни під назвою «Чиї мовні запозичення?» у газеті «Карпатський Євро міст» (Ужгород, за 5 лютого 2004 року)¹³⁵ (див. додаток І). Дана рецензія не втратила актуальності і нині.

Звісно, далеко не всі вчені підтримують болгарську теорію Віри Жук. Багато хто з науковців та краєзнавців ставить під сумнів перебування давніх болгар в українських

¹³⁵ Найпавер К.С. Роздуми історика над книгою колеги / К. С. Найпавер // Карпатський Євро міст. – Ужгород, 2004. – 5 лютого. С. 4.

землях, зокрема і Полтавщини, посилаючись на відсутність археологічних доказів. Однак, теорія Віри Никанорівни може доповнити прогалини в знанні давньої історії наших земель, де відсутні археологічні артефакти, але є писані болгарські джерела.

У 1999 році полтавський журналіст Валентин Посухов на сторінках місцевої періодичної преси опублікував рецензію на дослідження В.Н.Жук, де розкритикував її болгарську теорію¹³⁶. Однак, написав її amator, який не є археологом і глибоким дослідником давньої історії України та її джерел. Крім того, у зазначеній рецензії немає жодного посилання на джерела, які б підкріпили припущення автора, які він подає як безапеляційні та вірні. Віра Никанорівна доволі спокійно сприйняла рецензію, не брала її до уваги, навіть жартувала над нею, розуміючи, хто насправді за нею стоїть.

Віра Жук брала активну участь у проведенні Соборів (з'їдів) болгар на Полтавщині. Спершу Собор планувалася провести у Полтаві, а у Говтві – давній фортеці на Полтавщині планувалося збудувати церкву. Цю ідею підтримувала Віра Никанорівна¹³⁷. Однак такі плани було змінено.

Коли до Віри Никанорівни звернулися представники болгарської діаспори з пропозицією провести Собор болгар України, вона почала їм радити, як краще і де це зробити, давала поради і пропозиції. Із сумом вона констатувала, що «надіславши листи на ім'я мера та у міський відділ культури, кияни думають, що вже тут щось робиться. У нас же потрібно, щоб була «директива» на найвищій інстанції, тоді

¹³⁶ *Посухов В.* Єдине ім'я Полтави / В. Посухов // Зоря Полтавщини. – 1999. – 25 травня.

¹³⁷ Лист Віри Жук до Григорія Сердюка, 22 липня 2001 року // Особистий архів Г.Д.Сердюка. – Арк.2.

буде створено якийсь оргкомітет, тоді хтось щось почне робити»¹³⁸.

У серпні 2001 року все таки на Полтавщині відбувся перший Собор. У цьому цікавому заході взяли участь не лише представники громади українських болгар, але й гості з інших країн – із Болгарії, Молдови, Російської Федерації, Румунії. Організатори Собору на чолі з народним депутатом України Миколою Габером планували основну частину заходів провести на Полтавщині – у Нових Санжарах та в селі Малій Перещепині Новосанжарського району, на околиці якого 1912 року випадково було знайдено знаменитий Перещепинський скарб.

Багато уваги приділяла Віра Жук висвітленню проведених на Полтавщині Соборів (з'їздів) болгар у с. Мала Перещепина Новосанжарського району Полтавської області¹³⁹. Вона вважала за потребу інформувати громадськість про новини наукового і освітнього життя України і Полтавської області.

Особливе значення мали урочисте відкриття Собору 18 серпня 2001 року, встановлення пам'ятного знаку на могилі царя Кубрата на кургані Кубрата, на околиці села Мала Перещепина, та урочисте встановлення Хреста і закладення символічних каменів та капсули на місці, де буде споруджено храм святих Кирила і Мефодія неподалік від могили володаря Великої Булгарії.

Віра Никанорівна неодноразово відвідувала могилу хана Кубрата у с. Мала Перещепина на Новосанжарщині. Вона відвідувала шкільний музей українсько-болгарської

¹³⁸ Лист Віри Жук до Григорія Сердюка, 29 червня 2001 року // Особистий архів Г.Д.Сердюка. – Арк.1.

¹³⁹ Жук В.Н. Собор болгар України на Полтавщині / В. Н. Жук // Постметодика. – 2002. – № 1. – С.57-58.

дружби, зустрічалася із учнями та вчителями, читала лекції, де розкривала українсько-болгарські зв'язки.

Віра Жук із учнями Малоперещинської школи. Липень, 2005 року.

Віра Жук із учнями Малоперещинської школи біля могили хана Кубрата. Липень, 2005 року.

Болгаристичні розвідки Жук В.Н., зокрема щодо етногенезу праболгар, завжди збігалися з науковими спостереженнями зарубіжної та сприяли поступу національної болгаристики. Наукова та практична цінність цих студій незаперечна, адже сприяє адекватному відтворенню минулого. Попри ту обставину, що за межами Болгарії теорія східноіранського походження пращурів болгар не набула всезагального визнання, науковий доробок дослідниці об'єктивно сприяє розширенню джерелознавчої бази для вирішення питання про історичні корені одного з найдавніших етносів на європейському континенті. З іншого боку, аналіз наукового спадку дослідниці допомагає позбутися застарілих стереотипів відносно рівня та характеру розвитку українського слов'янознавства та ставить у порядок денний завдання про комплексний підхід на підґрунті різних наукових дисциплін вивчення історії праболгар як перспективний напрямок дослідження вітчизняної ранньосередньовічної доби.

В.С.Радовський, поспілкувавшись із Вірою Никанорівною, та опрацювавши її останнє видання «Із сивої давнини», підсумував: «Її знанням, енергією, феноменальній працьовитості можна було позаздрити. Ця жінка, незважаючи на матеріальні труднощі нашого буття і колекцію хвороб, на триста років обігнала НАНУ. Вона налагодила контакти з болгарськими вченими, з казанським істориком-джерелознавцем Ф.Г.-Х.Нурутдіновим, одержала ксерокопії трьох томів унікального видання булгарських літописів, що вийшли в Оренбурзі у 1993, 1994 та 1997 роках. <...>. На ниві невідомих, недосліджених, а то й просто замовчуваних фактів нашої багатостраждальної історичної науки Вірі Никанорівні пощастило зробити чимало – перекреслити багато «білих

плям» розшифрувати вікові загадки, внести прозорість у примарні сторінки історії. Допомогла їй висока ерудиція і правильна методологія пошуку історичної істини, помножені на інтуїцію та казкове везіння. <...>. На мої слова про те, що їй повинні надати звання доктора історичних наук без захисту, вона відповіла: «За книгу не чекаю високих звань, бо кілька моїх всесильних противників у Полтаві (знайдеться один і в Києві) так клюють мене у хвіст і в гриву, що дай Бог витримати. Хоч є й прогрес. Уже дехто у своїх виступах говорить (звичайно, не посилаючись не мене) те, що я пишу, а не те, що вони твердили, доводили роками і на чому добилися вчених ступенів і звань. Бачу, що труд мій не марний. Як казав великий поет:

Не гадаймо прожити безсумно,
Бо життя – то щодня боротьба.
Свята правда...»

Шановні мої читачі, як ви хочете, а мені радісно жити на світі, коли на моїх пошукових дорогах зустрічаються такі люди як Віра Никанорівна. Тобто залюблені у справу, пошуковці історичної істини. От такими скромними тружениками і тримається Україна в майбутньому. Ще не вмерла Україна – і не вмере!»¹⁴⁰.

Отже, в науковому доробку В.Н.Жук органічно поєднався досвід архівіста, викладача, історика та невтомного практика. Аналіз її творчого спадку, безсумнівно, представляє інтерес із точки зору з'ясування внутрішньої логіки розвитку вітчизняних болгаристичних досліджень. Історична болгаристика у творчому спадку Жук В.Н. була різноманітною як тематично, так і хронологічно. Апеляція до широкого кола історичних

¹⁴⁰ *Радовський В.С.* Правда чи міф? / В. С. Радовський. – Львів : «Центр Європи», 2005. – С.297, 301, 323.

джерел, у тому числі відомих вузькому колу науковців, їх ретельний аналіз, досконала робота з фактами, широкий науковий діапазон були типовими для її розвідок. Опосередковано це сприяло руйнації кон'юнктурних нашарувань та неадекватних уявлень стосовно не тільки історії Болгарії у вітчизняному її варіанті (етнічна еволюція протоболгар, зв'язки українського та болгарського народів на регіональному рівні на різних етапах їх історичного розвитку та механізми їх збереження), але й національної історії дослов'янського періоду.

Наукові болгаристичні розвідки В.Н.Жук співпали з дослідженнями зарубіжної історіографії. Аналіз наукового доробку В.Н.Жук допомагає зруйнувати стереотипи, вивести вітчизняну науку на більш високий якісний рівень, позбутися упередженості. Завдяки введенню до наукового обігу нових, давньоболгарських джерел з'явилися перспективи вагомих наукових досліджень.

Україна потребує самоствердження в колі європейських держав на паритетних засадах. Відтак актуальності набуває питання про європейськість України в минулому, підтвердженням чого є її взаємини з народами і державами впродовж століть. Наукові дослідження Віри Жук є найяскравішим підтвердженням європейського орієнту України, адже вчена, спираючись на давньоболгарські джерела, доводила, що в давнину українські землі перебували в складі Великої Болгарії (Булгарії) – ранньофеодальної держави, засновником якої був великий правитель, хан Кубрат (632-665 рр.). На землях нашої держави творилася справжня європейська історія, вони перебували на перетині світових цивілізаційних процесів, тут проходили державотворчі процеси.

Віра Никанорівна розвивала ідеї, які є маловідомими в Україні, але не в світі. Аналізуючи численні джерельні і матеріальні свідчення вчена збудувала струнку концепцію

розвитку сучасних українських земель у давнину, пов'язавши їх історичний розвиток із Великою Булгарією. Таке бачення давньої історії України ґрунтується на глибокому знанні та аналізі джерел та багатьох роках наукових досліджень. Кожна теза вченої, кожне твердження та створена концепція була перевірена вченою з особливою ретельністю. Опрацьований Вірою Никанорівною фактичний матеріал є важливим при вивченні давньої історії українських земель, особливо, якщо звернути увагу на той аспект, що давньобулгарські племена мають тісний зв'язок зі слов'янськими. Це підтверджує те, що історія Булгарії та України має тісні генетичні та етнічні корені, які сформувалися на початку VII століття, а свій активний розвиток отримали у IX-XIII століттях.

Наукова та практична цінність наукових розвідок В.Н.Жук незаперечна та сприяє адекватному відтворенню минулого. Попри ту обставину, що за межами Болгарії теорія східноіранського походження пращурів болгар не набула всезагального визнання, науковий доробок дослідниці об'єктивно сприяє розширенню джерелознавчої бази для вирішення питання про історичні корені одного з найдавніших етносів на європейському континенті. З іншого боку, аналіз наукового спадку дослідниці допомагає позбутися стереотипів відносно рівня та характеру розвитку української славістики та ставить на порядок денний завдання про комплексний підхід на основі різних наукових дисциплін вивчення історії праболгар як перспективний напрям дослідження вітчизняної ранньосередньовічної доби

141

¹⁴¹ *Самойленко Н.І.* Сторінки історії праболгар у творчому доробку В.Н.Жук / Н. І. Самойленко // Гуржіївські історичні читання: Збірник наукових праць / Черкаський нац. ун-т ім. Б.Хмельницького. – Черкаси: [б. в.], 2011. – Вип.4. – С.20.

3.2. Історична регіоналістика у науковому доробку Віри Жук та її роль у збереженні історичної пам'яті українців:

3.2.1. Давня і середньовічна історія Полтавщини

Історична регіоналістика – одна з тенденцій сучасної історичної науки. Вона становить собою самостійний напрямок історичних досліджень. По суті, історична регіоналістика – це поле ретроспективного дослідження процесів життєдіяльності людських спільнот і комунікативних зв'язків у межах історично сформованих регіонів на основі врахування особливостей освоєння простору, характеру розселення, територіальної структури, урбанізованості території, збереженості чи розмитості комплексів традиційної культури. Історична регіоналістика тісно пов'язана з історичним краєзнавством та урбаністикою. Історична регіоналістика виявляє комплекс соціокультурних, ментально-духовних структур, за допомогою яких формується для певної локально організованої спільноти спільна історична пам'ять, інтегративні настанови тощо, тоді як історичне краєзнавство має більш прикладний характер, занурюється в деталі, конкретні аспекти історії рідного краю («малої батьківщини»). Історична урбаністика об'єднує предметні поля історичної регіоналістики та історичного краєзнавства в аспекті дослідження історії міських поселень¹⁴².

Віра Жук зробила великий внесок у розвиток історичної регіоналістики. Вчена є одним із фундаторів її

¹⁴² Ковальська-Павелко І.М. Історична регіоналістика, історичне краєзнавство та історична урбаністика: демаркація предметних полів / І. М. Ковальська-Павелко // Грані. – 2014. – №6. – С.162,166.

на Полтавщині. Вона написала велику кількість праць, які висвітлюють різні аспекти історичного минулого краю. Її наукові розвідки відрізняються особливою ретельністю, скрупульозністю, ґрунтовним опрацюванням фактажу. Віра Жук залучала свідчення очевидців, глибоко опрацьовувала джерела та аналізувала стан розробки теми, що надає її працям особливої наукової ваги.

У радянські часи краєзнавство було темою не тільки не престижною, а й певною мірою принизливою, а іноді і навіть заборонною. Однак, попри всі перешкоди і невизнання, нехтуючи власним здоров'ям, кар'єрою і приватним життям, Віра Никанорівна системно вивчала історичне минуле Полтавщини. Вона провела фундаментальні дослідження, повернула із забуття багато імен, які внесли вагомий вклад у розвиток краю, описала важливі історичні події, які нерідко змінювали хід історії та впливали на міжнародні відносини.

Діапазон досліджень В.Н.Жук досить широкий. Протягом усього часу своєї трудової, наукової діяльності вчена брала участь у написанні понад 20 колективних наукових історичних видань – книг, збірок документів, 13 випусків серії брошур «Наш рідний край»¹⁴³. У них йдеться про важливі історичні події, пов'язані з історією України і Полтавщини, про пам'ятки природи, розвиток освіти,

¹⁴³ Жук В.Н. Що знаємо про Полтавську губернію ? Якою була її економіка в дореволюційні часи ? / В. Н. Жук // Наш рідний край. Сторінки про економічний розвиток Полтавщини. – Полтава : Друкарня вид-ва «Полтава», 1990. – С. 3-10; Жук В.Н. Яка доля унікального дару молдавського господаря ? / В. Н. Жук // Наш рідний край. Сторінки про пам'ятки історії та культури Полтавщини. – Полтава : Друкарня вид-ва «Полтава», 1991-12. – С. 3-10; Жук В.Н. Наш рідний край. Сторінки з історії Полтавщини в запитаннях і відповідях / В. Н. Жук. – Полтава : ІВА «Астрея», 1992. – 63 с. та ін.

культури, піонерів ракетобудування, авіації, космонавтики, котрі народилися чи проживали у краї, про підземелля Полтави та стародавніх міст-фортець Полтавщини, голодомор 1932-1933 рр. і Другу світову війну та ін.

В.Н.Жук багато працювала над створенням методичних рекомендацій, посібників для вчителів та учнів з історії рідного краю.

31 жовтня 1986 року Полтавським обкомом КП було прийнято рішення підготувати багатотомну працю «Звід пам'ятників історії та культури Полтавської області». Віру Никанорівну Жук було включено до складу авторської групи та призначено науковим консультантом¹⁴⁴. Однак тоді цей проект не було реалізовано, хоча зібрано було чималий матеріал. Складна ситуація в державі на зламі 80-90-хх років ХХ ст. призвела до згортання проекту, адже багато статей тоді вже втратили свою актуальність через зміну ідеології та цінностей. Зауважимо, що на Полтавщині роботу над «Зводом пам'ятників історії та культури Полтавської області» почали реалізовувати на початку ХХІ ст.

Вчена підготувала самостійно чи у співавторстві багато статей та довідок в енциклопедичних виданнях (в «УРЕ» та в енциклопедичному довіднику «Полтавщина»¹⁴⁵, лише в останньому понад 500 статей та довідок).

Робота над енциклопедичним довідником «Полтавщина» тривала кілька років і припала на складний історичний період – кінець 1980-х – початок 1990-х років. Це була робота на громадських засадах, за яку Віра Никанорівна не одержала жодної копійки.

¹⁴⁴ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.134, арк.1.

¹⁴⁵ Полтавщина. Енциклопедичний довідник / За ред. А.В.Кудрицького. – К. : «Українська енциклопедія ім. М.П.Бажана», 1992. – 1022 с.

Доводилося багато їздити по районах, листуватися з місцевим начальством та істориками-краєзнавцями, керівниками районних відділів Українського товариства охорони пам'яток історії та культури.

Глаголева Н.Г.
Жук

Уважаемые Наталия Георгиевна и Володя!
Добрый день!

Несколько дней тому получила от Вас долг. Спасибо за Вашу дисциплинированность. Рада была, что хоть как-то могла Вам помочь в трудную минуту. Только прошу извинить, что сразу не ответила. Я последнее время совсем забывалась, и что-то стало сдавать сердце. Устаю ужасно.

Я же вечно найду себе занятие "для души". Киев предложил нам взяться за очень большую и нужную работу - подготовку энциклопедического справочника "Полтавщина". Поскольку меня из института мой зав.кафедры так "выпроводил" на пенсию, что мне туда и наведаться не хочется. Он, правда, приглашал поработать на четверть ставки / и даже на полставки/, но с условием, чтобы мне обязательно изрядно часов прихотилось без оплаты / как это было в период моей работы, когда у всех по 570 часов, а мне 700-800, и зав.каф. всеравно заявляет: "Вы даром деньги в институте получаете", а ко всему принимает решение по кафедре: "Запретить Жук публиковаться без разрешения кафедры за склывание к буржуазному позитивизму". Это за то, что я опубликовала к юбилею Н.В.Гоголя хвалебную статью и не показала Гоголя как крепостника-эксплуататора своих собственных крестьян/. Но у меня почему-то нет желания. А без дела я не могу сидеть. Всегда надо, чтобы в жизни цель была. Так вот я и взялась тоже делать некоторые справки, часть по селах в соавторстве с учительни из сел. А это значит, что мне надо неделями выкидывать по одной миниатюрной справке в архиве и библиотеках, а учитель собирает в селе сведения, что сейчас там имеется. И свое по десятку раз все сверяю, так как во всех источниках все по-разному освещено или перекручено. А то, что присылает из сел, еще более не совершенно. Устаю ужасно. Сердце ноет. Но - "взялся за гуж - не говори, что не дюж".

Мама очень слабенькая. Ноги ее совсем отказываются служить,

Уривок із листа Віри Жук до Глаголевої Н.Г. ¹⁴⁶

¹⁴⁶ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.172, арк.22-22 зв.

Виважено та ретельно готуючи історичні довідки, враховуючи погляди різних учених на дискусійні питання, ґрунтовно використовуючи джерела, Віра Никанорівна зустрічала опір та негативне ставлення. Свідченням відчаю з цього приводу є лист до д.і.н., наукового консультанта енциклопедичного довідника «Полтавщина» І.Г.Шовкопляса від 26 березня 1993 року¹⁴⁷.

Шовкопляс І.Г.
д. і. н.

Шановні Іване Григоровичу та
Ганно Михайлівна, добрий день!

Прошу прощення за турботу, але ряд обставин змушують мене звернутися до Вас, Іване Григоровичу, оскільки Ви головний /і фактично єдиний/ рецензент-історик нашого енциклопедичного довідника "Полтавщина", який щойно вийшов із друку. Ми віддали йому кілька років копіїткої праці, так довго чекали його, але, на жаль, він не приніс нам довгоочікуваної радості. Пері за все завдав удару по мені.

Добре відомо, як фальсифікована і перекручена була наша історія не з часів Київської Русі. В міру можливостей я прагнула внести її свою частку до уточнених чи підняти із забуття давно забуті цікаві сторінки нашої історії. Багато років я досліджувала писані джерела і зробила свої аргументовані висновки про Ельську фортецю, засновану нападками великого князя литовського Гедиміна на кордоні між Великим князівством Литовським та Золотою Ордою, а також про їхню битву Вітовта на Борскалі 1399 року. Глибокий аналіз праць ряду солідних вчених, писаних джерел минулих століть заперечує твердження професора Б.А.Шрамка, що Ельськ - то Гелон, описаний Геродотом у I столітті до н.е. Не підтверджують писані джерела того, що Ельськ - то Гелон. Моє дослідження про Ельську фортецю, споруджену князями Бельськими, та дві малі фортеці у великому Ельському городищі /одну Західну - польську і другу Східну - російську/, як і про саму битву Вітовта, було у свій час опубліковано в Москві, в збірнику "Дорогами тисячелеття", а потім у брошурах "Наш рідний край".

При підготовці довідки для енциклопедичного довідника я тактовно давала версію Б.А.Шрамка про Ельське городище, а після цього своє дослідження. Писала довідки про битву Вітовта, урочище Скородіп /Скорбиний бір - величезне кладовище, площею 32 десятини, де на II у XVI столітті жителі 881-891 рр. вчені знаходили, як і на валах фортеці, велику кількість свідлі розкопу тут основних сил армії Вітовта. На жаль, нічого з цього не викликали в енциклопедичному довіднику. Що викинуто було зовсім, демо при цьому нещадно "підредаговано", що злише зміст. Але все, невідоме археологам, було "почищено" дуже старанно, і зроблено це було, коли рукописі дали Вам на рецензування. На жаль, у верстці редакція УРЕ відмовилася внести правки, мабуть, зважаючи на Ваш авторитет.

Я зрозуміла я з величезного вдволення йолтавського археолога, доброго відомого Вам О.Б.Суворуєнка, коли він посадив на "ночизану" верстку, що він та його /і Б.А.Шрамка друзі/ з Інституту археології друзі дуже добре попрацювали, викидаючи всю "краводу", яку здумала писати В.Лук.

Але ж справні вчені так не поступають. І я впевнена - історія вине се колись свій вирок.

Я хочу знати, хто конкретно зробив це або за Вашим спиною, прикриваючи Вас Вашим іменем та ще деякого.

І це є ряд подібних "казусів". Колись ми помилково відсвяткували 800-річчя Полтави в 1974 році, а до цієї дати було видано чимало праць. У той час, коли за кордоном уся діаспора відзначала цю дату 1973 року. А

¹⁴⁷ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.172, арк.89-90.

справа в тому, що багато наших вчених не знає такої науки, як хронологія. У давньоруських літописах дати подано "від сотворіння світу" за визам-тійським вересневим чи за давньоруським ультраберезневим або за березневим рахунком часу. Там, де мова йде про першу згадку про Полтаву-Ітаву, дата вказана за ультраберезневим рахунком, ще й вказано точний день - "на Петров день", тобто на релігійне свято Петра і Павла. А рік - 6662-й. Я про це й писала в довідці про Полтаву. І в перерахунку на наш стиль виходить, що це - 1173 рік. Хто ж і чому мене "підправив"? Кому потрібно було знову внести помилкову дату 1174-й, коли в усіх останніх виданнях / в т.ч. в книзі "Полтава. Книга для туристів" / Х.:Пранор, 1989/ про все це конкретно сказано, і вказано, що вірно слід вважати 1173?

Якщо літературний редактор не знає, що Радянську владу було проголошено на Україні на Першому Всеукраїнському з'їзді Рад у Харкові в грудні 1917 року, а встановлювалася вона на Полтавщині при допомозі червоних військ у січні 1918 року, то це ще можна якось зрозуміти. Але якщо якийсь мізки виправляють у довідках про сага, що у 1918 році "проголошено Радянську владу" або дають добро на це чимсь нововведення, то тут можна думати й говорити. Що я можу відповісти кмітливому учневі 8-го класу чи вчителю середньої школи, коли вони мені вказують на ці помилки? Хто ж мені повірить, що ми - автори та члени редколегії у всіх довідках не писали і виправляли на вірно? Мені соромно стояти перед учнями в школі /куди запросили знайомих вчителів / і пояснювати це.

Ось тому я й прошу Вас, Іване Григоровичу, написати мені, хто у Вашому Інституті та в Інституті археології рецензував і "правив" наші довідки.

Я не можу звинувачувати співробітників УРЕ. Вони проробили величезну роботу. Можливо, із них хтось літератор чогось і не знав, як і можна із нас міг допустити якусь помилку. Але те, що було зроблено в АН, я просто не можу зрозуміти. І чому за Вашим спиною хтось щось робив, не ставлячи Вас до віdomу? Я не розумію, як усе це робилося. Поясніть мені, будь-ласка! Знаючи Ваше доброзичливе до мене ставлення, я ніяк не можу подумати щось погане. Тому ще раз прошу пробачення і чекаю на Вашу відповідь.

З повагою !

26.03.93

314002, м.Полтава, 2
вул.Гребінки, 22, кв.2
Жук Віра Миколаївна
тел.7-80-00

В.Жук

Лев Валентина Миколаївна, одна з авторів «Зводу пам'яток історії та культури України» у листі від 19 березня 1993 року писала Вірі Жук: «Одержала від Вас такого сумного листа і стало ще сумніше. Співчуваю Вам, бо переживаю те саме, що і Ви. Не наважувалася Вам писати, бо хочеться втішити чимось, а це неможливо

у такій ситуації. Спочатку, коли не було критичних зауважень, всі вітали з виходом книжки, був піднесений настрій, а тепер навпаки. Неприємне враження справила на мене розмова на нараді у м. Луцьку з археологом з Полтави – Супруненьком. Жодного слова подяки за таку величезну, багаторічну роботу, яка зроблена для видання книжки. Нічого, крім незадоволення. Конкретних прикладів про помилки він не наводив, говорив, що є неточності в статтях про населені пункти, а також про те, що Вайнгорта немає у списку консультантів. Їхала з Луцька і весь час у поїзді думала про цю гірку пілюлю. Дзвонила мені Івахненко Лідія Яківна, вона перечитала статті по мистецтву, які вона готувала, зауважень у неї немає. Я вважаю, що у книжці зібрано унікальний матеріал, чомусь критики цього не помітили. Без помилок книжок не буває, але це не головне. Головне, що книжка вийшла і буде приносити користь людям»¹⁴⁸.

У 1993 році Віра Никанорівна виступила по обласному радіо, де висловила свою точку зору про історію Більського городища і фортеці, що у Котелевському районі Полтавської області. Вчена, ґрунтуючись на солідній джерельній базі доводила, що Більська фортеця була заснована в другій половині XIV століття, з часу приєднання Полтавщини до Великого князівства Литовського. Такі погляди вченої викликали заперечення колег. Віра Никанорівна на закиди на свою адресу дала чіткі, аргументовані та науково обґрунтовані відповіді (текст подано нижче)¹⁴⁹.

¹⁴⁸ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.250, арк.1.

¹⁴⁹ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.160, арк.1-7.

~~ВІДПОВІДЬ НА ЛИСТА~~

М.Казидуб. Віро Никанорівно, після одного з Ваших виступів по ~~нашому~~ радіо в передачі "Спадщина" до нас надійшов лист від викладача ^{адресуваний} Полтавського державного педагогічного інституту імені В.Ф.Короленка П.Я.Гавриша. Ось що він пише в своєму листі: "...Я, як фахівець, не можу змовчати тоді, коли автор проголошує по обласному радіо антиісторичну нісенітницю відносно Більського городища, що знаходиться в Котелевському районі. Я особисто вже вказував В.Н.Жук на її антинаукові гіпотези щодо часу виникнення Більського городища, кам'яної фортеці, мурів та підземних ходів в с/елі/ Більськ. Але протягом ^{своєї} уже кількох років вона вперто пропагує свої "наукові пошуки" /автор "наукові пошуки" бере в лапки/ в обласній пресі та деяких виданнях. Великий жаль, що очевидну історичну фальсифікацію запропонували великій аудиторії обласного радіо."

Далі П.Я.Гавриш пише, що він народився в селі Більськ, обходив усі закутки Більського городища і його околиць, завдяки чому потім, зацікавившись археологією, поступив до Харківського університету і протягом 5 років потім ^у під керівництвом харківського професора Б.А.Шрамка брав участь у розкопках городища.

додає:
~~Натім~~ П.Я.Гавриш ~~хитко~~ ~~харизмично~~ ~~заявляє~~: "Хочу категорично заявити, що немає жодних підстав вважати, що Більське городище споруджене під керівництвом литовських феодалів в XIV ст. Навіть прості розрахунки і здоровий глузд проти цього. Більське городище виникло на два тисячоліття раніше, - в III-IV ст. до н.е. Все це признано скіфологами і археологами не тільки України і Росії, а і в країнах Європи. Все це підтверджується науковими фактами, які злобуті протягом кількох десятиліть розкопок Більського городища".

Автор листа посиляється на монографію професора Б.А.Шрамка "Бельское городище скифской эпохи /город Гелон/", яка вийшла в Києві в 1987 році, а також заявляє, що під час розкопок біля 50 курганів в урочищі Скоробірів археологами/під керівництвом професора Шрамка, мається на увазі/ виявлено лише поховання скифської доби і жодного поховання литовської доби. У той час, як В.Н.Жук стверджує, що там знаходиться братська могила воїнів, які загинули в Битві 1399 року біля села Більськ між військами литовського князя Вітовта та татаро-монгольським ханом Темір-Кутлуем.

Автор цього листа-скарги на радіо звинувачує Вас, Віро Никанорівна, в свідомій фальсифікації сторінок історії Полтавщини, просить ознайомити з цим листом Вас та радить редакції перевіряти те, що готується до ефіру.

Знаючи Вас як глибокого дослідника історії краю і те, що Ви готували свій матеріал для радіопередачі на підставі ~~всього~~ історичних джерел, прошу в нашій ~~цій~~ передачі коротко розповісти про ці матеріали. Мені відомо також, що й раніше було дві точки зору вчених на місце знаходження древнього Гелону.

В.Жук. Дякую. Постараюся викласти перш за все, в чому суть справи. Ще до недавнього часу ^{було дві точки погляду} на місцезнаходження древнього міста Гелон, ~~яке~~ існувало в середині першого тисячоліття до нашої ери й описане було давньогрецьким визначним істориком Геродотом, автором "історії греко-перських ^{воєн} ~~воєн~~", який жив близько 484- 425 років до нашої ери. Російські вчені вважали, що воно знаходилося десь на Дону, а окремі українські автори розташовували його десь на півдні Київщини чи Волині. Навіть ~~останнє~~ твердження про розташування древнього Гелону на півдні України, на нашу думку, більш близьке до істини, ніж місцезнаходження його на території сучасної Котелевщини, в Більську. Хоча є вагомі заперечення.

Перш за все, хто такі були гелони. Як свідчать історичні джерела, й перш за все сам Геродот, гелони були греки, що мешкали в грецьких причорноморських колоніях, займалися переважно торгівлею, а потім за якісь провини були вигнані звідти і поселилися серед скіфського племені будинів, асимілювалися поступово з ними. Тому гелони добре знали грецьку і скіфську мову, а будинів, які з ними жили в одному місті, грецькі автори теж називали гелонами. Хоча й визнавали, що мова будинів та їхній спосіб життя були не схожі на мову та спосіб життя гелонів.

Історики Росії, в тому числі й перекладачі та упорядники на російську мову твору Геродота "История в девяти книгах", яка вийшла в Ленінграді, у видавництві "Наука" в 1972 році ні в якому разі не сумнівалися, що Гелон знаходився десь на Дону. Справа в тому, що Геродот у своїй книзі детально описує скіфів, Велику Скіфію - велике багатоплеменне потітичне об'єднання, яке в ті часи займало територію від Дону й до Дністра та Ду-

нав із сходу на захід, а ^{з півдня та північ} від Чорного й Азовського морів до Середнього Подніпров'я. Далі він пише про сусідів, ~~АКІ~~ племена, які проживали поруч із скіфськими племенами, починаючи із заходу, від Дунаю. Геродот в такому порядку із заходу на схід називає ці сусідні племена, що мешкали північніше скіфів: агафірси, неври /Полісея, де потім уже з'являються племена під назвою слов'яни/, андрофаги, меланхлени, будини, а далі вже за ними-тоді фактично за Волгою, на сході, давньогрецький історик називає савроматів. Отже, якщо будини, а з ними й гелони, жили на крайньому сході скіфських племен, поруч із савроматами, то це була територія Дону. В цьому вчені минулого не сумнівалися. Тим більше, що втекти на Дон греки могли в той час досить легко з Приазов'я чи Причорномор'я. Там на Гелон і могли настати пізніше воїни перського полководця Дарія.

Геродот пише: "Будини - большое и многочисленное племя; у всех их светло-голубые глаза и рыжие волосы. В их земле находится древний город под названием Гелон. Каждая сторона городской стены длиной в 30 стадий" .Тут слід сказати, що давньоримський стадій становив 185 метрів довжини . Отже, виходить, що кожна сторона міських стін Гелону становила в наших мірах близько 5,5 кілометра. Далі Геродот розповідає: "Городская стена высокая, вся деревянная. Из дерева построены также дома и святилища эллинских /давньогрецьких тобто/ богов со статуями, алтарями и храмовыми зданиями из дерева, сооруженными по эллинскому образцу. Каждные три года будини справляють празднество в честь Диониса и приходят в вакхическое истощение. Жители Гелона издревле были ~~элли~~янами. После изгнания из торговых поселений они осели среди будинов. Говорят они частью на скифоком языке, а частично на эллинском. Однако у будинов другой язык, чем у гелонов, образ жизни их также иной". Отже, розміри, опис цього дерев'яного фактично грецького міста, де глибоко шанували грецьких богів, мали величезну кількість дерев'яних храмів у їх честь, де все було з дерева, не сходяться із Більським городищем. До того ж автор-грек розташовує це місто поруч із савроматами, тобто на Дону.

А чи був же Геродот, чи хтось із греків того часу, хто так добре знав і описував Гелон, на території сучасної Котелеващини? Чи бували вони в сучасному Більському городищі, які наші археологи слідом за професором Б.А.Шрам-

ком називають Геломом? Ні, ні Геродот, ані хтось інший із його сучасників на котелевській землі не бували. Про це красномовно свідчать самі твори Геродота. Він детально описує все, що сам бачив чи про що чув від сучасників. Тому він детально ^{розповідає про} ~~описує~~ пониззя Дніпра, яке греки називали Борисфен - той, що тече з Півночі. Він пише про багатства Дніпра, порівнює його розміри з Нілом, де він бував і добре знав Ніл; пише про Борисфен: "...по берегам ~~ее~~ /тобто річки/ простираються тучні прекрасні пастбища для скота; в ній водиться в больших количествах ^{Поревн} наилучшая рыба... вдоволь берегов Борисфена превосходны, а там, где земля не засеяна, расстилается высокая трава... протекает по пустынной местности ... Это единственная река, да еще Нил, истоков которой я не могу указать /да, как думается мне, и никто из эллинов..."/. Отже, Геродот навіть не знав про існування Дніпровських порогів, бо до них знайомі йому греки не допливали. Як не знав він і про те, що в його часи значну територію Лівобережжя, як стверджують глибокі дослідники природи минулого, займали ліси, вони тягнулися й до Орлі. Отже, твори Геродота ^{не підтверджують,} ~~не свідчать,~~ що Більське городище то Гелон. Розповідачи про ^{їхнє} перебування нашої території в складі Великого князівства Литовського, я використала твори солідних дореволюційних авторів - глибоких знавців своєї давнини. Перш за все українського історика ХІІІ століття Опанаса Філімоновича Шафонського, який у свою чергу використав також глибоке дослідження українського історика свого часу, автора "Опису Чернігівського намісництва" Дмитра Романовича Пашенка; глибокого знавця полтавської старовини, її своєї історії Льва Васильовича Падалки; прекрасного польського історика ХІХ - початку ХХ століття, автора солідного історичного видання "Україна" /на польській мові/ Олександра Яблоновського, який ^{характеризували} ~~характеризував~~ як історика буржуазно-ліберального напрямку, та багатьох інших, а також давньоруські літописи та чимало іншої старої літератури, коли автори, як і гетьман Богдан Хмельницький ще дещо краще нас знали нашу історію, пам'ятали про ті чи інші битви на її території.

Якщо трактувати з точки зору наших ~~1616~~ археологів, які вважають, що єдине історичне джерело вірогідне - це археологічні знахідки, які ^{як} ~~як~~ беззаперечно мають датуватися так, як вони самі їх датують, то

всі ті солідні вчені й глибокі дослідники сивої ~~історії~~ давнини, які написали все до ^{факту} "відкриття" професора Б.А.Шрамка, підтриманого його учнями, - то всі брехуни й фальсифікатори історії.

Але вони не тільки бачили самі й використали велику кількість старих історичних джерел, які для нас були або недоступні, або ж не дійшли до нашого часу. Пащенко і Шафонський самі у XVIII столітті дослідили й своїми ногами сходили історичні місця в Більську, говорили з багатьма старожилами. І вчені, й жителі села ще у XVIII столітті знаходили велику кількість залишків зброї - стріл, наконечників стріл, шматки шоломів, військового спорядження воїнів та кінської зброї, людських кістяків і черепів на валах, в околицях села. Все це вони тримали в своїх руках і бачили на власні очі. Старожили з переказів своїх дідів і пращів, які передавалися з уст в уста, розповідали вченим про якусь велику битву в ^{тих} ~~й~~ місцях. ^{про} Залишки польської Західної кам'яної фортеці у великому древньому Більському городищі писав у XVIII столітті сам Шафонський, який тримав у своїх руках шматки тієї цегли, спресованої з гашеним вапном. Населення, яке спілкувалося з вченим не заперечувало існування кам'яної фортеці.

Я не беруся стверджувати, що було на місці Більської фортеці до середини - до другої половини XIV століття, але, звичайно, не Гелов, бо Геродот цього не підтверджує. Та мене дивує, як можуть археологи заперечувати те, що протягом другої половини XIV століття, з часу приєднання території нашої до Великого князівства Литовського, кордон між Литвою і Золотою Ордою проходив по Ворсклі, як на півдні на значній території Полтавщини - по Дніпру, і великий князь литовський Вітовт відродив старі та спорудив велику кількість нових фортець для захисту кордонів своєї держави від ворогів. Тоді ж була споруджена й Більська фортеця, про що йшлося в моїй передачі 19 березня 1933 року, яка так не сподобалася археологам. Більська Та велика фортеця була розрахована, щоб за її мурами можна було заховати не менше 40-50 тисяч кавалерії з усім спорядженням і продовольством, якщо ворог нападе зненацька. З 1569 року тут же, по Ворсклі, проходив кордон між Річчю Посполитою - Польсько-Литовською державою

Із своєї давнини кордонами були ріки та
6 ~~тих Московських князівств~~ насипалися вали.
та Московською державою, - Московським князівством. УЗ дореволюційних со-
лідних історичних видань відомо, що за договорами, які підписувалися між
Річчю Посполитою і Московською державою в першій половині XVII століття,
підтверджувався давній кордон між ними, що йшов мимо Скельського городи-
ща /які залишалися за Росією/, Куземина, на Більськ, а Більське городище
ділилося наполовину між Росією й Польщею. От чому і споруджені були вже
в пізніші часи Західна польська /кам'яна/ та Східна російська дерев'яна
на земляних мурах фортеця. Вчені минулих століть не фантазували, а писа-
ли на підставі документів. То як же можна це заперечувати?

Як твердив Л.В. Падалка та його місцеві кореспонденти, ^{Таму} в Скоробному борі
була не одна могила Скоробів, а ще й до початку XX століття там було 32
десятини кладовища. І це незважаючи на те, що майже 350 років там діяли
селітроварні заводи, особливо великих розмірів королівські вже з початку
XVII століття, а пізніше, аж до кінця XIX століття - російські. Тож скіль-
ки пам'яток історії та культури було перепалено. У Опанаса Шафонського дета-
льно описував, де й скільки яких казанів для селітроваріння стояло в Біль-
ському городищі, де що він сам бачив. А наші археологи, відкидаючи все
те, твердять, що ще в часи Геродота в Більську варили сталь.

Коли писався наш енциклопедичний довідник "Полтавщина", я тактовно
давала дві трактовки про походження Більського городища та про два менші
городища у великому тому городищі - одну професора Бориса Андрійовича Шрам-
ка, й другу - своє дослідження на підставі численних ~~солідних~~ ^{солідних} трудів, со-
лідних авторів, які дотримувалися тієї ж думки, що й я. Писала і про битву
Вітовта те ще дещо. На жаль, наші археологи - друзі та учні професора
Шрамка, які вбачили в цьому підрив авторитету свого вчителя, самовільно,
не повідомляючи автора, викинули все те з довідника й залишили лише одну
свою версію. Так, звичайно, справжні вчені не роблять. Наша наука буде
по-справжньому розвиватися лише тоді, коли буде допускатися плюралізм ду-
шок, а не шельмування й наклеювання різних ярликів тим вченим, хто думає
по-іншому, ніж ^{так звані} "власнотлумачі".

Я добре запам'ятала на все життя поради, дані ~~мим~~ колись нам, студен-

там Київського державного університету імені Тараса Григоровича Шевченка, нашим любимим педагогом, відомим археологом, членом-кореспондентом Академії Наук УРСР Він говорив: "Раджу вам глибоко вивчати писану історію і осіб" ^{з ксїю} яково поєднувати археологічні дослідження, співставляти їх із писаними джерелами, бо якщо ви не будете знати писаної історії, то археологія така наука, що можна дуже легко помилитися на тисячу років туди чи сюди". У наш же час з'явилися вчені, які вважають, що лише та писана історія вірогідна, яка написана на їх власних археологічних дослідженнях, а написане на підставі інших писаних джерел можна відкинути чи затравувати як фальсифікацію історії.

~~Можливо~~ На мою думку, не варто вести буквально відриту "війну" археологам-прихильникам Більска-Гелона з тими істориками, хто це заперече, звичайно, не голосливо. Є чимало археологічних знахідок із колишнього Більського городища в музеях Росії; вчені, які цікавляться історією Великого князівства Литовського, ^{та Польської держави} а також битви Вітовта плідно трудяться і в Литві, і в Польщі, як і багато вчених Росії досліджують історію Золотої Орди. Відомо, що в битві Вітовта 1399 року брали участь як його союзники татари, так і воїни /зі своїми князями/ давньоруські, литовські, польські, німці, жмудь та представники інших народів. Тож, мабуть, варто було б у 1999 році, коли виповнюється 600 років тієї битви, яка починалася розгромом золотоординцями хана Тохтамиша в районі Собиванки, під Полтавою, і закінчилася остаточним розгромом армії Вітовта в районі Більської фортеці ^{та в самій} фортеці, провести в Полтаві наукову конференцію на цю тему. Запросити на неї вчених-спеціалістів з багатьох країн та й заслухати дослідження і думки кожного, не вбачаючи в думці іншого якоїсь крамоли чи підризу авторитету. Бути терпимими до досліджень інших. Це буде лише на користь нашій історичній науці.

М.Казилуб. Дякую, Віро Никанорівно. Надіюсь, що ~~чим ми дали відповідь~~ ^{Віро Никанорівно} ~~наше~~ наших слухачів.

Пору ^{історичних} ~~наше~~ Гавришу 1 ознайомили з його листом ~~наше~~ наших слухачів.

Кандидат історичних наук, заслужений працівник культури України

В.Н.Жук В.Н.Жук

03.06.93
314002, м.Полтава, 2, вул.Гребінки, 22, кв.2, Жук Віра Никанорівна

На превеликий жаль, очевидно, через інтриги недоброзичливців, багато довідок підготовлених В.Н.Жук, не увійшло до енциклопедичного довідника «Полтавщина». Зокрема, вона неодноразово просила включити статтю «Хозари», кілька разів її редагувала, але вона так і не потрапила до довідника. Вчена писала в листі до І.Л.Бутича: «Дуже прошу внести уточнення в довідку «Хозари». Справа в тому, що зараз я закінчую своє дослідження по питанню, що ж було на нашій території до слов'ян, до Київської Русі. Дослідила солідних авторів і встановила, що фактично давні болгари продовжували жити, платили данину, підпорядковувалися Хозарському каганату, могли бути окремі укріплення, де перебували хозари, але як таких поселень хозарських не було, якщо не враховувати, що в Подніпров'я втекло (чи було вигнане) хозарського походження плем'я кабарів, а також угри (мад'яри)»¹⁵⁰.

Принагідно зауважу, що довідка про рідне село Віри Жук Кривуші теж не увійшла до енциклопедичного довідника. Це завдало великого удару Вірі Никанорівні. Хоча відповіда довідка нею була підготовлена і надіслана.

Віра Жук була співавтором таких важливих історичних досліджень, як «Полтава. Історичний нарис» та «Полтавщина. Історичний нарис», у яких ґрунтовно висвітлено віхи історії Полтави та Полтавщини¹⁵¹. Участь у цих колективних працях не принесла Вірі Жук задоволення від копіткої наукової роботи.

У книзі «Полтава. Історичний нарис» Вірі Никанорівні було доручено писати розділ від найдавніших

¹⁵⁰ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.172, арк.99.

¹⁵¹ Полтава. Історичний нарис / За ред. О.Б.Супруненко, М.А.Якименка, В.Є.Лобурця та ін. – Полтава : Полтавський літератор, 1999. – 280 с.; Полтавщина. Історичний нарис / Голова редкол. В.О.Пашенко. – Полтава : Дивосвіт, 2005. – 592 с.

часів до 1569 року. Відразу виник конфлікт між нею і редакційною колегією, яка не поділяла поглядів Віри Никанорівни на події давньої історії України, і змушувала її погоджувати свої теорії з офіційною версією історичної науки. В.Н.Жук на це не погоджувалася. Про це В.Н.Жук писала в листі до своєї подруги Наталії Пономаренко

Беручи участь у колективному проекті «Полтавщина. Історичний нарис» знову відбувся конфлікт через власні погляди і дослідження Віри Жук з давньої історії Полтавщини. Деталі цієї ситуації описані в листі до колеги-краєзнавця Григорія Сердюка. Доречним буде подати ці тексти повністю, тому що вони не потребують коментарів.

***Лист Віри Жук до подруги Наталії Пономаренко
від 3 квітня 1993 року***¹⁵² .

А у мене всі дні такий стан препаршивий, що руки опускаються, ні за що не можу взятися, особливо за розумову працю. Мені вічно везе на якихось нечесних людей на життєвому шляху.

За енциклопедичний довідник «Полтавщина» я тобі писала, що він вийшов, але кияни нам зробили ряд істотних ляпсусів і повикидали мої дослідження про Більське городище, битву Вітовта 1399 р. та ін., які не задовольняють археологів. І тут постарався заступник директора нашого краєзнавчого музею О.Б.Супруненко. Вірний учень проф. Б.А.Шрамка, який видав книгу, що Більське городище – то місто Гелон, описане в V ст. до н.е. Геродотом. На підставі глибокого аналізу численних джерел я заперечую те. От вони й ополчилися проти мене.

¹⁵² ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.175, арк.4-5.

Супруненко подзвонив знайомим археологам в Інститут археології АН України і ті, коли рукопис енциклопедії з УРЕ передали на рецензію в Інститут історії АН, добре «попрацювали».

А тепер Супруненко вирішив ще один удар по мені нанести. Він дуже пробивний, має широкі зв'язки з АН і з нашим педінститутом. Знає, де, кому і чим зробити яку послугу. І, маючи підтримку грошовитих, свої брошури з археології видає серіями. І в його та його друзів дослідженнях немає ніяких речових доказів часів середньовіччя, а все – мільйони і тисячі років до н.е., або Гелон – V ст. до н.е. І відкидають будь-яку думку іншу. А коли я здумала цьому перечити, то на мене грім і блискавка.

Минулого року в Полтаві за пропозицією начальства була створена редколегія і авторський колектив по написанню історії Полтави. Головний редактор – проректор педінституту, друг-приятель Супруненка. І спершу, коли планували, кому та який розділ писати, Супруненко все прагнув узяти мій розділ (від сивої давнини до визвольної війни 1648-54 рр.), щоб пов'язати його із своїми археологічними дослідженнями. Я наполягала тоді на тому, щоб він сам писав археологічний розділ, а я сама свій. Проректор зробив його редактором і віддав на рецензування мою статтю, яку я здала майже півроку тому.

І от тепер великий комбінатор від науки приніс рукопис, від якого мене мало інфаркт не вхопив. «Рецензування» заключалося в тому, що він вирізав частини мого тексту, які йому

сподобалися і вставив до свого рукопису. Що не подобалося з мого, – викинув, уставив свої вставки, з якими я не згодна. Проректор і його помічник (по краєзнавчій роботі) – колишній наш студент, що пройшов добру школу в профкомі та комітеті комсомолу, не знайшли в цьому нічого поганого. Все пояснюють, мовляв, він хотів як краще поєднати, а ми ж, мовляв, із ним два найкращі спеціалісти по Полтаві. До речі, у мого колишнього студента, який, притершись біля начальства, навчився його манер, вистачило «такту» ставити мені запитання: «А Ви, Віро Никанорівно, впевнена, що Ви напишете розділ вірно без допомоги Олександра Борисовича?»».

Вчора я вже просто не витримала і полаялася з ними. Наполягала на тому, щоб він подавав свої 14 стор. з археології, які він підготував без мого тексту, а я буду давати свій. Так він же воістину великий комбінатор і посилення з мого тексту повідрізував. Виносити питання на редколегію вони не хочуть. Проректор люб'язно вмовляє обох «помиритися, знайти спільну мову» без посторонніх.

Я збирала роками по крупиці матеріали, а якісь нечесні люди отак легко ними маніпулюють. Все це на мене так вплинуло, що я вже кілька днів не знаходжу собі заспокоєння.

**Лист Віри Жук до Григорія Сердюка
від 4 червня 2001 року ¹⁵³:**

«Перед цим запропонували в педуніверситеті для обговорення питання про підготовку книги з історії Полтавської області. Раніш, коли ділили спершу розділи між авторами, то мені дали той же, що я писала і в історії Полтави: з найдавніших часів до Визвольної війни під проводом Б.Хмельницького включно. Оскільки тепер вирішили дотримуватися історичної періодизації, то мені залишили до 1569 року. Я з цим цілком погодилася. Але професори В.Є.Лобурець та О.О.Нестуля «повели наступ» на мене, щоб я свій розділ писала з О.Б.Супруненьком (нашим головним археологом) або, щоб він сам цей розділ без мене. Бо він, мовляв, повинен археологічні дані підтверджувати історичними джерелами. Це значить, він повинен узяти всі мої дослідження собі, використати по-своєму те, проти чого він виступав. Заявили мені: «Якци ви не хочете вдвох із ним писати, то ми вас помиримо: ми вам третього співавтора дамо!». Ото так. Мало до інфаркту мене не довели. Слава Богу, що не було Супруненька, а то точно б точно довели його щирі «приятелі». Я після того кілька днів пила судинорозширяючі та заспокійливі ліки. Лобурець мені заявив: «Олександр Борисович сказав (!), що ваша терія хибна, що вона не підтверджується вагомими

¹⁵³ Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (4 червня 2001 року) // Особистий архів Г.Д.Сердюка. – Арк.1-1зв.

історичними джерелами». Я його запитую: «А ви читали мою книжку «Із сивої давнини» і моє дослідження про найдавніші відомості з історії Полтави за писаними історичними джерелами з зб. «Історична пам'ять» № 1 (1998 р.) та № 2 (1999 р.)?». Відповідає: «Читав, читав». Як же він читав і не помітив, що в 1-й частині я посилаюся більше ніж на 40 джерел, а 2-й – на 65. Недаром до цього Лобурець мені заявив: «Нехай новшества вводять академіки в Києві, а ви пишiть історію так, як ми звикли, як загальноприйнято».

Отож і біда, що вони ніколи не читали тих досліджень, які писали радянські солідні вчені, які доводили тоді, що не Святополк «Окаянний» убивав братів Бориса і Гліба, що чимало в нашій історії перекручено ще давно. І тепер діють за принципом: «Не пуцать ничего нового в науку».

Було приємно, що після тієї «головомойки», яку влаштували мені Лобурець і Нестуля, мої колишні учні привселюдно мене розхвалили на заході в Краєзнавчому музеї, де було й начальство. Так що у мене є й одnodумці. І в Києві солідні одnodумці знаходяться. Пропонують на Полтавщині провести Собор болгар України із запрошенням багатьох-багатьох гостей і високих рангів. Було б добре, якби запросили вчених із Болгарії, Німеччини, Туреччини та інших країн. Цікаво, що б тоді говорив В.Є.Лобурець».

Віра Никанорівна є автором кількох брошур – методичних рекомендацій для вчителів, студентів, учнів,

лекторів, а також кілька сотень статей у часописах, написаних самостійно або у співавторстві. Для такого солідного видання, як «Києво-Могилянська академія в іменах. ХУІІ-ХУІІІ ст.» Віра Жук (самостійно і у співавторстві) підготувала 52 історичні довідки¹⁵⁴.

Вчена брала безпосередню участь більш ніж у 20 міжнародних, республіканських, обласних тематичних і краєзнавчих наукових конференціях, у тому числі в двох у Болгарії. Займалася пошуковою науковою роботою в багатьох центральних державних архівах колишнього СРСР, у центральних та обласних архівах України та Болгарії.

Багато уваги приділяла вчена дослідженню давньої історії України. Давня історія рідного краю, як і взагалі України давноминулих часів, до останнього часу залишається недостатньо висвітленою. Як правило, її починали із висвітлення життя слов'янських племен, із часу заснування Київської Русі. Із поля зору науки фактично випадав досить довгий і багатий історичний період наших земель, що передував утворенню Давньоруської держави. Не висвітлювалася належним чином роль багатьох різномовних племен, етносів, які залишили той чи інший слід на нашій землі і брали участь в історичному процесі формування українського народу, у процесі українського державотворення. В.Н.Жук писала: «Кожен народ існує в історичному часі, в той чи інший історичний період, формується на певній території, може змінити межі території свого розповсюдження і на певному етапі може зникнути, «розчинитися» в інших етносах»¹⁵⁵.

¹⁵⁴ Києво-Могилянська академія в іменах, ХУІІ-ХУІІІ ст. / упоряд. З. І. Хижняк ; ред. В.С.Брюховецький. – К. : Видавничий дім "КМ Академія", 2001. – 736 с.

¹⁵⁵ Жук В.Н. Формування української народності та її мови / В. Н. Жук // Вісті. – Полтава, 1999. – 10 грудня. – С.7.

Віра Никанорівна Жук мала свій погляд на події давньої історії і виклала його у роботі «Із сивої давнини. Нариси з історії України та Полтавщини (VII ст. до н.е. – XVI ст. н.е.)» (третє видання)¹⁵⁶, у якій розглянула тривалий процес формування української народності, висвітлила маловідомі сторінки нашої історії, особливо до Київської Русі. Авторка дослідила перебування українських земель, у тому числі й території сучасної Полтавщини, у глибоку давнину в складі Великої Скіфії, Сарматії, під владою готів, гуннів, Аварського каганату, у складі Великої та Чорної Булгарії, веде мову про роль скіфів, сарматсько-аланських племен, протоболгар, торків (огузів), печенігів, половців, угрів (мадьяр) та інших етносів у процесі формування української народності, про взаємозв'язки багатьох із них між собою. Окремі сторінки дослідження присвячено перебуванню наших земель під ігом Золотої Орди та в складі Литовсько-Руської держави – Великого князівства Литовського. Нариси присвячено питанням про час заснування та перші згадки про Кия і Київ, вік Кременчука тощо. Детально досліджено питання про вік Полтави, про перші згадки про неї у писаних історичних джерелах¹⁵⁷.

Віра Никанорівна у роботі «Із сивої давнини. Нариси з історії України та Полтавщини. VII ст. до н.е. – XIV ст. н.е.» на підставі аналізу багатьох історичних джерел ряд трактовок, міркувань висловила вперше. Дослідниця проаналізувала

¹⁵⁶ Жук В.Н. *Із сивої давнини. Нариси з історії України та Полтавщини. VII ст. до н.е. – XIV ст. н.е. Вид. 3-є* / В. Н. Жук. – Полтава: АСМІ, 2005. – 384 с.

¹⁵⁷ Жук В.Н. *Із глибини віків. Сторінки з історії Полтавщини від Скіфії до Великого князівства Литовського (VII ст. до н.е. – XVI ст. н.е.)* / В. Н. Жук // *Постметодика*. – 2003. – № 1. – С.44-52; № 2. – С.46-53; № 3. – С.8-21; № 4. – С.10-15; Жук В.Н. *У складі Великого князівства Литовського* / В. Н. Жук // *Постметодика*. – 2003. – № 5-6. – С.63-76.

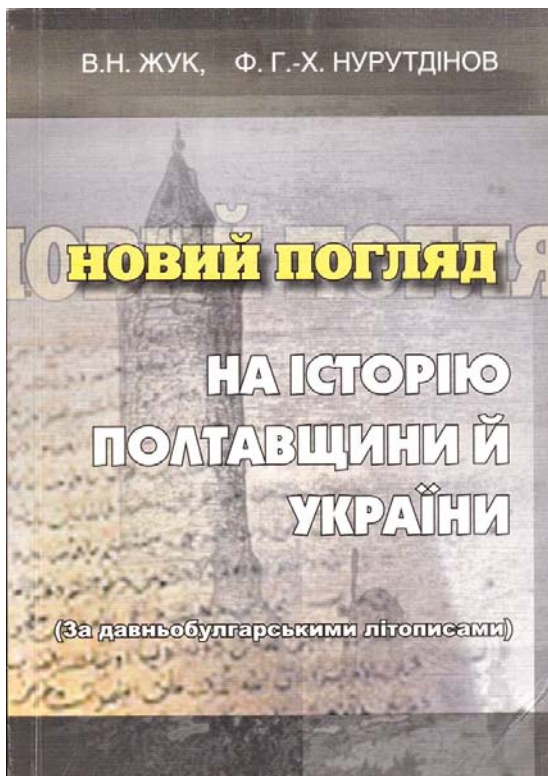
процес формування української народності, дослідила походження і діяльність Кия, Щека, Хорива і Либідь; розкрила родовід слов'янських першопросвітителів Кирила і Мефодія; проаналізувала алфавіт протоболгар; показала історію тризуба; походження шапки Мономаха. Віра Жук дослідила причини і процес появи українського козацтва, появу «оселедців» на їхніх головах та назву «хохол».

Вагому частину своїх наукових розвідок Віра Жук присвятила дослідженню походження назви «Полтава». Перша згадка про поселення на місці сучасної Полтави під назвою Лтава зустрічається в Іпатіївському літописі під 6682 роком за візантійським календарем, що його було запозичено Руссю після прийняття християнства 988 року. Цей календар вів початок від так званого Сотворіння світу Богом й існував у Російській державі до часів Петра Першого (до 1700 р.). Різниця він із сучасним літочисленням (від так званого Різдва Христового) нашої ери на 5508 років. І рік за ним починався з місяця вересня, тоді як слов'янський рік вів початок від березня.

За березневим і вересневим обчисленням часу 6682 рік від Сотворіння світу в перерахунку на наше сучасне літочислення означає 1174 рік. Віра Жук вважала, що цю дату багато істориків помилково вважали і вважають першою згадкою про Полтаву. Адже у літописі цей відрізок подій подано за давньоруським – ультраберезневим обчисленням (коли слов'янський рік був старішим від візантійсь-(24)кого на півроку), тому правильно вважати першу згадку про Лтаву – Полтаву 1173 року¹⁵⁸.

¹⁵⁸ Жук В.Н. Від сивої давнини до визвольної війни 1648-1654 років // Полтава. Історичний нарис / За ред. О.Б.Супруненко, М.А.Якименка, В.Є.Лобурця та ін. – Полтава : Полтавський літератор, 1999. – С.23-24.

Останньою працею Віри Никанорівни Жук стала «Новий погляд на історію Полтавщини й України (За давньобулгарськими літописами)» (співавтор – Ф.Г.-Х.Нурутдінов)¹⁵⁹.

Остання праця В.Н.Жук (співавтор – Ф.Г.-Х.Нурутдінов) «Новий погляд на історію Полтавщини й України (За давньобулгарськими літописами)»

¹⁵⁹ Жук В.Н. Новий погляд на історію Полтавщини й України (За давньобулгарськими літописами) / В.Н.Жук, Ф.Г.-Х. Нурутдінов. – Полтава : АСМІ, 2008. – 155 с.

Це посібник джерельного характеру – частково збережене переведення невеликої частини одного з давньобулгарських історичних джерел – зведення північно-нобулгарських (карачаєво-булгарських) літописів «Наріман таріхі» («Історія Нарімана») Дайша Караджая. Саме у цьому історичному джерелі сконцентровано багатий матеріал про українські землі.

Завдяки опрацюванню зводу давньобулгарських літописів «Джагфар тарихы» («Історія Джагфара») Віри Никанорівни вдалося висунути гіпотезу про походження слов'янських першопросвітителів братів Кирила і Мефодія. Вона з'ясувала, що вони були синами дядька хана Кубрата Органа¹⁶⁰. Брати ще задовго до прийняття християнства створили давньослов'янський алфавіт – давню глаголицю, яка спершу на Русі йменувалася кирилицею. Кирило і Мефодій зробили багато для всього слов'янського світу, а їхні родові корені, корені їхніх далеких предків у давнину перепліталися з Полтавщиною.

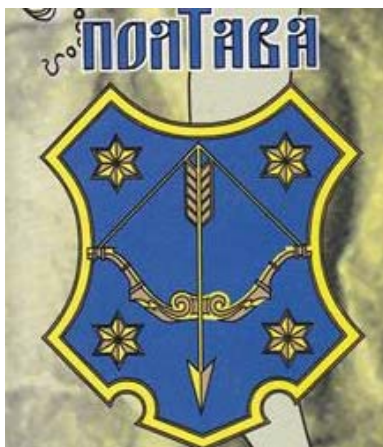
Сферою наукових зацікавлень Віри Никанорівни була історія гербів Полтави. Цій темі вона присвятила наукову статтю, де ґрунтовно проаналізувала різні герби міста протягом історичного часу – роду князів Глинських, Байбуз, герб, пожалований місту гетьманом Б.Хмельницьким¹⁶¹.

Після тривалих наукових пошуків, Віра Жук дійшла до висновку, що природні особливості і роль Балтавара

¹⁶⁰ Жук В.Н. Про родовід слов'янських першопросвітителів Кирила і Мефодія / В. Н. Жук // Приватна справа (м. Полтава). – 2002. – 22 лютого, 1 березня.

¹⁶¹ Жук В.Н. Якими були герби Полтави / В. Н. Жук // Полтавська думка-2000. – 2001. – 29 червня-5 липня; 6-12 липня.

як літньої резиденції хана Великої Булгарії Кубрата після боїв знайшли своє відображення у гербі Полтави, який затвердив Б.Хмельницький і яким місто користувалося до початку XIX ст.

Найдавніший герб Полтави (за дослідженнями В.Н.Жук)

Він мав таке зображення: на блакитному полі щита зображено золотий лук із натянутою стрілою, спрямованою до землі, а з чотирьох боків навколо – шестигранні зірки. Блакитне поле щита символізує ясне мирне небо, стріла, спрямована до землі – кінець війни, мир, спокій. Деякі дослідники вважають, що шестигранні зірки означають чотири сторони світу. Віра Никанорівна вважала, що шестигранник – це два трикутники, накладені один на одного, символізують союз, мир, злагоду, чотири шестигранники, вірогідно, символізують ранньофеодальне державне багатоплеменне об'єднання. Адже Велика Булгарія складалася з чотирьох племенних об'єднань – болгар, алано-русів, слов'ян та угрів. Цей герб і був найдавнішим гербом Полтави.

Віра Жук наукові розвідки присвячувала і видатним державним діячам Давньої Русі, зокрема, княгині Ользі¹⁶².

Окреме дослідження присвятила В.Н.Жук аналізу однієї з найбільших битв XIV ст. в Східній Європі – битви князя Вітовта, що відбулася 12 серпня 1399 року на річці Ворскла між військами Золотої Орди та східноєвропейського союзу в складі сил Литовсько-Руської держави, Польського королівства, Тевтонського Ордену, Молдавського і Волоського князівств, а також татар Тохтамиша. Ординськими військами командували емір Єдигей та Тимур-Кутлук, а союзними військами – князь Вітовт і хан Тохтамиш. Союзники намагалися повернути золотординський престол Тохтамишу. У битві взяло участь близько 95 тисяч вояків з обох боків. Завершилася повним розгромом союзного війська. Поразка погіршила політичні позиції Литви, що опинилася неспроможною протистояти натиску сусідів.

Вчена мала свій погляд на цю подію, який ґрунтувався на ретельному опрацюванні джерел і історіографічних матеріалів. Дореволюційні дослідники припускали, що битва відбулася на тому місці, де пізніше була Полтавська битва 27 червня 1709 року, або на території Кобеляччини.

В.Н.Жук довела, що неподалік від Полтави, в районі Побиванки, історична назва якої задовго до Полтавської битви закріпилася за урочищем, річечкою, потім струмком, хутором чи селом, яке тепер носить назву Тернівщина, праворуч шляху Полтва – Опішня відбувалася не генеральна баталія. Вчена припустила, що, напевно, під час

¹⁶² Жук В.Н. Велика київська княгиня Ольга / В. Н. Жук // Постметодика. – 1993. – № 2. – С.8-11; № 3. – С. 24-27; 1994. – № 5. – С.17-22.

битви тут стояв із своїм аулом і військом хан Тохтамиш, де й завдали йому удару золотоординці – його противники¹⁶³.

Територію генеральної баталії Віра Жук, услід за дореволюційними дослідниками, окреслила районом Великорублівської сільради, сіл Мала Рублівка, Дем'янівка, Лихачівка Малорублівської сільради, Деревки Деревківської сільради Котелевського району. На території Великорублівської сільради Котелевського району є річечка Трюханівка (Труханівка), що впадає в Мерлу – ліва притока Ворскли. Назва річки Мерла – Мерло сама стверджує, що там могло бути багато померлих – забитих. А рівнина навпроти Вітовтової Могили (курган неподалік села Лихачівки), на березі річки Мерли, неподалік від села Дем'янівки, носить назву «Січ». Саме там і відбулася генеральна битва із золотоординцями.

Кілька годин тривала битва на лівому березі Ворскли. Із поля бою розгромлена армія Вітовта відступала під захист своїх фортець на правому березі Ворскли. Перш за все до величезної Більської фортеці. Особливо велика кількість курганів була й донедавна в районі древнього Більського городища та нинішнього села Більська Котелевського району¹⁶⁴.

Аналізуючи перебування території сучасної Полтавщини у складі Великого князівства Литовського протягом двох століть, В.Н.Жук дійшла до висновку, що цей період мав позитивне значення в поступі українського народу, в тосу числі і полтавського краю. Це був період піднесення культури і самосвідомості українського народу. Нащадки давніх князів і бояр мали рівне становище з

¹⁶³ Жук В.Н. Велика битва на Ворсклі [Текст] : до 600-річчя битви Вітовта із золотоординцями на Ворсклі 12 серпня 1399 р. / В. Н. Жук. – Полтава : ПОІПОП, 1999. – 38 с.

¹⁶⁴ Та само. – С.19-20.

литовцями. Фактично влада знаходилася у руках української шляхти. На жаль, близьке розташування до воєвничих сусідів стало в цей період, особливо наприкінці XV – на початку XVI, основною трагедією території сучасної Полтавщини, яка була пограбована та розорена¹⁶⁵.

Брошуру «Наш рідний край», де було опубліковано інформацію про битву князя Вітовта на Ворсклі 1399 року, а також про Більське укріплення, де остаточно була розбита армія Вітовта¹⁶⁶, Віра Никанорівна надіслала до Центрального державного історичного архіву Литви з надією на те, що литовські історики зацікавляться цими матеріалами. Натомість просила надіслати їй публікації литовських авторів з цієї проблематики¹⁶⁷.

Свої думки і тривоги Віра Никанорівна виклала в листі до історика та архівіста І.Л.Бутича від 29 жовтня 1991 року:

«Ще раз звертаюся до Вас із проханням врахувати мої правки про Більськ, Більське городище, Вітовтову (а не Вітову) могилу. Нехай поруч буде й назва Вітова. Рядова колгоспниця знає, що могила здавна носить назву Вітовта, а наші «мужі вчені» це відкидають.

¹⁶⁵ Жук В.Н. Полтавщина в 1239-1569 рр. / В. Н. Жук // Полтавщина. Історичний нарис / Голова редкол. В.О.Пашенко. – Полтава : Дивосвіт, 2005. – С.56-57.

¹⁶⁶ Жук В.Н. Де відбулася битва Вітовта 1399 року ? / В. Н. Жук // Наш рідний край. Сторінки з історії Полтавщини в запитаннях і відповідях. – Випуск 1. – Полтава : ІВА «Астрєя», 1992. – С.12-17; Жук В.Н. Що розповідають писані історичні джерела про Більське городище ? / В. Н. Жук // Наш рідний край. Сторінки з історії Полтавщини в запитаннях і відповідях. – Випуск 1. – Полтава : ІВА «Астрєя», 1992. – С.17-24.

¹⁶⁷ Письмо Веры Жук в Центральный государственный исторический архив Литвы (19 июля 1991 года) // Особистий архів Г.Д.Сердюка. – Арк.1.

То-то працівники музею – головний їхній археолог – приятель Б.А.Шрамка з таким веселим настроєм прибіг до мене, заявив, що знайшов мені спонсора на друге перевидання брошур «Наш рідний край» і запропонував так вирішити «проблемні» питання. Виявляється, під час наукової конференції, яка була в музеї краєзнавчому, вони домовилися про все. Із Шрамком і київськими колегами-археологами і добре «почистили» все, що писала Жук. Де ж таки, якась беззахисна провінціалка, яку все життя клювали, навіть у 1984 році на кафедрі виносили рішення й записували в протокол наукової ради: «Заборонити Жук публікуватися без дозволу кафедри за скочужання до буржуазного позитивізму». Це за те, що «розхвалила» М.В.Гоголя, а не показала його як кріпосника, експлуататора своїх кріпаків, що вона (така безграмотна !) не знає, що говорив В.І.Ленін про таких кріпосників-експлуаторів ! А вони зараз пишуть ой як сміливо. Та ще дехто й зараз прагне «посприяти», аби не кожна навіть провінціальна газета взяла що-небудь моє друкувати.

Дехто говорить: «Може Жук і права в дечому, але навіщо міняти те, в що уже всі повірили, що визнають за правду».

Все ж я ніколи не думала, Іване Лукич, що Ви так дивитесь на мої дослідження, на мою роботу. Я завжди з глибокою повагою ставилася до Вас, вірила Вам як спеціалісту й людині. Я нікого не хотіла образити, тактовно писала в довідці про Більське городище версію археологів, їх твердження, а потім писала свою, зроблене на підставі глибокого аналізу писаних джерел, які дехто зовсім не читав.

Коли не мене після кількохлівної (з мого боку) розмови зі Шрамком, «налетіли» його учні з іронічними репліками, звідки я таке взяла та ще й те, що Західна, польська, фортеця в Більську була мурована, я сказала, що читала в Падалки децю, в Шафонського та інших авторів. Вони іронічно заявили, що Шафонського вони читали і там нічого подібного немає. Я в свою чергу поцікавилася, де вони брали книгу Шафонського. Мені відповіли: «У бібліотеці Полтавського педінституту». Я пішла в бібліотеку, а мені співробітники кажуть: «У нас ніколи в повоєнні роки не було Шафонського». Я півроку чекала, поки мені вислали хоч мікроплівку книги Шафонського (по МБА замовлення після тієї розмови зробила), мучилася – розбирала той не зовсім якісний варіант книги-мікрофільму. Потім таки й книгу прислали з Києва. Не знаю, чи хоч тоді замовлену мою книгу прочитали ті, хто критикував мене, заявляв, що на власні очі бачив, брав і читав цю книгу, що ніби зберігається в бібліотеці нашого інституту.

Я не боюся враховувати зауваження інших, якщо мені говорять, що серйозно дослідили і прийшли до висновку, що архітектор не Руска, а Кваренгі. Я, дослідивши після П.Бодяньського (за яким я слідувала) публікації наших багатьох авторів (у яких про одне й те ж найрізноманітніші твердження), проаналізувавши все, приходжу до висновку, якого раніш дійшов один із наших відомих глибоких дослідників, що не самі хозари займали нашу територію до Сули, як це показано на багатьох наших картах у солідних виданнях, а Хозарський каганат сягав тих кордонів. Для Київської Русі наші далекі предки були хозари, а в дійсності на нашій території до Хозарського каганату була (сягала) Велика Болгарія.

Я не дивуюся, якщо мої дослідження, надіслані в таких з подробицями та з посиланнями рукописах, будуть потім опубліковані кимось із «солідних вчених». Я маю в цьому гіркий досвід, коли такі «вчені» – деякі з високими регаліями – пропонували мені співробітництво, а потім, відкинувши прізвище, опублікували все за своїм власним, використавши з таким трудом зібрані мною матеріали в багатьох архівах країни.

Прислухаюся я, коли мені говорять про якогось літератора, діяча культури, якого я не знаю. Але коли люди – не історики твердять, що в середині XIX ст. село Павленки було в складі Полтави, в сучасних її межах, то я ніяк із цим не можу погодитися.

Поскільки Ви, Іване Лукич, говорите, що внести правки мої, в написані мною довідки (які так «обробили» археологи) Ви не можете, а я не можу погодитися, щоб помилкові твердження пішли знову в світ, то прошу Вас про таке. Зніміть моє прізвище із складу членів редколегії двідника. Нехай по мені це буде ще одним ударом, але перед людьми моя совість буде чистою. І я завжди зможу сказати, що я маю власну думку на те, де проходили кордони держави, на Більськ (заснований нащадками Ольгерда), на Більське городище чи битву Вітовта. Якщо ж буде стояти моє прізвище в членах редколегії, значить, я визнаю помилковість своїх публікацій, зроблених у солідному московському виданні і в Полтаві. Значить, я в інших місцях, в інших виданнях не зможу продовжити свої дослідження по цьому питанню. Тим більше, що надіслані мною матеріали в «Укр. істор. журнал» ті ж самі «академіки» «зарізали».

Не думайте, що я пишу листа згаряча. Я багато над цим думала ще коли стримали верстку. Але я вірила, що Ви розберетеся що й до чого. Тим більше, що «Наш рідний край» вип. І я Вам надсилала.

Вітайте Марію Іванівну. І все ж таки хочеться вірити, що у Вас є хоч трішки поваги до мене»¹⁶⁸.

3.2.2. Козацька доба та її видатні діячі

Козацтво – українське лицарство, доба героїчних походів, звитяги, боротьби та видатні діячі епохи перебували в сфері зацікавлень Віри Жук.

Історію українських козаків прийнято починати з кінця XV століття, коли вперше про них зафіксовано в історичних джерелах. За іншими даними, вони з'явилися значно раніше. Віра Жук, ґрунтовно вивчивши звід давньобулгарських літописів «Історія Джафара», який був написаний 1680 року, знайшла там відомості про українських козаків: коли з'явилися перші їх війська на нашій землі, хто їх очолював, місця перебування тощо¹⁶⁹.

Слово «козак» у тюркомовних булгар означало доблесного бахадира – лицаря, служилого феодала, богатиря, який б'ється з ворогом без кольчуги на знак зневаги до смерті. Емір (глава уряду) Газі-Барадж створив у себе у Волзькій Булгарії козацьке військо, набравши міцних, могутніх, хоробрих воїнів.

Згідно з відомостями з давньобулгарських джерел, у Криму, зокрема у давньому Севастополі черкеси й українці склали основну масу населення. Давні історичні корені мають міста Канів і Черкаси. Їх назва пішла від вихідців з

¹⁶⁸ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.172, арк.96-96зв.

¹⁶⁹ Жук В.Н. Хто вони? Звідки? // Вісті Центральної спілки споживчих товариств України. – 2001. – 11 жовтня.

Північного Кавказу, які осіли тут, вірогідно, в першій чверті IX століття. Ще до XVII століття українських козаків називали черкаськими козаками.

Віра Жук вважала, що тепер важко визначити, хто від кого запозичив першим назву «козак», хто і в якій транскрипції приніс це слово на Північний Кавказ, але предки північнокавказьких народів, а також черкесів, які носили назву Каз – «Чотири клани Каз», теж були вільними людьми, хоробрими вільнонайманими воїнами. Назва «козак» як у тюркомовних, так і в слов'янських народів стверджує те ж – це були вільнонаймані хоробрі воїни, вільні люди. Давньобулгарські літописи ж допомагають краще вченим зрозуміти історію зародження українського козацького війська.

У 1992 році Віра Никанорівна підготувала методичні рекомендації про історію українського козацтва¹⁷⁰. У них було проаналізовано різні точки зору щодо походження козацтва, велику увагу було приділено участі жителів Полтави в Національно-визвольній війні українського народу під проводом Б.Хмельницького.

У 1992 році Віра Никанорівна опублікувала статтю під назвою «Вишневещина»¹⁷¹, де дослідила роль родини Вишневецьких в історії Полтавщини. Особливу роль вчена зосередила на постаті Яреми Вишневецького, який прославився сумнозвісним грабунком та експлуатацією українських земель, зокрема Полтавщини. Вчена

¹⁷⁰ Жук В.Н. Сторінки історії козацтва Методичні рекомендації на допомогу лекторам, викладачам вузів, учителям, студентам, учням / В. Н. Жук. – Полтава: [б.в.], 1992. – 29 с.

¹⁷¹ Жук В.Н. Вишневещина / В. Н. Жук // Село полтавське. – 1992. – 26 листопада.

проаналізувала володіння магната, його маєтки, селян, іншу власність.

Аналізуючи наукові розвідки, присвячені козацькій епосі, варто згадати працю, присвячену видатному українському гетьману-державотворцю Б.Хмельницькому. Віра Жук, спираючись на напрацювання вітчизняної та зарубіжної історіографії, проаналізувала життєвий шлях та діяльність відомого українського гетьмана, дипломата і полководця. Дослідниця дійшла до наступних висновків: «Сучасники й історики наступних поколінь високо оцінювали й оцінюють історичну роль Богдана Хмельницького. Державу, яка занепала за княжих часів, він спорудив на нових основах. Повернув усі сили народу до могутнього наступу, здобуваючи великі перемоги. Мав дар володаря і полководця, рішуче йшов до своєї мети. Великими зусиллями він збудував державу з новим устроєм і соціальними відносинами, з упорядкованими фінансами, з великою на той час армією, ввійшов у зв'язки з сусідніми і далекими державами, зумів приєднати їх до своїх планів. Богдан Хмельницький підняв свій народ із вікового занепаду і забезпечив йому волю та самостійність, поклав початок другого етапу (після Київської Русі) розвитку Української держави»¹⁷².

Ґрунтовну статтю присвятила вчена дослідженню постаті видатного українського державного і політичного діяча й дипломата середини XVII ст. Юрія Немирича. На підставі аналізу історичних праць, тверджень учених останніх століть Віра Жук проаналізувала життєвий шлях та діяльність цього високоосвіченого видатного діяча,

¹⁷² Жук В.Н. Великий полководець, дипломат і державотворець (до 400-річчя з дня народження Богдана Хмельницького) / В. Н. Жук // Постметодика. – 1995. – № 3-4. – С.16.

якого вважають одним із головних творців Гадяцького трактату (угоди) 1658 року, та розповідається про його зв'язки з Полтавщиною¹⁷³.

Віра Жук брала участь у підготовці енциклопедичного видання «Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст.» (К., 2001 р.)¹⁷⁴, до якого підготувала самостійно і у співавторстві 52 історичні довідки. Присвячені вони відомим, невідомим або маловідомим представникам української еліти – культурним, освітнім, мистецьким, науковим, церковним, державним діячам козацької ранньомодерної доби в Україні, які причетні до діяльності Києво-Могилянської академії. Зокрема, це С.С.Андрієвський, С.М.Андрущенко, Я.Д.Афаназієвич, В.Ф.Берлинський, В.Д.Берло, П.С.Галецький, П.Я.Гамалія, А.Д.Гоголь-Яновський, І.Дворецький, Г.С.Дейнекін, П.Д.Діюмидов, Ф.Д.Домонтович, М.К.Значко-Яворський, О.К.Значко-Яворський, Т.К.Значко-Яворський, І.Ільницький, П.Г.Іскрицький, Є.В.Канівецький, О.Козачківський, П.Г.Коропчевський, Д.Мазаракі, І.М.Максимович, Є.В.Могилянський, А.Петров, О.І.Петров, М.І.Славинський, А.Г.Смирницький, Г.Смирницький, Р.М.Суходольський, В.Ф.Тимківський, І.Ф.Тимківський, О.Т.Тимківський, І.Д.Тишевський, І.Г.Трипільський, Г.С.Шишацький, Т.І.Щербацький, Д.І.Яновський, Я.Яновський та інші.

¹⁷³ Жук В.Н. Юрій Немирич – один із головних творців Гадяцького трактату і його зв'язки з Полтавщиною / В. Н. Жук // Постметодика. – 2008. – № 5. – С. 53-61.

¹⁷⁴ Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З.І.Хижняк; ред. В.С.Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – 736 с.

Віра Никанорівна буквально по децицям збирала і систематизувала інформацію про видатних осіб, осмислювала зібраний матеріал і писала лаконічні історичні довідки. За кожною такою інформацією роки копіткої і скрупульозної праці, збереження і узагальнення фактів про життєвий шлях і діяльність вихованців та діячів Києво-Могилянської академії.

3.2.4. Історія Церкви на Полтавщині

Віра Никанорівна успішно працювала в напрямку фундаментального вивчення історії полтавських православних святинь. У період замовчування ролі релігії і Церкви в історії українського народу вона насмілювалася опрацьовувати ті архівні справи, які десятиліття були закритими і знаходилися в лещатах ідеологічних заборон. Вченою було віднайдено і введено в науковий обіг безцінний матеріал про храми Полтавщини, які на початку 1990-х років починали відроджуватися. Віра Никанорівна зустрічалася із старожилами, черницями, священиками, які ділилися багатою і пізнавальною інформацією.

В.Н.Жук є автором історичних нарисів про ряд храмів та монастирів Полтави і Полтавщини, які були центрами розвитку духовності, освіти, культури краю. Вчена була віруючою людиною і глибоко переживала трагедії руйнування християнських обителей за радянських часів. Проблеми відродження Церкви, її історії, духовної освіти, внеску священнослужителів у розвиток полтавського краю були предметом її дослідження.

Історії Спаської церкви Полтави В.Н.Жук присвятила наукову розвідку в контексті дослідження Полтавської битви 27 червня 1709 року. Вчена відразу

поставила питання: «А де ж поховано воїнів полтавського гарнізону ? Про це ніколи і ні де не згадувалося». І, проаналізувавши джерела, дала відповідь на питання, що ховали загиблих полтавців під час облоги міста прямо біля Спаської церкви. Тому Віра Жук пропонувала навколо Спаської церкви відновити металеву огорожу, а біля її стін встановити меморіальний знак, який би нагадував, що там поховано полтавців, які загинули під час облоги Полтави у 1709 році ¹⁷⁵.

На початку 1990-х років Віра Никанорівна продовжила досліджувати історію Спаської церкви, зосередила увагу на проблемі – чи була церква приділом та яка її доля ? ¹⁷⁶.

Монографічні дослідження присвятила Віра Никанорівна двом відомим святиням краю – Полтавському Хрестовоздвиженському та Козельщинському жіночому Різдва Богородиці монастирям (у співавторстві з Г.Д.Сердюком) ¹⁷⁷.

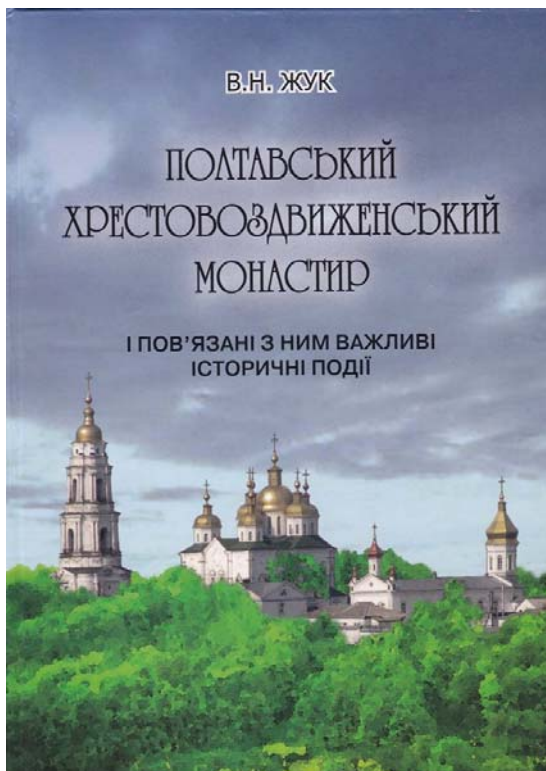
У першій книзі В.Н.Жук розповідає про одну з найдавніших пам'яток духовної культури Полтавщини – Полтавський Хрестовоздвиженський монастир, який не лише славиться своїми чудовими архітектурними

¹⁷⁵ Жук В.Н. З біографії однієї знаменитості / В. Н. Жук // Людина і світ. – 1989. – №2. – С.18.

¹⁷⁶ Жук В.Н. Чи була Спаська церква приділом та яка її історія ? / В. Н. Жук // Наш рідний край. Сторінки про пам'ятки історії та культури Полтавщини. – Полтава : Друкарня вид-ва «Полтава», 1991. – С. 19-26.

¹⁷⁷ Жук В.Н. Полтавський Хрестовоздвиженський монастир і пов'язані з ним важливі історичні події. Статті з коментарями та фотоілюстраціями. Видання друге, перероблене і доповнене / В. Н. Жук. – Полтава: ТОВ „АСМІ”, 2007. – 248 с.; Жук В.Н. Перлина Козельщини. Сторінки з історії Козельщинського Різдва Богородиці жіночого монастиря / В. Н. Жук, Г. Д. Сердюк. – Полтава : Поліграфічне підприємство «АСМІ», 2007. – 238 с.

спорадами, але й протягом тривалого часу, особливо в останній чверті XVIII ст., був важливим культурно-освітнім центром значного регіону України завдяки перебуванню в ньому та діяльності архієпископів Слов'янських і Херсонських, котрі були видатними церковними діячами та вченими, багато зробили для розвитку освіти краю.

Титульна сторінка книги В.Н.Жук «Полтавський Хрестовоздвиженський монастир і пов'язані з ним важливі історичні події»

В окремих нарисах, уміщених до книги, розповідається про славні й трагічні сторінки в історії обителі, про її руїну в роки гонінь на релігію за радянської влади та відродження вже в часи незалежності України. Йдеться в книзі й про дітище архієпископів Слов'яно-Херсонських вчених-енциклопедистів Євгенія Булгаріса і Никифора Феотокі – Полтавську Слов'янську семінарію, в стінах якої здобували блискучу освіту й гартувалися духовно не лише засновник нової української літератури І.П.Котляревський, але й багато інших духовних, культурних діячів і вчених. Читач знайде тут відомості про тих, хто покоїться в обителі, про храми, що були пов'язані з нею, а також про інші цікаві сторінки з історії краю.

У «Додатках» вміщено деякі публікації або витяги із них про монастир дореволюційних авторів.

Коли Віра Никанорівна приїхала до Полтави, Хрестовоздвиженський монастир був закритим, однак у старих келіях проживало кілька черниць. Вона з ними познайомилася і навідувала цих жінок, які вже були похилого віку. Коли була можливість, вона їм допомагала і підтримувала.

Особливі дружні відносини у Віри Никанорівни склалися з цікавою жінкою – Ніною Миколаївною Жертовською (за паспортом Жартовською) (1908-1991), яка в довоєнні роки була послушницею Ладинського жіночого монастиря. Жінка пережила багато трагічних років, була хірургічною медсестрою на війні в одній із санітарних частин Червоної Армії, потім працювала на полях одного з радгоспів у Середній Азії. Після визволення Полтави від гітлерівців і до закриття Полтавського Хрестовоздвиженського монастиря Ніна Миколаївна була черницею цього монастиря – матір'ю

Антонією. Жінка освічена, Н.Жертовська цікавилася історією монастиря, допомагала Вірі Никанорівні зібрати і уточнити багато фактів під час написання історії Полтавського та Козельщинського монастирів.

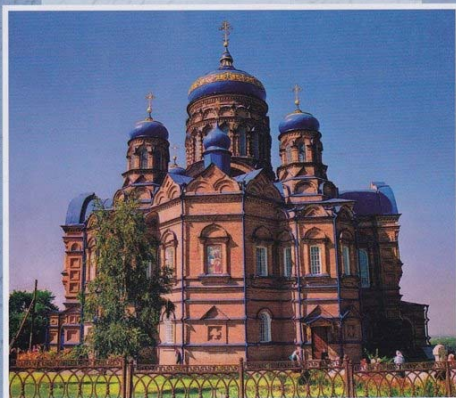
Н.Жертовська зазнавала гонінь за віру і справи. Матушка Антонія чимало зробила для того, щоб відродити Полтавський Хрестовоздвиженський монастир, «відвоювати» у держави монастирські приміщення. Черниця мала прекрасну бібліотеку, деякі книги з якої подарувала В.Н.Жук. На початку 1990-х років матушка Антонія благословила Віру Никанорівну на написання ґрунтовної праці про Полтавський Хрестовоздвиженський монастир і просила не забувати про Козельщинський Різдва Богородиці жіночий монастир. Віра Никанорівна сумлінно виконала свої обіцянки і підготувала ґрунтовні монографії про Хрестовоздвиженський і Козельщинський монастирі, які витримали по кілька видань.

У книзі «Перлина Козельщини. Сторінки з історії Козельщинського Різдва Богородиці жіночого монастиря» розповідається про цікаву пам'ятку історії та культури – Різдвяно-Богородицький монастир у селі Козельщині Полтавської губернії (нині селище міського типу Полтавської області). Він був одним із наймолодших серед монастирів Полтавщини, що існували в краї у дореволюційні роки. Приміщення собору вважалося одним з найкращих на Україні і у Росії того часу. Особливо відзначався красою іконостас з білого мармуру та інші його оздобы. Та славився монастир не лише як пам'ятка архітектури і мистецтва початку ХХ століття. У свій час він був значним культурно-освітнім і благодійним центром. Ця його діяльність, як і проведені тут у перші десятиліття

XX сторіччя значні будівельні роботи, в тому числі спорудження унікального водопроводу, викликають велику цікавість і тепер.

В.Н. Жук, Г.Д. Сердюк

ПЕРЛИНА КОЗЕЛЬЩИНИ

Полтава
АСМІ
2007

**Титульна сторінка праці В.Н.Жук і Г.Д.Сердюка
«Перлина Козельщини»**

Історія Козельщинського монастиря тісно пов'язана з долею графині Марії Капніст. Дослідити історію цієї жінки Вірі Никанорівні допомогла Ніна Жертовська.

Вона листувалася з відомим колись полтавським священиком, автором ряду наукових праць Олександром Введенським. Завдяки збереженому листуванню Вірі Жук вдалося розкрити життєвий шлях Марії Капніст та показати її на сторінках своєї книги «Перлина Козельщини Сторінки з історії Козельщинського Різдва Богородиці жіночого монастиря»¹⁷⁸.

Книги розраховані не лише на віруючих, але й взагалі на широке коло читачів, перш за все молодь, яка повинна свято берегти наші духовні багатства, прилучатися до них, адже вони своєю благодатною силою збагачують людину духовно і фізично.

Козельщинський Різдва Богородиці жіночий монастир пов'язує Віру Жук і Олеся Гончара (1918-1995) – відомого українського письменника. Вчена листувалася з митцем, надсилала йому збірки «Наш рідний край». Особливим приводом для такого спілкування було дослідження з історії монастиря. Віра Никанорівна надсилала Олеся Терентійовичу статті з історії Козельщинського монастиря, підготовлені в співавторстві з Григорієм Сердюком, для опублікування їх у часопису «Вітчизна»¹⁷⁹. Щоправда, згодом вона від нього отримала відповідь, що «Вітчизна» друкує в основному художні твори, і порадив подати статтю в часопис «Пам'ятки України»¹⁸⁰.

¹⁷⁸ Жук В. Доля графині Марії Капніст // Приватна справа (м. Полтава). – 1998. – 24 вересня.

¹⁷⁹ Лист Віри Жук до Олеся Гончара (23 жовтня 1990 року) // Особистий архів Г.Д.Сердюка. – Арк.1.

¹⁸⁰ Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (25 листопада 1990 року) // Особистий архів Г.Д.Сердюка. – Арк.1.

3.2.5. Історія німецьких поселенців (колоністів) на Полтавщині

Віра Жук досліджувала історію німецьких колоністів на Полтавщині, їх соціально-економічне становище, культуру, побут, історію окремих відомих нащадків тих колоністів, які переселилися на українські землі ще в другій половині XVIII – на початку XIX ст.¹⁸¹. Їх історичному перебуванню на Полтавщині та трагічній долі людей німецької національності вчена присвятила низку наукових розвідок¹⁸².

У 2006 році у Полтаві вийшла друком книга В.Н.Жук «Долею пов'язані з Україною». Обрана авторкою тема стосувалася актуальних проблем сьогодення. По-перше, проблеми відносин між різними народами. Люди різних національностей приречені жити поряд і бути толерантними у відносинах. Друга, не менш значуща проблема, порушена в книзі, – це проблема прав людини. Вони особливо жорстоко і цинічно порушуються в умовах тоталітарних держав, яким був багатонаціональний Радянський Союз. Встановлений у ньому сталінський режим використовував найрізноманітніші нелюдські форми боротьби з власним народом. Разом з українськими та всіма іншими народами цих знущань зазнали і нащадки німецьких колоністів.

¹⁸¹ Жук В.Н. Долею пов'язані з Україною. Нариси з історії німецьких колоністів на Полтавщині, про долю їх нащадків і відродження німецьких товариств у краї / В. Н. Жук. – Полтава: Дивосвіт, 2006. – 330 с.

¹⁸² Жук В.Н. Радянські німці – жертви тоталітарного режиму 30-40-х років XX ст. на Полтавщині // В. Н. Жук, І. М. Петренко // Радянські німці – жертви тоталітарного режиму 30-40-х років на Полтавщині // Вопросы германской истории : [сб. науч. тр.] / Отв. ред. С. И. Бобылева. – Донецк : Изд-во ДНУ, 2008. – С.103-110.

Ще одна важлива проблема, що висвітлюється у монографії, – це доля радянських людей німецької національності під час війни 1941 – 1945 рр. Після нападу нацистської Німеччини вони потрапили в категорію «фашистів» і «ворогів народу» і підлягали насильницькій масовій депортації в Сибір, Казахстан, на Алтай, в трудову армію, частково в ГУЛАГи на каторжні роботи.

**Титульна сторінка праці В.Н.Жук
«Долею пов'язані з Україною...»**

Праця «Долею пов'язані з Україною...» включає, крім вступу, дві частини. Перша майже цілком належить перу В.Н.Жук. Із властивою їй науковою достовірністю вона описала історію німецьких колоній на Полтавщині, починаючи із часів Катерини II в 1765-1766 роках. У той

час на запрошення імперського уряду прибули сім'ї німецьких землеробів, які й осіли в Україні, зокрема – на Полтавщині, трохи пізніше прибули німці – каменярі, муляри, теслярі.

Розповідаючи про німецьких колоністів, авторка відтворила широку картину господарського, державного і культурного будівництва на полтавських землях, показала перетворення Полтави із невеликого провінційного містечка на губернське, появу в ньому нових вулиць: Колонійської і Фабрикантської, де мешкали німці-колоністи, відкриття громадського саду, пізніше – приміщення духовного училища і духовної семінарії тощо.

Завершує першу частину книги розповідь В.Н.Жук про історію створення і діяльність Полтавського обласного і міського товариств німців "Wiedergeburt" («Відродження») у 1991 р.

Друга частина книги – це спогади 17 осіб, людей старшого покоління, які здебільшого були депортовані сталінським режимом в дитячому чи підлітковому віці разом із батьками із рідних домівок і яким пощастило вижити у роки страшного лихоліття. Кожен розділ-спогад має заголовок, фото автора та ілюстрований цінними історичними фотографіями, що відображають життя німців Полтавщини від початку ХХ ст. до ХХІ ст. У кожному із спогадів читач зустрічається з прикладами жорстокості і нелюдськими умовами життя німецьких переселенців після їх насильницької депортації.

Однак, не менше місце посідають і приклади взаємодопомоги, людяності, а часто і любові між людьми різних національностей. Тому книга сприймається як оптимістична. Вона закликає не до помсти, а до того, що закладено у кожного в душі, – до любові.

Книга В.Н.Жук «Долею пов'язані з Україною»

започаткувала висвітлення в сучасній історичній літературі взаємозв'язків між українськими і німецькими народами протягом тривалого часу: із середини XVIII до початку XXI століття. Багато фактичного матеріалу, який спирається на широку джерельну базу і є маловідомим для загалу, робить книгу важливим джерелом знань із вітчизняної історії. Перефразувавши мовлено про відомого російського драматурга XIX ст. О.М.Островського, якого назвали Колумбом купецького Замоскворіччя, можна назвати історика В.Н.Жук Колумбом українсько-німецьких (Полтавщини і Німеччини) економічних і культурних зв'язків у згаданий період¹⁸³.

Ґрунтовну рецензію на книгу В.Н.Жук «Долею пов'язані з Україною» підготував журналіст і письменник, член Національної Спілки письменників України В.С.Радовський. Дослідник наголосив, що розповіді, вміщені в книзі, прості, правдиві і є цінним вкладом у розробку цієї актуальної для нашої історії теми¹⁸⁴.

Надзвичайно цікаву і повчальну розвідку з елементами спогадів підготувала Віра Никанорівна під назвою «Дід німець: [про німця-колоніста Готліба, який проживав в Кременчуці]. Це розповідь про працелюбну, віддану своїй справі людину, німця за етнічним походження Готліба Нама, який приїхав у рідне село родини Жуків Кривуші наприкінці XIX ст. Готліб мав зразкове господарство, все життя присвятив праці на землі, заклад зразковий сад, завів родину, збудував дім. Пережив громадянську війну, голод 1921-1923

¹⁸³ *Стовбун Р.І.* Книга В.Н.Жук «Долею пов'язані з Україною» / Р. І. Стовбун // Постметодика. – 2007. – №5. – С.51-53.

¹⁸⁴ Рецензія В.С.Радовського на книгу В.Н.Жук «Долею пов'язані з Україною» (31 січня, 3 лютого 2007 р.) // Особистий архів В.С.Радовського. – Арк.7.

років, колективізацію, Голодомор 1932-1933 років, Другу світову війну та інші. Однак, все було знищене у результаті радянських соціально-економічних експериментів та в роки Другої світової війни.

Наприкінці статті Віра Никанорівна, підсумувала: «Після війни забудували селянськими хатками ділянки землі, де колись був сад, діда німця. Молоде покоління нічого й не відає про той райський куточок, створений колись руками великого трудівника-ентузіаста. Буваючи в рідних місцях, бачу, як розростається моє село, забудовується дачами й особняками з діляночками-клаптиками землі, з кількома деревами побіля них, а в уяві постає прекрасний великий сад, якого вже ніколи не буде. А хочеться вірити, що з часом з'являться і серед наших сучасників подібні ентузіасти, які виростять нові сади на нашій землі. І хочеться побачити, щоб вони були щасливішими від старого Готліба, нащадка німецьких колоністів, але щоб любили рідну землю, природу так, як любив її він – український німець»¹⁸⁵.

Віра Никанорівна ґрунтовно опрацювала томи науково-документального видання «Реабілітовані історією. Полтавська область» та віднайшла там велику кількість людей німецької національності, які зазнали переслідувань і репресій у 30-40-х роках ХХ ст.¹⁸⁶. Причому, винні вони були лише в тому, що мали німецькі корені. До уваги навіть

¹⁸⁵ Жук В.Н. Дід німець: [про німця-колоніста Готліба, який проживав в Кременчуці] / В. Н. Жук // Село полтавське. – 1997. – 2,9,16 серпня.

¹⁸⁶ Жук В.Н. Радянські німці – жертви тоталітарного режиму 30-40-х років ХХ ст. на Полтавщині // В. Н. Жук, І. М. Петренко // Радянські німці – жертви тоталітарного режиму 30-40-х років на Полтавщині // Вопросы германской истории : [сб. науч. тр.] / Отв. ред. С. И. Бобылева. – Донецк : Изд-во ДНУ, 2008. – С.103-110.

не бралось те, що вони та їхні батьки і навіть діди народилися вже у Російській імперії або в Радянському Союзі. Німці – громадяни Радянського Союзу, як і представники інших етносів, займалися мирною працею, добросовісно трудилися і ніякого відношення не мали до нацистської Німеччини. У багатьох дружини були українками, а їхні діти більше українцями, ніж німцями. Під час репресій 30-х років радянських німців звинувачували у шпигунстві й контрреволюційній діяльності, у 40-х роках – інкримінували співробітництво з нацистською Німеччиною тощо. При цьому страждали мільйони ні в чому не винних людей, ламалися їхні долі, а також їхніх рідних і близьких. Переважна більшість радянських німців, як і представників інших національностей СРСР, із-за відсутності складу злочину була реабілітована в роки хрущовської „відлиги” в результаті проведення політики десталінізації або у період незалежної України.

Історія культових споруд німецьких поселенців в українських землях перебувала в сфері наукових інтересів Віри Жук. Вчена ґрунтовно дослідила історію Петропавлівської кірхи в Полтаві: будівництво, благодійництво, служіння пастирів, роль в духовному житті краю, руйнування. Віра Никанорівна проповідувала ідею відродження пам’ятки та створення при ній потужного німецького культурного центру, що було б свідченням справжнього руху до світової культури, відродженням духовності держави та її прагнення до європейського співтовариства¹⁸⁷.

¹⁸⁷ Жук В. Історія і майбутнє унікальної пам’ятки (Лютеранська кірха Петра і Павла в Полтаві) / В. Жук, В. Трегубов // Вечірня Полтава. – 1998. – 9 січня.

3.2.6. Топоніміка та історія адміністративно-територіального поділу Полтавщини

Ряд наукових розвідок із топоніміки – науки, що вивчає географічні назви, їх походження, смислове значення, розвиток, сучасний стан, написання і вимову та гідроніміки – розділ топоніміки, що вивчає назви природних водоймищ – рік, озер, морів перебувало у сфері наукових інтересів Віри Жук. Вчена працювала над дослідженням походження назв населених пунктів, річок Полтавщини¹⁸⁸, а також досліджувала походження назви Полтави¹⁸⁹. Віра Жук провела глибокі дослідження, залучаючи науки, суміжні з історією. На цій основі вона зробила важливі для історичної науки висновки.

Різні народи в різні часи жили на території України, в тому числі і на Полтавщині. Серед них скіфи, сармати, греки, готи, гунни, протобулгари (ще гунно-булгари, протоболгари, болгари), угри, слов'яни, торки, берендеї, печеніги, половці, черкеси та ін.

В.Н.Жук вважала, що про тривале проживання тюркомовних народів на значній частині території Полтавщини свідчать гідроніми та топоніми: Оріль, Сула, Сара, Омельник, Керменчик (Кременчук), Комишня, Хорол та інші. Річка Ворскла під назвою «Въръскъл», «Вороскол» згадується в літописах з початку XII ст. Вчена вважала, що ця назва іраномовного походження. Хоча друга складова частини назви – «кол», «кула» у тюркомовних народів означає «ріка», «озеро», «вода», але це слово має те ж поняття і в осетинській мові, де

¹⁸⁸ Жук В.Н. Про походження географічних назв Полтавщини / В. Н. Жук, Л. М. Булава // Постметодика. – 1995. – № 2. – С.46-49.

¹⁸⁹ Жук В.Н. Три імені Полтави / В. Н. Жук // Постметодика. – 1998. – № 4. – С.15-19.

знаходимо і перший компонент – «орс», «урс», «ворс», що на цій же мові означає «білий». Дослівно назва Ворскла означає «Біла ріка»¹⁹⁰.

Ряд вчених дотримується думки, що назва Лтава тих же коренів, що й Говтва (Голтав, Голтва), і є тюркського походження. В.Н.Жук припускала, що вона теж має давньоскіфські чи сарматські корені. У багатьох народів – бурято-монголів, евенків, марійців та інших слова «ол», «ола», «ул», «ула» в одних означають «місто», «гора», «яр», «урвище», в інших – «крутий берег», «оповзень на березі річки» тощо. Слово ж «таві» в грузинській та осетинській мовах означає «виток річки», «вершина», «голова». Отже, корені Лтави теж ведуть до скіфсько-сарматських часів. І, можливо, те перше поселення було на горі, біля озера, побіля витоків річечки. Назва ж на мові першопоселенців могла означати «місто (поселення) біля витoku річки», або «місто (поселення) на крутому березі».

Назву Говтви вчені виводять від «голт», що в тюркомовних народів означає «трясовина», «болото». Та враховуючи, що прадавнє поселення Говтви існувало на Шар-горі, його теж можна віднести до скіфсько-сарматської епохи й назву перекласти на нашу мову як «місто (поселення) на вершині (на горі)». Тюркомовні народи могли вже перенести назву на річку і закріпити її за нею та поселенням, а старе значення забулося¹⁹¹. У

¹⁹⁰ Жук В.Н. Від сивої давнини до визвольної війни 1648-1654 років / В. Н. Жук // Полтава. Історичний нарис / За ред. О.Б.Супруненко, М.А.Якименка, В.Є.Лобурця та ін. – Полтава : Полтавський літератор, 1999. – С.23.

¹⁹¹ Жук В.Н. Від сивої давнини до визвольної війни 1648-1654 років // Полтава. Історичний нарис / В. Н. Жук / За ред. О. Б. Супруненко, М.

листі до Григорія Сердюка Віра Никанорівна писала, що слова «Говтва» по-тюркськи-давньобулгарські – Кукаган (камінь кагана)¹⁹².

Про походження назви Удай – правої притоки Сули – є кілька тлумачень. Віра Жук вважала, що найвірогідніше, вона походить від індоєвропейського «уд» – «вода». Звідси також назви річок Уди (Уда) – правої притоки Сіверського Дінця (басейн Дону), Утка – ліва притока Удаю (басейн Дніпра) тощо. Іраномовні назви підтверджують, що сармати-алани в свій час жили і на правому березі Сули¹⁹³.

Сліди і межі проживання тюркомовних народів на території Полтавщини добре видно в топонімах та гідронімах. Окремі з них, за свідченнями Віри Жук, Бодаква (Будаква) – ліва притока Сули і однойменне село на території Лохвицького району носять свою назву від тюркського «батак», «батаг» – «болото», «трясовина», «низина», «низинна місцевість». У болгарській і турецькій мовах «батак», «баткак» означає «болото». В Дунайській Болгарії існує поселення Батак. Річка Гирман (що вважається одним із рукавів Дніпра), в районі Градизька, в назві має дві складові частини: «хир» – у хакаській мові «підвищення», «гора», «високий берег» та

А. Якименка, В. С. Лобурця та ін. – Полтава : Полтавський літератор, 1999. – С.26.

¹⁹² Лист Віри Жук до Григорія Сердюка, 22 липня 2001 року // Особистий архів Г.Д.Сердюка. – Арк.1-2.

¹⁹³ Жук В. Іншомовні топоніми на Полтавщині, або Що залишили нам наші далекі предки? / В. Н. Жук // Добромисл (м. Полтава). – 1993. – № 3-4. – С.121.

«манба» – «джерело», «виток ріки», «вершина ріки» у таджицькій, узбецькій, азербайджанській мовах¹⁹⁴.

Віра Жук дослідила походження назв річок Коломак, Оріль (Орель), Великої та Малої Сари (притоки Пела), Сули, Хорол, Псьол та ін.

У 1430 році Полтава вперше згадується у литовських документах під сучасною назвою. Того року вона разом з Глинськом (нині село в Сумській області) та Глиницею (вважають, що це друга назва Опішні в той час) була віддана великим князем литовським Вітовтом у володіння татарському мурзі Лексаді Мансурксановичу. Татари і потатарені народи, які прийшли з Лексадою, теж поступово асимілювалися з сіверянами, внесли чимало своїх слів в українську мову, культуру, що вже формується, запозичають багато від слов'ян. Але ще довго на відміну від сіверян їх зватимуть севрюки, (звідси й назва річки на Дикакщині – Саврюк)¹⁹⁵.

Віра Жук, на підставі аналізу даних літописів Київської Русі, праць учених різних історичних періодів і особливо введених у останні десятиліття в науковий обіг давньобулгарських літописів подала нове твердження про місце розташування древнього Воїня – давньоруського міста-фортеці, дослідила час його

¹⁹⁴ Жук В. Іншомовні топоніми на Полтавщині, або Що залишили нам наші далекі предки? / В. Н. Жук // Добромисл (м. Полтава). – 1993. – № 3-4. – С.124.

¹⁹⁵ Жук В.Н. Від сивої давнини до визвольної війни 1648-1654 років / В. Н. Жук // Полтава. Історичний нарис / За ред. О. Б. Супруненко, М. А. Якименка, В. Є. Лобурця та ін. – Полтава : Полтавський літератор, 1999. – С.30-31.

заснування та проаналізувала найдавніші відомості з історії цього міста ¹⁹⁶.

Вчена висунула гіпотезу, що древня фортеця Воїнь розташовувалася на території нинішнього смт Градизьк Глобинського району Полтавської області. Наприкінці своєї наукової розвідки про цю фортецю вчена звернулася до нащадків: «На превеликий жаль, нині гора, на якій стояв давній Воїнь, пов'язаний, як і вона, з багатьма важливими – героїчними і трагічними – історичними подіями в житті нашої країни, волає до людей про допомогу, бо її розмивають, знищують води рукотворного моря. І ми не повинні бути байдужими до цього, бо ми й так уже загубили, втратили дуже багато» ¹⁹⁷.

В.Н.Жук, досліджуючи постать Юрія Немирича – відомого державного і політичного діяча XVII ст., дипломата, полковника, одного з кращих ораторів свого часу та, демонструючи зв'язки його роду з Полтавщиною, виявила ряд топонімів, пов'язаних із іменем цього видатного діяча. Землі по Ворсклі від Санчаровського (Санджарівського, Санжарівського) перевозу до гирла віддані були ще 1571 р. землянину (козакові) Омеляну Івановичу, нащадки якого на початку XVII ст. уступили їх Ст. Гурському, а останній продав їх Немиричам – одному з найдавніших і найвизначніших українських родів. Ще у 1625 р. Немиричі купили у шляхтичів Ліщинських село Хорішки, яке вперше згадується в документах 1600 р. і на той час там нараховувалося близько 50 хат. Там же поруч, у Черкаському обводі (ще староство, округ) Київського воєводства значилося з 1616 р. як королівська власність

¹⁹⁶ Жук В.Н. Де ж був древній Воїнь ? / В. Н. Жук // Постметодика. – 2008. – № 2. – С. 55-63.

¹⁹⁷ Там само. – С. 63.

місто Голтав – Говтва, де того року проживало 30 селян та 150 козаків, а в 1622 р. – 20 селян та 230 козаків. Говтва і Хорішки нині села – центри сільрад Козельщинського району Полтавської області. До складу Хорішківської сільради тепер входять як самостійні невеликі села колишні частини древнього великого міста Говтви, а також і два села під назвами Юрки і Юрочки. Вірогідно, колись, як хутори вони належали Немиричами які й назвали їх на честь свого сина Юрія¹⁹⁸.

Прибдавши землі по Ворсклі та Орелі, Юрій Немирич піклувався про заснування на новопридбаних землях слобід. Одну з таких заснованих ним слобід – Біликів Брід (нині смт. Білики Кобеляцького району) розігнав коронний обозний тлумацький і черкаський староста Адам Казановський у 1647 р. Приводом до такого гвалтівного нападу послужило те, що ніби слобода осіла на землях Казановського, хоча він міг оголосити землі своїми як черкаський староста. Чим закінчилася ця справа, не відомо, бо вона була перенесена в трибунал, а 1648 р. почалася Національно-визвольна війна українського народу під проводом Б.Хмельницького. Повсталі маси захопили шляхетські маєтки, що перейшли до влади і правління гетьманського, частина була в складі Говтвянської сотні Чигиринського, потім Миргородського полку, решта – у Полтавському полку. Слід зауважити, що повинності підданих у часи Ю.Немирича полягали у грошовій данині, решта доходів власників надходила від різних угідь, млинів, селітряних буртів, рибних ловель тощо.

¹⁹⁸ Жук В.Н. Юрій Немирич – один із головних творців Гадяцького трактату і його зв'язки з Полтавщиною / В. Н. Жук // Постметодика. – 2008. – № 5. – С. 60.

У першій половині XVII ст. Ю.Немирич побудував фортеці на правому березі Ворскли у тодішніх містечках Кобиляках (Кобеляках) і Кишинці. За розповідями старожилів, фортеця на горі в Кобеляках була земляна (подібна до фортеці в Нових Санжарах), оточена валом, який починався від Ворскли і проходив по дорозі, що потім називалася Катеринославською, повертав на схід поблизу лавок (крамниць) і через площу, Троїцькою вулицею, спускався до річки. Фортеця мала двоє воріт¹⁹⁹.

Юрій Немирич, проживши коротке життя, був не лише талановитим державним діячем, дипломатом, політиком, але й господарником, засновником низки населених пунктів на полтавському Лівобережжі.

До останнього часу вважалося, що назва села Диканька походить від прізвищ Дикань, Дикий. Але останні дослідження вченої свідчать, що «Дикань» похідне від тюркського «декхан» – «землероб», оскільки у XV ст. ці землі дісталися татарському мурзі Лексаді Мансурксановичу – майбутньому князеві Олександрю Глинському і, за твердженням Льва Падалки та інших дореволюційних істориків, Диканька була у числі його «осідлостей», хоча офіційно вона стала відома з історичних джерел із середини XVII ст. завдяки Кочубеям²⁰⁰.

На місці сучасного міста Карлівки у XVII ст. існувала слобода Орчик. Після Полтавської битви 1709 року землі між річками Коломаком і Орчиком було віддано на ранг учаснику цієї битви генералові російської

¹⁹⁹ Жук В.Н. Юрій Немирич – один із головних творців Гадяцького трактату і його зв'язки з Полтавщиною / В. Н. Жук // Постметодика. – 2008. – № 5. – С.60-61.

²⁰⁰ Жук В. Н. Про походження географічних назв Полтавщини // В. Н. Жук, Л.М. Булава // Постметодика. – 1995. – № 2. – С.46.

армії Іогану Бернгардту Вейсбаху, який з 1711 року командував російськими військами в Україні. Він заснував тут свій маєток. Будучи вихідцем із Богемії, центром якої тоді було місто Карлсбад (нині м. Карлові Вари в Чехії), він і назвав свою красиву слободу, яка чимось нагадувала йому його батьківщину, Карлівкою. Після смерті Вейсбаха в 1735 році імператриця Анна Іоанівна подарувала Карлівку фельдмаршалу Б.К.Мініху, який назвав слободу Мініхполь. 1742 року імператриця Єлизавета заслала Мініха до Сибіру, а відібрані в нього маєтності подарувала своєму фаворитові, графу О.Г.Розумовському. Твердження дореволюційних і деяких радянських істориків, що поселення було названо Карлівкою на честь Мініха (який, до речі, і не був Карлом) не відповідає дійсності, що досліджено В.Н.Жук та місцевим краєзнавцем М.Ф.Ковальовим²⁰¹.

Досліджувала В.Н.Жук і назву відомого полтавського міста Кобеляки, яке відоме з першої половини XVII ст. Назва пішла від річки Кобелячка (Великий Кобелячок, Кобелячка, Кобелячок, Кобилячок, Кобилячка, Кобилячі Води) правої притоки Ворскли, на якій розташоване місто. В давнину в цих місцях випасали табуни коней, яких нерідко козаки захоплювали у татар. За народними переказами, назва пішла від проживання на цій території поруч першопоселенців, одні з яких були тюркського походження, а другі з Правобережжя, з території, що тривалий час була під владою Польщі. Перші мали прізвища Коби, другі Ляхи. Такі прізвища й нині нерідко зустрічаються на Полтавщині²⁰².

²⁰¹ Жук В. Н. Про походження географічних назв Полтавщини // В. Н. Жук, Л. М. Булава // Постметодика. – 1995. – № 2. – С.46.

²⁰² Жук В. Н. Про походження географічних назв Полтавщини // В. Н. Жук, Л. М. Булава // Постметодика. – 1995. – № 2. – С.46.

Особливу увагу В.Н.Жук присвятила дослідженню походження назви міста Кременчук. Є відомості про заснування фортеці тут великим литовським князем Вітовтом наприкінці XIV ст. Вірогідно, вона була знищена золотоординцями, як і багато інших відроджених укріплень, після поразки Вітовта на Ворсклі 1399 року. Згадується фортеця знову в останній чверті XVI ст. Але сама назва, як і історичні події давно минулих віків, свідчать, що укріплення тут існувало ще, вірогідно, з часів Великої та Чорної Булгарії (Болгарії), з другої половини першого тисячоліття нашої ери. Назви міста Кременчука у Подніпров'ї та його побратима Керменчика (Кірменчика, Кременчука) у Поволжі, де оселилися нащадки Кубрата, хана Великої Булгарії, свідчать про їх спільні корені, як і ще багато спільних назв у Подніпров'ї та в колишній Волзько-Камській Булгарії (Болгарії).

В.Н.Жук дослідила, що слова «кірман», «кермен» у тюркомовних народів означають «фортеця», «місто», «укріплення». Другий компонент назви «чик» у балкар «кордон», «межа», «край». Дослівно в перекладі на нашу мову «Керменчик» – «Кременчук» означає «фортеця над рікою» або «фортеця на кордоні, на межі». Це цілком ймовірно, оскільки, як сказано вище, кордони між племенами, між удільними володіннями ханів у минулому, як правило, проходили по річках. Назви з цим коренем є і на Північному Кавказі, і в Криму, і на північному узбережжі Чорного моря, і в Дунайській Болгарії та інших місцях. Дехто, в тому числі й за

народними переказами, виводить назву від слова «кремінь» (адаптоване до слов'янських мов «кермен») ²⁰³.

Дослідила В.Н.Жук походження назви селища міського типу Нові Санжари. Названі Новими на відміну від Старих Санжарів, які виникли раніше. Вперше «Санжарів» зафіксовано в історичних джерелах першої половини XVII ст. Назва Старих Санжарів є похідною від урочища «Сан-Чаровъ», а останнє має тюркські корені. У турецькій мові слово «санджак» означає «знамено», «штандарт», «округ» – адміністративно-територіальна одиниця. За народними переказами, записаними ще дореволюційними істориками, у цих місцях, повертаючись з войовничого походу на Центральну Європу, взимку 1242-1243 років зимувала побіля Ворскли монголо-татарська орда одна з орд хана Батия. Від неї ніби й одержав назву Сан-Чарів брід.

Віра Никанорівна провела ретельне дослідження, залучаючи різні науки, зокрема, історію, лінгвістику, географію, топоніміку, дійшла до наступних висновків. В Нових Санжарах є куток, що носить назву Маджари; вона споріднена з Санжарами, але її могли дати лише угри маджари, мад'яри. Відомо, що угорські племена не раз проходили (зі Сходу на Захід) через полтавську територію. В тому числі в IX ст., коли, пішовши з Лівобережжя з частиною чорних булгар, заснували в Європі Угорське королівство. У першій чверті XV ст. разом з іншими племенами з Північного Кавказу на пропозицію великого князя литовського Вітовта на нашу

²⁰³ Жук В.Н. Про походження географічних назв Полтавщини // В. Н. Жук, Л. М. Булава // Постметодика. – 1995. – № 2. – С.47.

територію переселився Маджарів юрт, і ці переселенці заснували ряд поселень з подібними назвами ²⁰⁴.

Свої міркування, які ґрунтуються на глибокому знанні джерел та майстерному їх тлумаченні, висловила В.Н.Жук щодо походження назви міста Пирятин. Вперше назва згадується в давноруських літописах під 1155 (1154) роком. У 1239 році зруйноване монголо-татарами, знову згадується як великий населений пункт 1261 року. О.І.Соболевський виводить назву від імені Пирята – скорочене ім'я київського боярина Пирогоста XII ст. З присвійним суфіксом «ин». Але у арабів, лезгінів, персів «пір» – «пир» означає «святе місце», «священна могила», певне, від місця поклоніння вогню в сиву давнину, пов'язаного з його культом. У грецькій, латинській та ряді інших мов «пір», «піра» означає «вогось», «костер». З цим коренем, що означає «вогось», є багато географічних назв в Азербайджані, Дагестані, Ірані. У Болгарії місто Пірдоб, назва якого дослівно означає «Вогняна (або священна) гора, курган». Отже, назва Пирятини може походити ще з тих часів, коли наші далекі предки були язичниками (сповідували поганську релігію) і поклонялися вогню. Пізніше давня назва могла бути «ослов'янена» від географічного розташування поселення (в давнину укріплення) на перетині шляхів, які вели до давніх важливих торгових і культурних центрів на Північ, Південь, Захід, Схід. У давніх слов'ян, потім в українців слово «перетин» виникло від «перетинати» (дорогу). Означало й поперечний плетінь. Вживалося і в розумінні російського «перерыв». У Б.Д.Грінченка є вислів: «Українці живуть тепер скрізь без перетину по

²⁰⁴ Жук В.Н. Про походження географічних назв Полтавщини // В. Н. Жук, Л. М. Булава // Постметодика. – 1995. – № 2. – С.47.

цілій Полтавщині». Ослов'янені болгари нерідко в окремих складах замість «е» чи «и» вживали та вживають літеру «я» (наприклад, «прилязли» – «приїхали, прибули»), тож вони могли в сиву давнину поєднати назву з коренем «пір», «пир» та слов'янське «перетин», перетворивши його на «Пирятин»²⁰⁵.

Село Сенча Лохвицького району згадується в давньоруських літописах XII ст. під назвою Синець. Назва походить від однойменної річки правої притоки Сули, яка бере свої витoki неподалік села. О.С.Стрижак виводить назву від давньоруського Синь. Та, напевне, як зазначають В.Н.Жук і Л.М.Булава, вона має тюркомовні корені як Кобижча, Чевельча та інші в Україні (подібні назви є у Криму), як Калугерча, Селча, Стрелча, Ловча в Болгарії²⁰⁶.

Досліджуючи історію Козельщинського району Полтавської області, Віра Никанорівна склала свою гіпотезу щодо походження назви села Бреусівка. Вчений вдалося віднайти відповідь на питання: хто такі бреуси? Бреус – було у козаків прізвисько. Так козаки називали занадто великих, рослих людей. Потім це прізвисько перетворилося на прізвище. Так само як і «сердюк»²⁰⁷.

Досліджуючи битву Вітовта на Ворсклі 1399 року, В.Н.Жук доводила, що на Полтавщині збереглося ряд географічних назв, пов'язаних із цією подією. На території Великорублівської сільради Котелевського району є річечка Трюханівка (Труханівка), що впадає в

²⁰⁵ Жук В.Н. Про походження географічних назв Полтавщини // В. Н. Жук, Л. М. Булава // Постметодика. – 1995. – № 2. – С.48.

²⁰⁶ Жук В.Н. Про походження географічних назв Полтавщини // В. Н. Жук, Л. М. Булава // Постметодика. – 1995. – № 2. – С.48.

²⁰⁷ Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (18 лютого 2003 року) // Особистий архів Г.Д.Сердюка. – Арк.1-1зв.

Мерлу (Мерла, Мерло, Мерля – ліва притока Ворскли). Назва річки Мерла – Мерло сама стверджує, що там могло бути багато померлих – забитих. А рівнина навпроти Вітовтової Могили (курган неподалік села Лихачівки), на березі річки Мерли, неподалік від села Дем'янівки, носить назву «Січ». Саме там і відбулася генеральна битва Вітовта із золотоординцями.

Віра Жук вважала, що село Рублівка (нині Велика Рублівка) отримало свою назву від слова «рубати», бо першопоселенці могли з діда-прадіда чути оповіді про велику битву в тих місцях, де противники «сікли», «рубали» один одного. Неподалік від Січі та Вітовтової могили, на приворсклянській височині за Опішнею, тягнеться низка пагорбів, які називають у народі Геєві могили. Напевне, тут були поховання воїнів Єдигея, які загинули в битві, а місцеве населення від «усічення» його імені назвало їх Геєвими²⁰⁸.

Після поразки Вітовта його армія відступала до Більської фортеці. І там противники продовжували битися. Свідченням цього в районі Більського городища та нинішнього села Більськ Котелевського району була велика кількість курганів. Є урочище Скоробір, напевно, первісна назва урочища була Скорбний Бір, але потім від «усічення» стали називатися Скоробір. Віра Жук вважала, що такі скорочення властиві жителям цього регіону²⁰⁹.

Окрему наукові розвідку Віра Никанорівна присвятила дослідженню назв річки Дніпро. Вчена з'ясувала, що давні тюркомовні булгари називали Дніпро

²⁰⁸ Жук В.Н. Велика битва на Ворсклі [Текст] : до 600-річчя битви Вітовта із золотоординцями на Ворсклі 12 серпня 1399 р. / В. Н. Жук. – Полтава : ПОПОП, 1999. – С.17-18.

²⁰⁹ Там само. – С.18.

Бурі-чай, хоча на їх мові «ріка», «вода» та «болото» ще називалися «су» і «сула» (звідси назва лівої притоки Дніпра Сула). Ці назви вживалися і в іраномовних етносів. У зводі давньобулгарських літописів «Джагфар таріхи» згадується назва Бурі-чай. Слово «чай» в Азербайджані, Туреччині, Туркменії означає «ріка», «річка». Українці, українські козаки від Бурі-чая називали чайками свої човни, якими здавна плавали по Дніпру, перевозили різні вантажі ²¹⁰.

В.Н.Жук поставила питання: а що ж означало Бурі-чай у тюркомовних булгар? Давні булгари за віросповіданням були тенгріанцями (язичниками), мали цілий пантеон своїх богів та вшановували багатьох духів. Одним із таких шанованих булгарами був Бурі – дух місяця, мисливства, воїнської вдачі, перемоги і слави та покровитель булгарського народу. Від його імені давні слов'яни стали називати Дніпр, Дніпро, Слаутич. Ці назви великої ріки ввійшли в українську мову ²¹¹.

Віра Никанорівна дійшла до висновку, що географічні назви Єрки, Манжелія, Мгар, Омельник, Кошманівка, Санжари, Тахтаулове та багато інших – це назви не слов'янських коренів на полтавській землі ²¹². Але вони нам не чужі, адже багато народів, які проживали на цих територіях, брали участь у формуванні української народності.

У полі досліджень Віри Никанорівни перебували і головні водні артерії Полтавщини – річки Ворскла,

²¹⁰ Жук В.Н. Назви Дніпра у давнину / В. Н. Жук // Полтавська думка-2000. – 2003. – 7-13 лютого.

²¹¹ Там само.

²¹² Жук В. Іншомовні топоніми на Полтавщині, або Що залишили нам наші далекі предки? / В. Жук // Добромисл (м. Полтава). – 1993. – № 3-4. – С.126.

Оріль, Псел, Сула, Орчик та інші. Вчена проаналізувала не лише їхні витoki, а й історію походження назв та їх освоєння людьми ²¹³.

Отже, проведені В.Н.Жук дослідження про назви населених пунктів та річок Полтавщини і України показують, що протягом історичного часу в цьому регіоні, співіснували або змінювали одна одну етнічні групи, які відносилися до різних мовних сімей народів, як вони перепліталися між собою. У топонімах яскраво висвітлюється багат багата історія краю, його природні особливості.

Досліджувала В.Н.Жук й історію Полтавської області ²¹⁴, її адміністративно-територіальний поділ. У методичній брошурі для вчителів «Полтавській губернії – 200 років» Віра Никанорівна подала історико-економічний нарис про Полтавську губернію, проаналізувала її адміністративно-територіальний поділ, дала перелік запитань для самостійної роботи учнів. Наприкінці брошури вміщено карту Полтавської губернії ²¹⁵.

²¹³ Жук В.Н. Якими були річки нашого краю у минулому // Наш рідний край. Сторінки про природу та пам'ятки природи Полтавщини. – Полтава: [Б.в.], 1990. – Вип. 5. – С.17-24.

²¹⁴ Жук В.Н. З історії Полтавської області / В. Н. Жук // Постметодика. – 1997. – № 3. – С.7-9.

²¹⁵ Жук В.Н. Полтавській губернії – 200 років / До 200-річчя заснування губернії. Матеріали для використання на уроках, організації та проведення позакласних заходів у школах. Методичний посібник для вчителів, учнів та студентів / В. Н. Жук. – Полтава: ПОІППО, 2001. – 34 с.

Частинами брошура «Полтавській губернії – 200 років» була опублікована в місцевій газеті «Трудова Полтавщина»²¹⁶.

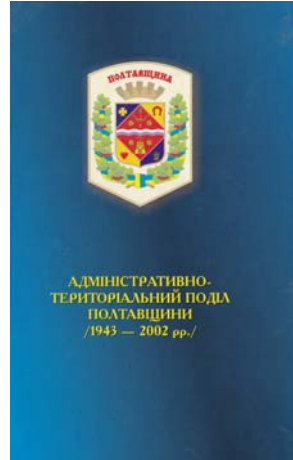
Надзвичайно цінні довідники було підготовлено В.Н. Жук (у співавторстві) з історії адміністративно-територіального поділу Полтавщини протягом 1648-2002 років²¹⁷. У працях детально проаналізовано зміни адміністративно-територіального поділу краю від полкового устрою, до намісництв, Полтавської губернії, повітів, волостей, округів, районів, областей. Весь матеріал подано у хронологічній послідовності, датами утворення і ліквідації адміністративно-територіальних одиниць є дати постанов вищих органів влади, а також місцевих органів влади та управління. Видання містить значний додатковий матеріал, низку мап.

²¹⁶ Жук В.Н. Пам'ятна дата / В. Н. Жук // Трудова Полтавщина. – Полтава, 2002. – 31 січня, 7 лютого, 14 лютого, 21 лютого, 14 березня, 18 квітня.

²¹⁷ Адміністративно-територіальний поділ Полтавщини (1648-1941 рр.). Довідник з історії адміністративно-територіального поділу. Упорядники: Жук В.Н., Суховська З.М. – Полтава: ПП «ЕНТ», 2002. – 205 с.; Адміністративно-територіальний поділ Полтавщини (1943-2002 рр.). Довідник з історії адміністративно-територіального поділу. Частина 2. Упорядники: Жук В.Н., Суховська З.М., Коротенко В.В., Пустовіт Т.П., Яненко З.П. – Полтава: Полтавський літератор, 2002. – 378 с.; Жук В.Н. Полтавська область: історія адміністративно-територіального поділу і демографічна ситуація / В. Н. Жук // Постметодика. – 2007. – № 3. – С.2-9.

*Титульна сторінка праці
Адміністративно-
територіальний поділ
Полтавщини (1648-1941 рр.).
Довідник з історії
адміністративно-
територіального поділу.
(Упорядники: Жук В.Н.,
Суховська З.М.)*

*Титульна сторінка праці
Адміністративно-територіальний
поділ Полтавщини
(1943-2003 рр.). Ч.2.
Довідник з історії
адміністративно-
територіального поділу.
(Упорядники: Жук В.Н.,
Суховська З.М., Коротенко В.В.,
Пустовіт Т.П., Яненко З.П.)*

Загалом, складання довідників із історії адміністративно-територіального поділу вимагає від дослідника великої скрупульозності, уважності та зосередженості. Віра Никанорівна, вочевидь, при їх підготовці, використала весь свій значний досвід роботи з архівними джерелами, друкованими матеріалами, володіючи справді енциклопедичними знаннями історико-географічних назв.

3.2.7. Полтавщина в період Української революції (1917-1921 рр.) та Другої світової війни (1939-1945 рр.)

Перебіг подій Української революції 1917-1921 рр. на Полтавщині перебували в полі зору Віри Никанорівни. Вчена досліджувала процес встановлення радянської влади на Полтавщині, перебуваючи в полоні радянської ідеології. Наукові розвідки, підготовлені нею в 1960-1980-ті роках написані з позицій радянської історичної науки, що й було типовим явищем того часу. Незважаючи на це, дослідження В.Н.Жук періоду 1917-1921 рр. на Полтавщині містять багато цінного фактичного матеріалу та висновків. Опрацьовуючи джерельну базу встановлення радянської влади на Полтавщині, зокрема, діяльність партизанського загону протягом 1917-1918 років у Новосанжарському районі, вчена збирала різні спогади очевидців тих подій. При цьому Віра Никанорівна виявила ряд неточностей, розбіжностей, спотворень фактів. Врешті-решт вчена дійшла до висновку: «Але дослідник, якому доведеться працювати над цими матеріалами, повинен використовувати їх критично, глибоко аналізуючи та співставляючи їх з іншими і друкованими матеріалами про цей період, безпосередньо знайомлячись при можливості з цими подіями на місцях»²¹⁸.

Загалом, працюючи з документами особового походження, Віра Никанорівна закликала дослідників «вдумливо і критично відноситися до всіх матеріалів, написаних на підставі спогадів, словесних свідчень»²¹⁹.

Події Другої світової війни завжди посідали вагоме місце в науковому доробку Віри Жук. Вчена в дитинстві

²¹⁸ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.19, арк.8.

²¹⁹ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.19, арк.21.

пережила всі жахи війни, працювала на окупованій нацистами території. Вона з особливим трепетом згадували про страшні воєнні роки. Шанувала ветеранів війни, часто відвідувала місця поховання радянських воїнів.

У сфері зацікавлень Віри Никанорівни перебували маловідомі сторінки про антинацистське підпілля на території Полтавщини в період радянсько-німецької війни 1941-1945 років. Вчену цікавили питання створення підпільних і партизанських загонів, а також доля тих осіб, яких залишила радянська влада для антинацистської діяльності – комуністів, комсомольців, активістів та ін. Влаштували своїх людей на посади бургомістрів, старост сіл, голів громадських дворів (колгоспів), поліцаїв тощо. Їх доля здебільшого була трагічною. Саме ці питання і дослідила Віра Жук по рідному селу Кривуші. У квітні 1942 року була заарештована і розстріляна нацистами група, в складі якої був дядько Віри Никанорівни В.Т.Яцина²²⁰.

Аналізуючи політику радянської влади щодо формування антинацистського підпілля, Віра Никанорівна із сумом констатувала, що «фактично люди залишені були на вірну загибель. І гітлерівці їх дуже швидко винищили»²²¹.

Досліджуючи маловідомі сторінки про підпілля в роки війни на Полтавщині, Віра Никанорівна намагалася ліквідувати «білі плями» і виправити деякі неточності. Передусім, це стосувалося її рідного села Кривуші на Кременчуччині. Віра Жук ще підлітком була свідком деяких моментів формування антинацистського підпілля,

²²⁰ Жук В.Н. Доля підпільників-антифашистів / В. Н. Жук // Трудова Полтавщина. – 2001. – 10 травня.

²²¹ Лист Віри Жук до Григорія Сердюка, 29 червня 2001 року // Особистий архів Г.Д.Сердюка. – Арк.1 зв.

участь у якому брали її родичі, сусіди, знайомі. Результатом цих розвідок стала підготовка ґрунтовної статті²²².

Родина Жуків врятувала від смерті під час окупації командира Червоної Армії Веніаміна Георгійовича Новикова (Василя Архиповича Чикуху) з Пензи, який потрапив у полон. Потім після облави гітлерівців, він залишив село. Згодом стало відомо, що В.Г.Новиков потрапив у концентраційний табір, звідки написав родині Жуків листа. Никанор Іванович навіть відправив йому посилку з харчами.

Далі доля В.Г.Новикова була невідомою. Батько Віри Жук Никанор Іванович написав листа у Пензу, сподіваючись знайти когось із родичів чи людей, які знали Веніаміна Георгійовича Новикова. Повідомив усе, що знав про нього, а також адресу концтабору. Відповіді ніякої не одержали.

Вірогідно, лист Никанора Івановича відразу потрапив у всесильні органи, тому що всі листи тоді проходили цензуру. Незабаром, батько Віри Жук, який працював головним інженером-технологом Кременчуцького маслозаводу, трагічно загинув у автомобільній катастрофі.

Згодом стало відомо, що після визволення Червоною Армією концентраційного табору, В.Г.Новикова судила трійка як зрадника, його було засуджено на 10 років і відправлено на схід.

Віра Никанорівна, вже працюючи в Полтавському обласному державному архіві, пробувала писати листи в

²²² Жук В.Н. Маловідомі сторінки про антифашистське підпілля в роки Великої Вітчизняної війни на Полтавщині / В. Н. Жук // Історична пам'ять. Науковий збірник. – Полтава, 2000. – № 1-2. – С.54-64.

Архів Міністерства оборони СРСР, архів організації Червоного Хреста, редакцію газети «Правда», шукала відомості про В.Г.Новикова чи В.А.Чикуху. На жаль, надіслана на ім'я її батька з концтабору відкрита листівка вже в Полтаві в неї була викрадена, а табірний номер та адресу концтабору вона забула.

У 1981 року Віра Никанорівна одержала відповідь із відомчого архіву НКВС у Москві, що лейтенант В.Г.Новиков значиться таким, який пропав безвісти у червні 1941 року. Але ж родині Жуків його доля була відомою до травня 1945 року.

Вірі Никанорівні через адресне бюро Пензи стало відомо адресу В.Г.Новикова у м. Пенза. Вона написала листа йому, навіть не підозрюючи про підступність. Відповідь прийшла через два місяці. Однак, ні почерк, ні стиль, ні грамотність автора не свідчили, що це був В.Г.Новиков. У листі були такі фантазії автора, які аж ніяк не можна було повірити, він ніяких деталей не повідомляв. Потім Віра Никанорівна через своїх знайомих у Пензі з'ясувала, що ніякий В.Г.Новиков не проживав у Пензі, а за тією адресою, на яку вона писала листи, була тимчасова квартира співробітника органів НКВС. Отже, то була перевірка. Це було підтвердженням того, що справжній В.Г.Новиков, котрий, як командир прикордонний військ, мав за діючими тоді законами застрелитися, але не здаватися в полон, був засуджений як зрадник із радянського ГУЛАГУ і вже не повернувся живим. Такою була доля багатьох людей, які побували в нацистському полоні й чудом вижили у тих страшних умовах, а потім потрапили на не менш страшну каторгу в радянські табори.

З родиною Жуків у період Другої світової війни пов'язана доля ще одного її активного учасника на

Кременчуччині, який наближав перемогу. Це був Олег Єрмоленко (псевдонім – Алей), який працював головою Кременчуцької районної, а потім міської управи. Він чимало зробив для порятунку з нацистських таборів лікарів і медперсоналу, командирів Червоної Армії і рядових. Віра Никанорівна з сумом констатувала, що і до цього часу на ньому лежить тавро зрадника і прислужника окупантів²²³. Напередодні війни він підпав під репресії радянської влади, мав тавро не благонадійного. Тому в період війни багато його заслуг приписали собі підпільники і партизани, а його ім'я було забути і викресленим із історії.

Віра Никанорівна спілкувалася з мешканцями села Кривуші, які брали участь в організації антинацистського підпілля. Крім того, надзвичайно цінні відомості їй вдалося дізнатися від краєзнавця О.П.Сльоти, який до війни працював заступником голови Кременчуцького райвиконкому та брав безпосередню участь у формуванні підпілля на території Кременчуцького району. Це дало змогу з'ясувати багато неточностей, дещо доповнити фікти з історії Руху Опору на окупованих українських землях. Вона виявила ряд помилок, допущених у списках, які зберігалися в партархіві, й ввійшли до «Книги пам'яті України». Зокрема, низку прізвищ не було внесено до списків страчених та ін.

З'ясувавши це, Віра Никанорівна, у середині 1960-х років пішла до одного з секретарів із ідеології

²²³ Жук В.Н. Підпілля на Кременчуччині в період німецько-фашистської окупації (1941-1943 рр.) // Маловідомі сторінки історії Другої світової війни в Україні та на Полтавщині: зб. наук. ст. за матеріалами Всеукр. наук. конф., 23-24 трав. 2007 р. / голов. ред. В.О.Пашенко. – Полтава : АСМІ, 2007. – С.180-198.

Полтавського обкому партії, який безпосередньо керував роботою по збиранню й уточненню відомостей про підпілля і партизанську боротьбу на Полтавщині в період окупації. Розповіла йому про розмову з О.П.Сльотою (який міг уточнити, підтвердити чи заперечити багато відомостей), із мешканцями Кривушів та про всі неточності у сконцентрованих у партархіві документах. Партійний чиновник суворо наказав: «Не лізьте не в свою справу!» і заявив: «Уже всі відомості відправлено в Київ, і тепер нічого переробляти не буде»²²⁴.

На жаль, Віра Никанорівна з сумом констатувала, що таких неточностей та «білих плям» через нерадивість окремих людей, яким доручено було збирати й уточнювати матеріали про антинацистське підпілля, було чимало. Тому питання про Рух Опору в роки війни, формування підпільного і партизанського руху потребує ще глибокого і серйозного дослідження.

Зберегти і вшанувати пам'ять про загиблих учасників Другої світової війни, військовополонених, біженців, партизан і підпільників, пересічних громадян було для Віри Никанорівни надзвичайно важливим. Згідно з її досліджень, у парку Скорботної матері в Полтаві нацистами було знищено 15 тисяч євреїв та близько 20 тисяч осіб інших національностей²²⁵. До речі, і нині в Полтаві належним чином не увічнено пам'ять цих загиблих.

²²⁴ Жук В.Н. Маловідомі сторінки про антифашистське підпілля в роки Великої Вітчизняної війни на Полтавщині / В. Н. Жук // Історична пам'ять. Науковий збірник. – Полтава, 2000. – № 1-2. – С.63.

²²⁵ Передерій Л. Дмитренко В. «У парку Скорботної матері в Полтаві потрібно увічнити пам'ять понад 30 тисяч загиблих у роки окупації» / Л. Передерій // Вечірня Полтава. – 2015. – 1 липня.

У останній період життя Віра Никанорівна опублікувала книгу «Безсмертний подвиг. Історичні нариси про Чутівщину у період Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років та подвиги її синів і дочок на фронтах і в тилу»²²⁶, яка присвячена одній з найбільш героїчних і трагічних сторінок в історії Чутівського району Полтавської області – періоду радянсько-німецької війни.

*Титульна сторінка праці Жук В.Н.
«Безсмертний подвиг...»*

²²⁶ Жук В.Н. Безсмертний подвиг. Історичні нариси про Чутівщину у період Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років та подвиги її синів і дочок на фронтах і в тилу / В. Н. Жук. – Полтава : «АСМІ», 2004. – 177 с.

Вчена на прикладі однієї полтавської області показала героїзм і мужність українського народу у боротьбі з нацизмом і наголосила, як багато горя і страждань принесли гітлерівці на загарбану ними українську землю, які зlodіяння чинили на тимчасово окупованій території.

Віра Жук під час презентації своєї книги «Безсмертний подвиг: історичні нариси про Чутівщину у період Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років та подвиги її синів і дочок на фронтах і в тилу» у Полтавському університеті споживчої кооперації України (нині – Полтавський університет економіки і торгівлі). 5 листопада 2006 року.

Віра Жук при підготовці праці «Безсмертний подвиг. Історичні нариси про Чутівщину у період Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років та подвиги її синів і дочок на фронтах і в тилу» використала друковані матеріали, архівні документи та спогади очевидців та учасників тих подій. У роботі показано подвиги воїнів –

мешканців Чутового, Артемівки, багатьох сіл району на фронтах війни, їхню участь у європейському антинацистському русі Опору. Продемонстровано мужність і героїзм простих людей – мешканців села Вільхуватки (Вільховатки), які допомагали радянським воїнам відбивати численні атаки переважаючих сил нацистів; як, ризикуючи власним життям і членів своїх сімей, мешканці багатьох інших сіл рятували, переховували в себе бійців і командирів Червоної Армії, котрі прорвалися з оточення. Віра Жук наголосила, якою дорогою ціною дісталася людям перемога над нацизмом, скільки людей не дожило до Перемоги.

Віра Никанорівна глибоко шанувала героїв Другої світової війни 1939-1945 рр., вважала їхній подвиг беззаперечним. Вона збирала відомості про Героїв СРСР – уродженців Полтавщини, фіксувала цінні спогади про них, які скрупульозно занотувала в учнівський зошит. Крім того, нею було зібрано бібліографію праць про цих героїв 227.

Трагічна доля жінки в період Другої світової війни була відображена в науковій спадщині Віри Никанорівни. Вчена збрала цінні відомості про активних учасниць війни – «тричі розстріляну» розвідницю з с. Великі Сорочинці Миргородського району Ольгу Бондаренко, полтавську підпільницю Лялю Убийвовк, партизанку Віру Булавіну з с. Лісок під Полтавою, зв'язкову Ленізу Бугорську, підпільницю з м. Кременчука Людмилу Корабліну, розвідницю Дусю Бородай з Шишацького району 228.

²²⁷ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.126, арк.27.

²²⁸ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.96, арк.1-8.

3.2.6. Історія освіти, науки, культури, пам'ятки природи та музейницька робота на Полтавщині

Велику частину своєї наукової спадщини Віра Жук присвятила дослідженню розвитку освіти, науки, культури на Полтавщину та процесу створення і функціонування музеїв. Вчену цікавили, передусім, представники цих сфер суспільної діяльності, які внесли великий вклад у розвиток Полтавщини.

Біографістика була одним із напрямків досліджень Віри Никанорівни Жук. Вчена присвятила ряд наукових розвідок видатним людям Полтавщини. Їх варто згрупувати за сферами діяльності. До першої групи слід віднести видатних письменників, поетів, лікарів, композиторів, вчених-науковців, зокрема, І.П.Котляревського, Т.Г.Шевченка, М.В.Гоголя, В.Г.Короленка, О.Т.Гончара, М.І.Гнідича (Гнедича), М.В.Скліфосовського, О.Волкенштейна, М.В.Лисенка, В.М.Верховинця (Костіва), С.Ф.Третьякова, М.В.Остроградського. До другої – церковних діячів, зокрема, Євгенія Булгаріса, Никифора Феотокі, Афанасіоса Псалідаса. Третьої – піонерів ракетобудування та авіації, зокрема, Ю.В.Кондратюка, Ю.О.Побєдоносцева, М.А.Комарницького, О.М.Кованька, В.Л.Ельяшевича, О.Д.Перелета. П'ятої – педагогів, зокрема, А.С.Макаренка, Н.Ю.Войтенко (філолог, землячка Віри Жук, випускниця Полтавського педагогічного інституту ім. В.Г.Короленка, Герой Соціалістичної Праці)²²⁹ та інших.

Неодноразово Віра Жук піднімала питання про реабілітацію спалюженого, безпідставно забутого,

²²⁹ Жук В.Н. Войтенко Ніна Юхимівна / В. Н. Жук // Історія Полтавського педагогічного інституту в особах / Матеріали конференції, присвяченої 80-річному ювілею інституту. – Полтава: Кларисса, 1995. – С.98-104.

репресованого в радянські часи талановитого архівіста М.М.Бужинського²³⁰.

Постать першого малоросійського генерал-губернатора О.Б.Куракіна цікавила Віру Никанорівну. Дослідниця ґрунтовно проаналізувала його походження, діяльність, державну службу, сфокусувала увагу на його розбудові Полтави²³¹.

Варто зазначити, що Віра Никанорівна поважала лікарів, цінувала їхню віддану працю, саможертвність в ім'я спасіння людського життя. Частину свого наукового спадку вона присвятила відомим лікарям Полтавщини. Передусім йдеться про родину Волкенштейнів та її представника – високо поцінованого в Полтаві лікаря Олександра Волкенштейна, котрий врятував багато людських життів²³².

Низку наукових розвідок Віра Никанорівна присвятила видатному лікарю, педагогу, громадському діячеві М.В.Скліфосовському, який останні роки життя провів на Полтавщині та був тут похований. Вчена листувалася з його дочкою Ольгою Яковлевою, яка мешкала в Москві. О.М.Яковлева була талановитим педагогом, Віра Никанорівна називала її «попередницею А.С.Макаренка»²³³. Завдяки цьому листуванню Вірі Жук удалося зібрати багато цінних відомостей про М.В.Скліфосовського та зберегти для сучасників.

Віра Никанорівна підтримувала добрі стосунки з Софією Миколаївною Данилевською (Биковою) (1887-1984) – правнучкою О.С.Пушкіна і внучатою племінницею М.В.Гоголя, котра мешкала у Полтаві. Саме вона допомогла

²³⁰ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.173, арк.60.

²³¹ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.85, арк.26.

²³² ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.49, арк.1.

²³³ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.84, арк.11.

Вірі Никанорівні уточнити деякі факти з перебування Т.Г.Шевченка на Батьківщині М.В.Гоголя.

Віра Никанорівна досліджувала шляхи перебування Тараса Шевченка на Полтавщині. Зокрема, його перебування у с. Василівка – родовому маєтку Гоголів-Яновських. Віра Жук вважала, що Т.Г.Шевченко справді відвідував маєток Гололів у Василівці, хоча прямих доказів цього немає. Там у 1845 році Т.Шевченко і виконав малюнок «Бабуся з хлопчиком, або Портрет літньої жінки з хлопчиком», де зображено матір М.В.Гоголя з онуком Колею Трушковським (син сестри Гоголя Марії Василівни і П.Трушковського)²³⁴.

Віра Никанорівна доводила, що Т.Г.Шевченко відвідував Василівку, свідченням чого є його малюнок «Стінка». Раніше вважалося, що на ньому зображено краєвид по дорозі з Нових Санжар до Біликів, або урочище Стінка, яка знаходилася на території Глобинського району.

Віра Никанорівна, провівши дослідження, та залучивши свідчення С.М.Данилевської, яка неодноразово була в урочищі Стінка за 5 верст від Василівки в долині річки Говтви, доводила, що саме ту Стінку зобразив Т.Г.Шевченку під час відвідання родового маєтку Гоголів²³⁵. Такі припущення Віри Жук поставив під сумнів відомий полтавський краєзнавець, дослідник життєвого і творчого шляху Т.Г.Шевченка Петро Ротач²³⁶.

²³⁴ Жук В.Н. До питання про перебування Т.Шевченка на Батьківщині М.Гоголя / В. Н. Жук // Т.Шевченко і українська національна культура / Матеріали наукового симпозиуму, Львів, 8-9 червня 1989. – Львів : Видавництво «Світ», 1990. – С.24.

²³⁵ Жук В. У долині річки Говтви / В. Жук // Знання та праця. – 1980. – № 3. – С.18-19.

²³⁶ Ротач П. А докази ? / П. Ротач // Слово і час. – 1992. – №6. – С.8-9.

У 1980 році Віра Никаноріна зацікавилася постаттю Юрія Кондратюка – українського вченого-винахідника, одного з піонерів ракетної техніки й теорії космічних польотів²³⁷. Саме В.Н.Жук однією з перших пов'язала імена Олександра Шаргея і Юрія Кондратюка та довела, що це одна людина. Відшукавши в архіві старе фото випускників 2-ї полтавської чоловічої гімназії, вона показала його Володимиру Степановичу Оголевцю – викладачеві цієї гімназії, який упізнав на ньому свого учня Сашу Шаргея. Потім, залучивши свідчення представників родини Кістяківських у Києві (Саша товаришував з одним із братів професора О.Б.Кістяківського), з'ясували, що Саша Шаргей і Юрій Кондратюк одна і та ж людина²³⁸. І це було справді важливе наукове відкриття.

Віра Никанорівна була однією з трьох осіб, які підписали листа на ім'я Президента АН УРСР Б.Є.Патона про сприяння у створенні музею Ю.Кондратюка в Полтаві²³⁹.

Завдяки знайомству з двоюрідним братом Ю.Кондратюка Анатолієм Володимировичем Даценком (народився у 1914 році) та його дружиною Милицею Костянтинівною Плужинською Віра Жук збрала документи, фотоілюстрації, спогади про полтавського піонера космонавтики. Пізніше ці зібрані матеріали було покладено в основу створення кімнати-музея піонера космонавтики Ю.В.Кондратюка у Полтавському

²³⁷ Жук В.Н. Перші кроки дослідження біографії Ю.В.Кондратюка (О.Г.Шаргея) / В. Н. Жук // Космічні і земні орбіти Ю.В.Кондратюка (О.Г.Шаргея) / Упор. Б.В.Журахович, А.П.Завалішин, О.О.Негода, А.І.Стегній. – Дніпропетровськ: Січ, 1996. – С. 154-161.

²³⁸ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.89, арк.54-55.

²³⁹ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.89, арк.56-57.

У родини Даценків.

*Милиця Костянтинівна Плужинська (дружина двоюрідного брата
Ю.В.Кондратюка Анатолія Володимировича Даценка (перша
зліва), Віра Жук (друга зліва) та її мама Ганна Трохимівна Жук
четверта зліва, сидить).*

21 лютого 1982 року.

Деякі міфи щодо визначних осіб Полтавщини Віра Жук розвінчала, тим самим відновивши історичну справедливість. Зокрема, це стосується постаті Василя Голобородька, прізвищем якого було названо село Голобородьківське Карлівського району Полтавської області. Цю постать Віра Никанорівна досліджувала разом

²⁴⁰ Руденко О.П. Кімната-музей піонера космонавтики Ю.В.Кондратюка / О. П. Руденко // Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г.Короленка мовою музейних експонатів. – Полтава : [Б.в.], 2000. – С.64.

із карлівським краєзнавцем Миколою Кавальовим. Дослідники довели, що насправді Василь Голобородько був кримінальним злочинцем, а село було названо його прізвищем помилково, бо хтось колись нав'язав цю назву населеному пункту. Звернення Віри Никанорівни до секретаря Полтавського обкому КПУ І.Ю.Горобця не дали ніякого результату, бо той наказав мовчати і більше не порушувати цього питання²⁴¹.

Віра Никанорівна на початку 90-х років ХХ ст. надсилала листи до керівництва Карлівського району з проханням перейменувати село Голобородьківське²⁴². Однак безрезультативно.

Засідання полтавського Клубу книголюбів. Віра Жук (у першому ряду четверта зліва, Анатолій Даценко у другому ряду другий зліва). Січень, 2000 року.

²⁴¹ Пилипець В. Ким був Василь Голобородько – мучеником чи карним злочинцем? / В. Пилипець // Вечірня Полтава. – 2016. – 23 березня. – С.6.

²⁴² ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.140, арк.1.

На початку 1990-х років з'явилися цікаві статті про давні полтавські скарби – Євангелія, Требники, «Пересопницьке Євангелія» (тривалий час зберігалося в Полтаві), плащаницю 1466 року та інші цінності ²⁴³.

Історія пам'яток природи на Полтавщині теж перебували в полі зору Віри Жук. Дослідниця наукову розвідку присвятила вивченню історії Полтавського міського саду (згодом – сад Гуссона, потім – сад імені Івана Франка). Нині на його місці розташовано Полтавський міський парк «Перемога» ²⁴⁴. Віра Никанорівна дослідила історію закладки парку, функціонування на його території школи садівництва, навіть з'ясувала породи дерев і рослин, які там вирощувалися, встановила місце розташування ставків, альтанок на його території тощо. Велику увагу вчена присвятила видатним людям, з іменами яких була тісно пов'язана історія парку.

Наукову розвідку Віра Никанорівна присвятила і дослідженню дендропарку в с. Устимівка Великобагачанського району ²⁴⁵.

Досліджуючи історію пам'яток природи на Полтавщині, Віра Никанорівна висловила власну точку зору на низку питань історії краю. Зокрема, відомий дуб, посаджений полтавськими громадянами у 1861 році на

²⁴³ Жук В.Н. Плащаниця 1466 року / В. Н. Жук // 100 років Полтавському краєзнавчому музею: історія музею, колекції. – Полтава, 1992. – С.88-91; Жук В.Н. Доля полтавських скарбів // Фарина С.Я., Жук В.Н. Наш рідний край. З історії української національної культури на Полтавщині. – Полтава : [Б.в.], 1992. – Вип.13. – С.39-58.

²⁴⁴ Жук В.Н. Яким був найстаріший Полтавський міський сад // Наш рідний край. Сторінки про природу та пам'ятки природи Полтавщини. – Полтава : [Б.в.], 1990. – Вип. 5. – С.24-32.

²⁴⁵ ДАПО, ф.9164, оп.2, спр.20, 4 арк.

честь перепоховання Т.Г.Шевченка, традиційно локалізували на околиці Полтави – Павленках. Однак, провівши ретельне джерелознавче дослідження, залучивши картографічні матеріали та свідчення у тодішній періодичній пресі, Віра Никанорівна стверджувала, що насправді громадіви посадили дуб на території Полтавського міського саду. Нині він росте біля головного входу в Полтавську інфекційну лікарню по Першотравневому проспекту Полтави, де колись була школа садівництва²⁴⁶.

Музейницька та пам'яткоохоронна діяльність перебували в сфері наукових зацікавлень Віри Жук.

У 1988 році В.Н.Жук у співавторстві з В.М.Кошовою підготували брошуру-путівник по музею на громадських засадах у с. Куликове Полтавського району²⁴⁷. Це був перший музей на Полтавщині, який увічнив діяльність інтернаціональної комуни імені Благоева, яка була заснована в 1924 році болгарськими політемігрантами – учасниками Вересневого антифашистського повстання в Болгарії в 1923 році.

Кілька наукових розвідок присвятила Віра Жук дослідженню історії Музею на Полі Полтавської битви та його першому директору І.Ф.Павловському²⁴⁸.

²⁴⁶ Жук В.Н. Яка історія пам'ятки природи – дуба Т.Г.Шевченка // Наш рідний край. Сторінки про природу та пам'ятки природи Полтавщини. – Полтава : [Б.в.], 1990. – Вип. 5. – С.32-41.

²⁴⁷ Жук В.Н. На шляхах дружби: з досвіду роботи історичного музею на громадських засадах села Куликового Полтавського району / В. Н. Жук, В. М. Кошова. – Полтава : Облполіграфвидав, 1988. – 7 с.

²⁴⁸ Жук В.Н. Що відомо про перший музей на полі Полтавської битви ? / В. Н. Жук // Наш рідний край. Сторінки про розвиток культури на Полтавщині. – Полтава : [Б.в.], 1990. – Випуск 4. – С.26-35. Жук В.Н. Перший музей на полі Полтавської битви / В. Н. Жук // Збірник історико-культурного заповідника «Поле Полтавської битви». –

У 2000 році Віра Жук стала науковим редактором нарисів про музеї, музейні кімнати, музейні аудиторії Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г.Короленка²⁴⁹. Пропрацювавши понад 10 років у стінах цього навчального закладу, Віра Никанорівна доклала багато зусиль для створення музейної кімнати і аудиторії, наповнення їх експонатами, досліджувала історію музейницької справи.

Окремі розвідки присвятила Віра Никанорівна (у співавторстві) історії створення та функціонування Музею історії Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г.Короленка (нині вже, на жаль, не існуючий), аудиторіям музейного типу І.П.Котляревського, В.Г.Короленка, кімнаті-музею М.В.Остроградського, меморіальній кімнаті А.П.Каришина.

Віра Жук у співавторстві з Н.П.Пусепліною ґрунтовно проаналізували створення та функціонування Музею історії Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г.Короленка. Дослідники подали історичну довідку про створення і становлення університету, з'ясували процес збирання і зберігання експонатів, проаналізували стенди музею, які присвячено різним віхам діяльності університету, розповіли про відомих студентів і випускників тощо.

Полтава: Державний історико-культурний заповідник «Поле Полтавської битви», 1992. – С.29-31; Жук В.Н. Перший музей на Полі Полтавської битви / В. Н. Жук // Український історичний журнал. – 1984. – № 7. – С.66-72.

²⁴⁹ Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г.Короленка мовою музейних експонатів / Науковий редактор В.Н.Жук. – Полтава : [Б.в.], 2000. – 128 с.

В.Н.Жук та Н.П.Пусепліна зробили висновок, що експонати музею історії ВНЗ – це цінні скарби, зібрані колективом викладачів і студентів, широко використовувалися для поглибленого знань студентів про свій навчальний заклад, про розвиток педагогічної освіти, про видатних діячів науки й культури, імена яких тісно пов'язані з Полтавщиною, безпосередньо університетом. У музеї проводилися заняття з історичного краєзнавства, туди приходили на екскурсії, передусім, першокурсники всіх факультетів. Діяльність Музею історії університету мала велике виховне значення: у ньому прищеплювалася любов до університету, прагнення берегти і примножувати його кращі традиції, наслідувати багатьох людей, про яких розповідають експонати музею ²⁵⁰.

У розвідці, присвяченій аудиторії музейного типу І.П.Котляревського, автори В.Н.Жук і Н.І.Зінченко подали історичну довідку про славетного письменника, з'ясували історію створення аудиторії музейного типу, проаналізували експозицію, яка висвітлює основні віхи життєвого і творчого шляху письменника ²⁵¹. Дослідниці відтворили історію відзначення ювілейних дат І.П.Котляревського, відкриття йому пам'ятника та реставрацію могили письменника.

У науковій студії, присвяченій аудиторії музейного типу В.Г.Короленка, дослідниці В.Н.Жук і Н.Г.Марченко

²⁵⁰ Жук В.Н. Музей історії Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г.Короленка / В. Н. Жук, Н. М. Пусепліна // Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г.Короленка мовою музейних експонатів. – Полтава : [Б.в.], 2000. – С.30.

²⁵¹ Жук В.Н. Аудиторія музейного типу І.П.Котляревського / В. Н. Жук, Н. І. Зінченко // Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г.Короленка мовою музейних експонатів. – Полтава : [Б.в.], 2000. – С.46-52.

проаналізували основні віхи життя цього українсько-російського письменника, громадського діяча і педагога. Вчені зосередили свою увагу на стендах, які відображають творчу, громадську, публіцистичну діяльність В.Г.Короленка полтавського періоду. Особливу увагу у В.Н.Жук і Н.Г.Марченко викликали ілюстрації до творів письменника, які вміщено на стендах та фрагменти з його праць. Насамкінець дослідницями було проаналізовано стенд, який присвячено вшануванню пам'яті видатного письменника-гуманіста.

Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г.Короленка розташовується на вулиці видатного математика М.В.Остроградського. То ж і не викликає подиву той факт, що у стінах ВНЗ функціонує кімната-музей цього відомого вченого. У ровідці, присвяченій її функціонуванню, дослідники В.Н.Жук і Е.Б.Яворський подали історичну довідку про походження роду Остроградських та його зв'язок із Полтавщиною. Кімната-музей М.В.Остроградського функціонує при кафедрі математики і складається з 4 розділів, які хронологічно висвітлюють основні віхи життя видатного математика та містять матеріали, пов'язані в ушануванням пам'яті видатного земляка ²⁵². Про особливості функціонування музею та його роль у навчально-виховній роботі серед студентської молоді розповідають автори розвідки.

В.Н.Жук разом із Т.П.Данилюк проаналізували історію створення і функціонування меморіальної кімнати хіміка, викладача, декана ВНЗ, науковця, засновника школи хіміків-органіків А.П.Каришина. Дослідниці

²⁵² Жук В.Н. Кімната-музей М.В.Остроградського / В. Н. Жук, Е. Б. Яворський // Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г.Короленка мовою музейних експонатів. – Полтава : [Б.в.], 2000. – С.57-63.

подали біографічну довідку про вченого, розповіли про його науковий, творчий шлях. На стендах експонуються його почесні грамоти, особисті речі, фотографії, відбитки статей і наукові журнали, де друкувалися статті й повідомлення А.П.Каришина ²⁵³. У меморіальній кімнаті проводяться екскурсії, прищеплюються студентам любов до свого предмета та науково-дослідної роботи.

Історія спорудження пам'ятників видатним людям Полтавського краю перебувала в сфері зацікавлень Віри Жук. Зокрема, вона досліджувала історію відкриття пам'ятників І.П.Котляревському ²⁵⁴ у Полтаві.

Перлина Полтави – Петровський Полтавський кадетський корпус – за часів Російської імперії найстаріший та найпрестижніший кадетський навчальний заклад на теренах сучасної України перебував у сфері наукових інтересів Віри Жук ²⁵⁵.

Полтавські підземелля – мережа підземних ходів і споруд під історичною частиною Полтави цікавили Віру

²⁵³ Данилюк Т.П. Меморіальна кімната А.П.Каришина / Т. П. Данилюк, В. Н. Жук // Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г.Короленка мовою музейних експонатів. – Полтава : [Б.в.], 2000. – С.77-81.

²⁵⁴ Жук В.Н. Що відомо про спорудження пам'ятників І.П.Котляревському в Полтаві ? / В. Н. Жук // Наш рідний край. Сторінки про пам'ятки історії та культури Полтавщини. – Полтава : Друкарня вид-ва «Полтава», 1991. – С. 12-19.

²⁵⁵ Жук В.Н. Що знаємо про Петровський Полтавський кадетський корпус / В. Н. Жук // Наш рідний край. Сторінки про розвиток освіти на Полтавщині. – Випуск 3. – Полтава : Друкарня вид-ва «Полтава», 1990. – С.14-17; Жук В.Н. Що ми знаємо про Петровський Полтавський кадетський корпус ? / В. Н. Жук // Жук В.Н. Наш рідний край. 3 історії освіти на Полтавщині в дореволюційний період / В. Н. Жук, Т. П. Пустовіт, М. А. Фісун, В. М. Ханко. – Випуск 12. – Полтава : Друкарня вид-ва «Полтава», 1991. – С.36-43.

Жук ²⁵⁶. Вона, спираючись на дослідження архівних матеріалів стверджувала, що підземні ходи, які починалися від церковних та деяких інших старовинних споруд на Івановій горі вели в трьох напрямках: до старовинного укріплення, де зараз знаходиться Біла альтанка, до нинішнього музею-садиби Івана Котляревського та до Спаської церкви, на місці якої до 1704 року знаходилася дерев'яна Преображенська церква. Від останньої, крім ходу до собору, були ходи до мурів фортеці, до нинішньої території вулиці Паризька Комуна (нині – вулиця Пилипа Орлика), до Стрітенської церкви (по території сучасного Сонячного парку) та в напрямку нинішнього Петровського парку на площі Конституції. Через низинну частину міста від Старого міста ходи вели в бік іншої гори – Монастирської, де в 1650 році за ініціативою полтавського полковника Мартина Пушкаря був споруджений Полтавський Хрестовоздвиженський монастир. З-під монастирського Воздвиженського собору підземні ходи вели у напрямку селища Червоний шлях та до старої частини міста на Івановій горі.

Всі краєзнавчі дослідження В.Н.Жук інформаційно насичені, позаяк кожен проблему вона вивчала з особливою ретельністю, намагалася проаналізувати те, що

²⁵⁶ Жук В.Н. Підземелля Полтави – складова частина укріплень стародавнього міста-фортеці / В. Н. Жук // IV Республіканська наукова конференція з історичного краєзнавства / Тези доповідей і повідомлень. – К. : [Б.в.], 1989. – Кн.4. – С.523-525; Жук В.Н. Подземелья – составная часть крепостей Поворскля / В. Н. Жук // Охрана и исследование памятников археологии Полтавщины. – Полтава, 1989. – С.94-98; Жук В.Н. Наш рідний край. Сторінки про підземелля Полтави та інших давніх міст-фортець Полтавщини / В. Н. Жук. – Полтава : Друкарня вид-ва «Полтава», 1991. – Вип. 11. – 35 с.

раніше просто не помічалось іншими дослідниками. Кожна така робота є вагомим внеском в історію Полтавщини і України, адже містить цінний фактичний, статистичний, інформаційний, аналітичний матеріал.

Внесок В.Н.Жук у збереження історичної пам'яті українців є значним і цінним. Любов до історії, минулого і сучасного українського народу, поєднувалася з ґрунтовним осмисленням джерел, неупередженим поглядом на багато дискусійних проблем у регіональних дослідженнях, історії України та світовій історії.

Отже, внесок В.Н.Жук у розвиток вітчизняної регіоналістики важко переоцінити. Її науковий доробок становить величезний вклад у розвиток української історичної науки. Діапазон наукових зацікавлень В.Н.Жук широкий: давня історія, козацька епоха, період Другої світової війни, національні меншини в Україні, релігійні, освітні, культурні, мистецькі традиції України і Полтавщини.

Студії, присвячені давній історії України (додержавний період і період Київської Русі), дали змогу ліквідувати багато «білих плям» у вітчизняній історії, крім того, нині вони є перспективними з точки зору їх подальших теоретичних розробок.

Праці, присвячені взаємовідносинам між українським, болгарським, німецьким народами, не втрачають своєї актуальності, а сприяють порозумінню, толерантних відносин і налагодження культурних зв'язків між ними.

Виступи, лекції, дискусії, співпраця В.Н.Жук із освітянським, науковим загалом Полтавщини і України, учнями, студентами сприяло розвитку освітянського краєзнавства і продовжило традиції краєзнавчого руху краю.

Наукові праці Віри Никанорівни є безцінним скарбом і надбанням української історичної науки. Свої наукові розвідки вона присвятила дослідженню не лише історії українського народу, але й тим етносам, які тісно пов'язані з історією України – болгарам, угорцям, половцям, печенігам, німцям та іншим.

Ім'я В.Н. Жук відоме далеко за межами України, її знають як авторитетного вченого і педагога. Вона – автор та співавтор багатьох наукових публікацій, в тому числі колективних монографій, збірників документів, енциклопедичних статей та ін.

РОЗДІЛ IV. Громадсько-просвітницька діяльність Віри Жук та повсякденне життя вченої

4.1. Участь у громадських організаціях. Науково-популяризаторська діяльність вченої

Віра Никанорівна, приїхавши до Полтави на роботу в архів у 1955 році, розпочала активну громадську роботу. Керівництво відразу почало залучати молоду працівницю до відповідальної громадської роботи, адже не сумнівалося, що вона добросовісно і відповідально буде виконувати всі колективні доручення. Надмірна кількість останніх відволікала вчену від наукових досліджень і педагогічної діяльності. Однак, така тотальна включеність людини до колективу, залучення до громадської, неоплачуваної роботи було характерною особливістю радянської дійсності.

Директор Полтавського обласного державного архіву, надаючи характеристику Вірі Никанорівні до Вченої ради Інституту історії АН УРСР у 1975 році, зазначала, що вона виконувала такі громадські доручення: голова виробничо-масової комісії і замісник голови місткома профспілки держархіву, агітатор, член групи народного контролю, член президіума Жовтневого районного відділу Українського республіканського товариства охорони пам'ятників історії та культури в м. Полтава. Як позаштатний лектор товариства «Знання» – наймасовішої громадської науково-просвітницької організації, метою якої було розповсюдження політичних і наукових знань в УРСР, – читала лекції на підприємствах, в організаціях, для студентів вузів з історії Полтавщини, про використання архівних

документів при вивченні історії рідного краю, про інтернаціональні зв'язки трудящих Полтавської області²⁵⁷.

Віра Никанорівна згадувала, що, працюючи в архіві та в Полтавському державному педагогічному інституті імені В.Г.Короленка по 8 годин на добу виконувала громадські доручення. Зокрема, полтавський том «Історії міст і сіл УРСР» та брошури «Наш рідний край» (9 випусків) готувалися на громадських засадах.

Працюючи в Полтавському державному педагогічному інституті імені В.Г.Короленка, вона виконувала наступні громадські доручення: була головою первинної організації Українського товариства охорони пам'яток історії і культури; головою історичної секції обласної і Жовтневої районної організації Української обласної організації охорони пам'яток історії і культури; була членом і лектором Полтавської обласної організації товариства «Знання»²⁵⁸.

Протягом 1986-1987 років, вже перебуваючи на пенсії, та працюючи доцентом кафедри історії СРСР та УРСР Полтавського державного педагогічного інституту імені В.Г.Короленка, Віра Никанорівна виконувала 13 громадських доручень: була лектором організації «Знання», лектором Полтавської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, головою історичної секції Полтавської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, головою історичної секції Жовтневої районної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури м. Полтави, член комісії по створенню музею Юрія Кондратюка, авіації та

²⁵⁷ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.362, арк.2-3.

²⁵⁸ Жук Віра Никанорівна // Красзнавці України (сучасні дослідники рідного краю). Довідник. Т. 1. – К.-Кам'янець-Подільський : МЕДИБОРИ, 2003. – С.71.

космонавтики – філіалу Полтавського краєзнавчого музею, голова бюро первинної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури Полтавського державного педагогічного інституту імені В.Г.Короленка, екскурсоводом на громадських засадах (від історичного факультету) музею історії Полтавського державного педагогічного інституту імені В.Г.Короленка, керівником історико-краєзнавчого гуртка по кафедрі історії СРСР та УРСР, членом робочої групи – консультантом по написанню довідок по м. Полтаві та Полтавському району для «Свода пам'яток ССРСР», автором ряду довідок про пам'ятники і пам'ятні місця м. Полтави і області для «Свода пам'яток ССРСР», членом групи народного контролю по кафедрі історії СРСР та УРСР, членом ніде не зафіксованої робочої групи по кафедрі історії СРСР та УРСР по виявленню архівних документів та матеріалів для меморіального комплексу А.С.Макаренка в с. Ковалівці Полтавського району, секретарем окружної виборчої комісії № 9 по виборах до місцевих Рад народних депутатів.

Для меморіального музейного комплексу А.С.Макаренка Віра Никанорівна виявляла матеріали та складала переліки для експозиції «Дитячі і юнацькі роки А.С.Макаренка», «А.С.Макаренко – народний учитель», «А.С.Макаренко в період навчання в Полтавському учительському інституті». Експозиція мала відповідні посилання та поради, де мають розташовуватися ті чи інші матеріали.

В.Н.Жук підготувала розділ «Господарська діяльність колонії ім. М.Горького в 1920-1926 рр.». Вчена опрацювала документи з цієї теми, які зберігалися в Державному архіві Полтавської області, а також фотокопії документів про А.С.Макаренка і колонію ім. М.Горького,

виявлених нею 10 років тому у Центральному державному архіві Жовтневої революції, вищих органів державної влади та вищих органів державного управління УРСР, Центральному державному архіві кіно фотодокументів УРСР у м. Києві.

З 28 виявлених документів В.Н.Жук було виготовлено фотокопії художником В.М.Батуріним та фотографом-художником О.П.Білецьким.

З решти – понад 80 документів виготовлено негативи фотографом Інституту І.Ф.Ісаєнком. На понад 30 документів та фото було направлено замовлення на виготовлення фотокопій у Центральний державний архів Жовтневої революції та Центральний державний архів кіно-фото документів. Ці замовлення центральними державними архівами УРСР було прийнято і фотокопії виконувалися.

Крім вищезазначених робіт, Віра Никанорівна щомісяця (у вихідні дні) проводила заняття на факультеті майбутнього вчителя в Полтаві і одного разу виїздила до Кременчука.

Виконуючи завдання обкому Компартії України провела роботу по виявленню матеріалів з історії комуні імені Д.Благоева по запити Народної Республіки Болгарії.

За завданням Жовтневого райкому Компартії України та парткому Полтавського державного педагогічного інституті імені В.Г.Короленка проводила перевірку занять у школі наукового комунізму Полтавського об'єднання будматеріалів.

Виконуючи доручення історичного факультету Полтавського державного педагогічного інституті імені В.Г.Короленка проводила роботу по виявленню матеріалів по запити члена-кореспондента Вірменської Академії Наук Р.М.Бартикіяна.

Віра Никанорівна читала на курсах підвищення кваліфікації вчителів при Полтавському інституті удосконалення вчителів та на подібних курсах при Полтавському державному педагогічному інституті імені В.Г.Короленка з історичного краєзнавства, методики використання краєзнавчих матеріалів на уроках історії в школі, про інтернаціональні зв'язки Полтавщини.

Крім того, Віра Никанорівна проводила екскурсії для гостей – викладачів інших вузів по місту та історичних місцях Полтавщини.

Виступала на об'єднаній раді вчителів у Полтавській середній школі № 32, організовувала екскурсії для учнів цієї школи до Полтавського державного педагогічного інституту імені В.Г.Короленка та його музеїв. Віра Никанорівна прочитала лекції про пам'ятники В.І.Леніну на Полтавщині, інтернаціональні зв'язки трудящих Полтавщини з Народною Республікою Болгарією, діяльність Полтавської групи сприяння «Искре» тощо (для учнів і вчителів Полтавських шкіл № 32, 14,25).

Для членів історико-краєзнавчого гуртка організовувала зустріч із учасником бойових дій у Афганістані, майором М.М.Кудряшовим, організовувала виступи членів гуртка з розповідями про подвиги жінок Полтавщини в роки Другої світової війни на історичному, філологічному, біологічному факультетах. Віра Жук виступала з лекціями на виховних годинах перед студентами філологічного, історичного, біологічного, фізико-математичного факультетів та на педфаці (школа молодого лектора).

Віра Никанорівна зізнавалася: «Перелічені не всі роботи, поскільки не кожен може повірити, що все те виконувала одна людина. Для того, щоб все те виконати, треба було відмовитися від усього в житті, один раз за рік бути в театрі, тричі в кінотеатрі, перечитати за рік лише

півдесятка книжок з художньої літератури. Вважаю, що таке завантаження громадськими роботами декваліфікує людину як викладача, як справжнього спеціаліста. Парткому необхідно вести чіткий облік навантаження викладачів різними громадськими дорученнями. Не варто створювати зайві комісії, в яких би люди лише числились, а не працювали, в той час як інші можуть бути занадто перевантажені різними громадськими роботами»²⁵⁹.

Треба було мати неймовірну працездатність і витривалість, щоб так багато працювати і встигати зробити. Віра Никанорівна добросовісно ставилася до виконання доручень, всі їх виконувала на відмінно, ніколи не підводила колектив. Лише сьогодні можна уявити скільки годин на добу вона працювала, і яких неймовірних зусиль їй коштувало виконувати громадські доручення і працювати, виконуючи своє щоденне аудиторне навантаження. При цьому вона встигала займатися наукою, дбати про хвору маму і вести домашнє господарство.

Віра Жук йшла в ногу з часом, ніколи не обмежувалася «старим багажем знань», цікавилася новинками наукового життя. Як учена-болгарист вона підтримувала контакти з болгарською громадою України у м. Одесі. Вчена була дописувачем газети «Рідний край» (м. Одеса) – культурно-просвітницького органу болгарської спільноти в Україні. Підтримувала дружні відносини з Миколою Габером – українським політичним і громадським діячем болгарського походження, народним депутатом України III скликання. Прекрасні відносини в неї склалися з головним редактором газети «Роден край» Дорою Костовою.

²⁵⁹ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.362, арк.10.

Віра Жук у Музеї історії університету Полтавського університету економіки і торгівлі. 20 квітня 2006 року.

Протягом тривалого часу Віра Жук була членом громадської організації – Слов'янський клуб. Друкувалася в «Слов'янських збірниках», виступала з повідомленнями на засіданнях клубу.

У 2006 р. В.Н. Жук стала лауреатом обласної премії ім. Самійла Величка.

*Під час вручення премії імені Самійла Величка.
Серпень, 2006 рік.*

Віра Никанорівна була членом полтавської громадської організації Клуб книголюбів. Вона прийшла до Клубу спочатку як гостя, а потім стала його активним членом і справжнім шанувальником. Серед членів Клубу книголюбів вона знайшла не просто шанувальників, а й глибоких і мудрих людей, які з розумінням ставилися до її доробку; спільноту згуртовувану любов'ю до книги і пошуку наукової істини.

Віра Жук багато разів виступала на засіданнях клубу, готувала реферати, повідомлення, історичні довідки. Члени клубу книголюбів були чи не першими слухачами її нових праць, свідками наукових відкриттів ученої. Спільні дискусії, поради членів клубу значною мірою допомагали в її пошуковій та науково-дослідній роботі.

Особливо теплі стосунки склалися в неї з Президентом клубу книголюбів Галиною Піхновською (1928-2015) – філологом, перекладачем, громадським діячем. Це були рідні душі, які розуміли одна одну, підтримували, допомагали. І в той період, коли погляди Віри Никанорівни колеги не визнавали, критикували, відмовлялися друкувати її праці, Г.Піхновська залюбки запрошувала її на засідання клубу книголюбів, де інтелігентні, грамотні, начитані представники Полтави залюбки слухали її наукові розвідки, дискутували, обмінювалися думками. Це вселяло надію у Віру Никанорівну, що колись все ж таки її відкриття отримають визнання.

Віра Никанорівна була справжнім патріотом України, вона любила природу рідного краю та його людей. Вчена гостро реагувала на безгосподарність, екологічні катастрофи на Полтавщині, жаливі експерименти над природою, що призводило до шкоди не лише оточуючому середовищу, а й людським душам. Свої гострі науково-

популярні статті вона публікувала в періодичній пресі Полтавщини, закликала представників влади схаменутися, не руйнувати природу, а, навпаки, берегти її від негативних наслідків людського втручання. Це був крик душі В.Н.Жук, її висока громадянська позиція, бажання захистити рідне їй оточення від руйнування, яке може бути викликане техногенною катастрофою з тяжкими наслідками для навколишнього середовища і людини²⁶⁰.

Члени полтавського Клубу книголюбів. Віра Жук (у першому ряду четверта зліва), Президент клубу Галина Піхновська (у другому ряду третя зліва). Січень, 2000 року.

Віра Никанорівна багато публікувалася у періодичних виданнях Полтавщини і України. Вона була

²⁶⁰ Жук В.Н. Хто і навіщо споганив Дніпро гнилими штучними морями / В. Н. Жук // Інформаційний бюлетень. – Кременчук, 2003. – 22 травня. – С. 8; Жук В.Н. Кожному починати з себе / В. Н. Жук // Козельщинські вісті. – 1998. – 4 листопада. – С.2.

цікавою людям, її статті викликали захоплення, наштовхували на роздуми, нові ідеї, ламали стереотипи, змушували задумуватися над багатьма проблемами. Її публікації не були байдужими людям, це було важливо, адже її завдання – достукатися до кожного знаходило зворотній зв'язок. У періодичній пресі з'явилася ціла серія відгуків та роздумів на праці вченої. Вона писала доступно, зрозумілою мовою, намагаючись усім і кожному пояснити певні, здавалося б, складні наукові теорії і гіпотези. Вона була однією з тих, хто давав можливість глибше зазирнути в нашу історію, показати складні процеси формування історії української нації, у якому переплелися різні етноси та народи²⁶¹.

На сторінках місцевої періодичної преси Віра Никанорівна закликала засоби масової інформації схаменутися, не показувати по телебаченню художніх фільмів, де була демонстрація насилля, жорстокості, які морально розкладали суспільство, негативно впливали на психіку молоді. Вчену турбували проблеми масового безробіття в державі, моральної деградації людей, падіння морально-етичних цінностей у суспільстві тощо. Віра Никанорівна писала: «Запитуйте, щоб я зробила, якби була редактором? Напевне, перш за все, звернула б увагу на публікацію статей із серйозними, обґрунтованими пропозиціями, як покращити економіку країни, як навести

²⁶¹ *Новохатній В.В.* Історія незалежності: історик Віра Никанорівна Жук [Інтерв'ю з В.Н.Жук] / В. В. Новохатній // Квартал. – Полтава, 1999. – 26 серпня. – С.4-7; *Скриль І.* Заглянути ще глибше в нашу історію / І. Скриль // Полтавська думка 2000. – 2003. – 28 серпня-4 вересня. – С.9.

порядок у тій чи іншій галузі й пошвидше ліквідувати безробіття»²⁶².

Віру Жук бентежило те, що в Україні була занедбана природа, річка Дніпро, інші водні артерії, винищено багато лісів, переорано поля і луки. Через нерозумне господарювання було багато втрачено цінного і життєво важливого.

Віра Никанорівна неодноразово надсилала листи до міського голови Полтави А.Т.Кукоби, де просила звернути увагу на екологічно-санітарний стан міста. Особливо такі питання про докільця поставали перед проведенням на Полтавщині Соборів болгар, коли до області з'їжджалися представники багатьох національностей, гості з-за кордону, дипломатичні представники та інші. Вчену турбувала ситуація природного середовища, вона завжди звертала увагу на порядок і чистоту в місті та області.

Неодноразово Віра Никанорівна зверталася з клопотаннями до керівництва міста і області з проханням звернути увагу на збереженні чистоти і порядку в місті. Прикладом такої свідомої і небайдужої позиції є наступний лист²⁶³.

Незважаючи на свій поважний вік, В.Н.Жук брала активну участь у громадському житті міста. Вчена зустрічалася з викладачами ряду вищих навчальних закладів, учителями, студентами, учнями, ділилася з ними своїм багаторічним досвідом у галузі архівознавства, історичного краєзнавства та історії України.

²⁶² Жук В.Н. Ще раз про ЗМІ / В. Н. Жук // Козельщинські вісті. – 2000. – 8 липня.

²⁶³ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.174, арк.66-67.

Голові виконкому Полтавської обласної
Ради народних депутатів
тов. Голуб І.О.

Копія:

Голові виконкому Полтавської міської
Ради народних депутатів
тов. Сивопрієнку І.М.

Шановні Іван Олександрович і Іван Михайлович !

Як жителька Полтави і урядженка Полтавської області, якій не байдужа доля свого рідного краю, звертаюся до Вас із такими проханнями: зробити все від Вас залежне, щоб органи Радянської влади більше дбали про зовнішній вигляд і санітарний стан наших міст і сіл, безпосередньо в Полтави. Хоча останнім часом центральні вулиці її трішки причепурилися, але деякі питання турбують громадськість.

І багато років члени Товариства скорони пам'яток Історії та культури і ті, кого називають "неформалами", піднімають питання, до яких пір на в'їзді до Полтави автодорога з боку Краматорська, біля повороту на Горбанівку, поруч із убогим пам'ятником всім Червоної Армії, які загинули в боях за Полтаву в роки Великої Вітчизняної війни, стоять інші "пам'ятники" - туалети. Полтавці вважають, що це насмішка над героями, палювання пам'яті тих, хто поліг у боротьбі з ворогом. Незважаючи на те, що питання про знесення тієї туалетної і впорядкування могилі воїнів, встановлення гідного там пам'ятника на в'їзді до Полтави не раз піднімалися на пленумах і конференціях обласної організації Товариства скорони пам'яток, все залишається так, як і було.

Поскільки в 1941 році героїзм і мужність у боях за Полтаву проявили радянські танкісти, кавалер ордена З.Т.Борсук у свій час пропонував встановити в тому районі танкетку - пам'ятник.

В'їзд до міста - це його обличчя. Тим більше, що тією дорогою щодня, особливо у вихідні дні проходять сотні полтавців, які йдуть провідати могил рідних на новому міському кладовищі. То, мабуть, варто й шляхом проведення загальнообласного суботника впорядкувати ту дорогу, розгребти купи щебеню, які лежать понад дорогою вже кілька років, і впорядкувати все так, щоб полтавцям не було соромно за своє місто.

Протягом 1998-2004 років Віра Никанорівна на запрошення заступника декана з виховної роботи

факультету «Телекомунікацій» Полтавського військового інституту зв'язку Оксана Кравченко читала лекції для професорсько-викладацького складу, вищого командного складу, курсантів, студентів з історичного краєзнавства.

Оксана Кравченко – журналістка, письменниця, публіцистка в серпні 2008 року у Полтаві провела анонімне опитування «Полтавські краєзнавці ХХІ століття». У ньому брало участь 50 людей віком від 17 до 27 років. На запитання про те, чи чули Ви про Віру Никанорівну Жук, 40 із них відповіли, що чули про краєзнавця Віру Жук, часто бачили її на різних наукових конференціях по місцевому телебаченню, безпосередньо – на заходах у Полтавській обласній універсальній науковій бібліотеці імені І.П.Котляревського, полтавських музеях.

Виступ Віри Жук для студентів Полтавського університету споживчої кооперації України.

Зліва – завідувачка кафедри історії та кооперативного руху, к.і.н., доц. С.М.Петренко.

Віра Жук (зліва) під час конференції, присвяченої Голодомору в Україні 1932-1933 років у Полтавському університеті споживчої кооперації України. Листопад, 2005 рік.

На друге запитання: Де Віра Жук розповідає про одну з найдавніших пам'яток культури Полтавщини – про Полтавський Хрестовоздвиженський монастир ? змогли відповісти 28 людей – «Полтавський Хрестовоздвиженський монастир та пов'язані з ним важливі історичні події». Із них 5 людей читали цю книгу.

На третє питання анкети: У якій книзі В.Н.Жук пише про перші згадки про Полтаву, про Кия та Київ ? відповіли 10 людей (із тих, які були опитані), назвавши книгу «Із сивої давнини», усі вони ознайомилися з нею у бібліотеках міста²⁶⁴.

²⁶⁴ Кравченко О. Падають яблука стиглим дощем : Збірка / О. Кравченко. – Полтава : ПП «Дачник», 2014. – С. 128.

Проаналізувавши результати анкетування, доходимо до висновку, що Віру Жук полтавці знали, читали її праці, слухали виступи. Її праці і наукові відкриття були почуті переважною частиною мешканців Полтави. Врешті-решт, саме для цього вона працювала, писала і популяризувала свої ідеї.

Через свою неймовірну зайнятість та природню скромність, Віра Никанорівна відмовлялася брати участь у зйомках телепередач, рідко погоджувалася на інтерв'ю. Нині відомий лише один фільм, у зйомках якого брала участь вчена, – це «Мій у значенні невіддільний від мене», автором якого є журналістка, кандидат історичних наук, колишня співробітниця Віри Никанорівни по кафедрі історії СРСР та УРСР у Полтавському державному педагогічному інституті імені В.Г.Короленка Людмила Нестуля. Фільм присвячено старовинному будинку, який, за переказами, належав відомому поету і драматургу, В.В.Капністу в Полтаві, в стінах якого нині розміщується Літературно-меморіальний музей Івана Котляревського.

Часто виступи Віри Никанорівни можна було почути по радіо. Причому, тематика виступів була різноманітною – від давньої історії Полтавщини та України до сучасності. Вчена справді володіла енциклопедичними знаннями, мала наукову інтуїцію, а також здатність донести до слухача важливі наукові проблеми доступно і простою мовою.

Віра Жук підтримувала контакти з багатьма вченими, краєзнавцями. Вона виступала на наукових конференціях, круглих столах, презентаціях. Брала участь у зйомках телепередач просвітницького спрямування на обласній державній телерадіокомпанії «Лтава».

В.Н.Жук була активним учасником конференцій, що проводилися у Полтаві та за її межами, виступала з

актуальними дослідженнями, і цим самим внесла свій вклад у розвиток вітчизняної історичної науки.

Отже, надмірне перевантаження громадськими дорученнями, відволікали Віру Никанорівну вчену від активної наукової роботи. Незважаючи на те, вчена інтенсивно працювала, була в постійному пошуку. Вона була активним учасником конференцій, часто виступала по радіо, публікувалася, особливо у місцевій пресі. Така робота поглибилася і активізувалася особливо тоді, коли вчена вийшла на пенсію. Віра Никанорівна ніколи не була байдужою, брала активну участь у громадських організаціях. Намагалася допомогти не лише словом, але й ділом. Залюбки брала участь у проектах, виступала з доповідями і презентаціями.

2.3. Повсякденне життя вченої

Мешкаючи в Полтаві, протягом липня 1955 – січня 1967-х років Віра Никанорівна з мамою Ганною Трохимівною деякий час винаймали квартиру, потім мешкали в гуртожитку. Відомо, що у 1966 році родина Жуків проживали в будинку по вул. Пушкіна, 83²⁶⁵.

Працюючи в архіві, вступила в кооперативне товариство, що дозволило збудувати трикімнатну квартиру по вулиці Гребінки, 22, куди вона переїхала в січні 1967 року. Віра Никанорівна розповідала, як тяжко доводилося їй і мамі працювати на будівництві будинку. Після роботи, у вихідні, кожену хвилину вільного часу Віра Никанорівна віддавалася роботі на будівництві житлового будинку.

Жила Віра Никанорівна скромно, її квартира була обставлена мінімальною кількістю речей, проте з особливим вишуканим смаком. У радянські часи та у 1990-ті роки їй було складно щось потрібне придбати у

²⁶⁵ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.19, арк.21.

квартиру, тому й допомагала старша сестра Ольга, яка мешкала в Ужгороді. Сестра, приїжджаючи в гості до мами і Віри, мала змогу привезти якісь цінні речі, подарунки, що дозволяло зробити побут квартири комфортним і вишуканим.

Пригадую, як стіни гостьової кімнати квартири Віри Никанорівни прикрашали чудові пейзажі на карпатські мотиви, виконані чоловіком Ольги Анатолієм Писаревим, який був талановитим художником, а працював доцентом кафедри політичної економії Ужгородського державного університету²⁶⁶.

Гостьова кімната квартири Віри Жук. Зліва направо: Віра Жук та дослідниця історії Козальщинського краю Таїсія Старицька.

²⁶⁶ Ярема В. Спогади про Анатолія Писарева / В Ярема, О. Передерій, В. Опіярі, В. Шинкар, Л. Малик // Ужгород. – 2010. – 23 січня. – С. 7.

Картини Анатолія Писарєва у квартирі Віри Жук.

Брат Віри Никанорівни Леонід був інженером-полковником у відставці, працював при управлінні головного архітектора Полтави на посаді начальника міської інспекції архітектурно-будівельного контролю. Опублікував книгу «Що залишимо нащадкам ? Спогади і роздуми», де поділився фактами своєї автобіографії та роздумами над проблемами сучасності ²⁶⁷.

Леонід Никанорович Жук

Сестра Віри Никанорівни Ольга разом зі своїм чоловіком, з яким познайомилися ще під час навчання в Києві, після закінчення університету у 1950 році були направлені на роботу в Закарпаття в місто Ужгород. 38

²⁶⁷ Жук Л.Н. Що залишимо нащадкам ? Спогади і роздуми / Л. Н. Жук. – Полтава : АСМІ, [б.р.]. – 60 с.

років пропрацювала викладачем української мови й літератури в Ужгородському технікумі радянської торгівлі (нині – комерційний технікум). Перебуваючи на пенсії, певний час викладала психологію в місцевій філії Київського славистичного університету. Підготувала сотні студентів, які потім із вдячністю навідували улюбленого педагога.

Протягом п'яти років О.Н.Писарева пропрацювала секретарем ради інвалідів Ужгорода, пізніше в міській організації ветеранів очолювала первинну організацію. Понад 10 років співала в хорі «Ветеран». Опублікувала нариси про ветеранів-фронтовиків ²⁶⁸.

*Сестра Віри Жук Ольга Писарева.
М. Полтава, 12 квітня 2012 року.*

²⁶⁸ Жива пам'ять / Автор-упор. Писарева О.Н., Чеботарьов С.П. – Ужгород : Ліра, 2007. – 268 с.

Віра і Ольга відрізнялися за характером і темпераментом. Віра Никанорівна була врівноваженою, спокійно, тактовною, Ольга ж – емоційною, амбітною, іноді різкою, нестримною і запальною, мала холеричний темперамент (як стверджувала сама Віра Никанорівна).

Принагідно зауважимо, Ольга Никанорівна у Київському державному університеті імені Т.Г.Шевченка певний час співпрацювала разом із ученом-економістом, д.е.н., професором Володимиром Семеновичем Жученком (1923-2014). Вони не бачилися понад 50 років, і зустрілися в Полтаві у 2008 році в Полтавському університеті споживчої кооперації України (нині – Полтавський університет економіки і торгівлі). Це була їх перша і остання зустріч за багато років.

*Ольга Писарева і Володимир Жученко у Музеї історії університету.
11 листопада 2008 року.*

Двері квартири Віри Никанорівни були завжди відчиненими. У неї збиралися люди, які прагнули поглибити свої знання в історії. Це був справжній науковий салон (осередок), куди приходили друзі, колеги, учні, студенти, випускники. Господарка була люб'язною і гостинною, всіх частувала своїми стравами. Особливо любила пригощати закарпатською стравою – солениками – солоне печиво з сиром і тмином, рецептом якого із нею поділилася старша сестра Ольга.

Віра Никанорівна була дуже скромною у повсякденному житті. Її сусіди, з якими вона поруч прожила багато років, навіть не знали чим вона займається. А вона не любила розповідати про себе, тим паче хвалитися своїми досягненнями.

Нерідко Віру Никанорівну можна було побачити на клумбі біля свого будинку. Вона любила природу, рослини, тварин. На клумбі біля вікон своєї квартири (мешкала на першому поверсі) вона посадила і доглядала за квітами, кущами, деревами. У квартирі на вікнах теж росло багато квітів у вазонах. Буквально, незадовго до смерті, Віра Никанорівна посадила біля будинку черемху, яка розквітла вже після того, як вчена відійшла в інший світ. Пригадую, як будучи тяжко хворою, вона подбала про те, щоб кущ калини з її клумби пересадили в сад музею-садиби письменника-гуманіста В.Г.Короленка, творчість якого Віра Никанорівна високо цінувала.

Віра Никанорівна любила куховарити, хоча скромно зауважувала, що заняття наукою зовсім не залишали часу для вдосконалення кулінарної майстерності. Вона була привітною господинею, завжди охайною, щедрою і гостинною.

Віра Никанорівна любила людей, була людиною чуйною, переймалася радістю та горем ближніх, була мудрою порадицею і справжнім товаришем.

Любила вчена і тварин, особливо котів. В її квартирі завжди жили ці тварини. Вона їм завжди приділяла багато уваги, доглядала. Підгодовувала і вуличних котів, лікувала, була людиною милосердною і доброю.

В.Н.Жук, будучи авторитетним ученим, відомим істориком і краєзнавцем, запам'яталася як витончена, тендітна, з вишуканим смаком жінка. Їй був притаманний особливий стиль – віддавала перевагу трикотажним виробам, любила носити капелюшки, які додавали їй образу чарівності і загадковості. Завжди була зібраною, підтягнутою, доглянутою. На схилі літ, маючи невелику пенсію, дозволяла собі купувати найнеобхідніші речі, економити на всьому, адже вагому частину своєї пенсії доводилося віддавати на видання своїх праць. Незважаючи на це, Віра Никанорівна була на рівні, дбала про себе, демонструвала смак і витонченість.

Мізерна пенсія змушувала Віру Никанорівну десь підробляти. Вона читала лекції в Полтавському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти імені М.В.Остроградського та в ЗОШ №32 м.Полтави, з якими мала давні тісні зв'язки.

Вчена часто клопотала про підвищення пенсії, багато разів відвідувала Головне управління Пенсійного фонду у Полтавській області, писала клопотання до Пенсійного фонду України, Міністерства освіти і науки України, збирала багато документів. На жаль, наукової пенсії Віра Никанорівна не одержувала, адже не мала достатньої кількості років педагогічного (кандидатського) стажу. Із сумом вона констатувала, що «тоді в педінституті покійний зав. кафедри П.М.Денисовець мене не жалував,

робив усе аби я пішла з інституту, аж поки не запропонував мені піти на пенсію. А тепер я маю лише 11 років кандстажу (хоча трудового стажу 40 років, але нічого не враховується), треба ж не менше 15 років»²⁶⁹.

Отримуючи мізерну пенсію, Віра Никанорівна констатувала, що «мені треба мудрити, як після сплати всіх комунальних та інших платежів прожити на 1 гривню в день, коли треба все купити. Як тут щось розумне, мудре буде «лізти в голову»²⁷⁰.

Після тривалих митарств Віри Никанорівни нарешті їй нарахували кандидатську пенсію, однак і тут працівники служб соціального захисту не порадували вчену. Коли вона принесла довідку про заробітну плату за останні 5 років, вони вибрали той період, коли їй платили найменше, де попали відпускні, лікарняні тощо і таким чином нарахували невелику пенсію²⁷¹.

Віра Никанорівна зверталася до своїх гарних знайомих у Києві – земляка, поета, прозаїка і перекладача Віктора Баранова (1950-2014) і журналіста, редактора відділу літератури, культури, мистецтва та політики газети «Вісті Центральної спілки споживчих товариств України». Анатолія Михайленка (1939-2007), передавала їм клопотання до Пенсійного фонду України про нарахування їй доплати до пенсії за звання заслуженого працівника культури України. Звісно, такі делікатні і багато в чому принизливі моменти підривали і так слабке здоров'я Віри Никанорівни.

²⁶⁹ Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (17 травня 2000 року) // Особистий архів Г.Д.Сердюка. – Арк.3.

²⁷⁰ Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (27 серпня 2000 року) // Особистий архів Г.Д.Сердюка. – Арк.4.

²⁷¹ Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (26 грудня 2000 року) // Особистий архів Г.Д.Сердюка. – Арк.1-1зв.

Віра Никанорівна багато працювала, перебуваючи на пенсії, писала наукові розвідки та популярні статті. За цю працю гонорарів майже не одержувала. Готуючи для Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г.Короленка роботу «Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г.Короленка мовою музейних експонатів»²⁷², Віра Никанорівна розраховувала одержати хоча б мінімальний обіцяний гонорар, однак «ніяк бухгалтерка не могла вирішити, як мені хоч щось оплатити за підготовку рукопису книги про музеї педуніверситету. Кілька разів довелося ходити і переписувати договір та акт виконання роботи, шукати по всій Полтаві розцінки за виконану роботу. Хоча в інших закладах все це робиться за договором. Коли все робили даром – це добре. Але якщо раз довелося зробити щось «за гонорар», то це виявилось таким трудом, що відбиває охоту щось робити»²⁷³.

Вчена володіла справді вродженим аристократизмом, ніколи не зазіхала на внутрішній простір іншої людини. Варто лише поглянути на її фото – відразу видно витончені та шляхетні риси обличчя дослідниці.

Віра Никанорівна лише з близькими друзями могла поділитися своїми турботами, переживаннями, поскаржитися на свою самотність, тому що потребувала розради, підтримки, просто доброго слова. Подруга вченої Людмила Пономарьова у листі від 30 листопада 1979 року писала: «Я нахожу, что ты несколько субъективно относишься к своей личности и к проблеме одиночества.

²⁷² Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г.Короленка мовою музейних експонатів / Науковий редактор В.Н.Жук. – Полтава : [Б.в.], 2000. – 128 с.

²⁷³ Лист Віри Жук до Григорія Сердюка, 18 липня 2000 року // Особистий архів Г.Д.Сердюка. – Арк.2.

Лично я тебя воспринимала всегда с восхищением (я не преувеличиваю) и воспринимаю тебя так и сейчас. Главное, что ты личность. И это неправда, что тебя не считали человеком – тебе просто завидовали: твоей целеустремленности, воле, работоспособности, честности, порядочности. Это раз. А во-вторых – кто тебя не считал человеком ? Не верю в то, что это были люди достойные. Вряд ли это были твои кумиры. И вспомни отношение к себе уважаемых тобой людей. Вряд ли ты не ощутила взаимности. <...> Так что, Верочка, не очень огорчайся по поводу своего одиночества, ибо это легче, чем одиночество «вдвоем», измена или крах идеалов. <...> Я уверена, что студенты тебя любят за демократичность, альтруизм, умение понять их и помочь»²⁷⁴.

Після смерті мами 7 жовтня 1991 року В.Н.Жук мешкала сама, відчувала самотність після втрати рідної людини, тому з головою поринула в наукові дослідження. Її навідували родичі, друзі, колеги, випускники. Своєї родини вона не мала. Нерозділене студентське кохання залишило глибокий слід у серці Віри Никанорівни, і відбилосся на її подальшому житті. Весь свій час вона присвячувала науковій роботі, допомозі людям та веденню домашнього господарства.

Віра Никанорівна через усе життя пронесла любов до батьків, які для неї були найближчими і найріднішими людьми. Своім «святим обов'язком»²⁷⁵ вона вважала навідування і догляд за їхніми могилами. На схилі літ, вже будучи хворою, вона намагалася або одна, або разом із

²⁷⁴ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.292, арк.4-5.

²⁷⁵ Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (17 травня 2000 року) // Особистий архів Г.Д.Сердюка. – Арк.1.

сестрою, їздити в рідне село Кривуші на могили батька і матері, прибирати, лагодити тощо.

На питання: у чому полягає щастя ? Вона відповідала: у тому, щоб мати родину, близьких людей, котрі б тебе розуміли, підтримували, не заважали займатися улюбленою справою.

Віра Никанорівна завжди намагалася триматися, бути сильною, не показувати свої слабкості, розчарування в людях і відносинах. Іноді в хвилини відчаю вона могла поскаржитися своїм близьким по духу людям на своє нелегке життя та негаразди. Таким прикладом є наступний лист до Жидкової Олександри Пилипівни від 6 червня 1989 року. Вірогідно, мешкала в Росії (лист написано російською мовою)²⁷⁶.

²⁷⁶ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.172, арк.37-38.

37

Фриштовича
Кидковий

Уважаемая Александра Федоровна!

Получила Ваш большой пакет с Вашими интересными статьями и перепиской. Большое спасибо. Но пока кое-что только маленько просмотрела, так как у меня всегда не хватает 24 часа в сутки, чтобы делать все, что я иногда планирую и что могут делать люди. Пока не могу выполнить Вашу просьбу относительно статьи П.Топчия. Хотя когда-нибудь постараюсь что-то предпринять и перепечатать ее.

Вы немножко ошиблись, отнеся меня к категории людей всемогущих, всемогущих, большой энергии и т.д., и т.п. Я не принадлежу к категории тех, у кого в руках сила, власть и печать, у кого есть высокие покровители. Я принадлежу к числу тех "рабочих лошадей", кому все в жизни доставалось великим трудом, кому нечестные представители властвующего мира ставили рогаки и препятствия на каждом шагу, делали полности где только могли. И эти люди с черной душой с их верными слугами искалечили мне всю мою жизнь. Я принадлежала к "жалкой" категории архивистов, но пыталась что-то писать, что-то делать, а кое-кто считал, что этим заниматься могут только те, у кого власть и сила, пыталась использовать меня как "рабсилу", с чем я, конечно, была не согласна. в 50 лет.

Поэтому я защитила диссертацию уже тогда, когда никто в это не верил: перенесла тяжелое отравление и паралич / параличическое осложнение вследствие токсического энцефалита/. Я съездила все знаменитые глазные клиники Советского Союза и мне везде было отказано. Но на мое счастье после всех мучарств в Полтаве женщина-хирург золотыми руками сделала мне две операции и вернула меня к жизни, а затем еще помог не менее прекрасный врач и человек - специалист по иглостерии. Но, конечно, уже ни мои способности, ни бывшая трудоспособность ко мне не возвратились. Звание заслуженного работника культуры УССР мне присвоили за бескорыстный труд на благо общества по 16-18 часов в сутки по написанию на общественных началах книги "Історія міст і сіл Української РСР. Полтавська область"/книга увидела свет в 1967 г./, которая, конечно, не без недостатков, и в этом не только вина моя или других авторов. Однако после ее выхода в свет я на протяжении полутора десятков лет стписывала на все клузы и пакки, которые рассылали мои "доброжелатели" во все всесоюзные инстанции, вплоть до ЦК Компартии Украины. В институте я проработала десяток лет, уже после защиты диссертации. А когда нас, пенсионеров, отправили на пенсию, и мне пришлось ее оформлять, нашлись чиновники, которые определили, что я "очень богатая /ми с мамой до моего выхода на пенсию выплачивали долги за кооперативную квартиру/, так как "стхватила" много за "Історію міст..." - они не дочитали в предисловии, что писалась она на общественных началах, что я не партийный и не советский работник, т.е. не работник этих органов,

что я не имею семьи, а поэту я не имею права на пенсию больше 120 руб. А чиновник в собесе, к которому я пошла проконсультироваться, с "гонором" спросил: "А вы как студентам отметки ставили? Отличникам пятерку, а среднячкам и троечку! Так вот, вам насчитал то, что вы заработали". Вот вам и цена человеческого труда у таких чиновников. И что ему до того, что мы с матерью всю жизнь жили, отказывая себе во всем, чтобы к старости иметь крышу над головой, что я работала, и будучи парализованной, до последних сил, что я никогда не имела ни выходных, ни отпусков, что я выполняла по 10-12 общественных поручений. Для него я не партийный и не советский работник. И это критерий всего.

Печатаю я хотя и медленно, но мне от руки много писать тяжелее, так как то, что врачи определили когда-то как "аллергический энцефалит" сказалося прежде всего на правой части тела, на правой руке, а потом я ее еще была сломала. И когда на нее есть нагрузка большая то это чувствуется.

Все это научило меня понимать горе и страдания других людей. Наверное, поэтому среди моих друзей трудно найти полностью счастливого человека. Многие мои еще университетские, даже школьные друзья с которыми я хоть изредка /как позволяет время/ переписываюсь, и энтузиасты-краеведы, как правило, пожилые, одинокие люди. И в Полтаве тоже есть такие. Век наш, наверное, наступил такой, что все больше становится одиноких: одни потому, что не нашли свою судьбу /как я/, а часто и те, кто имели или имеют семьи.

Газеты мои статьи пропускают очень редко, да и то, чтобы пропустили, иногда приходится идти к кому-то из серьезных товарищей в обком. Хотя на молодежную газету не приходится обижаться. Они и сами ^{изредка} иногда пропускают.

Биографические сведения об А.С.Глубицком я Вам отправила письмом со Львова, когда была там на симпозиуме славистов, который, кстати, прошел очень интересно, в доброжелательной обстановке. Но сходить в квартиру, где жил А.С. пока не вырвалась. Все нехватает времени и сил. Видно, еще волны Чернобыля на нас действуют. За последний год я буквально совсем "одохла", появилась сильная слабость и особенно подействовало на мое катарральное горло. Из-за этого совсем приходится отказываться от института /я последнее время на четверть ставки работала/. Сейчас договорилась с товарищами во Львове, что можно подготовить, и они пропустят материал, но я никак не могу сесть работать. Посмотрю телевизор, посмотрю мельком газеты, а писать уже нет сил. От художественной литературы, к сожалению, я фактически давно уже отказалась. Чтобы сделать что-то одно, надо отка-
/см. на обороте/

Зважаючи на те, що наукові розвідки були невід'ємною частиною повсякденного життя Віри Никанорівни, вона багато часу проводила в бібліотеках, архівах, музеях. Її можна було зустріти в краєзнавчому відділі Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І.П.Котляревського, читальному залі Державного архіву Полтавської області, бібліотеці Полтавського державного (нині – національного) університету імені В.Г.Короленка, музеях Полтави.

Віра Никанорівна намагалася бути в постійному русі, вела активний спосіб життя, їздила на екскурсії, відвідувала виставки, любила дізнаватися щось нове, цікаве.

Після перенесеного отруєння, яке викликало параліч зорового нерва, Віра Никанорівна лікувалася в кількох санаторіях колишнього СРСР. Кілька разів вона лікувалася в санаторіях Криму. По можливості, вона їздила на конференції в різні держави колишнього СРСР, де намагалася відвідувати ще й пізнавальні екскурсії. Так, Віра Никанорівна відвідала Болгарію, Молдавію, Азербайджан, Дагестан, Прибалтику та інші держави. Скрізь, де б вона не була, вона нисала листи до рідних у Полтаву. Вони сповнені турботами про маму, родичів, друзів, колег.

Здрастуйте дорого мамочко
і дівчатка!

Сьогодні вирішила написати вам
коротенького листа. Поїхала я до
Болгарії хороше. В Болгарії, в
Борній Врховищі зробила пересадку
і добралася до Старої Загори.
Добралася досить легко в тому розу-
мкні, що мова болгарська досить
зрозуміла і, що треба було, питала.
Болгарський народ викзтково гостепри-
імний і люб'язний і як тільки чули
російську мову, запитували, що з
Радзівського Союзу, зразу ж все намагаєсь
з'ясувати та сказати, щоб було зрозуміло.
На вокзалі мене зустріли Слав Михайло-
вич і його невістка Женя.

Прийшли викзтково хороше. Мову одне
одного розуміємо, а що не розуміємо, то
догадуємось. Вже почала знайоми́тись
з цікавими місцями. Позавтра по-
дили то місця із Славом Михайловичем,
а ввечері із Женєю. Згора іздали
машинною в Нову Загору, були там
в музеї, дорогого подивились на війст-
ники - російськими війками, що записані
в російсько-турецькій війні і радзи-
вськими війками Вітчизняній війні.

Природа красива, багато цікавих історичних місць.

Звора ще побували в поселенні у другого сина Слава Михайловича — у Єрнесто, в селі. Троццани нас зайняли, зготовилими по-болгарски. Село хороше, багатий колгосп. Всі винятково люб'язні.

Звечером намітили план дальших поїздок. Михайл, головнік Жени, Єрнесто і інші обіцяють показати інші красиві місця, історичні пам'ятки. Збираємося поїхати у Велике Турново, в Софію. Наплакували скільки маршрутів, що дні в не висітати.

А як там ти, мамочка, як досе.
Привіт великий Розі і Аніку, дівчатам.

Тобі великий-великий привіт від Слава Михайловича, Михайла, Жени і всього сімейства Трокових.

Між іншим, Слав Михайлович у нас перекладає. Якщо що хто не розуміє, то звертаємося до нього. Смізмих воли, розмовляли, як перед моїм приїздом, ренетурували — вилмих говоримь по-російському, а на вокзалі Жена все забула, що збиралась говорити.

До пабагених.
Цілю мізю-мізю!

Звора

19.Х. 1966р.

Лист Віри Жук з Болгарії від 19 жовтня 1966 року²⁷⁷

²⁷⁷ ДАПО, ф.9164, оп.1, стр.169, арк.1-2.

Коли була можливість, вона їздила в гості до сестри Ольги в Ужгород. У травні 2006 року вона останній раз їздила в Ужгород, де й познайомилася з істориком Камілом Найпавером, з яким мала спільні наукові інтереси.

Зі своєю знайомою німкенею Ерікою, яка приїжджаючи до Полтави, зупинялася у неї, Віра Никанорівна у червні 2004 року відвідала, окрім музеїв Полтави, Диканьку (Картинну галерею, Свято-Миколаївську і Троїцьку церкви, околиці села, Гоголеве (літературно-меморіальний музей М.В.Гоголя)²⁷⁸. Кілька разів Віра Жук їздила до Козельщинського Різдва Богородиці жіночого монастиря, історія якого досліджувала.

У січні 2001 року Віра Никанорівна з подругою відвідала в Полтаві виставку картин всесвітньо відомого художника Миколи Реріха. Від побаченого в неї залишилися прекрасні спогади: «Тож ми за півтори години отримали море задоволення. Таке у нього незвичайне філософське бачення багатой природи Алтаю, Індії, особливо, що все це сильно впливає на людину. І вражаєшся його геніальності та величезній працездатності, глибині його знань»²⁷⁹.

Віра Никанорівна завжди була в русі: досліджувала, писала, розмірковувала, робила висновки. Її знаннями, розумом, чудовою пам'яттю, тактовністю і внутрішнім спокоєм захоплювалися оточуючі. Інтерес до життя, відкриттів вона пронесла крізь усе життя.

²⁷⁸ Лист Віри Жук до Григорія Сердюка, 21 червня 2004 року // Особистий архів Г.Д.Сердюка. – Арк.1.

²⁷⁹ Лист Віри Жук до Григорія Сердюка, 23 січня 2001 року // Особистий архів Г.Д.Сердюка. – Арк.4.

На схилі літ, будучи хворою, вона знаходила завжди сили, щоб сісти за стіл, щось написати або надрукувати на друкарській машинці. Лаяла себе за ледарство, коли вже не було сил сидіти і писати, адже поступово хвороба давала про себе знати. Повсякденна сумлінна праця була визначальною рисою її життя і побуту.

Пригадую, одного разу я запитала у Віри Никанорівни: яку б професію вона обрала, якби не стала істориком. Вона відразу відповіла – лікарем. Справді, увага до людей, бажання не нашкодити, глибока відповідальність за свої дії – прекрасні риси для лікаря, які цілком були властиві вченій.

Віра Никанорівна стійко переносила всі життєві труднощі, не бажала бути ні для кого тягарем. За кілька років до смерті лікарі їй поставили смертельний діагноз, запропонували операцію, наслідки якої могли бути фатальними. У неї виявили захворювання легенів і крові. Вчена відмовилася робити операцію, офіційній медицині вона не довіряла. І не випадково, позаяк стикалася з медиками непрофесіоналами, які халатно ставилися до виконання своїх обов'язків, помилялися в діагнозах, проявляли неповагу і неухважність до пацієнта. Через це зверталася за консультаціями до нетрадиційної медицини, вірила в зурочення, тому зазвичай широкому загалу не хотіла розповідати про свої наукові досягнення. За кілька місяців до смерті їздила в Київ, де зверталася за допомогою до лікарки нетрадиційної медицини, а також консультувалася з народними цілителями Полтавщини. Однак усе було марно.

Свій останній лист до колеги-краєзнавця Григорія Сердюка Віра Жук написала рівно за місяць до смерті – 3 жовтня 2008 року. У ньому глибоко переймалася виданою працею «Перлина Козельщини» та її доставкою до

Козельщини. У листі вона написала, що «у мене весь час такий тяжкий стан серця, що баланую на грані життя і смерті. Більше лежу (а це теж негативно діє на стан серця), зрідка виходжу посидіти на поріг чи помаленьку пройтися з мого боку будинку. Серце моє давно вже було хворе, а та тяжка хвороба, яка почалася у травні, добила його частково»²⁸⁰.

Бажань і планів у Віри Никанорівни було багато. Проте час і роки брали своє. Вченій був притаманний міцний духовний стрижень: будучи тяжко хворою і в останні дні прикутою до ліжка, вона трималася спокійно і мужньо, цікавилася новинками суспільно-політичного життя, давала поради колегам, намагалася їх підбадьорити. Переживала лише про те, щоб ні для кого не бути тягарем. До останнього подиху Віра Никанорівна мала чітку пам'ять та світлий розум, жила науковими планами, зокрема, планувала завершити роботу про історію Козельщинського краю, над якою працювала спільно з істориком-краєзнавцем Г.Д.Сердюком.

В останні миті життя біля Віри Жук була її сестра Ольга Никанорівна, яка кілька останніх тижнів була поруч із Вірою Никанорівною. В останню хвилину вона попросла сестру, щоб та умила її обличчя та окропила його святою водою. Останніми словами земного життя Віри Никанорівни були молитва і слова «Вибач...» до ікони Козельщинської Божої Матері, тримаючи на грудях яку, поцілувала і відійшла у вічність 3 листопада 2008 року.

Отже, у повсякденному житті Віра Никанорівна була скромною людиною. Служінню людям і науці було наповнене її життя. Високий рівень культури і вроджена

²⁸⁰ Лист Віри Жук до Григорія Сердюка, 3 жовтня 2008 року // Особистий архів Г.Д.Сердюка, Арк.2.

шляхетність були незмінними супутниками її життя. По смерті мами вчена залишилася сама, повністю поринула в громадське і наукове життя, була постійно затребувана. Це надавало сенсу життю, постійно бути в русі, працювати і ніколи не зупинятися на досягнутому.

4.3. Вшанування пам'яті вченої

У понеділок 3 листопада 2008 р. після тяжкої хвороби перестало битися серце В.Н.Жук. Поховали дослідницю на Розсошанському цвинтарі Полтави. Відспівували вчену у Макарівському кафедральному соборі Полтави.

Макарівський кафедральний собор м. Полтави

На похоронах Віри Никанорівни, які відбулися 5 листопада 2008 року, було багато людей. Це родичі, колеги, учні, друзі, всі, хто знав і цінував її. Присутні сумували через цю непоправну втрату для суспільства і науки.

У своїй прощальній промові колега Віри Никанорівни Жук, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г.Короленка Єрмак Олександр Петрович, сказав, що наука втратила одного із кращих знавців історії Полтави й України. Він зробив акцент на тому, що Віра Никанорівна за своє життя написала більше 800 наукових робіт (статей, монографій, методичного керівництва, посібників і ін.).

Учений-архівіст, старший науковий співробітник Державного архіву Полтавської області, Пустовіт Тарас Павлович, який працював разом з Вірою Никанорівною відзначив, що пішла з життя не просто прекрасна людина, але і великий учений. Він сказав, що під час роботи в архіві Віра Никанорівна була провідним фахівцем і дослідником багато документом, завдяки її праці в науковий обіг було введено багато коштовних матеріалів, які збагатили історичну науку.

Колега, співавтор Віри Никанорівни, краєзнавець, вчитель історії з школи села Бреусівка Козельщинського району Полтавської області Сердюк Григорій Дмитрович зробив акцент на тому, що на небосхилі згасла яскрава зірка – Віра Никанорівна. Він відзначив, що такі люди як вона нині велика рідкість. Адже вони ніколи і нікому не відмовила в допомозі або підтримці.

Рідна старша сестра Віри Никанорівни – Писарева Ольга Никанорівна відзначила, що вона була дійсно скромною людиною, яка всі сили віддавав суспільству, жертвуючи собою. Всю душу і серце Віра Никанорівна вклала в своїх учнів і студентів, передавала їм свій

досвід і знання. Вона учила їх бути не просто кваліфікованими і першокласними ученими і дослідниками, але і просто хорошими людьми. Ймовірно, тому, що сама такою і була. Всі промовці і присутні на похоронах висловили рідним і близьким Віри Никанорівни свої співчуття. З життя дійсно пішла непересічна людина і геніальний учений. У наших думках і своїх працях вона житиме вічно.

У жовтні 2010 р. на могилі В.Н.Жук із ініціативи її сестри О.Н.Писаревої було встановлено пам'ятник. Кошти на нього збирала Ольга Никанорівна, а також долучилася громадськість та всі небайдужі до творчості Віри Никанорівни – учні, колеги, друзі, науковці. Виготовив пам'ятник історик, художник, відомий полтавський колекціонер, благодійник Сергій Валерійович Козлов.

Пам'ятник на могилі Віри Жук (лицева сторона).

Пам'ятник на могилі Віри Жук (зворотня сторона).

12 квітня 2012 року на фасаді корпусу № 1 Державного архіву Полтавської області (по вул. Пушкіна, 18/24) відкрито меморіальну дошку відомому історику-болгаристу, архівісту, заслуженому працівнику Української РСР, фундаторові історичного краєзнавства в Полтавській області Вірі Никанорівні Жук²⁸¹.

Право відкрити меморіальну дошку запрошені почесні гості – голова Полтавської обласної ради Іван Михайлович Момот та рідна сестра В.Н.Жук – Ольга Никанорівна Писарева.

²⁸¹ *Волосков В.* 200 памятных мест Полтавы / В. Волосков. – Полтава : Дивовіт, 2012. – С.129.

Меморіальна дошка Вірі Жук

Голова Полтавської обласної ради Іван Момот урочисто відкрив дошку Вірі Жук при приміщенні Державного архіву Полтавської області. 12 квітня 2012 року.

На урочистостях були присутні ректори полтавських вишів, зокрема, Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка Микола Степаненко та Полтавського університету економіки і торгівлі Олексій Нестуля, керівництво та колектив Державного архіву Полтавської області, науковці, викладачі вищих навчальних закладів м. Полтави, історики, працівники архівних та музейних установ області, студенти, представники ЗМІ.

*На урочистостях із нагоди відкриття меморіальної дошки Віри Жук. З ліва на право – к.і.н. Олександр Єрмак, ректор Полтавського університету економіки і торгівлі, д.і.н. Олексій Нестуля, ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, д.філол.н. Микола Степаненко, голова Полтавської обласної ради Іван Момот, сестра Віри Жук Ольга Писарєва.
12 квітня 2012 року.*

У 2009 році книга В.Н. Жук і Г.Д. Сердюка «Перлина Козельщини. Сторінки з історії Козальщинського Різдва

Богородиці жіночого монастиря» у м. Лубни здобула щорічну літературно-мистецьку премію імені Володимира Малика у номінації «Краєзнавство і народна творчість». Віра Никанорівна на жаль не дожила до цього часу, і премію їй було присвоєно посмертно ²⁸².

*Вечір, ініційований Клубом книголюбів Полтави,
по шануванню пам'яті Віри Жук.*

З ініціативи активістів полтавського Клубу книголюбів неодноразово проводилися Вечори пам'яті Віри Жук ²⁸³. Зокрема, на 40-й день після її смерті, на першу, п'яту річницю з дня смерті, на честь відкриття меморіальної дошки пам'яті Віри Жук, в День народження

²⁸² Павлюк В. Ми разом піднімали краєзнавчу цільну Козальщинського краю / В. Павлюк // Козельщинські вісті. – 2009. – 21 лютого. – С.10.

²⁸³ Жовнір Н. Учений, історик, краєзнавець / Н. Жовнір // Зоря Полтавщини. – 2013. – 19 листопада. – С.2; Черпакова Л. Людина, яка відбулася / Л. Черпакова // Край. – Полтава, 2010. – Січень. – С.13.

вченої та інші дати. Проводилися виставки наукових і науково-публіцистичних праці вченої, її фотографії, вечори спогадів про неї. На кількох цих заходах була присутня рідна сестра Віри Жук Ольга Писарева, яка багато зробила по вшануванню рідної сестри.

Під час вечора пам'яті Віри Жук

У Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г.Короленка проводяться заходи, присвячені науковому дробку Віри Жук та виставки її творів.

12 квітня 2016 року, у День народження Віри Жук, у Бреусівській ЗОШ I-III ступенів відбувся захід, присвячений пам'яті видатного історика і краєзнавця. Організатором його був колишній студент Віри Никанорівни, який під її керівництвом у Полтавському державному педагогічному інституті імені В.Г.Короленка, виконував курсову роботу, Віталій Павлюк. На захід був запрошений учитель, колега і співавтор Віри Никанорівни

Григорій Сердюк. Він розповів цікаві факти із життя Віри Никанорівни – від початку їхнього знайомства та протягом 12-літньої співпраці ²⁸⁴.

**Виставка творів Віри Жук до 85-річчя до Дня її народження.
11 квітня 2013 року.**

У травні 2016 року у зв'язку з виконанням закону про декомунізацію провулок Кротенківський у с. Яківці

²⁸⁴ Павлюк К. Вшанували пам'ять видатного історика і краєзнавця / К. Павлюк // Козельщинські вісті. – 2016. – 29 квітня.

поблизу Полтави було перейменовано на провулок Віри Жук. Постать Віри Жук нарешті починає здобувати своє належне визнання і пошанування.

Таким чином, здавалося б, на Полтавщині вшановано пам'ять Віри Жук – відкрито меморіальну дошку, її іменем названо вулицю, книги вченої читають, цитують, знають. Це добре. Так і має бути. Однак, праці Віри Никанорівни варті більш ретельного вивчення, осмислення та аналізу. Загалом, наукова спадщина вченої потребує популяризації та ознайомлення з нею широкого загалу читачів. Зробити це можна за допомогою проведення науково-практичних конференцій, круглих столів, дискусій, симпозіумів. Це і буде найкращим пам'ятником для Віри Никанорівни, котра все життя чесно і віддано працювала, щоби з'ясувати наукову істину і не схибила на цьому шляху.

ВИСНОВКИ

Ім'я Віри Жук золотими літерами вписано в історію розвитку науки та освіти в Україні загалом і Полтавщини, зокрема. Її ім'я відоме за межами України. Постать Віри Жук є унікальною. Все життя вченої було віддане історичній науці. Вона була справжнім науковцем і дослідником, володіла талантом системного мислення. Наукові розвідки Віри Никанорівни відрізняються принциповістю, ґрунтовністю, глибиною і скрупульозністю. Віра Никанорівна володіла дослідницьким хистом і чуттям, широтою думки і вмінням працювати з інформаційними джерелами.

Історіографію проблеми дослідження життєвого і наукового шляху В.Н.Жук було систематизовано наступним чином: *наукові розвідки; науково-публіцистичні праці; довідкові відомості* про життєвий шлях та наукову спадщину В.Н.Жук.

Джерельна база дослідження побудована на комплексному аналізі архівних джерел та матеріалів особистого походження. Такий підхід дозволив виявити і показати роль В.Н.Жук у вітчизняній історичній науці. Порівняння різнопланового матеріалу дозволило відтворити більш повну біографію вченої, її оточення, процес формування поглядів, переконань і активну участь у науковому і громадському русі України.

Життєвий і творчий шлях В.Н.Жук був нелегким і багато в чому типовим для радянської вченої. В процесі дослідження, розглядаючи біографію і наукову спадщину Віри Никанорівни як єдине ціле, було виділено кілька етапів її наукової і педагогічної діяльності: 1) 1928-1950 роки – дитинство і шкільні роки, перервані Другою світовою війною; 2) 1950-1955 роки – навчання на

історико-архівному відділі історичного факультету Київського державного університету імені Т.Г.Шевченка. На даному етапі відбулося становлення особистості молодої дослідниці, з'явилися перші наукові студії; 3) 1955-1978 роки – період роботи в Полтавському обласному державному архіві на різних посадах та навчання в аспірантурі в Інституті історії Академії наук Української РСР, захист кандидатської дисертації. Участь у підготовці та виданні фундаментальної «Історії міст і сіл Української РСР. Полтавська область». Це був період активних наукових пошуків, зацікавлення українсько-болгарськими зв'язками, робота в архівах колишнього СРСР та Болгарії. Вчена багато публікувалася в наукових часописах і місцевій періодичній пресі; 4) 1978-1986 роки (фактично до 1989 року) – викладання на кафедрі історії СРСР та УРСР в Полтавському державному педагогічному інститут імені В.Г.Короленка. У цей період Віра Никанорівна виявила свій педагогічний талант, активно займалася методичною роботою. Багато часу приділяла громадській та просвітницькій роботі. Опублікувала ряд наукових та науково-публіцистичних студій; 5) 1989-2008 роки – тимчасова педагогічна робота, активна громадська та просвітницька діяльність, видання ґрунтовних наукових праць і багатьох розвідок. Перебуваючи на пенсії, Віра Никанорівна Жук невтомно працювала, опублікувала свої потужні монографії з давньої історії України і Полтавщини, багато друкувала статей, виступала на радіо, популяризуючи свої досягнення.

Віра Никанорівна пройшла нелегкий шлях становлення, її дитячі та юнацькі роки припали на важкі часи радянських соціально-економічних експериментів – колективізацію, Голодомор 1932-1933 років та радянсько-німецьку війну 1941-1945 років. Велику роль у формуванні

особистості Віри Никанорівни відіграли її рідні. Батько – Никанор Іванович був для майбутньої вченої моральним ідеалом і прикладом мудрості, порядності та щирості. Мама Ганна Трохимівна була найпершим слухачем та критиком праць ученої. Протягом усього життя Віра Никанорівна пронесла любов і повагу до батьків. Для неї це були найрідніші і найближчі люди.

Процес формування наукового світогляду Віри Жук почався в університетські роки. Сумлінно навчаючись, працюючи в архівах, чесно виконуючи поставлені завдання, працюючи над собою, студентка Віра Жук виховала в собі чимало вольових якостей. Тоді сформувалася її особистість і визначилися пріоритети в житті. Розпочавши роботу у Полтавському обласному державному архіві, Віра Никанорівна зарекомендувала себе як професіонал, фахівець, сформувалася як авторитетна дослідниця з власним баченням минулого України і Полтавщини. Вже тоді, захопившись болгарською проблематикою, опрацювавши багато маловідомих в Україні джерел, дослідниця окреслила сферу наукових захоплень. Крім того, захоплення історичною регіоналістикою – історією Полтавщини стало пріоритетною галуззю її наукових розвідок.

Викладацька діяльність у Полтавському державному педагогічному інституті імені В.Г.Короленка сприяли залученню Віри Никанорівни до педагогічної діяльності, розкриттю ще однієї грані її таланту – передачі знань молодому поколінню. Її людяне і щире ставлення до студентів, активне проведення позааудиторної роботи з молоддю були свідченням самовідданої і сумлінної праці викладача, бажання бути корисною і потрібною.

Протягом тривалого часу Віра Никанорівна читала лекції для вчителів, виступала серед школярів. Брала

участь у багатьох конференціях, круглих столах, диспутах. Була членом багатьох громадських організацій. Активно займалася науково-просвітницькою роботою.

Болгаристика Віри Жук посідає гідне місце серед історичних досліджень в Україні і за її межами. І якщо деякі вітчизняні дослідники заперечують концепцію болгарських коренів у давній історії України, то досить авторитетні закордонні історики погоджуються з висновками вченої, зробленими на підставі вивчення давньоболгарських літописів. До обґрунтованих висновків Віру Жук привело не бажання досягти наперед визначених результатів або кон'юнктурних наслідків, а – толерантний, неупереджений підхід до розв'язання проблемних, недостатньо досліджених питань, які турбують вчених.

Внесок Віри Никанорівни в розвиток історичної регіоналістики важко переоцінити: вона досліджувала майже всі періоди історії Полтавщини та видатних діячів, котрі були пов'язані з життям краю. Віра Жук була однією з фундаторів історичного краєзнавства на Полтавщині. Досліджуючи різні аспекти історичного розвитку України і полтавського краю, вчена створила цілу низку ґрунтовних досліджень, котрі є гідним внеском у вітчизняну і зарубіжну історичну науку. Наукова спадщина Віри Жук належить до золотого фонду надбань історичної науки, збереження історичної пам'яті українців. Творчість Віри Жук є прикладом для майбутніх поколінь науковців та освітян.

Віра Никанорівна невтомно популяризувала свої напрацювання, відкриття, ідеї, гіпотези. Вона активно виступала, багато друкувалася в періодичній пресі. Брала активну участь у громадському житті Полтави.

Віра Никанорівна достойно, чесно і гідно прожила життя. Це була Людина з великої літери. Вчена не зрадила

своїм моральним принципам, була толерантною до оточуючих, справді шляхетною. Для тих, хто знав вчену особисто, вона назавжди залишиться зразком справжньої інтелігентності, тактовності, кришталевої чесності, працелюбності і порядності.

Отже, Віра Никанорівна Жук залишила глибокий слід в історії України і зокрема, Полтавщини. Вона зробила гідний і вартий глибокої пошани внесок у вітчизняну і всесвітню історичну науку, створивши унікальні за змістом концепції історичного розвитку України та, здійснивши ряд наукових припущень, які допомагають сучасним поколінням розібратися в своїй історії та з'ясувати «Хто ми ? Яких батьків ми діти ?» !!!

CONCLUSIONS

Vira Zhuk's name is inscribed in golden letters to the history of science and education in Ukraine in general and Poltava region in particular. Her name is known outside Ukraine. Personality of Vira Zhuk is unique. All her life was given to history. She was a true scholar and researcher; she had a talent for systems thinking. Scientific explorations of Vira Nykanorivna are characterised by integrity, thoroughness, depth and scrupulousness. Vira Nykanorivna had a research talent and intuition, breadth of thought and the ability to work with information sources.

Historiography of the problem of researching life and scientific way of V.N. Zhuk was systematized as follows: ***scientific research; scientific and journalistic works; background information*** about the life and scientific heritage of V.N. Zhuk.

The source base of the study is based on comprehensive analysis of archival sources and materials of personal origin. This approach allowed to detect and to show the role of V.N. Zhuk in the national historical science. Comparison of diverse materials allowed to reproduce a full biography of the scientist, her environment, the process of forming her attitudes, beliefs and active participation in the scientific and social movement in Ukraine.

The life and career V.N.Zhuk was difficult and in many ways typical of Soviet scientist. In the process of study, examining the biography and scientific heritage of Vira Nykanorivna as a whole, several stages of her scientific and educational activities have been identified: 1) 1928-1950 - childhood and school years, interrupted by World War II; 2) 1950-1955 - years of studying at the history and archival department of the historical faculty of the State University of

Taras Shevchenko. At this stage the personality of a young researcher was formed, the first scientific studies appeared; 3) 1955-1978 - the period of work in the Poltava Regional State Archives at various positions and postgraduate study at the Institute of History of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR, defence of the candidate thesis. She participated in the preparation and publication of the fundamental "History of the towns and villages of the Ukrainian SSR. Poltava region". This was the period of active scientific research, interest in the Ukrainian-Bulgarian relations, work in the archives of the former Soviet Union and Bulgaria. The results of the scientific research were published in many newspapers and local periodicals; 4) 1978-1986 (in fact until 1989) - teaching at the department of history of the USSR and the Ukrainian SSR in the Poltava State Pedagogical Institute named after Korolenko. During this period Vira Nykanorivna demonstrated her teaching talent, was actively engaged in methodical work. Lots of her time was devoted to social and educational work. She published a number of scientific and journalistic studies; 5) 1989-2008 - a temporary teaching job, active social and educational activities, publication of fundamental research papers and many reconnoissances. Being retired, Vira Nykanorivna Zhuk worked tirelessly, published her powerful monographs on the ancient history of Ukraine and Poltava, printed many articles, and appeared on radio, popularizing her achievements.

Vira Nykanorivna took a difficult path of development, her child and youth years were in hard times of the Soviet social and economic experiments - collectivization, famine of 1932-1933 and the Soviet-German war of 1941-1945. Important role in shaping the personality of Vira Nykanorivna belongs to her relatives. Her father - Nikanor Ivanovych was an ideal of morality, example of wisdom, integrity and sincerity

for the future researcher. Her mother Anna Trohymivna was the first student and critic of the writings of the scientist. During her life Vira Nykanorivna had treasured the love and respect for her parents. They were the closest and the most valuable people for her.

The process of formation of a scientific outlook of Vira Zhuk began in university years. While studying well, working in the archives, honestly performing her tasks, working on herself, student Vira Zhuk developed a lot of volitional qualities. Just then her identity was formed and priorities in life were determined. When she started her work in the Poltava regional state archive, Vira Nykanorivna established herself as a professional, specialist, emerged as a respected researcher with her own vision of the past of Ukraine and Poltava. Even then, fascinated by the Bulgarian issues, she worked with many unknown sources in Ukraine, a researcher outlined the scope of scientific interest. In addition, her interest in Regional History - history of Poltava was a priority sector of her scientific research.

Teaching activity in Poltava State Pedagogical Institute named after Korolenko helped to attract Vira Nykanorivna to educational activities, to disclose other facets of her talent - the transfer of knowledge to the younger generation. Her human and sincere attitude towards the students, active organization of extracurricular work with youth was an evidence of dedication and hard work of the teacher, of the desire to be useful and necessary.

For a long time Vira Nykanorivna lectured for teachers, spoke to schoolchildren. She participated in many conferences, round tables, debates. She was a member of many public organizations. She was actively engaged in scientific and educational work.

Bulgarian studies of Vira Zhuk take their rightful place

among historical research in Ukraine and abroad. And if some domestic scholars deny the concept of Bulgarian roots in the ancient history of Ukraine, very reputable foreign historians agree with the findings of the scientist that were made on the basis of the study of old Bulgarian chronicles. To grounded conclusions Vira Zhuk was brought not by the desire to achieve predefined results and environmental impacts, abut - tolerant, open-minded approach to solving the problem, not substantially investigated issues that are of concern to scientists.

Vira Nykanorivna's contribution to the development of Regional Historical Studies can't be overemphasized: she explored almost all periods of history of Poltava region and prominent figures that were associated with the life of the region. Vira Zhuk was one of the founders of historical study in Poltava. Exploring different aspects of the historical development of Ukraine and Poltava province, the scientist created a number of fundamental researches, which make a worthy contribution to the Ukrainian and foreign historical science. Scientific heritage of Vira Zhuk belongs to the golden fund of history, preservation of historical memory of Ukrainians. Creativity of Vira Zhuk is an example for future generations of scientists and educators.

Vira Nykanorivna tirelessly popularized her achievements, discoveries, ideas, and hypotheses. She actively gave public speeches, published a lot in periodicals. She took an active part in public life of Poltava.

Vira Nykanorivna honestly and decently lived her life. She was a Person with a capital letter. The scientist did not betray her moral principles, was tolerant of others, and was truly noble. For those who knew the scientist personally, she will always remain a model of genuine intelligence, tact, crystal honesty, diligence and integrity.

So, Vira Nykanorivna Zhuk left her mark in the history of Ukraine and Poltava regional history in particular. She made a decent and worthy of deep respect contribution to national and world historical science, by creating a unique in content concept of historical development of Ukraine, and by making a series of scientific assumptions that help modern generations to understand their history and to find out "Who are we? What kind of parents we are the children? "!!!

ДОДАТКИ

Гімн Кривушанської школи

КРИВУШАНСЬКА РІДНА ШКОЛА

Слова Віктора БАРАНОВА

Музика Анатолія МІЗЮНА

*75-річчю рідної школи
присвячується*

1. Довічно бринітиме в серці й душі
Щемлива мелодія рідного дому,
Бо є у нас рідне село Кривуші,
Яке не забути ніколи й нікому.

Приспів:

Знов наснитися на світанні
Тихий плюскіт хвиль Дніпра.
Не загубиться в тумані
Гомінка шкільна пора.

Не розвіється ніколи
Юних літ бентежний квіт.
Кривушанська рідна школа
Нас вела й веде у світ.

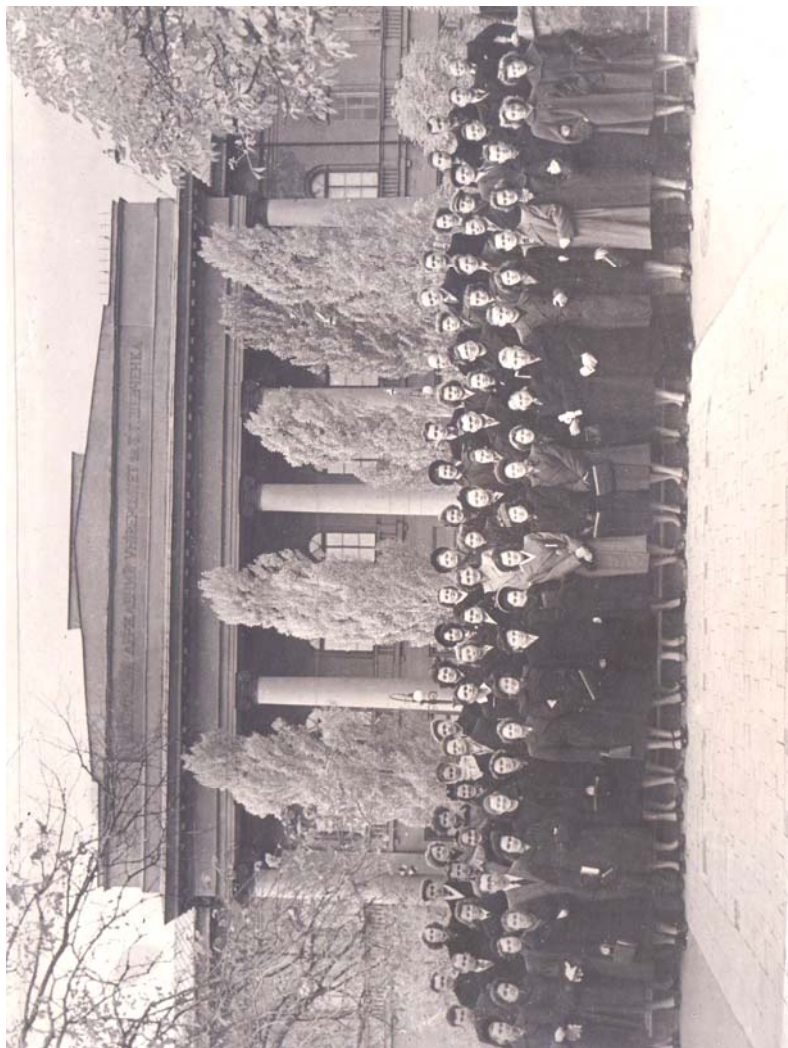
2. Усі ми з дитинства, де перший наш крок,
Де татовий усміх і мамина ласка,
Де наш незабутній дзвінок на урок
І вчителя мудра і добра підказка.

Приспів.

3. Майбутнє нас манить жагою доріг,
Нам доля щаслива в путі усміхнеться.
Завжди буде з нами, немов оберіг,
Та школа, яка Кривушанською зветься.

Приспів.

**Випускники Київського державного університету імені Т.Г.Шевченка.
В.Н.Жук у верхньому ряду в білій хустці. 1955 рік.**

Віра Жук. 1970 рік.

Віра Жук. 1984 рік.

*Віра Жук з дружиною троюрідного брата Віри Жук
Анатолія Жука Лідією. Полтава. 80-ті роки XX ст.*

МІНІСТЕРСТВО СОЦІАЛЬНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНИ
252000, м. Київ,
вул. Кудрявська, 26-28

Шановні добродії – співробітники Міністерства
соціального забезпечення України !

Звертаюся до Вас із таким проханням. Я – історик, людина, яка своїм тяжким трудом пробивала собі нелегкий шлях у житті. З 1955 року, після закінчення історичного факультету (архівного відділу) Київського державного університету працювала науковим, старшим науковим співробітником, потім начальником відділу використання та публікації документів Державного архіву Полтавської області. Працювала добросовісно, водночас виконуючи по півтори, а то й більше норми (як відомо, в архівах робота нормована) та ще й купу громадських доручень. З 1962 по 1967 рік, виконуючи, як і раніше основну роботу, я працювала на громадських засадах над книгою «Історія міст і сіл Української РСР. Полтавська область» (К.: Головна ред.-я УРЕ УРСР, 1967). За весь цей багаторічний труд я одержала лише 90 крб. премії, яка пішла на оплату роботи друкарки, бо в нашій обласній редколегії вже не вистачило грошей, щоб передрукувати останні варіанти довідок для книги.

Та згодом моя багаторічна праця була «оцінена»: мені присвоїли звання заслуженого працівника культури Української РСР. Та, як мені пояснили дехто, єдине право, яке я маю – це працювати за двох, бо я архівіст, не працюю в системі органів культури, тому навіть не маю права на доплату до своєї жалюгідної зарплати архівіста тих 30 крб., які отримували працівники із званням «заслужений», що

працювали в інших системах.

З величезним трудом мені вдалося захистити кандидатську дисертацію. Це може зрозуміти той, хто уявить, що скоро після виходу злочасного тома «Історії міст і сіл» я перенесла тяжке отруєння, мало не осліпла, майже більше як півдесять років працювала напівсліпою і після довгих митарств по всіх відомих клініках та науково-дослідних інститутах країни перенесла дві операції очей. Так, працювала. З якими муками – одна я знаю, бо треба було ще й виплачувати кредит за кооперативну квартиру. А мати була колгоспна пенсіонерка, яка потім ще й стала інвалідом через нещасливі випадки.

Захистивши кандидатську дисертацію, я ще більше року працювала в держархіві, отримуючи «на руки» 90 крб. зарплати (це з вирахунком 10 крб. податку). У 1978 році я перейшла працювати в Полтавський державний педагогічний інститут, де починала з найнижчої посади – асистента. Поки я, нарешті, дійшла до посади доцента, після приїзду до Інституту заступника міністра освіти, завідуючі кафедрами запропонували нам – людям пенсійного віку – подати заяви, що просимо звільнити нас з роботи в зв'язку з виходом на пенсію.

Таким чином, мені довелося йти на пенсію в 1986 році, у той час, коли в останні роки у мене була зарплата 240-280 крб.

До виходу на пенсію, поскільки я вже мала пенсійний вік раніше (1928 року народження), мені була нарахована звичайна пенсія – 120 крб. Тепер же, через кілька місяців після виходу на пенсію, мені її «нараховали». Ті ж самі 120 крб. Тільки тепер їх назвали персональною пенсією місцевого значення. І пояснили, що більше я не маю права, бо я не партійний, а радянський, не керівний працівник, я одинока, не маю дітей (а мати-інвалід, яка пересувалася

лише на костиях, – то не дитина, а вона мала свою колгоспну пенсію, а не числилася не моєму утриманні), до того ж я маю кооперативну квартиру. І на одному місці – в облдржархіві я працювала лише 23 роки, а не 25, як належить самотнім людям. Таким чином, усі ці «вагомі» причини не дають мені права на якісь особливі пільги.

Чиновник у облсобесі, до якого я звернулася за консультацією, мені «пояснив»: «А ви студентам які оцінки ставили? Відмінникам п'ятірку, а «сірячкам» трієчку? Так от, вам нарахували те, що ви заробили!». Навіть у прикріпленні до магазину, щоб отримувати той скромний пайок, який одержували ветерани чи інші пенсіонери місцевого значення, мені було відмовлено. За пільговими розцінками я лише оплачувала за світло, газ і воду, а також, у разі потреби, могла купити ліки в аптеці.

З 1 січня 1992 року я не маю й тих пільг, у той час коли електроенергія та інші послуги дуже швидко зростають. Минулого місяця я отримала пенсії 442 крб., а лише за ремонт стояка у моїй кооперативній квартирі мені довелося заплатити 511 крб. Я вже не говорю про всі інші витрати, чого варта своя квартира, яка викликає в декого таку нездорову заздрість, що це навіть впливає на зароблену чесним трудом пенсію.

Будучи автором сотень різних наукових статей, брошур, книг (як виконаних самостійно, так і в співавторстві), працюючи по 16-18 годин на добу, не маючи ніколи ні вихідних, ні відпусток, я дуже багато працювала «задаром», без оплати. Також даром працюю чимало зараз, лиш би моя праця побачила світ, дійшла до людей. Як не тяжко було, але я вважала нижче своєї гідності кудись писати й щось у когось просити.

Тепер же життя заставляє мене звертатися до Вас і запитати, на яку ж пенсію я маю право, чи маю право на ті

хоч комунальні послуги (адже у виступі Президента України Л.М.Кравчука було сказано на початку року, що пільги за заслуженими діячами зберігаються, але в собесі говорять, що потрібен на це указ, а його немає) за пільговими умовами ? І по-друге, чи маю я права на підвищену пенсію, як людина творчої праці ? За ту чи іншу статтю або брошуру мені вдавалося заробити якісь дві, а іноді й три сотні додатково, що видно по оплаті партійних внесків із партквитка (з 1978 року була членом КПРС). Адже журналісти мають право на пільги, то чому ж на них не має право вчений ?

І ще одна у мене пропозиція, щоб людям, які виходять на пенсію остання нараховувалася з дня виходу людини на пенсію, а не через 2-3 місяці після того.

Прошу пробачення за занадто довгий лист, але я вирішила краще звернутися до Вас, ніж через центральну пресу, і розповісти про свої «проблеми».

До речі, трудовий стаж у мене безперервний з 1955 по 1986 рік, потім до 1988 року я ще працювала на пів- та на чверть ставки. До роботи 5 років навчання в Університеті, який закінчила з відзнакою.

З повагою !

В.Н.Жук

*Лист Віри Жук до Міністерства соціального забезпечення України
від 24 квітня 1992 року*²⁸⁵

²⁸⁵ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.365, арк.6-8.

Буніч 3.11.

Вельмишановний Іване Лукич !

День добрий !

Учора, нарешті, купила і вперше побачила наш "злочасний" енциклопедичний довідник "Полтавщина"/начальство хоч і привезло його для себе раніше, але нам "забуло" показати/. Тож тепер я маю можливість його по-тримати в руках і перечитати. Зовнішній вигляд привабливий, як кажуть книжка "смотрится" . Ії й розкуцять добре, хоча полтавська держторгівля поставила їй ціну 1200 крб. Але, на жаль, як і завжди: ложка дьогтю псує бочку меду. Не обійшлося без "ляпсусів" і тут, як колись це було допуще но в "історії міст і сіл Української РСР. Полтавська область".

Ми з Тарасом Павловичем добросовісно сиділи днями й буквально до ночі все вичитували, "вудили-вивуджували" всі помилки й опечатки, які було допущено при редагуванні рукопису, а потім у верстці, щоб усе було га - разд, щоб нас ніхто не звинуватив у недобросовісному ставленні до видання такої солідної праці. На жаль, на жаль, серед тих, хто був причетний до її видавця, редагування та рецензування, трапилися люди й недостатньо грамотні, й недостатньо серйозні. Дехто ж, недостатньо знаючи історію, ніколи глибоко не досліджуючи її, переносив у нашу книгу помилки чи помилкові твердження, які ввійшли у десятки старих видань з історії України, як дореволюційного, так і радянського часу, в тому числі й з "історії міст і сіл Української РСР. Полтавська область".

Так із легкої руки Світлани Юренко чи когось ще іншого /як у нас із музейних археологів/ із друзів-приятелів та учнів професора Е.А.Шрамка викинули всі мої нові дослідження /на які я затратила десятки останніх років/ про Більську фортецю, про битву Вітовта 1399 року, бо, бачте, Шрамко вважає, що Більська городище - то Гелон, який описав колись Геродот. А якщо вони прочитали Геродота, творя якого, до речі, а в бібліотеці Полтавського університету, то побачили б звідти, що Геродот ніколи не піднімався по Дніпру до Дніпровських порогів, не те що до Ворскли чи до теперішньої Котелевщини, до Більська. І те, що він писав про Гелон, ніяк не співпадає з Більськом.

Хтось "підредагував" і довідку про Полтаву, написавши, що вперше згадується в Іпатіївському літопису 1174 р. Але ж у мене було сказано, що Лтава згадується в Іпатіївському літопису 6682 року за візантійським календарем від Різдва Христового, на релігійне свято Петра і Павла , та що літописець датував у той період події за ультраберезневим рахунком часу / а це на 1 рік старіше від звичайного березневого давньоруського чи вересневого візантійського рахунку/. Було пояснення чому вірно слід рахувати першу згадку про Полтаву не 1174, а 1173 рік. До речі, я ж писала у своїх листах, адресованих Вам і дітятам із Вашого відділу, що за кордоном дія спорядили відзначати 800-річчя Полтави не 1974 року, як ми, а 1973 року бо вони вірно вираховували цю дату. Ми ж повторили помилки деякого із старих істориків.

На стор.8 взагалі першу згадку про Лтаву написали 1171 р. Це, до речі помилково тепер дали в Києві у перекладі ~~776666~~/"Літопису Руського".

Не знаю, хто писав частину довідки про Полтавську область, де йдеться про давній період з часів Київської Русі, але там допущено ряд серйозних помилок, частину їх переписано із старих видань. Занадто вже про половецьку агресію наголошується, в той час, коли й руські князі не раз ходили грабувати половецькі землі, землі населені тюркомовними народами, нерідко русичі нападали першими самі, як це було 1035 року, коли в Переяславі було підступно вбито голтвянського князика Ілларя та його приятеля Кітяна з їхніми людьми, а потім русичі прийшли й пограбували та попалили все навколо Голтова /Гута та Приліпка - сучасна територія Козельщинського району/, що тоді не належало до Переяславщини, а до володінь Чернігівсько-Тмутараканських, і де жили тоді переважно ще тюркомовні народи або ослов'янені тюркомовні народи. Літописці ж давньої Русі все це так закрутили, а після них усі так добросовісно переписували один у одного, що простому смертному й не розібратися.

Не знаю, як можна сказати, що половецький хан Кончак знищив усю Посульську оборонну лінію. Адже це була система міст-укріплень. Як же він міг усі знищити. Цього ж не було. Він десь міг розбити військо русичів поблизу одного міста-укріплення і прорвався на Переяславщину. Оборонна лінія, міста-укріплення вже руйнувалися монголо-татарами або за їх наказом місцеві князі та бояри знищували й ті, що уціліли, бо монголо-татари /золотоординці/ не терпіли ніяких фортець у себе в тилу. Переяслав, як і Чернігів, зруйнований був 1239 року, а Київ - наступного. На стор.10 сказано, що Переяслав зруйновано 1238 р. Про сина Ольгерда сказано, як у багатьох підручниках з історії України, що він князював у Києві з 1362 по 1395 р. і прийняв православ'я. Він і був православним уже до прибуття в Київ. Адже сам його батько Ольгерд був православним, а мати тим більше - вона Марія Ярославна - з нащадків Рюриковичів.

Я неодноразово писала про те, що кожан учень середньої школи, який вивчає історію, знає, що Радянську владу проголошено було на 1 Всеукраїнському /так його назвали в нашій радянській історичній літературі/ з'їзді Рад у Харкові в грудні 1917 р., а встановлювали Радянську владу на Полтавщині вперше вже в січні 1918 р., коли підійшли червоні війська з боку Харкова. Та майже в усіх довідках у довіднику хтось "уперто" виправив усе на "Радянську владу проголошено в січні 1918 р." Ми з Тарасом Павловичем усе це старанно виправили в рукописах, відредагованих Вашими редакторами, а потім у верстці, але так усе й залишилося по-старому, тобто, як "підправили" в УРЕ. Хто ж це так наробив? Хоч вони й філологи - дівчата, але як же можна так не розбиратися в історії? І в Білуківці, і в Більську, Білгородці, Біликах, у Великих Криниках, у Зінькові, у багатьох інших населених пунктах Глобинського, Зіньківського, Миргородського, Семенівського, Хорольського та інших районів Радянладу, виявляється, не встановлювали, а проголошували. Так нас "підправили" хтось із редакторів.

Пушкарівська церква /стор.140/ виявилася в Полтаві. Адже її споруджу вали в селі Пушкарівці, а нині ця територія вже близько підійшла до Полтави, стала околицею Полтави. Точніше. Полтава підійшла вже до колишнього більш-менш далеченького від неї села.

Колись, коли писали "Історію міст і сіл", я так воявала з В.М.Солодочником, бо він усе твердив, що треба говорити не Градизьк, а Градизьк. Як я не доказувала, що добре знаю ті місця, не раз бувала в Градизьку, що назва від древнього слов'янського "град", але Василь Михайлович довів своє. У книжку "Історія міст і сіл" він поставив всія наголос "Градизьк", що, звичайно, ніяк не відповідає дійсності. Тепер Вашим товаришам я про це говорила не раз і писала, але вони і в енциклопедію внесли помилку Солоничника. Наголоси невірні взяли тед і до ряду інших сіл. Так, хоча прізвище Абаза ніби, але у нас, / і в селі/ всі з сивої давнини говорять і пишуть Абазіва, а не Абазіва. Говорять Вельбіва, а не Вельбіва і т.п.

Ну, а переклад на стор.127 читати з листа М.Кривоноса взагалі не знав, який філолог робив. У мене було написано: "...І священникам нашим он глаза буравом просверливал. Ми, охраняя нашу веру і жизнь, должны были стать за свою обиду". На останньому етапі роботи хтось у Києві зробив такий переклад: "І священникам нашим він голови вертів. Ми, оберігаючи віру і життя, мусили були стати за свою образу". /?/.

Усі ці ляпсуки, які я побачила в книжці, вчора мене буквально "вбила". Розхвилювалася, тиск підскочив, боялася, як би мене "інсулт не вхопив". Написала рахунатину й інших таблєток. Сьогодні піднялася, а думки знову навколо енциклопедії роються. То я, щоб відполітисся від думок, сіла писати листи. Поки Вам написала, трішки заспокоїлася. Полтавонив Тарас Павлович і брат В.В.Кондратюк /О.Г.Шаргея/ - А.В.Дашенко. Тех почали мене заспокоювати, порадили підрахувати, скільки помилок допущено в іншій нашій історичній літературі. Говорять, що книгу в магазинах буквально "розмітають". Анатолій Володимирович обійшов кілька магазинів, але так і не купив для себе. Правда, в одному йому сказали, що застра 11 одержать, щоб прийшов купувати. І це по 1200 крб., а люди не рахуються з ціною і з теперішнім важким часом. Взагалі зовнішній вигляд, поліграфічне оформлення люди оцінили високо. От тільки, як учителька буде учням пояснювати оце "проголошення Радянської влади" в січні 1918 р., не знав. Бо мені знайома вчителька сказала, що у неї кожен учень це добре знає.

Та тепер уже з тими капосними помилками нічого не відеш. Все ж мені б хотілося знати, хто ж не з Ваших дівчат таку "капость" зробив.

А взагалі то киянам слід подякувати за мужність, що знайшли кошти і папір і видали таку книгу в такий важкий наш час. Я знав й до Полтави, як важко навіть мале шось зараз "просити". А тут "провернули" таку махи-ну. Кошти, звичайно, окупляться. І найбільша вигода продавцям. Хлопці з архіву коли бірали купляти в кіоси, який у ЦУМі, то продавець сказала,

що вона за день заробила стільки, скільки не мала за місяць. І жалкувала, що того дня вона взяла мало книжок енциклопедії.

Вибачте за такого листа, але треба ж було "душу вилити", "поплакатися".

Вітайте Марію Іванівну. Всього вам обом найкращого, доброго, світлого в житті. А Марії Іванівні найкращі побажання з наступаючим днем 8-го Березня - зі святом жінок.

З повагою !

25.02.93

 В.Жук

тел. 7-30-00

*Лист Віри Жук до І.Л.Бутича від 25 лютого 1993 року*²⁸⁶

²⁸⁶ ДАПО, ф.9164, оп.1, спр.172, арк.16-19.

*Серед викладачів і студентів Полтавського кооперативного інституту
(нині – Полтавський університет економіки і торгівлі).
Зліва направо: завідувач кафедри історії та кооперативного руху, к.і.н., доц.
С.М.Петренко, к.і.н., заслужений працівник культури України Віра Жук,
к.і.н., доц. Т.В.Онiпко, к.е.н., доц. О.В.Корягін.
Осінь, 1998 року.*

Шановний Григорій Дмитрович,
добрий день!

Щиро вдячна за листа. Розумно
Вашу задіяність. З теми зовсім
"защвартувала". Туховарю, готує
подарую по хаті (варю, годую,
лимо посуд, придираю), а из домаш-
ня невдячна робота відбирає душев-
гал і сили. Коли хлопці заб'яють
погоду (бо іноді голодні), Страхешко
сповілює, нічого не може родити.
Висті ще кілька друзів Мишеу,
бо кожен їх лист - то крик душі
одиноких, немощних, кепської моралі
Яким лист є ти не единого мораль-
ною підтримкою. Сільські немощ-
ні одинокі люди вже не мають
смі обродити свої огороди, щоб мати
хоч який харчі. А міська інтеліген-
ція - одинокі, немощні дужкально голо-
дують.

Стригала листа з Кременчука
від дочки колишньої Зукетельської.
Листи повен відгало. Живуть дві
сестри - одна інвалід із дитинство,
інша вже тяжко хвора від
цього тзгару життя, незважа-
ноз на неї. Листи, що на грамі
божевілля, одинокі хворі і дужкально
голодують. Угу кожного лист -
одн страходання моревкі. Люди-
одинокі нескоточери на грамі вими-
вализ.

Своя Олександрівна запрошила
прочитати жару левецькі на
курсах вчителів. Говорила з деяки,
розповідаючи про тзжє.

будні учиняється повіз країн
Хиття. У кожного бля, серед ч
оках. Наші випускники, з з'явил
поворилася, теж час і свій дають
між школою і домашнім сь
ським господарством, щоб з'яв
проіснувати. Коли маєш три
древесні в так б'уде, маює керує
розграбовує все, доводиться кра
іку "до ринку".

Коли тиша дозві, у мене з
веранди пошкод, щоб і з'явил
Дель на сміху із сміхою будинок
знаходила вода утискає. Наред
зрештоювати. А хлопці все та
здають. Діти підходять у прива
ника, а Владик він поєв працю
вати у водоканалі, але все та
то на судишниках, то по лікарня
від водилькомату проходить ко
ліщо.

Запропонували в педуні вери
теми в ховітні попрацювати
трохи за одну викладачку. І вже
одне, що з'явилось підводити і не
мій предієш. І виходу кешав
коде діляки підводити, а перед
в'яши мікоти каналізаційні
труди (середі залітний, об'їмає
110 грн.) і давати на рещоні криві
Із пенсії я не закопелю, бо ва
днували з'яв неї залишавсь
12 грн. на день. Мож писанна в
різні м'яктерівка віднеси о
тільки нічого не дає.

Вітаюте Ваших родичів.

Звіного вам усім доброго.

З повагою! В. Жук

27.09.2000

Лист Віри Жук до колеги-краєзнавця Григорія Сердюка
від 27 вересня 2000 року.

Виступ В.Н. під час першого Собору болгар у с. Мала Перещепина Новосанжарського району Полтавської області. Серпень, 2001 року.

У родинному колі. Зліва направо: Леонід Жук, Віра Жук, Лідія Жук (дружина Анатолія Жука), Анатолій Жук (троюрідний брат Віри), Наталія (онучка Леоніда Никаноровича) та її син Олексій. 24 серпня 2003 року.

У Полтавському університеті споживчої кооперації України. Зліва направо: к.і.н. Ірина Петренко, к.і.н., заслужений працівник культури України Віра Жук, к.і.н. Тетяна Оніпко. Листопад, 2004 року.

Роздуми історика над книгою колеги ²⁸⁷

У радянські та пострадянській історичній та лінгвістичній науках побутувала і продовжує побутовати думка про те, що в угорській мові існують понад вісім тисяч начебто запозичених із давньослов'янської мови слів. Раніше і тепер політично заангажовані вчені-філологи не допускають навіть думки, що походження однозвучних і змістовно ідентичних слів варто би шукати не тільки в слов'янській, але і в давньоугорській мові. На підставі чого вони вважають запозиченнями із слов'янської, скажімо, таких слів: сіно (угорське сийно), черешня (черешне), слива (сілво), папа (опо), ярк (арок), стіл (остол), бурій (борно), баран (барінь), бик (біко), блузка (блуз), борона, (борона), бритва (боротво), цитадель (цітаделло), цукор (цукор), чудо (чода), шука (чуко), дата (датум), обід (ебиид) ? Чому не навпаки ? Чому нікому з вчених не спало на думку, що за 12 років проходження семи племен на чолі із мадярами Київською Руссю просто неможливо було запозичити понад вісім тисяч слів. Будь-яка мова формується віками. Войовниче плем'я мадяр у пошуках нової Батьківщини «проскочило» практично галопом Київську Русь, яка ще, до того, тільки зароджувалася. А князь Олег вступив з ними в контакти, щоб відкупитись і спрямувати їх у бік Карпатських гір і далі до Панонії, де вони зустрілися із слов'янськими племенами болгар, словенів, хорватів, русинів. Звичайно, часткова асиміляція різних етносів тут могла, відбуватися. Проте збереження ними до наших днів своєї, мови свідчить про самобутній розвиток в історичному і лінгвістичному плані. Отже, коли, чому і хто від кого запозичував велику кількість слів, практично

²⁸⁷ *Найпавер К.С.* Роздуми історика над книгою колеги / К. С. Найпавер // Карпатський Євро міст. – Ужгород, 2004. – 5 лютого.

достатніх для витіснення з ужитку власної мови ? Виявляється, йдеться не про так званих «чорних угрів» (мадяр) із верхів'їв Ками, а про угорські і інші племена Приуралля і Поволжя, які ще у II-III століттях нашої ери разом із асимільованими тюркомовними племенами хунну із Північно-Західного Китаю, так званої Джунгарії, об'єдналися у великий племінний союз під назвою гунни.

Про «чорних угрів» досить детально розповідається у відомій угорській хроніці анонімного автора «Геста гунгарорум», написаній, як вважають дослідники, в першій половині XIII століття. Але, як переконливо доводять давні джерела, ретельно досліджені видатною вченою-істориком із Полтави Вірою Никанорівною Жук, угорські племена існували за тисячі років до заснування Київської Русі і зіграли історично і, напевно, мовно позитивну роль у формуванні слов'янського етносу Русі. Із цієї хвилини будемо широко посилатися на надзвичайно цікаве, правдиве і науково обґрунтоване друге видання книги В.Н.Жук «Із сивої давнини, нариси з історії України та Полтавщини (VII ст. до н.е. - XVI ст. н.е.)».

Друге, перероблене і доповнене видання книги, на жаль, маленьким тиражем, вийшло у полтавському видавництві «Кобеляки» у 2003 році як посібник для викладачів вищих навчальних закладів, учителів, студентів та учнів. Не провина, а гірка біда автора, що її глибоко змістовний і потрібний сьгоднішньому українському суспільству підручник, завдяки якому ми б мали позбутися кон'юнктурних нашарувань нашої історії, прочитають усього триста читачів (бо такий її тираж). Такої кількості не вистачить навіть одному полтавському інституту чи якомусь районному містечку. Щоб зрозуміти захоплення цією мудрою книгою, її високою науковою цінністю, дозволю собі процитувати анотацію до неї:

«Дослідження присвячене тривалому процесові формування української народності, маловідомим сторінкам нашої історії, особливо періоду до Київської Русі. Автор книги – кандидат історичних наук, заслужений працівник культури України Віра Никанорівна Жук розповідає про перебування українських земель, у тому числі й територій Полтавщини, у сиву давнину в складі Великої Скіфії, Сарматії, під владою готів, гуннів, Аварського каганату, Великої та Чорної Булгарії, під ігом Золотої Орди, у складі Великого князівства Литовського, про роль протоболгар, торків, половців та інших етносів у цьому історичному процесі; досліджує історичні корені різних племен, народів, які переходили через наші землі або осідали на них, про їх взаємозв'язки. Окремі нариси присвячено питанням про час заснування та перші згадки про Полтаву, про Кия і Київ та іншим. На підставі аналізу багатьох історичних джерел ряд трактовок, міркувань у книзі висловлено вперше». Віра Никанорівна правдиво і науково достовірно інтерпретує цілу низку недостатньо або зовсім не досліджених так званих «білих плям» в історії не тільки українського, а й болгарського, угорського, польського і ряду інших народів, започаткованих «у сивій давнині».

Наразі нас цікавлять науково достовірні, бодай опосередковані відповіді тільки на запитання стосовно історії угорських племен і їх взаємовпливів з іншими етносами, зокрема давньослов'янським, у якому зародилася і еволюціонувала українська нація. Розповідаючи про друге століття нашої ери, В.Жук пише: «У Передураллі, на Південному Уралі та Північному Кавказі у той час на значній території мешкали племена угрів (ще маджари, мадьари), що належали до фінно-угорської або фінно-угорської мовної сім'ї народів. Із ними

й асимілювалися в значній мірі хунну, які тепер уже, коли вони з'являються в Європі, відомі під назвою гуннів». (В.Н.Жук «Із сивої давнини...», стор. 54). Проте велике переселення народів розпочалося принаймні на 200-300 років раніше, коли пришельці із Центральної Азії і Китаю зустрілися із місцевим середньоазіатським населенням. Коли «пришельці зі Сходу – племена-переможці «нав'язали» свою мову переможеним, але й самі прийняли культуру переможених (ст.55).

«Змішавшись із уграми, гунни засвоїли і поширену в них культуру. Тюркська мова гуннів увібрала в себе багато із угрської (угорської, мадярської) і стала основою для мови асимільованих із гуннами болгар та хозар». (ст. 56). Давньоримські історики Марцелін та Йордан вважали гуннів грабіжниками, відмінними мисливцями, що живуть за рахунок воєн і не знають спадкової влади. Правда, на думку окремих істориків вище сказане стосувалося головним чином угрів, що об'єдналися навколо гунського ядра. Михайло Лучкай у першому томі «Історії карпатських русинів» (Ужгород, 1999) пристрасно виступив проти тих вчених, хто ототожнював угрів з гуннами. Справедливо, бо гунни – це конгломерат народів. Угри – один із них. Але важко погодитися з М.Лучкаєм, коли він на підставі етимологічних вправ над окремими словами, пробує довести тільки вплив слов'янської мови на угорську, відкидаючи взаємовплив. Важко також зрозуміти, яким чином зароджена значно пізніше давньоруська мові вплинула на мову народу, що існував 800-900 років раніше. «Давні іраномовні болгарі після асиміляції з гуннам та уграми (внаслідок чого вони перейняли й мову тюркі) пов'язують зі своєю історією усіх своїх предків – від гуннін, угрів до іраномовних болгар, а потім і зіслов'яненних болгар на Заході. Бульмар-Шеке, як

стверджують давньобулгарські літописи, об'єднав під своєю владою Ідель (перша назва Булгарської держави від гирла річки Ками до Каспійського моря – Н.К.) і став першим царем Хонської (Гунської) династії. Він був гуннським воєначальником за походженням із роду Дуло. У IV ст. його найняв на булгарську службу тодішній правитель Іделя Кама-Батир Маджар. Останній, як свідчить додаток до його імені – маджар, по жіночій лінії мав угрські (мадьярські, маджарські) корені, (ст. 57). У кінці IV століття Булюмар-Шеке переніс свою ставку із Поволжя на місце сучасного Києва. Там його почали звати Щеком. Незабаром помер і похований на горі Щековиця. Старший син Булюмара-Шеке і Туран-Біки на ім'я Алип-Бій або Алп-Абай, ще Арбат продовжив династію Дуло. Онук Булюмара-Шеке, Муенчак Айбат (ще Мунджук, Мундзук), мати якого, вірогідно, походила з племені русів, був урус-ханом, главою уряду. А сином Муенчака був знаменита гуннський покलोводець хан, потім каган Аттіла (369-453 рр.)» (ст.58). Гунни «408 року вторгайся у Фракію, 415 – в Іллірію, а близько 420 року вже осіли у тодішній римській провінції Паннонії (нині територія Угорщини та частини Югославії). До 412 року центр гуннського об'єднання був десь на півдні України, дехто вважає – на Волині, а потім переноситься до Паннонії. Ще й досі угорці зовуть свою країну «Хунгарія», тобто «Країна гуннів (ст. 59). Ставка Аттіли знаходилася у районі Токайських гір. Після поразки у 451 році на території Франції і через два роки по тому смерті Аттіли, державно-політичне об'єднання гуннів розпалося. Чи не тоді у складі Атілового воїнства до Галлії (Франції) прибули і русини з Карпат ? А після поразки гуннів у Каталаунській битві частина з них залишилася назавжди на півдні Франції в районі сучасного міста Родез, де і

заснували свою «Русь». Про неї розповідає хроніка Галла Анонімуса, французький епос, так звані «Бертініанські аннали», Гільдесгаймський щорічник, а також давньоримські історики Пліній Секунд старший і Луканус. Але це тема іншої розмови.

З точки зору нашого дослідження цікавим є твердження В.Жук про те, що «на думку інших вчених, авари вели своє походження від угрів Північного Казахстану». (ст. 65)». Коли в VI ст., твердить Л. Гумільов, тюркютюти повели наступ до Аралу, хіоніти не підкорилися їм і в 557 році втекли на захід під захист угрів. Було хіонітів 20 тисяч, до яких пізніше приєдналося 10 тисяч угрів. Вони й вирушили до Європи, втягуючи у свій рух інші племена: (ст. 67) «Наприкінці 50-х – початку 60-х років VI ст. авари в союзі з кутургурами (ще кутригури, у перекладі на нашу мову «собачі угри» – протоболгарські племена, вважається, частково асимільовані з уграми, тотемом яких, напевне, був собака) обрушились на антив» (ст. 68). Анти, на думку сучасних вчених, – предки українців, нащадки сарматів і скіфів, що асимілювалися зі слов'янами, що жили на широкій території від Карпат до Сіверського Дінця.» ...праболгари, давні булгари, були в сиву давнину одним із державотворчих етносів у Тюркському, Аварському, Хозарському каганатах, а пізніше у Київській Русі. Так, саме вони, оті ердем, себер, дулоби, ряд інших давньоболгарських племен, у давнину асимільованих з уграми (маджарами), а потім і слов'янами стали відомі! в нашій історії завдяки давньоруським літописам як радимичі, сіверяни, дуліби тощо, вже, так би мовити, «чистокровні» слов'янські племена" (ст. 82). Віра Никанорівна Жук далі слушно зауважує, що походження гуннів потрібно шукати в Північному Китаї і Монголії. З часом ці кочові племена розділилися на дві частини. «Одна

залишилася в Семиріччі, а інша почала просуватися на захід, вбираючи в себе, наче губка, племена угрів, які мешкали на схід і північ від Волги. Гунни асимілювалися з уграми і засвоїли розповсюджену серед угрів сарматську культуру. Тюркська мова гуннів увібрала в себе багато з угорської і стала основою для мови булгар і хозар» (ст. 91), Головними родами тюркомовних булгар «Джагфар тарихи» називає окрім племені дуло (згодом слов'янське плем'я дулоби, дуліби), ердим (радомичі), себер (сіверяни), бакіль або боян-дур, агачір, харька, утіг, кімер тощо. Але частина із них мала й угорські (угрські) корені», (ст. 128).

Цікаво, що дослідниця, яка не володіє угорською мовою, абсолютно правильно визначила походження назв слов'янських племен. На нашу думку вони не частково, а повністю угорськокореневі слова: *dulakodàs* – бійка, потасовка; *èrdem* – заслуга (*èrdemes* – заслужений); *szebb* – гарний; *baj* – біда, *durr, durran* – заgrimіти, вдарити; *agg* – престарілий, *csira* – початок, зародок; *harkàly* – дятел; *uti* – дорожний, шляховий; *kimer* – вичерпувати.

Країну угрів у Приазов'ї і Причорномор'ї булгарські літописи називають Маджар. Вона відома і як Лебедія. А першого воєводу угрів звали Лебедіаш. Окремі вчені вважають, що угри у південно-руських степах провели майже триста років і тільки в кінці IX століття відкочували до Паннонії. Нам здається, що вони помиляються. Угорське королівство у Паннонії заснували інші угри, так звані «чорні», що почали свій шлях в Європу із верхів'їв Ками. А південні – переважно залишилися на своїх місцях, асимілювалися з іншими племенами і прийняли активну участь у формуванні слов'янського етносу. Переконливими можна вважати топонімічні свідчення. Наприклад, населені пункти Лебедин у Вінницькій і Сумській областях, річка Либідь у Києві, Лебедянь у Липецькій області. На

території, де була Лебедія, можна виявити і сліди племінної назви мадярів – угри. Так, біля Києва була місцевість, відома як Угорська.

Одна із приток Оки – Угра. Аналіз історичних подій давно минулих часів, відомості про перебування тривалий час на наших землях угрів наводять на думку, що саме від цих племен могла отримати свою назву Україна. Ми добре знаємо, що, як правило, віддавна території і країни здобували назви від тих племен, народів, які на них мешкали у той чи інший історичний період. «Угри» у вимові сусідніх племен могли вимовлятися «укри». Наші землі в результаті тривалого перебування скіфів називалися Скіфією, потім від сарматів Сарматією або від аланів – Аланією. Русь дістала назву від русів, Сіверська земля від сіверян, і нескінченним буде перелік країн, які отримали свої назви від відповідних народів. Цілком ймовірно – слов'яни, іраномовні руси називали Україною землі, на яких тривалий час мешкали угри – угри» (ст. 130).

Протоугри ще у IV тисячолітті до нашої ери мешкали у Сибіру, у басейні річок Обі, Іртиша, на північно-східних схилах Уральських гір. «Древні угри-венгри, які колись мешкали на території Сибіру, носили загальну назву «себер» (звідси і назва «Сибір»). Це велике угруповання угрських племен і було спільним предком народів ханті і мансі» (ст. 131). Хвиля Великого переселення народів захопила і їх. Таким чином вони опинились в Причорномор'ї, Приураллі, Казахстані, на території нинішніх українських земель. До цього часу є безліч топонімічних свідчень про розселення маджарів-венгрів-угрів. В.Н.Жук приводить такі назви: «села Мажари (Дніпропетровська область), Мажарівка (Кіровоградська область), Мажарка і Старе Мажарове та ще донедавна подібної назви хутори (Харківська область), Мажари

(Житомирська область), Маджар у Криму і багато інших... Дуже багато угорських прізвищ і угорських етнонімів в західних регіонах України. Коли угри зайняли Карпати (гори) і Закарпаття, вони перейменували їх на Угорські. В Угорських горах була й інша Угорська брама, можливо якийсь карпатський перевал. Закарпаття, Закарпатська Україна (Русь) називалися Угорською Руссю, Угорською Україною. Там з'являються села Угринь і Угринів у Тернопільській області нині, Угринів на Волині. У Карпатах були назви поселень, пов'язані з угорцями: Угерське, Угерці, Угерці Винявські на Дрогобиччині, Угерці Неза-битівські, Угерці на Львівщині, Угорськ та інші на Тернопільщині, Угорський на Івано-Франківщині. За радянських часів частина їх була перейменована. Географічні назви, прізвища – це відбиток різних періодів багатой історії українського народу. (Вони свідчать про те, як часто перепліталися в давнину долі багатьох етносів, в тому числі й українського та угорського народів (ст. 136). Угри проживали на сучасних українських землях у давнину. Кількома потоками переходили вони через наші землі, прямуючи на Захід, де заснували вже свою країну Угорщину (ст. 137).

Підсумовуючи вище сказане, постає резонне запитання: понад вісім тисяч слів – це угорські запозичення з давньоруської мови, чи навпаки? Чи все-таки взаємовплив?

КАМІЛ НАЙПАВЕР

*К.і.н., заслужений працівник культури України Віра Жук і
к.і.н. Ірина Петренко у Музеї історії університету
(Полтавський університет споживчої кооперації Україн).
Березень, 2005 року.*

У Полтавському університеті споживчої кооперації України. Зліва направо: к.і.н., доц. Т.В.Оніко, к.і.н. І.М.Петренко, к.і.н., заслужений працівник культури України Віра Жук, к.і.н., доц., завідувач кафедри історії та кооперативного руху С.М.Петренко. 20 квітня 2006 року.

На кафедрі культурології та історії Полтавського університету споживчої кооперації України. 5 листопада 2006 року. Ірина Петренко та Віра Жук.

Віра Жук серед студентів Полтавського університету споживчої кооперації України. 20 квітня 2006 року.

*У Полтавському університеті споживчої кооперації України.
Зліва направо: к.і.н. Ірина Петренко, студентка Ренато Вікторія, ст.
викл. Мовчан М.М., к.і.н., заслужений працівник культури України
Віра Жук. 20 квітня 2006 року.*

*Віра Жук із останнім виданням своєї книги
«Із сивої давнини» під час вручення премії імені Самійла Величка.
Серпень, 2006 року. Полтава.*

***Виступ Віри Жук під час Собору болгар у с. Мала Перещепина
Новосанжарського району Полтавської області.
22 вересня 2007 року.***

*Віра Жук і Анна Яковенко під час Собору болгар у с. Мала
Перещепина Новосанжарського району Полтавської області.
22 вересня 2007 року.*

Віра Жук і юрист Анна Яковенко (м. Одеса), Ірина Петренко під час Собору болгар в с. Мала Перещепина Новосанжарського району Полтавської області. 22 вересня 2007 року.

*Віра Жук із учасниками Собору болгар.
21 вересня 2007 року. м. Полтава.*

***Віра Жук серед студентів
Полтавського університету економіки і торгівлі.
9 жовтня 2007 року.***

***Виступ Віри Жук для студентів Полтавського університету
споживчої кооперації України. 9 жовтня 2007 року.***

*Виступ Віри Жук для студентів Полтавського університету
споживчої кооперації України. 7 лютого 2008 року.*

*Віра Жук, Ірина Петренко і заступник директора ЗАТ «Лтава»
Тетяна Грицай під час засідання Слов'янського клубу, присвяченого
полтавському підпільнику Борисові Серзі. 26 березня 2008 року.*

*У Музеї історії школи ЗОШ № 29 м. Полтави.
7 лютого 2008 року.*

Під час конференції «Гадяцька унія 1658 року: контрверсії минулого і сучасного» у Полтавському державному педагогічному університеті імені В.Г.Короленка

Зліва направо: к.і.н., доц. Ірина Петренко, к.і.н., заслужений працівник культури України Віра Жук, д.і.н., проф. Юрій Мицик (м. Київ), к.і.н., доц. Т.В.Онїко. 4 вересня 2008 року.

Фото з останнього паспорта В.Н. Жук. Початок 2000-х років.

**Лист казанського історика, колеги, однодумця Фаргата
Габдул Хамітовича Нурутдінова до Віри Жук²⁸⁸**

Дорогая, милая, золотая Вера Никаноровна²⁸⁹ !

Получил за последнее время от Вас дорогие материалы – по топонимике Балтаварской области, Вашу чудесную и превосходно изданную книгу о Хрестовоздвищенском монастыре. Я эту книгу еще буду внимательно исследовать (да-да, я обычно не читаю, а исследую текст). Вы писали еще, что очень давно выслали (или хотели выслать) мне книгу о немецких колонистах – я ее не получал. Получил и несколько «ксероксов» газеты болгар Украины. За все это, за Ваши добрые слова в мой адрес (а я, думаю, не стою и 10 % этих слов), за Ваши поздравления – огромное – преогромное Вам спасибо. Я пишу ночью, и на столе вертится наша кошка – зеленоглазая Джуленька [мы назвали ее в честь Джулии из сериала «Санта-Барбара», который я смотрел до гибели – Марии, кажется, возлюбленной Мэйсона – после этого сериал стал мне скушен, там не осталось больших чувств]. Джуленька разработала целую систему поборов. Вечером она выходит на балкон – и требует за это мзды – еду, конечно, особенно «фрискеса», как за ночное «дежурство» на свежем воздухе – и т.д. и т.п. Но в отношении животных все легко – мы их изучаем, и ладим с ними. А человек вот непредсказуем. Кошка, собака вас никогда не предадут, а человек – иногда даже самый близкий – в любую секунду. Почему мы так любим своих родителей, бабушек и

²⁸⁸ Особистий архів І.М.Петренко. В листі відсутня точна дата його написання. Очевидно, це останній лист Ф.Г.-Х.Нурутдінова до Віри Жук. Приблизно весна-літо 2008 року.

²⁸⁹ Текст листа подається згідно оригіналу.

дедушек ? Потому, что они не могут предать нас, они нас безумно любят. У нас на всей Земле сейчас – острый дефицит этой самой «безумной любви», зато в избытке «любви за что-то» – за деньги, квартиры, услуги и пр. Я посмотрелся в жизни досыта на предателей всех мастей, и чаще всего это были представители мужского пола. Вот и в современной Украине единственный профессиональный историк, не предающий свой народ – это Вы, женщина. Поистине Украина была и осталась страной бесстрашных амазонок. Но при этом надо сказать, что Ваш отец, от которого Вы, несомненно, получили дар историка, был одним из немногих настоящих мужчин. Все-таки настоящее амазонки рождаются настоящими мужчинами.

Поэтому мне особенно приятно поздравить Вас, мужественную амазонку украинской исторической науки, с Вашим прекрасным юбилеем. Этот юбилей прекрасен тем, что Вы состоялись, как правдивый, честный историк, а таких по пальцам пересчитать можно. Все эти Иоанны Марцеллины и Иорданы ввали, как сивые мерины, и если бы не было в исторической науке простаков, вроде Геродота и меня, и мужественных людей, как Вы – то вся история превратилась бы в одну сплошную ложь.

Но кроме того, что Вы – честный историк, Вы еще и умный историк. У Вас настолько развит талант историка, что его можно назвать необыкновенным чутьем. Именно это чутье отделяет толпу обычных, серых людей, числящихся историками, от историков-гениев. Я счастлив, что мы с Вами работаем вместе, я многому у Вас научился. Впервые из Ваших трудов я узнал, что Атилла носил в юности имя Кый [Кий]. Теперь я прочел об этом в моих выписках из «Нариман тарихы». Кый-Шамбат был уже вторым Кием, а Киев первоначально назывался в честь Кия I – Атиллы. Когда Атилла стал императором Великой

Булгарии или Хон-Булгара [Гунно-Булгарской империи], его стали называть «солиднее» – Тукий, т.е. Великий [ту] Кый. От Тукия – волжско-булгарское имя Атиллы – Туки. Я сейчас завален бумагами, а как закончу комментарии к тексту «Нариман тарихы», постепенно вышлю Вам текст этого источника, и еще текст сборника Васыла Куша, который сохранил самые подробные данные об Атилле-Кые и его братьях Булуме-Щеке [также звали и Булюмара] и Абраше-Курэве [Хорив]. Курэв – это булгарское название Киевской Древлянии, князем которой некоторое время был Абраш, младший брат Атиллы. От имени Абраш – название его города, превращенное в бессмысленное «Овруч». А Абраш по-булгарски значит «подобен Авару [храброе булгарское племя]». «Абар» также имя булгарского пророка XX в. до н.э. Авар-Кама [жреца], который был сторонником или даже основателем единобожия и вошел в Библию и Коран под именем «Абрам – Авраам» и «Ибрагим»...

Вы спрашивали в одном письме, что значит «Мелля», «мел» или «Мил» по-старобулгарски «молоко», «имелля» – река, которую можно на коне переехать в брод.

Еще раз огромное спасибо за присланный Вами материал, и – в связи с юбилеем – неувыдаемой молодости души, неиссякаемой творческой энергии, крепкого здоровья и новых творческих успехов Вам ! Как говорят на Востоке, благословенны родители, родившие такую прекрасную дочь ! Буду стараться писать все чаще. Целую и обнимаю Вас.

Ваш Фаргат.

УКРАЇНА

UKRAINE

Міському голові м.Полтави
п. МАМАЮ О.Ф.

ПИСАРЕВОЇ Ольги Ніканорівни,
що мешкає в м. Ужгороді;
вул. Добрянського, № 7, кв.№ 2
Закарпатської області, Україна

ЗАЯВА

Прошу Вас розглянути питання про надання дозволу на встановлення меморіальної дошки пам'яті жительки м.Полтава, визначного краєзнавця, заслуженого працівника культури України, лауреата премії ім.С.Величка та премії ім.В.Малика пані Жук Вірі Ніканорівни (моєї сестри).

У зв'язку з вищенаведеним, прошу Вас надати дозвіл на встановлення меморіальної дошки на будинку, де вона проживала, а саме по вул.Гребінки, буд. 22, кв. 2 та/або на будівлі Полтавського обласного державного архіву, в якому вона пропрацювала понад 22 роки.

Крім того, дозвольте заповнити Вас, що всі видатки по виготовленню та встановленню меморіальної дошки, наша родина профінансує в повному обсязі (так як, крім мене та мого сина – Писарева Юрія Анатолійовича у неї нікого не було).

3 повагою

Підпис: *Ольга Писарева О.Н.*

«чотирнадцятого» грудня 2011 рок

Місто Ужгород, Закарпатської області, Україна, чотирнадцятого грудня дві тисячі одинадцятого року.

Я, Ластівка А.В., державний нотаріус Першої ужгородської державної нотаріальної контори засвідчую справжність підпису ПИСАРЕВОЇ Ольги Ніканорівни, який зроблено у моїй присутності.

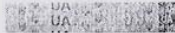
Особу ПИСАРЕВОЇ Ольги Ніканорівни, яка підписала документ, встановлено, її дієздатність перевірено.

Зареєстровано в реєстрі за № 3-697
Статью державного мита 0,34 грн.

Державний нотаріус

А.В.Ластівка

Увага! Бланк містить багатоступеневий захист від підроблення.

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

**Клопотання О.Н.Писаревої про встановлення меморіальної дошки
її сестрі Вірі Жук.**

На урочистостях, із нагоди відкриття меморіальної дошки Віри Жук. Зліва направо: журналіст, колишній студент Віри Жук Віталій Павлюк, к.і.н. Олександр Єрмак, учитель-краєзнавець, співавтор Віри Жук Григорій Сердюк, член Полтавського клубу книголюбів Вадим Скарга. 12 квітня 2012 року.

Зліва направо: сестра Віри Жук Ольга Писарева, члени Клубу книголюбів Полтави – екскурсовод, краєзнавець Микола Малик, Євген Бондаренко, геолог Наталія Пашиова. 12 квітня 2012 року.

Зліва направо: Тарас Пустовіт, заступник директора Державного архіву Полтавської області, к.і.н. Олександр Єрмак, Ольга Писарева під час урочистого відкриття меморіальної дошки Вірі Жук. 12 квітня 2012 року.

*Ольга Писарева і Галина Піхновська (справа) – Президент Полтавського Клубу книголюбів.
12 квітня 2012 року.*

*Вечір пам'яті Віри Жук.
Зліва направо: журналіст і колишній студент Віри Жук Віталій
Павлюк, завідувача Козельщинською районною центральною
бібліотекою Валентина Жеребило,
історик-краєзнавець Григорій Сердюк.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

І. Архівні матеріали

Державний архів Полтавської області

Ф.Р.9164 – Оп.1

(Жук Віра Никанорівна (1928-2008) – кандидат історичних наук, заслужений працівник культури УРСР, краєзнавець)

1. Наукові та краєзнавчі праці Жук В.Н.

1.1 Дисертація та документи про її захист

1. Спр. 1. Документи (заява, виписки із протоколів засідання екзаменаційних комісій) про складання екзаменів на кандидатський мінімум (17 травня – 17 грудня 1968 р.) – 4 арк.
2. Спр. 2. Витяг з протоколу засідання відділу історії зарубіжних соціалістичних країн Інституту історії АН УРСР від 29.04.1972 з рекомендацією теми дисертації В.Н.Жук та плану кандидатської дисертації (29 квітня 1972 – 15 січня 1973 рр.). – 2 арк.
3. Спр. 3. Витинки із документів періодичних видань, книг до дисертації В.Н. Жук (Б.д.). – 262 арк.
4. Спр. 4. Першоваріанти розділів дисертації В.Н.Жук, присвячені визволенню болгарського народу від

- турецького іга у 1874-1878 роках та участі у цих подіях української громадськості (Б.д.). – 198 арк.
5. Спр. 5. Автореферат дисертації на здобуття вченого ступеня кандидата історичних наук «Громадськість України у російсько-болгарських відносинах 60-70-х років ХІХ століття» (1976-1977 рр.). – 178 арк.
 6. Спр. 6. Дисертація на здобуття вченого ступеня кандидата історичних наук «Громадськість України у російсько-болгарських відносинах 60-70-х років ХІХ століття» (1976 р.). – 215 арк.
 7. Спр. 7. Документи (стенограма засідання спеціалізованої ради, відгуки, висновки) щодо захисту дисертації В.Н.Жук (1977 р.). – 64 арк.

1.2 Рукописи, книги

8. Спр. 8. Машинопис книги у співавторстві з М.С.Кушніром «Наша дружба вічно не погасне» (нариси про дружні зв'язки Полтавщини і Болгарії) (1970 р.). – 112 арк.
9. Спр. 9. Брошура В.Н.Жук та Н.Є.Кундіренко «Розповідають меморіальні дошки Полтави», направлена до друку Харківському видавництву «Прапор» (машинопис) (12 квітня 1976 р.). – 219 арк.
10. Спр. 10. Книга «Життя віддане боротьбі» (нарис про активного учасника Жовтневої революції у Петрограді, громадянської та Великої Вітчизняної воєн Марка Лістрового) (машинописний текст з авторськими правками та доповненнями) (5 червня 1983 – 20 січня 1986 рр.). – 140 арк.
11. Спр. 11. Книга «Від Шипки до сьогодні» (про дружбу трудящих Полтавщини і Болгарії) (варіант 1, машинописний текст) (Б.д.). – 306 арк.

12. Спр. 12. Книга «Від Шипки до сьогодні» (про дружбу трудящих Полтавщини і Болгарії) (варіант 2, машинописний текст) (Б.д.). – 298 арк.
13. Спр. 13. Книга «Священні сторінки історії» та виписки із документів та газетних публікацій про факти братньої допомоги росіян та українців болгарам (машинописний та рукописний тексти) (Б.д.). – 104 арк.
14. Спр. 14. Розділи книги, присвяченої історії села Хомутець Миргородського району Полтавської області (машинописний текст з авторськими правками та фотографіями) (Б.д.). – 202 арк.
15. Спр. 15. «Хроніки найважливіших подій у Полтаві за 1174-1988 роки» (укладач В.Н. Жук) (машинописний текст) (Б.д.). – 145 арк.
16. Спр. 16. Стаття В.Н.Жук «Історичне минуле міста Кременчука» (рукопис та машинописний текст) (серпень 1957 березень 1961 рр.). – 53 арк.

1.3 Статті

17. Спр. 17. Стаття «Селянська реформа 14 лютого 1861 року на Полтавщині» (машинописний текст) (1961 р.). – 11 арк.
18. Спр. 18. Стаття В.Н.Жук, В.Г.Бабенка та Г.С.Романчука про село Великі Кринки Глобинського району (машинопис). – 44 арк.
19. Спр. 19. Статті В.Н.Жук «Партизанський рух на Полтавщині у період іноземної окупації і громадянської війни 1918-1919 років», «Партизанська комісія як джерело для вивчення періоду боротьби за владу Рад на Полтавщині» (1959 – 12 травня 1966 рр.). – 21 арк.

20. Спр. 20. Стаття В.Н.Жук «Устимівський дендропарк» (рукописний текст) (1966 р.). – 4 арк.
21. Спр. 21. Стаття В.Н.Жук «Колективізація на Глобинщині» (рукописний текст) (12 червня 1967 р.). – 13 с.
22. Спр. 22. Статті В.Н.Жук про документальні джерела Полтавського обласного державного архіву щодо колгоспного будівництва, відбудови і розвитку народного господарства у післявоєнний період (машинописний текст) (1962 – 12 червня 1968 рр.). – 53 арк.
23. Спр. 23. Статті В.Н. Жук про джерела історії Полтавщини (машинописний та рукописний тексти) (60-70-ті роки ХХ ст.). – 95 арк.
24. Спр. 24. Стаття В.Н. Жук «Полтавська група сприяння «Іскрі» (15 вересня 1970 р.). – 9 арк.
25. Спр. 25. Статті В.Н. Жук про комсомольську та піонерську організації (машинописний текст) (1967 – 1972 рр.). – 16 арк.
26. Спр. 26. Стаття В.Н.Жук «Невичерпна скарбниця історії» (архівні документи як джерело для вивчення історії рідного краю) (25 листопада 1972 р.). – 29 с.
27. Спр. 27. Статті В.Н.Жук та З.М.Суховської «Комуністичні суботники на Полтавщині» (рукописний текст) (12 квітня 1973 р.). – 8 арк.
28. Спр. 28. Статті В.Н.Жук до 30-річчя з дня визволення Пирятина та Лубен від німецько-фашистських загарбників (29 серпня – 2 вересня 1973 р.). – 11 арк.
29. Спр. 29. Статті В.Н.Жук, присвячені історії болгарської комуни імені Благоева на Полтавщині

- (машинописний текст з авторськими правками) (18 вересня 1965 – 1974 рр.). – 81 арк.
30. Спр. 30. Статті В.Н. Жук, присвячені методиці підготовки видання «Історія міст і сіл Української РСР. Полтавська область» полтавськими архівістами (машинописний текст) (10 березня 1972 – 1974 рр.). – 34 арк.
31. Спр. 31. Статті В.Н.Жук до 80-ти річчя Полтави «Цікаві сторінки з історії», «Полтава дореволюційна», «Перші полтавські лікарні» (17 липня 1972 – 12 лютого 1974 рр.). – 27 арк.
32. Спр. 32. Стаття В.Н.Жук про перебування фельдмаршала О.В.Суворова у Полтаві (машинописний текст) (12 лютого 1974 р.). – 3 арк.
33. Спр. 33. Стаття В.Н.Жук «Губернатор Великого Тирново» (про уродженця Полтавської губернії М.О.Домонтовича) (25 червня 1974 р.). – 5 арк.
34. Спр. 34. Статті В.Н.Жук «Сторінка про дружбу і братерство» (про вклад громадськості Катеринославщини у справу визволення Болгарії від турецького воєнно-феодального іга) та «Трудящі Глобинщини у визволенні Болгарії від турецького іга» (машинописний текст з авторськими правками) (21 серпня 1974 р.). – 9 арк.
35. Спр. 35. Стаття В.Н.Жук «Болгарія і Великотирнівський округ» та текст виступу «Культурні зв'язки СРСР та НРБ» (10 червня 1965 – 21 травня 1975 рр.). – 49 арк.
36. Спр. 36. Стаття В.Н.Жук «Зведений полк Полтавського тракторного училища» (машинописний текст) (10 березня 1975 р.). – 4 арк.

37. Спр. 37. – Стаття В.Н.Жук «Революційні події 1905-1907 років на Лубенщині» (машинописний текст). – 7 арк.
38. Спр. 38. Стаття В.Н.Жук «Пирятинщина в революцію 1905-1907 років» (машинописний текст) (20 серпня 1975 р.). – 5 арк.
39. Спр. 39. Стаття В.Н. Жук про Никифора Тетянка-Степового – полум'яного (борця за встановлення радянської влади на Полтавщині) (машинописний текст) (21 січня 1976 р.). – 3 арк.
40. Спр. 40. Стаття В.Н.Жук «Один з активних членів полтавської групи сприяння «Іскра» (Павло Щоголев)» (машинописний текст) (23 лютого 1976 р.). – 4 арк.
41. Спр. 41. Стаття В.Н. Жук «До 100-річчя квітневого повстання 1876 року у Болгарії» (8 квітня 1976 р.). – 21 арк.
42. Спр. 42. Стаття В.Н.Жук «Ставлення громадськості Полтавщини до квітневого повстання 1876 року у Болгарії» (8 квітня 1976 р.). – 14 арк.
43. Спр. 43. Статті В.Н.Жук про джерельну базу архівів «Дещо про документи постійного зберігання», «Куди звертатись за довідкою» та ін. (25 листопада 1972 – січень 1977 рр.). – 90 арк.
44. Спр. 44. Статті В.Н.Жук, присвячені подіям 1917-1919 років (про встановлення радянської влади на Полтавщині) (29 червня 1957 – 27 листопада 1977 рр.). – 44 арк.
45. Спр. 45. Статті В.Н. Жук про болгарсько-українську дружбу, національно-визвольну боротьбу болгар у 70-х роках ХІХ століття та братню допомогу українців (машинописний текст з авторськими

- правками) (8 вересня 1970 – 15 лютого 1978 рр.). – 141 арк.
46. Спр. 46. Стаття В.Н. Жук до 325-ти річчя возз'єднання України з Росією та сценарії тематичного вечора «Навіки з великим російським народом» (25 листопада – 10 грудня 1978 р.). – 34 арк.
47. Спр. 47. Статті В.Н.Жук про полтавця генерал-майора артилерії, учасника російсько-японської війни 1904-1905 років О.Г.Пашенка (машинописний текст) (7 червня 1977 – 15 липня 1979 рр.). – 17 арк.
48. Спр. 48. Стаття В.Н.Жук «Соратниця В.І.Леніна з Хорольщини» (25 березня 1980 р.). – 16 с.
49. Спр. 49. Стаття В.Н.Жук про родину Волкенштейнів (лікар Олександр Олександрович, його дружина – революціонерка Людмила Олександрівна та генерал-майор артилерії Сергій Сергійович) (10 березня 1970 – 20 травня 1980 рр.). – 52 арк.
50. Спр. 50. Стаття В.Н.Жук «Таємниця полтавських скарбів» (27 липня 1981 р.). – 20 арк.
51. Спр. 51. Стаття В.Н.Жук «Історія одного з найстаріших експонатів Полтавського древлесховища» (машинописний текст з рукописними правками) (22 жовтня 1981 р.). – 7 арк.
52. Спр. 52. Стаття В.Н.Жук «Нові документи про Василівку-Яновщину та майновий стан рідних М.В.Гоголя» (машинописний текст) (6 листопада 1981 р.). – 6 арк.
53. Спр. 53. Статті В.Н.Жук «Скільки потьомкінців з Полтавщини?», «Машиніст другої статті з броненосця «Потьомкін»; матеріали, виявлені В.Н.Жук у Центральному державному архіві

- військово-морського флоту СРСР з цієї тематики (1981 р.). – 28 арк.
54. Спр. 54. Статті В.Н.Жук до річниці утворення СРСР та зібрані матеріали з цієї тематики (23 квітня 1972 – 6 жовтня 1982 рр.). – 71 арк.
55. Спр. 55. Статті В.Н. Жук «До 50-річчя вересневого антифашист-ського повстання у Болгарії»; «Ефективність дружніх зв'язків трудівників сільсько-го господарства Полтавщини і Великотирнівського округу НРБ в роки 9-ї та 10-ї п'ятирічок»; "Дружні зв'язки шкіл та інших середніх навчальних закладів Полтавщини і Великотирнівського округу НРБ як джерело інтернаціонального виховання учнів»; рецензія (20 грудня 1980 – 22 жовтня 1982 рр.). – 66 арк.
56. Спр. 56. Статті В.Н.Жук про видатного вченого у галузі ракетнокосмічної техніки Юрія Победоносцева (машинописний текст з авторськими правками); копії 2-х фотографій вченого (6 листопада 1977 – 19 січня 1983 рр.). – 74 арк.
57. Спр. 57. Стаття В.Н.Жук «Перший музей на честь «Полтавської битви» та рецензія на статтю доктора історичних наук В.Є.Лобурця (25 березня – 21 квітня 1983 р.). – 26 арк.
58. Спр. 58. Стаття В.Н.Жук «Напередодні створення партії більшовиків» (документи Державного архіву Полтавської області про діяльність Полтавської групи сприяння «Іскра» напередодні II з'їзду РСДРП) (20 травня 1983 р.). – 14 арк.
59. Спр. 59. Стаття В.Н.Жук «Видатний майстер друкарської справи» (до 400-річчя з дня смерті Івана Федорова) (машинописний текст з авторськими правками) (8 грудня 1983 р.). – 7 арк.

60. Спр. 60. Статті В.Н.Жук про одного з перших Героїв Радянського Союзу Сигізмунда Леваневського (1965 – 1984 рр.). – 55 арк.
61. Спр. 61. Стаття В.Н.Жук про видатного українського композитора, хорового диригента, фольклориста Василя Миколайовича Верховинця (машинописний текст з авторськими правками) (15 травня 1984 р.). – 11 арк.
62. Спр. 62. Стаття В.Н. Жук «Революційний рух на Новосанжарщині 1905-1907 років» (машинописний текст) (3 лютого 1985р. – 3 лютого 1985 р.). – 7 арк.
63. Спр. 63. Статті В.Н.Жук про генерал-майора Червоної армії, воїна-інтернаціоналіста із Болгарії Цвятка Колева Радойнова (машинописний текст) (17 листопада 1966 – 16 лютого 1985 рр.). – 26 арк.
64. Спр. 64. Стаття В.Н.Жук «Поклик неба» (про засновника кадрової команди повітроплавання у Росії Олександра Кованька) (машинописний текст) (8 травня 1985 р.). – 9 арк.
65. Спр. 65. Статті В.Н.Жук «Селянський рух на Глобинщині 1905-1907 років» та «Революційні події 1905-1907 років у Глобиному» (машинописний текст) (19 січня – 12 травня 1985 р.). – 11 арк.
66. Спр. 66. Стаття В.Н.Жук та В.А.Собіна «Вплив більшовиків на селянський рух у Полтавський губернії в період революції 1905-1907 років» (машинописний текст) (15 червня 1985 р.). – 30 арк.
67. Спр. 67. Стаття В.Н.Жук «Революційні події 1905-1907 років на Семенівщині» (машинописний текст) (29 серпня 1985 р.). – 8 арк.
68. Спр. 68. Стаття В.Н.Жук з історії соціал-демократичних організацій Полтавщини та діяльності полтавської групи сприяння газеті

- «Іскра» (машинописний текст) (4 березня 1970 – 22 жовтня 1985 рр.). – 98 арк.
69. Спр. 69. Статті В.Н.Жук «Керівник повстання саперів у Києві» (машинописний текст) (28 жовтня 1985 р.). – 6 арк.
70. Спр. 70. Стаття В.Н.Жук «Сорочинська трагедія 1905 року» (машинописний текст) (9 грудня – 13 грудня 1985 р.). – 12 арк.
71. Спр. 71. Статті В.Н.Жук про видатного педагога Антона Макаренка (29 червня 1965 – 3 січня 1986 рр.). – 35 арк.
72. Спр. 72. Стаття В.Н.Жук «Ветеран ленінської гвардії» (про видатного діяча комуністичної партії та радянської держави І.Л.Булата) та довідка про меморіальне місце (лютий – 19 березня 1986 р.). – 8 арк.
73. Спр. 73. Статті В.Н. Жук про пам'ятки історії та культури на території області, їх охорону (5 жовтня 1978 – 6 січня 1987 рр.). – 86 арк.
74. Спр. 74. Статті В.Н.Жук про навчання та виховання підростаючого покоління, охорону природи та пам'яток культури (машинописний текст з авторськими правками) (21 серпня 1974 – 13 вересня 1987 р.). – 34 арк.
75. Спр. 75. Стаття В.Н.Жук «Страницы из двух биографий, одна из которых требует окончания» (про Марка Лістрового та Гната Дзевалтовського) (20 жовтня 1987 р.). – 9 арк.
76. Спр. 76. Статті В.Н.Жук та виписки із документів, книг про одного з піонерів вітчизняної авіації В.П.Ельяшевича (машинописний текст з авторськими правками) (1987 р.). – 11 арк.

77. Спр. 77. Статті В.Н.Жук про льотчика-нестеровця Миколу Антоновича Комарницького та листування з приводу увічнення пам'яті піонера авіації (машинописний текст з авторськими правками; фото М.Комарницького) (3 липня 1977 – 2 березня 1988 рр.). – 63 арк.
78. Спр. 78. Статті В.Н. Жук «Наші друзі – болгари», «У наших болгарських друзів», «Сторінки братерської дружби», «Цікава сторінка інтернаціональної дружби»; рецензія на рукопис книги В.Манолової про комуну Благоева на Полтавщині (15 травня – 20 жовтня 1988 р.). – 60 арк.
79. Спр. 79. Статті В.Н.Жук про організацію роботи історичного музею на громадських засадах села Куликове Полтавського району (1988 р.). – 62 арк.
80. Спр. 80. Статті В.Н. Жук про одного з активних борців за встановлення Радянської влади на Полтавщині Івана Федорченка та його сина Володимира Федорченка – відомого вченого в галузі вулканології та геології (машинописний текст) (4 квітня – 15 травня 1989 р.). – 38 арк.
81. Спр. 81. Статті В.Н.Жук про конструктора літака Е-2 («дівчачий» літак), Марину Олександрівну Победоносцеву та копії статей про неї із періодичних видань 30-х років минулого століття (5 грудня 1978 – 1 червня 1989 рр.). – 30 арк.
82. Спр. 82. Стаття В.Н.Жук про перебування Тараса Шевченка на Полтавщині (зокрема, на батьківщині М.В. Гоголя) (машинописний текст з авторськими правками) (29 грудня 1973 – 4 червня 1989 рр.). – 53 арк.
83. Спр. 83. Статті В.Н. Жук «Хто вона – дівчина з легенди?», «Що відомо про ліквідацію не

- письменності та розвиток освіти на Полтавщині у 20х-30-х роках ХХ ст.?»), «Що відомо про перший музей на Полі Полтавської битви?», «Хто був головним героєм у творі О.Гончара «Собор» або якою була перлина Козельщини?», «Яка доля унікального дару молдавського господаря?», «Де було посаджено дуба Тараса Шевченка?», «Що відомо про спорудження пам'ятника І.П.Котляревському у Полтаві?» (машинописний текст з авторськими правками) (23 серпня – 1 жовтня 1990 р.). – 68 арк.
84. Спр. 84. Статті В.Н.Жук про видатного хірурга М.В.Скліфосовського та його доньку Ольгу Миколаївну (машинописний текст) (16 лютого 1972 – 28 жовтня 1990 рр.). – 34 арк.
85. Спр. 85. Статті В.Н.Жук про Івана Котляревського (22 січня 1981 – 28 серпня 1991 рр.). – 26 арк.
86. Спр. 86. Стаття В.Н. Жук «Видатний математик Полтавщини» (машинописний текст з правками) (17 вересня 1991 р.). – 5 арк.
87. Спр. 87. Стаття В.Н.Жук «Моє рідне село» (машинописний текст з авторськими правками) (8 грудня 1992 р.). – 6 арк.
88. Спр. 88. Стаття В.Н.Жук «Полтавський Хрестовоздвиженський монастир – визначна пам'ятка історії та культури» (машинописний текст з авторськими правками) (8 липня 1993 р.). – 4 арк.
89. Спр. 89. Статті В.Н.Жук про теоретика ракетобудування та космонавтики Юрія Кондратюка; листи щодо створення музею авіації і космонавтики у Полтаві та стаття О.Даценка «Самобитний учений – полтавчанин») подарована В.Н.Жук (05 серпня 1979 – листопад 1994 рр.). – 57 арк.

90. Спр. 90. Статті В.Н.Жук про Героя Соціалістичної Праці, учительку Ніну Войтенко (6 серпня 1980 – 7 липня 1997 рр.). – 20 арк.
91. Спр. 91. Стаття В.Н.Жук «В.І.Ленін і Полтавщина» (Б.д.). – 10 арк.
92. Спр. 92. Стаття В.Н. Жук «Наш хліб» (машинописний текст з авторськими правками) (Б.д.). – 6 арк.
93. Стаття В.Н.Жук «Полтавці – посланці перших колгоспних з'їздів» та перелік документів, виявлених у фондах держархіву з цієї тематики (машинописний та рукописний тексти) (Б.д.). – 8 арк.
94. Спр. 94. Стаття В.Н.Жук «Участие полтавчан в антифашистском движении сопротивления в странах Западной и Центральной Европы» (машинописний текст) (Б.д.). – 15 арк.
95. Спр. 95. Стаття В.Н.Жук «Цікавий документ про М.В.Лисенка» (Б.д.). – 3 арк.
96. Спр. 96. Стаття В.Н.Жук «Подвиги жінок Полтавщини у роки Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років» (Б.д.). – 9 арк.
97. Спр. 97. Стаття В.Н.Жук та О.М.Денисовця «Документи Полтавського обласного архіву про революційні події 1905-1907 років» (машинописний текст) (Б.д.). – 16 арк.

1.4 Нариси

98. Спр. 98. Історичний нарис про селище Диканьку Полтавської області (машинописний текст) (1964 – 25 грудня 1965 рр.). – 97 арк.

99. Спр. 99. Історичний нарис про селище Комишня Миргородського району (машинописний текст з авторськими правками) (12 липня 1966 р.). – 58 арк.
100. Спр. 100. – Історичний нарис про село Піщане Кременчуцького району (машинописний текст з авторськими правками) (27 липня 1966 р.). – 42 арк.
101. Спр. 101. Історичний нарис про села Ковалівку та Куликівку Полтавського району (машинописний текст з авторськими правками) (04 травня – липень 1966 р.). – 88 арк.
102. Спр. 102. Історичний нарис про Великі Будища Диканського району з доповненнями (машинописний текст з авторськими правками) (1965 – 1966 рр.). – 64 арк.
103. Спр. 103. Історичний нарис про села Горби, Максимівка та Манжелія Глобинського району (машинописний текст з авторськими правками) (1966 р.). – 90 арк.
104. Спр. 104. Історичний нарис про селище Градизьк Глобинського району та виписки з документів про історію цього населеного пункту (рукопис, машинописний текст з правками) (1966 р.). – 98 арк.
105. Спр. 105. Історичний нарис з доповненнями про селище Глобине та Глобинський район та відгук на нього; лист комуніста з 1919 року Якова Куроп'ятника про встановлення радянської влади на Глобинщині (1965 – 1967 рр.). – 139 арк.
106. Спр. 106. Нарис «Архівне будівництво на Полтавщині (1918-1965)» (машинописний текст з авторськими правками) (1967 р.). – 78 арк.
107. Спр. 107. Історико-краєзнавчий нарис В.Н.Жук «Диканька», надісланий до друку Харківському

- видавництву «Прапор» (машинопис) (17 квітня 1971 р.). – 147 арк.
108. Спр. 108. Розділ «Початок робітничого руху, виникнення і діяльність соціал-демократичних організацій на Полтавщині (1883-1904 роки)» книги «Нарис історії Полтавської обласної організації» (машинописний текст з авторськими правками та зауваженнями) (23 березня 1980 – 4 лютого 1981 рр.). – 47 арк.
109. Спр. 109. Документальний нарис В.Н.Жук та К.П.Косиці «Великолиппневська трагедія» (українська сестра білоруської Хатині), направлений до друку Харківському видавництву «Прапор» (машинопис) (1981 р.). – 172 арк.
110. Спр. 110. Документальний нарис «Життя, віддане боротьбі» (про учасника Жовтневої революції, громадянської війни 1918-1920 років, Великої Вітчизняної війни Марка Лістрового) (машинописний текст) (1984 р.). – 118 арк.
111. Спр. 111. Очерк про учасника Жовтневої революції, громадянської війни 1918-1920 років, Великої Вітчизняної війни Марка Лістрового «Закалений вогнем революції» (машинописний текст з фотокопіями документів) (1988 р.). – 206 арк.
112. Спр. 112. Історичний нарис В.Н. Жук про населені пункти Великобудищанської сільської ради Диканського району: Великі Будища, Писаревщина, Чернечий Яр (машинописний текст з авторськими правками) (Б.д.). – 21 арк.
113. Спр. 113. Історико-краєзнавчий нарис В.Н.Жук «Селище над Кременчуцьким морем – Градизьк» (машинописний текст з авторськими правками) (Б.д.). – 109 арк.

1.5 Інформації, огляди, довідники

114. Спр. 114. Інформація, підготовлена начальником відділу використання документальних матеріалів В.Н.Жук, про науково-теоретичну конференцію до 50-річчя Жовтневої революції, що відбулася в облдержархіві (27 жовтня 1967 р.). – 5 арк.
115. Спр. 115. Зібрана інформація про цікаві історичні факти «Вот так повторяется история ...» (30 жовтня 1968 р.). – 2 арк.
116. Спр. 116. Огляд документів, підготовлених В.Н.Жук «Розвиток однієї із галузей народного господарства – промисловості – на Полтавщині за роки Радянської влади» (машинописний текст) (25 березня 1977 р.). – 27 арк.
117. Спр. 117. Рукопис історико-краєзнавчого довідника «Пам'ятки і меморіальні дошки Полтави» та рецензії на нього (машинописний текст з авторськими правками) (1978 р.). – 378 арк.
118. Спр. 118. Путівник В.Н.Жук та П.М.Жаботинського «Нові Санжари», надіслані до друку Харківському видавництву «Прапор» (машинопис) (1986 р.). – 178 арк.
119. Спр. 119. Перелік документів про письменника М.В.Гоголя, виявлених В.Н.Жук в архівних установах та бібліотеках (1983 – 1986 рр.). – 36 арк.
120. Спр. 120. Перелік документів, виявлених та зібраних для музею історії Полтавського педагогічного інституту та меморіального музею А.С.Макаренка (17 липня 1983 – 10 квітня 1987 рр.). – 17 арк.
121. Спр. 121. Тематичний огляд документів Полтавського обласного державного архіву

- «Трудячі Полтавщини в боротьбі з німецько-фашистськими загарбниками» (вересень 1941 – вересень 1943) (рукописний та машинописний тексти) (Б.д.). – 43 арк.
122. Спр. 122. Інформаційний список «Краєзнавчі матеріали на сторінках центральних та республіканських видань» за 1980-1982 роки (Б.д.). – 143 арк.
123. Спр. 123. Інформаційно-бібліографічний список «Полтавщина на сторінках центральної та республіканської періодичної преси» за 1986-1990 роки (Б.д.). – 267 арк.
124. Спр. 124. Інформаційно-бібліографічний список «Полтавщина на сторінках періодичної преси» за 1991-1994 роки (Б.д.). – 278 арк.
125. Спр. 125. Список Героїв Радянського Союзу – уродженців Полтавщини, складений В.Н.Жук (Б.д.). – 19 арк.
126. Спр. 126. Відомості про полтавчан – Героїв Радянського Союзу та Героїв Соціалістичної праці (рукописний та машинописний тексти) (Б.д.). – 27 арк.

1.6 Документи (списки, відомості, листи тощо) про відомих полтавців, з історії населених пунктів Полтавщини, про розвиток соціально-політичних рухів, зібрані та впорядковані
В.Н. Жук

127. Спр. 127. Документи (фотокопії наказів, листів, повідомлень, некролог) про заслуженого лікаря УРСР, головного лікаря Карлівської районної

- лікарні Радевича Л.В. (25 грудня 1936 – 1964 рр.). – 9 арк.
128. Спр. 128. Копії архівних документів, витинки із газет, що стосуються історії болгарської комуні імені Д.Благоева, зібрані В.Н.Жук (60-70–ті роки ХХ ст.). – 121 арк.
129. Спр. 129. Документи (трудовий список, фотографія співробітників Полтавського інституту народної освіти 18 червня 1925 року, листи Н.Побєдоносцевої) про Олександра Побєдоносцева (27 вересня 1979 р.). – 8 арк.
130. Спр. 130. Документи (список документ-тальних джерел та літератури; виписки із документів; стаття «Справа про пам'ятник праці – колгосп ім. Шевченка») з історії села Хомутець (1981 р.). – 46 арк.
131. Спр. 131. Документи (листування, виписки із архівних документів, стаття «Останній лист») про майора Червоної Армії, командира підпільної групи у Кременчуці в період окупації міста (7 вересня 1983 – 24 травня 1984 рр.). – 32 арк.
132. Спр. 132. Запис розмови з Я.В.Нужних, який називав себе позашлюбним сином Юрія Кондратюка, та лист В.Н.Жук до Кирдоде Н.С. з коментарями відносно зробленого запису (грудень 1984 – 19 грудня 1984 рр.). – 6 арк.
133. Спр. 133. Документи (листи В.Н.Жук, списки, протоколи засідань комісії, акти) про увіковічення пам'яті піонера космонавтики, ракетобудування та авіації Юрія Кондратюка (25 липня 1984 – 19 лютого 1987 рр.). – 22 арк.
134. Спр. 134. Документи (листи, плани роботи оргкомітету, накази, методичні вказівки, статті,

- довідки про пам'ятки, списки пам'яток) про підготовку «Зводу пам'ятників історії та культури Полтавської області» (1986 – 1988 рр.). – 165 арк.
135. Спр. 135. Документи (стаття «Комуніст, комунар, воїн», листування з Національним військово-історичним музеєм Болгарії) про болгарського інтернаціоналіста Дмитра Бутанського (10 листопада 1987 – 7 жовтня 1988 рр.). – 47 арк.
136. Спр. 136. Документи (листування, копії архівних документів та виписки із них, статті, архівні довідки) активних борців за владу Марка Лістрового та Гната Дзевалтовського (13 січня 1986 – 14 вересня 1989 рр.). – 64 арк.
137. Спр. 137. Поштові конверти із зображенням видатних полтавців-письменників, композиторів, військових, учених в області космонавтики (80-90-ті роки ХХ ст.). – 12 арк.
138. Спр. 138. Документи (архівні виписки, статті, відомості, листування з краєзнавцем із Карлівки М.Ф.Ковальовим) з історії міста Карлівки (1983 – 1990 рр.). – 82 арк.
139. Спр. 139. Документи (листи, методичні роз'яснення та рекомендації) про підготовку енциклопедичного довідника «Полтавщина» (1990 р.). – 38 арк.
140. Спр. 140. Документи (виписки, копії архівних документів, листування) про присвоєння Карлівському радгоспу імені В.Д.Голобородька (09 липня 1990 – липень 1991 рр.). – 22 арк.
141. Спр. 141. Документи (листи Д.В. Галіна, машинописна копія статті Ф.Фільштинського) про болгарського революціонера Володимира Галіна (Б.д.). – 4 арк.

142. Спр. 142. Виписки із документів, що стосуються історії села Лазірки (Б.д.). – 61 арк.
143. Спр. 143. Документи з історії Полтавського педагогічного інституту, зібрані В.Н.Жук та студентами вузу (Б.д.). – 60 арк.
144. Спр. 144. Виписки із архівних документів та літератури про революційний і робітничий рух на Лівобережній Україні та Полтавщині у кінці ХІХ на початку ХХ століть (рукопис) (Б.д.). – 207 арк.
145. Спр. 145. Виписки із архівних документів, газетних публікацій, монографій, присвячені подіям Жовтневого перевороту 1917 року та громадянської війни (Б.д.). – 24 арк.
146. Спр. 146. Виписки із документів, публікацій у пресі щодо інтернаціональних зв'язків Полтавщини та Болгарії (Б.д.). – 62 арк.

1.7 Рецензії

147. Спр. 147. Рецензії на путівники «Полтава. 100 пам'ятних місць», «Музей історії Полтавської битви» (12 червня 1982 – 9 березня 1988 рр.). – 8 арк.
148. Спр. 148. Рецензії на наукові роботи (2 січня 1975 – 12 травня 1994 рр.). – 96 арк.

1.8 Лекції, методичні рекомендації, звіти, екзаменаційні білети

149. Спр. 149. Лекції з історії Полтавщини (1980 р.). – 77 арк.
150. Спр. 150. Лекції з історії Полтавщини «Боротьба за владу Рад на Полтавщині»; «Полтавщина в

- період громадянської війни»; «Полтавщина в період індустріалізації і перших п'ятирічок та ін.» (1977 – 1981 рр.). – 86 арк.
151. Спр. 151. Лекції, підготовлені В.Н.Жук для товариства «Знання», про історичне минуле Кременчука; участь полтавців у визволенні Болгарії у 1877-1878 роках; бойові і трудові подвиги полтавців у роки Великої Вітчизняної війни (машинописний текст) (1957 – 1983 рр.). – 53 арк.
152. Спр. 152. Лекції з історичного краєзнавства, архівознавства та джерелознавства, підготовлені В.Н.Жук (1979 – 1986 рр.). – 176 арк.
153. Спр. 153. Методичні рекомендації для пропагандистів і слухачів системи партійної освіти з вивчення історії першої російської революції «Селянський рух на Полтавщині в період революцій 1905-1907 років» (укладачі В.Н.Жук та В.А.Собін) (машинописний текст) (1985 р.). – 26 арк.
154. Спр. 154. Методичні рекомендації на допомогу лекторам «Сторінки з історії козацтва» (1992 р.). – 32 арк.
155. Спр. 155. Плани ідейно-виховної роботи на навчальні роки та журнал обліку роботи куратора групи (1978 – 1981 рр.). – 85 арк.
156. Спр. 156. Плани роботи історико-краєзнавчого гуртка Полтавського державного педінституту та звіти групового керівника-методиста про організацію практики студентів (1978 – 1986 рр.). – 23 арк.
157. Спр. 157. Звіти про навчально-виховну роботу; про результати проведення вступного екзамену з історії СРСР; індивідуальні та робочі плани

- наукової, навчально-методичної роботи (1978 – 1989 рр.). – 60 арк.
158. Спр. 158. Екзаменаційні питання та білети із спецкурсу «Історія Полтавщини», розроблені В.Н.Жук (1980 р.). – 29 арк.

1.9 Списки наукових праць

159. Спр. 159. Заява, список наукових праць, статей, подані В.Н.Жук для участі у конкурсі на посаду доцента кафедри історії СРСР та УРСР Полтавського державного педагогічного інституту (26 січня 1981 р.). – 3 арк.
160. Спр. 160. Списки наукових праць та інформація про наукову роботу (15 грудня 1975 – 19 серпня 1992 рр.). – 24 арк.

1.10 Програми наукових конференцій, запрошення

161. Спр. 161. Доповідна записка В.Н.Жук Полтавському обкому Комуністичної партії України про участь у науково-теоретичній конференції у болгарському місті Велико Тирново з нагоди 100-річчя Квітневого повстання у Болгарії (25 травня 1976 р.). – 3 арк.
162. Спр. 162. Документи (лист, звіт) про проходження стажування у Ленінградському державному педагогічному інституті ім. Герцена (18 березня – липень 1981 рр.). – 3 арк.
163. Спр. 163. Програми наукових, науково-практичних конференцій (1970 – 1989 рр.). – 110 арк.

164. Спр. 164. Запрошення до участі у наукових конференціях, ювілейних та святкових заходах (1952 – 1994 рр.). – 42 арк.

1.11 Інтерв'ю, виступи на радіо

165. Спр. 165. Інтерв'ю обласному радіо щодо виходу енциклопедичного довідника «Полтавщина» (6 лютого 1993 р.). – 3 арк.
166. Спр. 166. Текст виступу на радіо щодо Більського городища на території Котелевського району (3 червня 1993 р.). – 7 арк.

2. Листування

2.1. Листування В.Н.Жук

167. Спр. 167. Лист-відповідь на статтю Петра Ротача «Факти недостовірності», опубліковані у газеті «Культура і життя» 16 серпня 1979 року (21 липня 1979 р.). – 14 арк.
168. Спр. 168. Архіву міністерства оборони СРСР, Управлінню КДБ при Раді Міністерств УРСР по Полтавській області, редакці-ям газет з проханням повідомити про деякі події Великої Вітчизняної війни, що стосувалися батька Никанора Івановича (30 травня 1979 – 14 березня 1982 рр.). – 21 арк.
169. Спр. 169. Матері Ганні Трохимівні з повідомленням про роботу, відпочинок, особистого характеру (19 вересня 1966 – 2 вересня 1985 р.). – 36 арк.
170. Спр. 170. Леваневському В.С. та Зязюну І.А., ректору Полтавського педінституту, з проханням надіслати відомості про льотчика, Героя

- Радянського Союзу Сигізмунда Леваневського та увічнити пам'ять піонера космонавтики Ю.Кондратюка (м. Полтава) (13 лютого 1984 – 1987 рр.). – 4 арк.
171. Спр. 171. Головній редакції УРЕ (Бутичу І.Л.) з повідомленням про підготовлені довідки до енциклопедичного довідника «Полтавщина» (27 січня 1989 – 29 березня 1991 рр.). – 71 арк.
172. Спр. 172. Краєзнавцям, учителям, редакторам газет, музейним працівникам щодо підготовки матеріалів до енциклопедичного довідника «Полтавщина» (22 липня 1989 – 24 грудня 1991рр.). – 99 арк.
173. Спр. 173. Краєзнавцям, історикам-архівістам, учням, редакціям газет з повідомленням про роботу над краєзнавчими розвідками; відгуками на опубліковані праці з краєзнавства; особистого характеру (м. Полтава) (10 травня 1972 – 26 березня 1993 рр.). – 98 арк.
174. Спр. 174. Краєзнавцям, журналістам, керівникам області з повідомленням про краєзнавчі розвідки, про необхідність збереження пам'яток історії та культури (у справі є статті про пам'ятки Полтавщини та родоводу М.В.Гоголя) (24 вересня 1984 – 18 вересня 1993 р.). – 93 арк.
175. Спр. 175. Пономаренко Наталії Георгіївні з повідомленням про роботу над статтями краєзнавчого характеру, роздумами про реформування народно-господарського комплексу України на початку 90-х років минулого століття, особистого характеру (м. Черкаси) (23 червня 1993 – 29 червня 1997 рр.). – 122 арк.

176. Спр. 176. Батієвському П.І. з рецензією на рукопис книги «Історія школи № 9 м. Лубен» та лист-відповідь Батієвського П.І. (11 лютого – 15 лютого 1998 р.). – 4 арк.

2.2 Листи до В.Н. Жук

177. Спр. 177. Аббасова А.М. з розповіддю про роботу над історією Миргородського курорту; пошуком інших матеріалів з історії краю; захист дисертації; особистого характеру (м. Миргород, м. Воронеж) (4 січня 1963 – 23 грудня 1989 рр.). – 209 арк.

178. Спр. 178. Адельгейма Г.Г. з проханням повідомити про викладача Полтавської семінарії П.Коропцова (м. Харків) (23 серпня – 29 серпня 1976 р.). – 3 арк.

179. Спр. 179. Антосика Я.З. з розповіддю про участь у революційних подіях та партизанському загоні у 1917-1920 роках, про встановлення радянської влади у с. Жовнино Глобинського району (29 липня 1963 – 23 лютого 1971 рр.). – 10 арк.

180. Спр. 180. Листи-відповіді архівних установ СРСР та Української РСР на запити Жук В.Н. (23 травня 1964 – 12 лютого 1989 рр.). – 30 арк.

181. Спр. 181. Бабенко В.Г. з повідомленням про деякі факти з історії с. Великі Кринки Глобинського району (Б.д.). – 3 арк.

182. Спр. 182. Баканової Велички про історію болгарської комуни ім. Благоева на Полтавщині; особистого характеру (м. Софія, Болгарія) (20 квітня 1977 – 7 травня 1994 рр.). – 12 арк.

183. Спр. 183. Барабаша П.Г. зі згодою надіслати до архіву спогади про події 1917-1930 років на Полтавщині (с. Круглик Лубенського району) (11 листопада 1976 – 26 січня 1977 рр.). – 11 арк.
184. Спр. 184. Бевзо О.А. з розповіддю про роботу інституту історії АН УРСР; особистого характеру (м. Київ) (26 грудня 1964 – 19 жовтня 1981 рр.). – 61 арк. Спр. 185.
185. Спр. 185. Безкровного В.І., старожила Полтави із спогадами про будівлі міста 30-х років минулого століття; завісу Мясоєдова; з повідомленням про зібрані мапи (м. Полтава) (Б.д.). – 4 арк.
186. Спр. 186. Берлина М.З., доцента Полтавського інституту інженерів сільськогосподарського будівництва, з привітанням з нагоди присвоєння їй почесного звання «Заслужений працівник культури УРСР» та спогадами про Кобеляцьку комсомольську організацію (16 жовтня 1958 – 7 березня 1975 рр.). – 3 арк.
187. Спр. 187. Листи-відповіді бібліотечних установ на запити (15 жовтня 1968 – 20 жовтня 1979 рр.). – 14 арк.
188. Спр. 188. Білокінь Раїси з розповіддю про родичів із Кривушів; особистого характеру (м. Світловодськ Кіровоградської області) (Б.д.). – 10 арк.
189. Спр. 189. Бірюка М.Д. з повідомленням про роботу Воронежського українського товариства; з пропозицією організувати у Полтаві філію міжнародного центру культури «Відродження»; відгуками на книгу Жук В.Н. «Сторінки історії козацтва» (м. Воронеж) (січень 1992 – 14 січня 1993 рр.). – 10 арк.

190. Спр. 190. Бірюкова Г.Ф., генерала з пропозицією щодо видання книги «Із роду Пашенків»; з відгукami на краєзнавчі розвідки Жук В.Н. (м. Москва) (20 червня 1978 – 10 жовтня 1987 рр.). – 6 арк.
191. Спр. 191. Бодакви Я.С. зі спогадами про створення сільськогосподарських артiлей та партійної організації на Глобинщині у 20-30-х роках минулого століття (м. Глобине Полтавської області) (1965 р.). – 10 арк.
192. Спр. 192. Бокого Івана з повідомленням про публікацію її статей; з проханням дати рецензію на статтю про комбрига Антона Богунського та ін. (м. Глобине) (1965 – 1966 рр.). – 7 арк.
193. Спр. 193. Борденюк В.О. з розповіддю про долю колишніх однокласників; роздумами про політичну обстановку в Україні у 80-90-х роках минулого століття; особистого характеру (с. Дранка Тульчинського району Вінницької області) (15 січня 1975 – 6 березня 1999 р.). – 104 арк.
194. Спр. 194. Бородіна В.С. з проханням повідомити про долю втрачених документів про Тараса Шевченка, зокрема, рукопису його поеми (м. Київ) (24 червня 1965 р.). – 2 арк.
195. Спр. 195. Бортничука В.К. з розповіддю про пошуки учасників Великої Вітчизняної війни; роздумами щодо створення національних фронтів (рухів) та перебудову в країні; бюрократизм (м. Одеса) (12 лютого 1989 – 6 січня 1990 рр.). – 11 арк.
196. Спр. 196. Бурцева М. та Бутиріної Н.І. з повідомленням про поширення агітаційних листівок у роки Великої Вітчизняної війни; підпільну комсомольську організацію у Кременчуці у 1919

- році (м. Кременчук) (23 січня 1959 – 23 березня 1982 рр.). – 3 арк.
197. Спр. 197. Родини Бутичів з порадами щодо надання інформації з історії міст і сіл Полтавщини; складання каталогу краєзнавчих матеріалів; відгуками про статті Жук В.Н.; особистого характеру (м. Київ) (1 лютого 1964 – 23 листопада 1990 рр.). – 36 арк.
198. Спр. 198. Ванцака Б.С., заслуженого журналіста з повідомленням про збір документів з історії Лубен, підготовку краєзнавчих статей; особистого характеру (м. Лубни) (4 серпня 1971 – 1995 рр.). – 45 арк.
199. Спр. 199. Ватулі Бориса (м. Харків) (17 липня 1967 – 25 квітня 1978 рр.). – 22 арк.
200. Спр. 200. Венгеровського А.А. (с. Машівка Гадяцького району Полтавської області) (7 жовтня 1971 – 20 листопада 1973 р.). – 33 арк.
201. Спр. 201. Воєводиної Г.П. з повідомленням про реорганізацію місцевої преси; особистого характеру (м. Кременчук) (20 січня 1997 – 12 березня 1999 р.). – 18 арк.
202. Спр. 202. Войтенко Н.О. з розповіддю про особисте життя та скаргами на буденні труднощі (м. Одеса) (21 січня – 3 березня 1999 р.). – 3 арк.
203. Спр. 203. Волкенштейна Сергія Сергійовича, генерал-майора, Героя Радянського Союзу зі спогадами про діда Олександра Волкенштейна; виховання у родині доньки видатного хірурга М.В.Скліфосовського Ольги Яковлевої; повідомлення про бойові нагороди (м. Москва) (1 березня 1970 р.). – 18 арк.
204. Спр. 204. Вялика Миколи Гордійовича (сmt. Нові Санжари Полтавської області) (Б.д.). – 19 арк.

205. Спр. 205. Габарова Петра (м. Софія, Болгарія) (19 лютого 1975 – 5 квітня 1993 рр.). – 132 арк.
206. Спр. 206. Гаврикової Світлани з розповіддю про антифашистське підпілля у Кременчуці; особистого характеру (у справі є листи Євселевського Л. та Данилова М. зі спогадами про підпільника Виноградова М.Г.) (1967 – 14 травня 1994 рр.). – 37 арк.
207. Спр. 207. Галаш В.І., подруги-однокурсниці особистого характеру (15 грудня 1955 р.). – 30 арк.
208. Спр. 208. Сім'ї Гальчуків з повідомленням про культурно-мистецькі заходи у музеї книги; створення Республіканської асоціації українців; відгук на автореферат кандидатської дисертації «Громадськість України у російсько-болгарських відносинах 60-70-х років XIX століття» (Б.д.). – 10 арк.
209. Спр. 209. Гарпаги І.В. та Геращенко О.П. з відгуками на монографії та інші краєзнавчі розвідки; розповіддю про організацію комсомольських осередків у Нових Санжарах; роздумами про процеси перебудови в СРСР (25 липня 1968 – 19 грудня 1991 рр.). – 16 арк.
210. Спр. 210. Олеся Гончара, українського письменника із святковими привітаннями та подякою за надісланий альманах «Наш рідний край» (м. Київ) (8 квітня – 14 травня 1991 рр.). – 6 арк.
211. Спр. 211. Гудченка С.О., артиста театру і режисера зі спогадами про культурне життя у Нових Санжарах у 1918-1925 роках та розповіддю про театральний гурток при трьохрічних педагогічних курсах (м. Ленінград-Москва) (29 травня 1968 – 7 лютого 1979 рр.). – 10 арк.

212. Спр. 212. Данівця В.С. з повідомленням про краєзнавчі розвідки (с. Пригарівка Козельщанського району) (6 березня 1993 – 10 грудня 1996 рр.). – 7 арк.
213. Спр. 213. Детинкової О.С., родички до Жук В.Н. та її мами Ганни Трохимівни; особистого характеру (м. Київ) (1966-1973 рр.). – 10 арк.
214. Спр. 214. Дими І.А. із повідомленням про дослідження історії Нових Санжар (сmt. Нові Санжари) (24 липня 1968 – 16 липня 1971 рр.). – 26 арк.
215. Спр. 215. Дмитрієва Ю.М. з розповіддю про відомого полтавського статистика Ротмістрова Г. та копією своєї статті про похресника Панаса Мирного (м. Куп'янськ Харківської області) (24 січня – 25 лютого 1988 р.). – 8 арк.
216. Спр. 216. Довженко Ради, однокурсниці зі спогадами про навчання у Київському університеті, однокурсників; з роздумами про приватизацію на початку 90-х років минулого століття; про роботу (м. Київ) (1957 – 17 березня 1998 рр.). – 28 арк.
217. Спр. 217. Домненко Є.Д. зі спогадами про встановлення радянської влади на Полтавщині (зокрема і у Диканці) (с. Стасі Диканського району) (3 лютого 1966 – 1968 рр.). – 8 арк.
218. Спр. 218. Дяченка М. зі спогадами про членів РСДРП із Диканьки, які боролись за встановлення Радянської влади; про перебування у Диканці американського письменника-журналіста Вільямса Альберта Риса (с. Диканька) (4 січня 1966 – 7 грудня 1969 рр.). – 15 арк.
219. Спр. 219. Ельяшевич Олени Георгіївни з проханням віднайти відомості про родичів (зокрема,

- про дідуся – відомого військового діяча Ельяшевича В.Л.); особистого характеру (м. Вітебськ, м. Червоноград) (Б.д.). – 11 арк.
220. Спр. 220. Євселевського Л.І. з розповіддю про роботу над історією промислових підприємств Кременчука; особистого характеру (Б.д.). – 4 арк.
221. Спр. 221. Єфименко А.В., завідувачки відділу видавництва «Прапор» про підготовку до друку поданих матеріалів Жук В.Н.; відгуками на її краєзнавчі розвідки (м. Харків) (1 червня 1976 р. – 80-ті роки ХХ ст.). – 21 арк.
222. Спр. 222. Железного Анатолія Івановича з повідомленням про публікації з історії стародавньої України та Забедейко Марії про громадську діяльність української діаспори у Воронежі; особистого характеру (24 березня 1995 – 9 березня 1998 рр.). – 13 арк.
223. Спр. 223. Жертовської Н.М. (матері Антонії) з повідомленням про настоятельниць Хрестовоздвиженського монастиря; зі спогадами про сім'ю Бикових-Данилевських; про перебазування підприємства «Медтехніка» із монастиря (м. Полтава) (Б.д.). – 11 арк.
224. Спр. 224. Брата Жука Леоніда Никаноровича особистого характеру (27 лютого 1959 – 8 вересня 1969 р.). – 30 арк.
225. Спр. 225. Мама Жука Ганни Трохимівни особистого характеру (с. Кривуші Кременчуцького району) (1965 – 1973 рр.). – 41 арк.
226. Спр. 226. Забедейко М.М. з розповіддю про брата – учасника партизанського загону із Нових Санжар Забедейка Бориса Маркіяновича (с. Кінь-

- Колодизь Липецької області) (4 квітня 1975 – 12 квітня 1994 рр.). – 40 арк.
227. Спр. 227. Заскоки Лариси особистого характеру; про тяжке матеріальне становище учителів у середині 90-х років минулого століття (сmt. Недригайлів Сумської області) (1995 – 1997 рр.). – 10 арк.
228. Спр. 228. Зими П.П., редактора Хорольської районної газети про публікацію її статей; з проханням допомогти у пошуках деяких матеріалів (м. Хорол) (7 вересня 1971 – 16 квітня 1980 рр.). – 5 арк.
229. Спр. 229. Зленка Г.Д. з проханням допомогти у пошуках відомостей про перекладача та літератора Григорія Михайлеця, а також деяких видань до 90-річчя Полтавської вченої архівної комісії (м. Одеса) (15 жовтня 1978 – 2 травня 1994 рр.). – 4 арк.
230. Спр. 230. Зорука Є.Л. з розповіддю про окупацію Кременчука та роботу на суконній фабриці у цей період; особистого характеру (м. Київ, с. Москаленки Київської області) (27 жовтня 1969 – 20 грудня 1972 рр.). – 26 арк.
231. Спр. 231. Зубка П.Т., комсомольця 20-х років минулого століття зі спогадами про створення та діяльність Новосанжарської районної комсомольської організації (м. Полтава) (15 квітня 1968 р.). – 6 арк.
232. Спр. 232. Співробітників Інституту слов'янознавства та балканістики АН СРСР, Інституту історії АН УРСР щодо підготовки матеріалів краєзнавчого характеру до конференцій, написання дисертацій про радянсько-болгарські зв'язки (18 жовтня 1971 – 12 лютого 1989 рр.). – 15 арк.

233. Спр. 233. Кашеева Ю.Б. зі спогадами про оборону Дніпра бійцями зведеного полку Полтавського танко-тракторного училища у 1941 році; про будівництво вулиці Леніна у Комсомольську (м. Комсомольськ) (13 лютого – 26 лютого 1989 р.). – 10 арк.
234. Спр. 234. Кобеляцького Я.М. зі спогадами про бойові дії за встановлення Радянської влади у Полтаві у 1918-1919 роках; роботу у Диканському райвиконкомі з 1924 по 1929 роки та ін. (с. Кантемирівка Чутівського району) (15 січня 1965 – 1977 рр.). – 33 арк.
235. Спр. 235. Ковіньки Олександра, українського письменника-гумориста з поясненням причин, через які неможливо надати для ознайомлення рукописи та листи (м. Полтава) (21 вересня 1968 р.). – 2 арк.
236. Спр. 236. Козюліної К.А., однокурсниці і подруги з розповіддю про роботу в архівному відділі, організацію архівної справи на Дніпропетровщині, а також над томом «Історія міст і сіл УРСР. Дніпропетровська область»; особистого характеру (м. Дніпропетровськ) (27 листопада 1960 – 1985 рр.). – 24 арк.
237. Спр. 237. Колесника І.О. з розповіддю про політосвітню роботу у Новосанжарському районі у 1924-1926 роках (14 серпня 1968 р.). – 19 арк.
238. Спр. 238. Консула Генконсульства СРСР у Карлових Варах, директора окружного архіву у Карлових Варах з повідомленням про генерала Вейсбаха І.Б. (1988 р.). – 5 арк.
239. Спр. 239. Коротченко М.М. з повідомленням про родичів та знайомих, що мешкають у Кременчуці; з відгуками на деякі події (аварія на ЧАЕС,

- екологічна обстановка у місті та ін.) (м. Кременчук) (16 серпня 1977 – 2 грудня 1992 рр.). – 72 арк.
240. Спр. 240. Кочубея А.Ф. з проханням допомоги у пошуках відомостей про село Комендантівку Кобеляцького району (м. Київ) (27 січня – 27 вересня 1981р.). – 9 арк.
241. Спр. 241. Кошман Лариси, випускниці Полтавського педагогічного інституту з розповіддю про викладацьку діяльність у школі та Лебединському педучилищі; особистого характеру (с-ще Недригайлів, м. Лебедин) (26 липня 1982 – 12 липня 1993 рр.). – 22 арк.
242. Спр. 242. Кравченко М.О. з розповіддю про роботу в архіві; особистого характеру (м. Миколаїв) (28 квітня 1960 – грудень 1965 рр.). – 24 арк.
243. Спр. 243. Краглика В.У. з порадами щодо пошуку документів з адміністративно-територіального поділу України (м. Київ) (1960 р.). – 2 арк.
244. Спр. 244. Крамової Н.Д. з відгуками на її статті з повідомленнями про документи про Волкенштейна О.О.; особистого характеру (м. Москва) (1976 – 1986 рр.). – 29 арк.
245. Спр. 245. Крип'якевичів, Крупнова та Ксюнзенка О.Й., родини істориків з подякою за поїздку на Сорочинський ярмарок; порадами щодо написання дисертації та повідомленням про пошуки архівних матеріалів (1971 – 1984 рр.). – 6 арк.
246. Спр. 246. Кукреша С.К. з повідомленням про архівне життя у Києві та висловленням жалю з приводу переходу Віри Никанорівни на роботу з обласного архіву до педінституту (м.Київ) (14 січня 1976 – 2 травня 1979 рр.). – 3 арк.

247. Спр. 247. Кулініча М.М. з проханням подати перелік архівних доку-ментів про село Куземено Охтирського району; з повідомленням про інші краєзнавчі розвідки; особистого характеру (с-ще Котельва Полтавської області) (12 листопада 1960 – 18 листопада 1961 рр.). – 29 арк.
248. Спр. 248. Лаврика Теодора з подякою за популяризацію історичної минувшини Полтавщини; про придбання дзвонів для Хрестовоздвиженського монастиря (м. Джонкерс, США) (20 березня 1995 – 17 листопада 1997 рр.). – 14 арк.
249. Спр. 249. Лазаренка Т.Г. з роздумами щодо адміністративної реформи початку 60-х років минулого століття; з подякою про добру згадку про його викладацьку діяльність в університеті (м. Київ) (23 грудня 1962 – 6 жовтня 1965 рр.). – 8 арк.
250. Спр. 250. Лев Валентини Миколаївни про енциклопедичний довідник «Полтавщина»; особистого характеру (м. Київ) (19 березня – 1 червня 1993 р.). – арк.
251. Спр. 251. Лісничого І.С. з повідомленням про Куликівський історичний музей та його роботу (с. Дудникове Полтавського району) (28 серпня 1990 – 3 жовтня 1991 рр.). – 9 арк.
252. Спр. 252. Лістрового В.М. зі спогадами про батька Марка Микитовича – активного борця за встановлення радянської влади на Полтавщині; рецензіями та зауваженнями на книгу Жук В.Н. про Марка Лістрового (м. Харків) (12 листопада 1969 – 3 червня 1997 рр.). – 152 арк.
253. Спр. 253. Лубенського Петра з проханням повідомити імена та по батькові лікарів

- Маньковського та Волкенштейна (м. Лубни) (1 грудня 1977 р.). – 2 арк.
254. Спр. 254. Лугового З.Т. з відгуком на її статтю у пирятинській газеті «Шляхом Ілліча» про участь українців у російсько-турецькій війні 1877-1878 років та розповіддю про свого батька – учасника тих подій (м. Пирятин) (14 червня 1976 р.). – 2 арк.
255. Спр. 255. Лятошинського М.В. з повідомленням про рецензування путівника по Полтаві; з інформацією про можливе місце поховання Остроградського М.В. та про могилу княгині В. Репніної (м. Полтава) (30 листопада 1966 – 9 травня 1967 рр.). – 3 арк.
256. Спр. 256. Ляшенка С.І. про збір архівних матеріалів з історії Полтавщини (зокрема, Лохвиччини); вибори Президента України 1994 та ін. (м. Червонозаводське Лохвицького району) (02 січня – 9 листопада 1994 р.). – 27 арк.
257. Спр. 257. Марієнбаха Ісаака Абрамовича зі спогадами про родину О.О. Волкенштейна – відомого полтавського лікаря (м. Москва) (03 березня 1978 – 17 жовтня 1980 рр.). – 11 арк.
258. Спр. 258. Маттени-Бугаєвича Ю. з рецензіями на краєзнавчі розвідки про Диканьку та критикою на історичний нарис Жук В.Н. «Диканька» (сmt. Диканька Полтавської області) (15 липня 1970 – 17 січня 1974 рр.). – 7 арк.
259. Спр. 259. Мельника С.М. з розповіддю про підготовлений матеріал до видання «Історія міст і сіл УРСР» про Комишню; повідомлення про деякі дослідження адміністративно-територіального поділу Полтавщини (с-ще Комишня Полтавської області) (1966 – 30 жовтня 1973 рр.). – 22 арк.

260. Спр. 260. Головного управління кадрів та Центрального архіву Міністерства оборони СРСР, виконкому Товариства Червоного Хреста з інформацією про долю Новікова В.Г., Чикущкіна В.А. та Виноградова М.Г., яких розшукувала Жук В.Н. (19 вересня 1979 – 5 грудня 1983 рр.). – 9 арк.
261. Спр. 261. Мостового П.К., члена спілки письменників України, учителя з відгуками на статті та виступи по радіо, підготовлені Вірою Жук; особистого характеру (м. Лубни) (14 серпня 1966 – 14 вересня 1998 рр.). – 20 арк.
262. Спр. 262. Михайлова Христо з розповіддю про проведені заходи в рамках товариства радянсько-болгарської дружби, особистого характеру (м. Софія, Болгарія) (15 квітня 1971 – 1992 рр.). – 32 арк.
263. Спр. 263. Музейних працівників з проханням проінформувати про наявність матеріалів у держархіві області для створення експозицій (1965 – 17 серпня 1987 рр.). – 10 арк.
264. Спр. 264. Надеждинської О.К. з повідомленням про смерть дружини М.А.Комарницького – військового льотчика, одного з організаторів авіаційної справи в Україні та сімейний архів (м. Москва) (18 червня – 19 липня 1994 р.). – 4 арк.
265. Спр. 265. Недуха О.О. з повідомленням про документи ЦДАЖР, що стосуються адміністративно-територіального устрою України; розповіддю про роботу в архіві (м. Харків) (01 вересня 1960 – 6 квітня 1968 рр.). – 8 арк.
266. Спр. 266. Нечипоренка І.Т., полковника у відставці, учасника Великої Жовтневої революції зі спогадами про Марка Лістрового – активного

- борця за встановлення Радянської влади у Нових Санжарах (м. Москва) (15 червня 1977 р.). – 9 арк.
267. Спр. 267. Нікельберга Г.Л. зі спогадами про санжарського волосного старшину Пантелеймона Голтвянського; з повідомленням про знайомство із Володимиром Лістровим – сином учасника Жовтневої революції із Санжар Марка Лістрового (м. Москва) (9 березня 1968 – 19 січня 1971 рр.). – 24 арк.
268. Спр. 268. Новикова В.Г. з розповіддю про перебування на примусових роботах у Німеччині у роки Великої Вітчизняної війни (м. Пенза) (23 лютого – 17 листопада 1981 р.). – 6 арк.
269. Спр. 269. Оголевця Віктора Степановича зі спогадами про садибу художника Мясоїдова Г.; розповіддю про уродження Полтави полковника Тессена В.І. – учасника оборони Севастополя у 1854 році та ін. (м. Москва) (12 листопада 1977 – 24 грудня 1978 рр.). – 11 арк.
270. Спр. 270. Одвірка Г.М. зі спогадами про колективізацію у Новосанжарському районі та перших голів сільськогосподарських артілей (сmt. Семенівка Полтавської області) (19 березня – 25 березня 1969 р.). – 8 арк.
271. Спр. 271. Олексашенка Г.П. з розповіддю про пошук документів з історії селища Градизьк для написання історичного нарису (1965 – 2 грудня 1991 рр.). – 37 арк.
272. Спр. 272. Органів місцевого самоврядування та їх структурних підрозділів з питань охорони пам'яток культури (13 серпня 1979 – 7 липня 1989 рр.). – 6 арк.

273. Спр. 273. Пальоного М.А. з повідомленням про деякі епізоди з історії села Броварки Глобинського району (с. Броварки Глобинського району) (9 лютого – 11 лютого 1966 р.). – 5 арк.
274. Спр. 274. Панчевські П.П. зі спогадами про участь у збройному повстання 1923 року у Болгарії; у боях на боці республіканців в Іспанії 1936 року (26 грудня 1977 р.). – 2 арк.
275. Спр. 275. Племінниці Панченко Елеонори з розповіддю про членів родини; про участь у мітингу з приводу нового виборчого закону, ініційованого народним рухом України та суспільно-політичну обстановку у Львові на початку 90-х років минулого століття (7 вересня 1989 – 20 квітня 1992 рр.). – 6 арк.
276. Спр. 276. Парфеновського Б.П. з роздумами про цінність рукопису Глаголева Г. щодо життя та побуту Кременчука у 1890-1910 роках; з повідомленням про гімназію у Кременчуці (м. Херсон) (25 вересня 1981 – 18 листопада 1989 рр.). – 13 арк.
277. Спр. 277. Пашенка В.О. з повідомленням про підготовку енциклопедії про російсько-японську війну 1904-1905 років та про свого предка – учасника цієї війни генерал-майора Олексія Пашенка (м. Москва) (14 лютого 1978 – 26 серпня 1992 рр.). – 23 арк.
278. Спр. 278. Петлюха П.П. з відгуками про нарис про село Хомутець Миргородського району (с. Хомутець Миргородського району) (24 листопада 1982 – 17 липня 1990 рр.). – 5 арк.
279. Спр. 279. Петрової І.В. зі спогадами про М.А. Комарницького – військового льотчика, одного з організаторів авіаційної справи в Україні;

- особистого характеру (м. Москва) (19 січня 1977 – 2 лютого 1990 рр.). – 93 арк.
280. Спр. 280. Петрової Н.А. з розповіддю про роботу в районному архіві; особистого характеру (м. Миргород) (4 вересня 1969 – 22 листопада 1991 р.). – 16 арк.
281. Спр. 281. Петрова Коцо зі спогадами про діяльність комуни імені Благоева на Полтавщині (м. Софія, Болгарія) (07 січня 1965 – 8 лютого 1971 рр.). – 5 арк.
282. Спр. 282. Пилипенко Г.М. з наданням відомостей про село Жовнино Чорнобаївського району Черкаської області (7 серпня 1964 – 21 лютого 1993 рр.). – 14 арк.
283. Спр. 283. Пиляй Д.І. з проханням виступити з повідомленням про встановлення радянської влади на Полтавщині на семінарі вчителів історії (с. Кошманівка Машівського району) (1 березня 1967 р.). – 2 арк.
284. Спр. 284. Писарева Олега, про племінника, особистого характеру та з повідомлення про його службу у Збройних Силах (м. Москва, м. Ломоносов) (1963 – 3 серпня 1972 рр.). – 10 арк.
285. Спр. 285. Писарева Юрія, племінника, його дружини Людмили особистого характеру (м. Ужгород, м. Львов) (1966 – 1982 рр.). – 22 арк.
286. Спр. 286. Писаревої О.Н., сестри В.Н. Жук про життя родини, т. 1 (м. Ужгород) (02 лютого 1958 – 10 серпня 1979 рр.). – 145 арк.
287. Спр. 287. Те саме, т. 2 (м. Ужгород) (1 січня 1980 – 19 лютого 1998 рр.). – 194 арк.
288. Спр. 288. Плиски М.Д., учителя із Глобине, з розповіддю про роботу над біографією українського

- композитора М.М. Калачевського та проханням допомогти у зборі інформації про родину Калачевських (1994 – 1995 рр.). – 5 арк.
289. Спр. 289. Победоносцевої Н.А., доньки відомого конструктора ракетної техніки Победоносцева Ю.О з розповіддю про батька та його родину; особистого характеру (м. Москва) (4 квітня 1978 – 18 березня 1997 рр.). – 36 арк.
290. Спр. 290. Подкопаєвої М.Ф., начальника Лубенського міського архіву з повідомленням про виявлені матеріали щодо історії Лубен; розповіддю про роботу архіву (м. Лубни) (1971 – 1998 рр.). – 40 арк.
291. Спр. 291. Полницької Л.Б. про роботу над історичними розвідками; особистого характеру (м. Северодонецьк Луганської області) (2 грудня 1986 – 15 травня 1994 рр.). – 6 арк.
292. Спр. 292. Пономаренко Л.Й., подруги особистого характеру (м. Євпаторія, м. Кременчук) (1 червня 1979 – 6 жовтня 1993 рр.). – 20 арк.
293. Спр. 293. Постік Ольги, подруги, з повідомленням про сільський уклад життя у 80-90-х роках ХХ століття, вибори; особистого характеру (с. Петрівка Роменська Гадяцького району) (29 грудня 1988 – 30 березня 1999 рр.). – 74 арк.
294. Спр. 294. Припутня О.І., одеського краєзнавця з розповіддю про дослідження історії села Мечет (нині Грушівка) Гребінківського району та родину письменника – земляка Євгена Гребінки; святкування 175-річчя від дня народження Євгена Гребінки; особистого характеру (м. Одеса) (1976 – 3 березня 1994 рр.). – 51 арк.

295. Спр. 295. Присяжнюка М.Ф. про пошуки документальних матеріалів про садівника Гуссона та Шевченківський дуб; особистого характеру (м. Вінниця) (21 березня – 9 жовтня 1963 р.). – 5 арк.
296. Спр. 296. Промітного І.М. з розповіддю про написання спогадів про село Федорівку (Фидрівку) Глобинського району в період 1917-1921 років; уточнення подій, які відбувались у селі в цей період (м. Богодухов Харківської області) (7 травня 1967 – 28 листопада 1968 р.). – 11 арк.
297. Спр. 297. Пустовіта Павла, журналіста про збір документів з історії Кременчуччини; з проханням підготувати краєзнавчі розвідки для кременчуцької районної газети; особистого характеру (м. Кременчук) (1966 – 1970 рр.). – 16 арк.
298. Спр. 298. Пураса І.М., учасника Великої Вітчизняної війни, директора школи села Кривуші Кременчуцького району з розповіддю про військово-патріотичне виховання молоді; особистого характеру (м. Ангарськ Іркутської області) (25 травня 1965 – 29 червня 1994 рр.). – 45 арк.
299. Спр. 299. П'ядика Ю.В., київського краєзнавця про збір матеріалів до монографії про художника Юхима Михайлова; про фотографію із зафіксованою церемонією відкриття пам'ятника Івану Котляревському у Полтаві у 1903 році; про відомого полтавського статиста Г.Г. Ротмістрова (м. Київ) (19 листопада 1980 – 19 грудня 1986 рр.). – 23 арк.
300. Спр. 300. Редакції союзних, республіканських та місцевих газет щодо публікацій статей та

- розвідок В.Н. Жук (23 липня 1962 – 22 січня 1990 рр.). – 68 арк.
301. Спр. 301. Ротача П.П. щодо переліку статей, які доцільно включити до енциклопедичного довідника «Полтавщина» (м. Полтава) (4 лютого 1989 р.). – 4 арк.
302. Спр. 302. Ротмістрова М.М. з відгуками на статтю Віри Жук про полтавського статистика і громадського діяча Григорія Ротмістрова; зі спогадами про участь Г.Г. Ротмістрова у гуртку Драгоманова (м. Київ) (17 липня 1970 – 6 березня 1971 рр.). – 7 арк.
303. Спр. 303. Савки К.І. зі спогадами про бойовий шлях Полтавського зведеного полку танко-тракторного училища; з розповіддю про село Салівка Кременчуцького району (80-90-і роки ХХ ст.). – 65 арк.
304. Спр. 304. Сазонової Л.В. про увічнення пам'яті Юрія Побєдоносцева – піонера радянської ракетно-космічної техніки; з розповіддю про його сім'ю; особистого характеру (м. Москва) (70-80-і роки ХХ ст.). – 28 арк.
305. Спр. 305. Саливона Петра Миколайовича з наданням інформації для нарису про Нові Санжари (м. Київ) (2 вересня 1968 р.). – 65 арк.
306. Спр. 306. Саманджиева Благоя зі спогадами про діяльність соціал-демократичної партійної організації у 20-х роках минулого століття у Віленграді; діяльність болгарської комуни імені Благоєва (Болгарія, м. Свіленград) (23 липня 1969 – 1970 рр.). – 6 арк.
307. Спр. 307. Сапожникова Л.О. з проханням допомогти у пошуках інформації про Юрія

- Кондратюка для написання книги про нього для школярів; розповіддю про видання дитячих книг (м. Київ) (1987 – 27 січня 1988 рр.). – 4 арк.
308. Спр. 308. Сацукевич Наталії, однокурсниці з розповіддю про роботу у Черкаському обласному архіві (м. Черкаси) (11 березня – 28 грудня 1957 р.). – 11 арк.
309. Спр. 309. Сердюк М.М. з відгуками на підготовлену Жук Вірою книги «Нові Санжари», збірник «Полтаві – 800 років» (м. Полтава) (30 грудня 1970 – 21 вересня 1985 р.). – 8 арк.
310. Спр. 310. Сердюка Григорія Дмитро-вича з розповіддю про написання історичного нарису про Бригадирівку; відгуками на книгу В. Жук «Перлина Козельщини»; особистого характеру (с. Бреусівка Козельщанського району) (20 листопада 1990 – 1999 рр.). – 70 арк.
311. Спр. 311. Скрипильова Є.А., доктора юридичних наук, старшого наукового співробітника Інституту держави і права АН СРСР з відгуками про книгу В. Жук «Нові Санжари»; спогадами про М. Лістрового (м. Москва) (12 червня 1985 – 13 березня 1987 рр.). – 4 арк.
312. Спр. 312. Собка Ф.М. з рекомендацією Вірі Жук до вступу у члени КППС; з розповіддю про однокурсників; особистого характеру (с. Манжелія Великокринківського району) (5 жовтня 1956 – 6 березня 1974 рр.). – 20 арк.
313. Спр. 313. Солонинки В.М. про роботу у редакції видання «Архіви України» (м. Київ) (2 жовтня 1965 – 5 лютого 1979 рр.). – 16 арк.
314. Спр. 314. Сороки М.О. з повідомленням про вихід статті В. Жук у журналі «Знання та праця»

- про М. Победоносцева; прохання упорядкувати могилу М. Остроградського (м. Київ) (5 січня 1972 – 15 березня 1981 рр.). – 4 арк.
315. Спр. 315. Сотник З.А. з розповіддю про участь у революційних подіях 1917 року у Диканці свого родича Андрія Сотника (сmt. Диканька Полтавської області) (1966 р.). – 3 арк.
316. Спр. 316. Співака Н.К. зі спогадами про створення комсомольської організації у Нових Санжарах у 1919 році; з розповіддю про участь у боях з німецько-фашистськими окупантами (м. Серпухов Московської області) (1968 – 22 липня 1989 рр.). – 25 арк.
317. Старицького П.Г. з розповіддю про сім'ю Завойко-Завальських (12 лютого 1970 р.). – 2 арк.
318. Спр. 318. Теплинського М.В. з проханням повідомити інформацію про сім'ю Волкенштейнів (м. Івано-Франківськ) (1 квітня – 27 квітня 1985 р.). – 5 арк.
319. Спр. 319. Ткаченка О.Г. з подякою за статті про Марка Лістрового, який боровся за встановлення радянської влади на Полтавщині; особистого характеру (30 серпня 1967 – 29 червня 1980 рр.). – 6 арк.
320. Спр. 320. Правління Полтавської обласної організації та журналу «Пам'ятники України» Українського товариства охорони пам'яток культури із запрошенням на пленум правління та співпрацю із друкованим органом (11 травня 1973 21 січня 1992 рр.). – 25 арк.
321. Спр. 321. Трегубова Д.М. з повідомленням про упорядкування свого архіву; передавання документів про батька до Полтавського краєзнавчого музею;

- (м. Москва, м. Бердянськ) (10 липня 1975 – 13 вересня 1978 р.). – 16 арк.
322. Спр. 322. Третьякової Є.С. з розповіддю про батька Сергія Федоровича Третьякова – директора Полтавської сільськогосподарської дослідної станції та копією фотографії працівників станції за 1917 рік (м. Кемерово) (27 червня 1972 – 21 лютого 1973 рр.). – 12 арк.
323. Спр. 323. Тринова Слава Михайлова зі спогадами про болгарську комуну імені Благоева, засновану на Полтавщині; особистого характеру (м. Стара Загора, Болгарія) (21 вересня 1964 – 25 березня 1980 рр.). – 74 арк.
324. Спр. 324. Тринової Олени Михайлової особистого характеру (м. Стара Загора, Болгарія) (04 січня 1967 – 20 січня 1992 рр.). – 28 арк.
325. Спр. 325. Трофимова М.Г. про участь в установчій республіканській конференції з історичного краєзнавства; особистого характеру (с. Долматове Тульської області) (18 вересня 1980 – 5 січня 1992 рр.). – 11 арк.
326. Спр. 326. Трянових Михайла та Євгенії з відгуками про відвідини Радянського Союзу; про відзначення 50-річчя комуни імені Благоева на Полтавщині (м. Стара Загора, Болгарія) (15 березня 1967 – 5 травня 1975 рр.). – 5 арк.
327. Спр. 327. Оргкомітету з організації зустрічі випускників Коївського державного університету із запрошенням на зустріч випускників 1955 року (м. Київ) (Б.д.). – 5 арк.
328. Спр. 328. Учителя В.Н. Жук до своєї учениці зі спогадами про русло річки Крива Руда (м. Кременчук) (Б.д.). – 4 арк.

329. Спр. 329. Фесенка О.П. з розповіддю про дослідження історії громадянської війни 1918-1920 років; вивчення біографії Миколи Щорса (м. Дніпропетровськ) (9 жовтня 1980 – квітень 1993 рр.). – 10 арк.
330. Спр. 330. Ципака Ф.О. з повідомленням про участь у роботі VI з'їзду Рад Пирятинського повіту у 1922 році (м. Пирятин) (16 серпня 1972 р.). – 2 арк.
331. Спр. 331. Ченакала Д.Д. з проханням надати відомості про хутір Ченакалівку та відповідь В.Н. Жук (м. Саратов) (3 серпня – 2 жовтня 1990 р.). – 5 арк.
332. Спр. 332. Черкесової М.С. з розповіддю та коментарями щодо соціально-економічного становища в Російській Федерації на початку 90-х років минулого століття; про викладацьку та наукову діяльність; розвиток краєзнавства в Росії; особистого характеру (м. Вологда) (22 листопада 1989 – 7 лютого 1999 рр.). – 13 арк.
333. Спр. 333. Черновського Г.І. з проханням повідомити про В. Галіна, який займався працевлаштуванням політемігрантів; порадами щодо теми дисертації В.Н. Жук (м. Харків) (21 липня 1971 – 16 лютого 1972 р.). – 5 арк.
334. Спр. 334. Шабліовського Е.Є., професора, з проханням повідомити про наявність документів у Полтавському архіві щодо зв'язків Герцена з Україною (м. Київ) (26 вересня – 15 жовтня 1980 р.). – 4 арк.

335. Спр. 335. Шарого О.С. з відгуками на статтю «Село над морем» (з історії села Жовнино Глобинського району); розповіддю про комбрига Антона Богунського (с. Миронівка Кіровоградської області) (8 січня – 17 січня 1967 р.). – 6 арк.
336. Спр. 336. Шеффер Т.В. з розповіддю про батька – Василя Павловича Шеффера, робітника полтавських паровозоремонтних майстерень, учасника революційних подій початку ХХ століття (м. Київ, м. Москва) (26 березня – 1 грудня 1980 р.). – 14 арк.
337. Спр. 337. Штопало (Приймак) В.С. з розповіддю про діяльність у Кременчуці підпільної групи М.Г. Виноградова у 1942 році (26 травня – 16 червня 1968 р.). – 5 арк.
338. Спр. 338. Щербаня Т.М. зі спогадами про учасників повстанських більшовицьких загонів, які боролись за встановлення радянської влади у Диканці (с. Диканька Полтавської області) (3 лютого 1966 р.). – 2 арк.
339. Спр. 339. Щусь О.Й. з повідомленням про роботу над збірником документів про Українську Центральну Раду; з повідомленням про новини в Академії наук України; особистого характеру (м. Київ) (травень 1977 – 24 лютого 1999 рр.). – 13 арк.
340. Спр. 340. Яковлевої Єлизавети, доньки професора М.В.Скліфосовського, про родину Волкенштейнів; розповіддю про школу у Яківчанському маєтку Скліфосовського; особистого характеру (м. Москва) (20 червня 1971 – 27 серпня 1974 рр.). – 13 арк.

341. Спр. 341. Ямкового А.А. з привітанням з нагоди випуску «Історії міст і сіл. Полтавська область»; повідомлення про враження від участі у республіканській краєзнавчій конференції у Полтаві; особистого характеру (м. Комунарськ) (12 січня 1968 – 24 грудня 1980 рр.). – 10 арк.
342. Спр. 342. Яцини Василя та Любові особистого характеру (м. Ужгород) (4 вересня 1957 – 6 травня 1988 рр.). – 13 арк.
343. Спр. 343. Родини Яцинів особистого характеру (с. Кривуші Кременчуцького району) (Б.д.). – 20 арк.
344. Спр. 344. Яценка Т.В. особистого характеру та з повідомленням про життя у Дагестані після розпаду Радянського Союзу (м. Кизляр) (27 грудня 1968 – 20 січня 1994 рр.). – 16 арк.

2.3 Вітання

345. Спр. 345. Вітальні листівки друзів, рідних, колег, студентів, істориків-краєзнавців зі святом Збройних Сил СРСР (1973 – 1989 рр.). – 8 арк.
346. Спр. 346. Вітальні листівки від окружного комітету радянсько-болгарської дружби міста Слівен та Національного військово-історичного музею Болгарії (1977 – 1989 рр.). – 17 арк.
347. Спр. 347. Вітальні листівки друзів, рідних, колег, студентів, істориків-краєзнавців, редакторів з Міжнародним жіночим днем 8 Березня (1960 – 1990 рр.). – 133 арк.
348. Спр. 348. Вітальні листівки друзів, рідних, колег, студентів, істориків-краєзнавців, редакторів з

- річницями Великої Жовтневої соціалістичної революції (1965 – 1990 рр.). – 35 арк.
349. Спр. 349. Вітальні листівки друзів, рідних, колег, студентів, істориків-краєзнавців, редакторів зі святом Перемоги – 9 Травня (1965 – 1991 рр.). – 26 арк.
350. Спр. 350. Вітальні листівки друзів, рідних, колег, студентів, істориків-краєзнавців, редакторів з Новим роком (1961 – 1992 рр.). – 252 арк.
351. Спр. 351. Вітальні листівки друзів, рідних, колег, студентів, істориків-краєзнавців зі святом Великодня (1991 – 1992 рр.). – 3 арк.
352. Спр. 352. Вітальні листівки друзів, рідних, колег, студентів, істориків-краєзнавців, редакторів з Першим Травня (1961 – 1993 рр.). – 99 арк.

3. Документи, що відображають громадську діяльність Жук В.Н.

353. Спр. 353. Документи (програма, план проведення пленарного засідання, листування, тексти виступів та повідомлень) республіканської науково-методичної конференції з історичного краєзнавства (жовтень – листопад 1980 р.). – 85 арк.
354. Спр. 354. Документи (закони, статут, облікова картка, список членів акції, плани роботи та звіти про їх виконання) про роботу первинної організації Українського товариства охорони пам'яток культури (1968 – 1987 рр.). – 82 арк.
355. Спр. 355. Документи (лист-запрошення, прес-реліз, порядок денний, статут) щодо проведення

установчого з'їзду Всеукраїнської спілки краєзнавців (1990 р.). – 12 арк.

3. Біографічні документи Жук В.Н.

4.1 Характеристики. Автобіографії. Квитки, посвідчення та ін.

356. Спр. 356. Залікова книжка студентки філологічного факультету Київського державного університету Віри Жук; виписка із наказу ректора та довідка (18 листопада 1947 – 15 квітня 1949 рр.). – 6 арк.
357. Спр. 357. Конспекти лекцій із спеціальних історичних дисциплін (1952 – 1953 рр.). – 280 арк.
358. Спр. 358. Конспекти лекцій із спеціальних історичних дисциплін (1952 – 1954 рр.). – 351 арк.
359. Спр. 359. Банківські дозволи на вивіз валюти під час виїзду за кордон та довідка про відрядження до Болгарії (Великотирнівський університет ім. Кирила Мефодія) (1966 – 1978 рр.). – 6 арк.
360. Спр. 360. Посвідчення, членські квитки, облікова картка члена КПРС (партійний квиток) (1949 – 31 грудня 1983 рр.). – 56 арк.
361. Спр. 361. Документи (копії атестатів, анкети, посвідчення) про навчання, трудову діяльність, присвоєння вченого звання «Заслужений працівник культури УРСР» (30 червня 1955 – 27 листопада 1985 рр.). – 10 арк.
362. Спр. 362. Службові характеристики, автобіографії, перелік громадських доручень (15 грудня 1975 – 13 травня 1987 рр.). – 12 арк.

363. Спр. 363. Читацькі квитки та перепустки до гуртожитку, архівних установ, бібліотек (01 жовтня 1954 03 жовтня 1989 рр.). – 42 арк.
364. Спр. 364. Картка споживача (товарні талони) (1991 р.). – 3 арк.
365. Спр. 365. Документи (подання, повідомлення Октябрського районного відділу соціального забезпечення; листи до Міністерства соціального забезпечення України) про пенсійне забезпечення Жук В.Н. (27 квітня 1992 р. – квітень 1986 р.). – 8 арк.

4.2 Вітання з присвоєнням звання

366. Спр. 366. Привітання заступника голови Ради Міністрів УРСР Тронька П. та голови Головархіву УРСР Мітюкова М. з присвоєнням Жук В. Н. звання «Заслужений працівник культури УРСР» (Б.д.). – 4 арк.
367. Спр. 367. Вітання члена Полтавського обласного відділення Спілки письменників СРСР Санжарівського І. з присвоєнням Жук В.Н. почесного звання «Заслужений працівник культури УРСР» (10 березня 1975 р.). – 1 арк.

4.3 Грамоти

368. Спр. 368. Похвальні грамоти за відмінні успіхи у навчанні (20 червня 1940 – 27 червня 1946 рр.). – 3 арк.
369. Спр. 369. Почесні грамоти, листи-подяки з нагоди ювілейних дат, за високі досягнення у роботі (31 травня 1958 – квітень 1991 рр.). – 20 арк.

5. Документи інших осіб, що відклались у фонді

370. Спр. 370. Спогади Сулими А. про останній період існування Петровського кадетського корпусу (у т. ч. і про відомого полтавського історика-архівіста Павловського Івана) (22 березня 1962 р.). – 8 арк.
371. Спр. 371. Спогади Оголевця Віктора Степановича про письменника Короленка Володимира (21 жовтня 1978 р.). – 7 арк.
372. Спр. 372. Спогади Романської Ольги про організацію навчання у Полтаві після ліквідації у 1920 році гімназії (м. Москва) (15 серпня 1981 р.). – 3 арк.
373. Спр. 373. Спогади командира партизанського загону Сердюка Д.Х. про боротьбу за радянську владу на Полтавщині, записані Жук В.Н., та біографія учасника боротьби за владу Рад на Полтавщині червоного партизана Литвинова В.Д. (Б.д.). – 26 арк.

Архів Київського національного університету імені Тараса Шевченка

1. Особова справа Жук Віри Никанорівни (1950-1955 рр.). – 46 арк.

Особистий архів І.С.Дашівця

1. Лист В.Н.Жук до І.С.Дашівця (28 грудня 1995 року). – 1 арк.
2. Лист В.Н.Жук до І.С.Дашівця (11 березня 1998 року). – 1 арк.
3. Лист В.Н.Жук до І.С.Дашівця (19 березня 1998 року). – 1 арк.

Особистий архів І.М.Петренко

2. Лист Ф.Нурутдінова до В.Н.Жук (2008 р.). – 1-1зв. арк.
3. Лист Ф.Нурутдінова до І.М.Петренко (27 грудня 2010 р.) // Особистий архів І.М.Петренко. – 1-1зв. арк.
4. Спогади І.С.Дашівця, 26 жовтня 2016 р. – Арк.1-2.

Особистий архів В.С.Радовського

5. Лист В.Н.Жук до В.С.Радовського (15 вересня 2005 року). – 2 арк.
6. Лист В.Н.Жук до В.С.Радовського (25 жовтня 2005 року). – 2 арк.
7. Лист В.Н.Жук до В.С.Радовського (19 грудня 2005 року). – 1-1зв. арк.
8. Рецензія В.С.Радовського на книгу В.Н.Жук «Долею пов'язані з Україною» (31 січня, 3 лютого 2007 р.). – 7 арк.

Особистий архів Г.Д.Сердюка

9. Лист Віри Жук до Олесья Гончара (23 жовтня 1990 року). – 12 арк.
10. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (25 листопада 1990 року). – 1-1зв. арк.
11. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (25 липня 1998 року – у листі дата не вказана, за штемпелем на коверті). – 2 арк.
12. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (2 червня 1999 року). – 2 арк.
13. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (7 грудня 1999 року). – 4 арк.
14. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (7 березня 2000 року). – 2 арк.
15. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (27 квітня 2000 року). – 2 арк.

16. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (17 травня 2000 року). – 4 арк.
17. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (31 травня 2000 року). – 2 арк.
18. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (28 червня 2000 року). – 2 арк.
19. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (18 липня 2000 року). – 2 арк.
20. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (27 серпня 2000 року). – 4 арк.
21. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (27 вересня 2000 року). – 2 арк.
22. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (26 грудня 2000 року). – 1-1зв. арк.
23. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (23 січня 2001 року). – 6 арк.
24. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (27 лютого 2001 року). – 2 арк.
25. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (4 червня 2001 року). – 4 арк.
26. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (29 червня 2001 року). – 1-1зв. арк.
27. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (10 липня 2001 року). – 2 арк.
28. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (22 липня 2001 року). – 6 арк.
29. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (31 липня 2001 року). – 2 арк.
30. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (15 серпня 2001 року). – 1-1зв. арк.
31. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (19 грудня 2002 року). – 2 арк.

32. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (6 лютого 2003 року). – 4 арк.
33. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (15 лютого 2003 року). – 1-1зв. арк.
34. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (25 квітня 2003 року). – 2 арк.
35. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (14 травня 2003 року). – 2 арк.
36. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (19 травня 2003 року). – 2 арк.
37. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (17 серпня 2003 року). – 5 арк.
38. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (18 лютого 2003 року). – 1-1зв. арк.
39. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (31 травня 2004 року). – 1-1зв. арк.
40. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (8 червня 2004 року). – 2 арк.
41. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (21 червня 2004 року). – 1-1зв. арк.
42. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (2 травня 2006 року). – 2 арк.
43. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (30 серпня 2005 року). – 4 арк.
44. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (18 жовтня 2005 року). – 1-1зв. арк.
45. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (3 жовтня 2008 року). – 2 арк.
46. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (Б.д.). – Арк.1-1зв.
47. Лист Віри Жук до Григорія Сердюка (Б.д.). – Арк.1-1зв.

48. Лист Віри Жук до Ф.Г.-Х.Нурутдінова (6 лютого 2008 року). – 4 арк.
49. Письмо Веры Жук в Центральный государственный исторический архив Литвы (19 июля 1991 года). – 1 арк.

Фонд Полтавського музею авіації і космонавтики

1. Фото родини Жуків. 1930-ті роки (фото в обробці. – 1 од. зб.).

II. Друковані матеріали

(джерела, документи, спогади, інтерв'ю)

1. *Бахши Иман*. Джагфар тарихы. – Т. 1. Свод болгарских летописей. 1680 год. Изложение текста «Джагфар тарихы» на русском языке, сделанное жителем города Петропавловска И. М.-К. Нигматуллиним в 1939 году / Иман Бахши. – Оренбург : Редакция вестника «БУЛГАРИЯ», 1993. – 393 с.
2. *Бахши Иман*. Джагфар тарихы. Свод болгарских летописей. – Т. II / Иман Бахши. – Оренбург: Редакция вестника «БУЛГАР ИЛЕ», 1994. – 155 с.
3. *Бахши Иман*. Джагфар тарихы. – Т. III / Иман Бахши. – Оренбург : Редакция вестника «БУЛГАР ИЛЕ», 1997. – 180 с.
4. *Жук Л.Н.* Що залишимо нащадкам ? Спогади і роздуми / Л. Н. Жук. – Полтава : АСМІ, [б.р.]. – 60 с.
5. *Коротенко В.В.* Видавнича та публікаційна діяльність Державного архіву Полтавської області у 1947-2007 рр. (бібліографічний покажчик) / В. В. Коротенко // Архівний збірник до 90-річчя Державного архіву Полтавської області / Матеріали наукової конференції: «Документальна спадщина Полтавщини: минуле, сучасне, перспективи». –

- Полтава, 2008. – С.271-363.
6. *Новохатній В.В.* Історія незалежності: історик Віра Никанорівна Жук [Інтерв'ю з В.Н.Жук] / В. В. Новохатній // Квартал. – Полтава, 1999. – 26 серпня. – С.4-7.
 7. *Пустовіт Т.П.* Штрихи до портрета журналіста і краєзнавця Павла Пустовіта // Краєзнавство. – 2014. – 2. – С.58-69.

Рецензії на праці В.Н.Жук: :

1. *Єрмак О.П.* [Рецензія]. [Жук В.Н. Долею пов'язані з Україною. Нариси з історії німецьких колоністів на Полтавщині, про долю їх нащадків і відродження німецьких товариств у краї / В. Н. Жук. – Полтава: Дивосвіт, 2006. – 330 с.] // Історична пам'ять : Зб. наук. пр. – Полтава : ПНПУ імені В.Г.Короленка, 2008. – №1. – С.180-182.
2. *Єрмак О.П.* [Рецензія]. Полтавцям німецького походження присвячується / О. П. Єрмак // Трудова Полтавщина. – Полтава, 2007. – 23 лютого.
3. Нова книга для вчителів. [Рецензія]. // Постметодика. – 1998. – №4. – С.63.
4. *Самойленко Н.І.* [Рецензія]. Із сивої давнини / Н. І. Самойленко // Імідж сучасного педагога. – 2006. № 1 – С.67.
5. *Стовбун Р.І.* [Рецензія]. Книга В.Н.Жук «Долею пов'язані з Україною» / Р. І. Стовбун // Постметодика. – 2007. – № 5. – С.51-53.

III. Література

1. *Банний А.* Жизнелюбы-книголюбы // Приватна справа, м. Полтава. – 2000. – 13 січня.
2. *Бедзір В.* Діти боялися потрапити у холодець: кожна

- сім'я у Кривушах на Полтавщині боролася за життя як мала / В. Бедзір // Зоря Полтавщини. – 2013. – 18 червня.
3. *Бедзір В.* Жінка з Полтавщини / В. Бедзір// Карпатська правда, м. Ужгород. – 2009. – Вересень.
 4. *Вернадский Г.* История России. Древняя Русь / Г. В. Вернадский. – Тверь : Леан; М. : Аграф, 1997. – 345 с.
 5. *Віднянський С.В.* Рецепції весевітньої історії на сторінках «Українського історичного журналу» // Український історичний журнал. – 2007. – № 6. – С.166-180.
 6. Віра Никанорівна Жук (1928-2008) // Історичний факультет Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка: історія і сучасність. – Полтава : ПНПУ імені В.Г.Короленка, 2014. – С.99-100.
 7. Віра Никанорівна Жук [некролог] // Зоря Полтавщини. – 2008. – 7 листопада.
 8. *Владимиров Димитар.* Приветствие чрезвычайного и полномочного посла Республики Болгария в Украине Димитара Владимировича участникам VI Дриновских чтений в Харькове 8 аперля 2010 г. // Дриновський збірник. – Х., 2011. – Т. IV. – С.5-6.
 9. *Волосков В.* 200 памятных мест Полтавы / В. Волосков. – Полтава: Дивосвіт, 2012. – 264 с.
 10. *Димитров Д.* Прабългарите на северното и западното Черноморие / Д. Димитров. – Варна: Б.и., 1987. – 303 с.
 11. *Добрев П.* Неопзната древна България / П. Добрев. – София: Изд-во Иван Вазов, 2001. – 158 с.
 12. *Добрев П.* Произходът и прародината на българите в светлина на комплексните дани / П. Добрев //

- Български векове: Списание за история на българите. – София, 1999. – Т.1. – С.28-41.
13. Довідка про автора [В.Н.Жук] // Постметодика. – 2003. – № 5-6. – С.75-76.
 14. Дудяк І. Пошанування відомого полтавського історика-архівіста / І. Дудяк // Край (м. Полтава). – 2012. – №97. – С.6-7.
 15. Єрмак О.П. Життя, віддане історії рідного краю / О. П. Єрмак // Трудова Полтавщина. – 2008. – 21 листопада.
 16. Єрмак О.П. Життя, віддане рідному краю / О. П. Єрмак // Історична пам'ять. Науковий збірник (Полтава). – 2012. – №27. – С.181-182.
 17. Єрмак О.П. Подвижниця краєзнавчої справи / О. П. Єрмак // Історія Полтавського педагогічного університету в особах (на посвяту 90-річчя заснування закладу) / Гол. ред. В.О.Пашенко. – Полтава : АСМІ, 2004. – С.45-50.
 18. Жива пам'ять / Автор-упор. Писарева О.Н., Чеботарьов С.П. – Ужгород : Ліра, 2007. – 268 с.
 19. Жовнір Н. Учений, історик, краєзнавець / Н. Жовнір // Зоря Полтавщини. – 2013. – 19 листопада. – С.2.
 20. Жук В.Н. // Историки-слависты СССР. Биобиблиографический словарь-справочник. – М. : Наука, 1981. – С.76-77.
 21. Жук Віра Никанорівна [некролог] // Історична пам'ять. – Полтава, 2008. – № 2. – С.204-205.
 22. Жук Віра Никанорівна // Краєзнавці України (сучасні дослідники рідного краю). Довідник. Т. 1. – К.-Кам'янець-Подільський : МЕДИБОРИ, 2003. – С.71-72.
 23. Жук Віра Никанорівна // Ротач П.П. Полтавська Шевченкіана: Спроба обласної (крайової)

- Шевченківської енциклопедії. У двох книгах. – Кн. 1. А – К. – Полтава : Дивосвіт, 2005. – С.254-255.
24. *Звягінцев А.* Студентські наукові роботи / А. Звягінцев // За радянські кадри. – 1954. – 12 січня.
 25. Історія західних та південних слов'ян з давніх часів до ХХ ст. Курс лекцій / За ред. В.І.Ярового. – К.: Либідь, 2001. – 632 с.
 26. Історія міст і сіл Української РСР. Полтавська область. – К. : Головна ред-я УРЕ АН УРСР, 1967. – 1028 с.
 27. Історія міст і сіл Української РСР. Черкаська область. – К. : Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1972. – 788 с.
 28. Історія Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М.В.Остроградського. 1940-2010 / В. В. Зелюк (голова ред. кол.). – Полтава : ПОППО. – 576 с.
 29. Історичне краєзнавство в Українській РСР / Відп. ред. П. Т. Тронько. – К. : Наукова думка, 1989. – 240 с.
 30. *Коваленко М.* У Полтаві увічнили пам'ять про історика Віру Жук: [про відкриття меморіальної дошки В.Н.Жук] / М. Коваленко// Полтавський вісник. – 2012. – 20 квітня.
 31. *Ковальська-Павелко І.М.* Історична регіоналістика, історичне краєзнавство та історична урбаністика: демаркація предметних полів / І. М. Ковальська-Павелко // Грані. – 2014. – №6. – С.161-167.
 32. *Король Н.* Віра Жук все життя присвятила краєзнавству // Коло, м. Полтава. – 2017. – 19-25 січня.
 33. *Костов Г.* Хан Кубрат – будівничий «Magna Vulgaria» й прадавня історія України / Г. Костов //

- Хроніка 2000. Український культурологічний альманах. – К. : Довіра, 1994. – № 3 – 4. – С.10-52.
34. *Кошлатий О.П.* Найбагатший скарб Європи (до 100-річчя унікальної знахідки під Малою Перещепиною): науково-популярний нарис / О. П. Кошлатий. – Полтава : АСМІ, 2012. – 28 с.
35. *Кравченко О.* Падають яблука стиглим дощем : Збірка / О. Кравченко. – Полтава : ПП «Дачник», 2014. – 140 с.
36. *Лахижа М.* Як не вплинути, а увійти в історію / М. Лахижа // Зоря Полтавщини. – 1999. – 5 грудня.
37. *Лобурець В.Є.* Полтавський державний педагогічний інститут ім. В.Г. Короленка (нарис історії) / В. Є. Лобурець. – Полтава : Друкарня видава «Полтава», 1992. – 24 с.
38. *Львова З.* К вопросу об исторической интерпретации Перещепинского комплекса / З. Львова // Болгарский ежегодник / Редкол. Алексеев Ю.Н. (гл. ред.) и др. – К. : Київський славістичний університет, 1994. – Т.5. – С.37-48.
39. *Мокляк В.* Некролог [В. Н. Жук] / В. Мокляк // Край. – Полтава, 2008. – Листопад. – С.6.
40. *Набиев Рустам.* Древните Българи – основатели на Киев / Рустам Набиев // Историческо бъдеще. – 2012. – №1-2. – С.106-115.
41. *Набиев Рустам.* Древние болгары – основатели Киева / Рустам Набиев // The Bulgar Times. – 2014. – №1/2 (12/13). – С.17-21.
42. *Найпавер К.С.* Роздуми історика над книгою колеги / К. С. Найпавер // Карпатський євроміст. – Ужгород, 2004. – 5 лютого; Роден край. – Одеса, 2009. – № 7.
43. *Найпавер Каміл.* Від Кельтської Русинії до Київської Русі / Каміл Найпавер. – Ужгород : Вид-

- во «Карпатська вежа», 2006. – 79 с.
44. *Найпавер Каміл.* Чиї мовні запозичення ? / К. Найпавер // Карпатський євро міст. – Ужгород, 2004. – № 5.
 45. *Остапець Л.* Він будував Байконур / Л. Остапець // Вечірня Полтава. – 2001. – 30 серпня.
 46. *Павлюк В.* Вдячне слово про видатну українку // Трудова Полтавщина / В. Павлюк. – 2009. – 24 квітня.
 47. *Павлюк В.* Ми разом піднімали краєзнавчу цільну Козальщинського краю / В. Павлюк // Козельщинські вісті (сmt Козельщина Полтавська область). – 2009. – 21 лютого. – С.10.
 48. *Павлюк В.* «Перлина Козельщини» отримала визнання // Козельщанські вісті (сmt Козельщина Полтавська область). – 2009. – 27 березня.
 49. *Павлюк В.* Шляхами чудотворної ікони / В. Павлюк // Козельщанські вісті (сmt Козельщина Полтавська область). – 2009. – 12 червня.
 50. *Павлюк К.* Вшанували пам'ять видатного історика і краєзнавця / К. Павлюк // Козельщинські вісті (сmt Козельщина Полтавська область). – 2016. – 29 квітня.
 51. Пам'ятаємо // Цебрій В. Слов'янські портрети. На широті Полтави, між меридіанами «Піквикський» та «Грибоедов»: збірник нарисів / В. Цебрій. – Полтава : ТОВ «АСМІ», 2012. – С.236.
 52. Пам'яті Віри Никанорівни Жук // Постметодика. – 2008. – № 5. – С. 51-52.
 53. *Передерій Л.* Дмитренко В. «У парку Скорботної матері в Полтаві потрібно увічнити пам'ять понад 30 тисяч загиблих у роки окупації» / Л. Передерій // Вечірня Полтава. – 2015. – 1 липня.
 54. *Петренко І.М.* Віра Жук (1928-2008) – відома

- вчена-болгарист / І. М. Петренко // Науковий потенціал славістики: історичні здобутки та тенденції розвитку : тези доповідей Міжнар. наук. конф. до Дня слов'янської писемності і культури, м. Київ, 21 травня 2015 року. – К., 2015. – С. 166-168.
55. *Петренко І.М.* Віра Жук – відомий вітчизняний історик-архівіст / І. М. Петренко // Студії з архівної справи та документознавства. – К., 2015. – Т. 22–23. – С. 180-184.
56. *Петренко И.Н.* Из поколения детей войны (историк Вера Жук 1928-2008) / И. Н. Петренко // Женщины и женское движение за мир без войн и военных конфликтов (К 70-летию Победы в Великой Отечественной войне): [Текст]: материалы Восьмой международной научной конференции РАИЖИ и ИЭА РАН, 8 – 11 октября 2015 года, г. Старый Оскол. – М. – Старый Оскол: ИЭА РАН, СТИ НИТУ «МИСиС», 2015. Т. 3. – С. 132-134.
57. *Петренко И.Н.* Историк Вера Жук (1928-2008) / И. Н. Петренко // Роль женщины в развитии современной науки и образования : сборник материалов Международной научно-практической конференции, 17–18 мая 2016 г., Минск / БГУ ; редкол.: И. В. Казакова, А. В. Бутина, И. В. Олюнина. – Минск : БГУ, 2016. – С.295-300.
58. *Петренко І.М.* Віра Жук – корифей вітчизняного освітянського краєзнавства / І. М. Петренко // Краєзнавство. – К., 2011. – № 3. – С. 115-119.
59. *Петренко І.М.* Віра Никанорівна Жук: талановита дослідниця на ниві історичної науки України / І. М. Петренко // Постметодика. – 2008. – № 2. – С. 51-55.

60. *Петренко І.М.* Віра Никанорівна Жук: талановита дослідниця на ниві історичної науки України / І. М. Петренко // Роден край (Одеса). – 2008. – 12 април.
61. *Петренко І.М.* Шкільний музей українсько-болгарської дружби в селі Мала Перещепина Новосанжарського району Полтавської області: історія створення і функціонування / І. М. Петренко // Краєзнавство. – К., 2013. – № 3. – С. 85-90.
62. *Петренко И.* Ушел из жизни незаменимый человек и гениальный ученый – Вера Никаноровна Жук / И. Н. Петренко // Роден край. – Одесса, 2008. – № 45.
63. Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г.Короленка мовою музейних експонатів / Науковий редактор В.Н.Жук. – Полтава : [Б.в.], 2000. – 128 с.
64. *Посухов В.* Єдине ім'я Полтави / В. Посухов // Зоря Полтавщини. – 1999. – 25 травня.
65. *Посухов В.* Копав-копав криниченьку В. Посухов // Зоря Полтавщини. – 1981. – 5 травня.
66. *Пустовіт Т.П.* До ювілею архівіста / Т. П. Пустовіт // Архівний збірник до 80-річчя Державного архіву Полтавської області. – Полтава : ДАПО, 1998. – С. 315-333.
67. *Пустовіт Т.П.* Жук Віра Никанорівна / Т. П. Пустовіт // ПОЛТАВІКА. Полтавська Енциклопедія: у 12 томах. – Том 12: Релігія і церква / Гол. ред. О. А. Білоусько. – Полтава: Вид-во «Полтавський літератор», 2009. – С. 225.
68. *Радовський В.С.* Правда чи міф? / В. С. Радовський. – Львів : «Центр Європи», 2005. – 328 с.
69. *Ротач П.* А дакази ? / П. Ротач // Слово і час. – 1992. – №6. – С.8-9.
70. *Руденко О.П.* Кімната-музей піонера космонавтики

- Ю.В.Кондратюка / О. П. Руденко // Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г.Короленка мовою музейних експонатів. – Полтава : [Б.в.], 2000. – С.63-77.
71. *Самойленко Н.І.* Жук В.Н. як історик-болгарист / Н. І. Самойленко / Матеріали XI Міжнародної наукової конференції «Болгари Північного Причорномор'я», 15-16 жовтня 2010 року, м. Мелітополь. – Мелітополь-Велико Тирново, 2010. – С.158-168.
72. *Самойленко Н.И.* Праболгары в исследовании полтавского краеведа / Н. И. Самойленко // Дуслык. – 2012. – С. 36-39.
73. *Самойленко Н.І.* Сторінки історії праболгар у творчому доробку В.Н.Жук / Н. І. Самойленко // Гуржіївські історичні читання: Збірник наукових праць / Черкаський нац. ун-т ім. Б.Хмельницького. – Черкаси: [б. в.], 2011. – Вип.4. – С.19-20.
74. *Сердюк Г.Д.* Ми разом піднімали красзнавчу цілину Козельщанського краю / Г. Д. Серюк. – Козельщинські вісті. Козельщина, Полтавська область, 2009. – 21 лютого.
75. *Сикало М.* Пам'яті фундатора історичного краєзнавства: [про відкриття меморіальної дошки В.Н.Жук] / М. Сикало // Зоря Полтавщини. – 2012. – 18 квітня.
76. *Скриль І.* Заглянути ще глибше в нашу історію / І. Скриль // Полтавська думка 2000. – 2003. – 28 серпня-4 вересня. – С.9.
77. *Сохань П.С.* Советская болгаристика на Украине / П. С. Сохань // Советская болгаристика / Материалы конференции, посвященные 1300-летию Болгарского государства. – М. : Наука, 1983. – С.116.

78. *Сохань П.С.* Советская болгаристика на Украине / П. С. Сохань // Советская болгаристика / Материалы конференции, посвященные 1300-летию Болгарского государства. – М. : Наука, 1983. – С.112-119.
79. *Станев Христо.* Братская дружба ни свързва / Христо Станев // Очерки за Полтавска област. – София : Издательство на Отечествен фронт, 1981. – 245 с.
80. *Стовбун Р.І.* Книга В.Н.Жук «Долею пов'язані з Україною» / Р. І. Стовбун // Постметодика. – 2007. – №5. – С.51-53.
81. *Тош Д.* Стремление к истине. Как овладеть мастерством историка / Джон Тош / Пер. с англ. – М. : Весь мир, 2000. – 296 с.
82. *Тронько П.* «Історія міст і сіл України»: досвід і нагальні проблеми видання / П. Тронько // Краєзнавство. – К., 2009. – № 3-4. – С.40-42.
83. *Тронько П.Т.* Летопись дружбы и братства (Из опыта создания «Истории городов и сел Украинской ССР в 26-ти т.) / П. Т. Тронько. – К. : Наукова думка, 1981. – 128 с.
84. *Цебрій В.* Слов'янські портрети. На широті Полтави, між меридіанами «Піквикський» та «Грибоедов»: збірник нарисів / В. Цебрій. – Полтава : ТОВ «АСМІ», 2012. – 250 с.
85. *Черкасець Т.* Світлій пам'яті Віри Никанорівни Жук // Відомості Полтавської єпархії. – 2008. – №11 (Листопад).
86. *Черпакова Л.* Людина, яка відбулася / Л. Черпакова // Край. – Полтава, 2010. – Січень. – С.13.
87. *Черпакова Л.* Німецькі враження й полтавські зустрічі / Л. Черпакова // Полтавський вісник. –

2008. – 8 серпня.
88. *Чиркова М.* Жук Віра Никанорівна / М. Чиркова // Українські архівісти: Бібліографічний довідник: у 3-х вип. / Упор. Т. В. Портнова. – К. : Держкомархів, 2002. – Вип.2: 1940-1960-ті рр. – С. 84-86.
 89. *Чиркова М.* Жук Віра Никанорівна // Українські бібліографи. Біографічні відомості. Професійна діяльність. Бібліографія / Відп. ред. Т.І.Вилегжаніна. – К. : [Б.в.], 2008. – С.150-151.
 90. *Ярема В.* Спогади про Анатолія Писарева / В. Ярема, О. Передерій, В. Опіярі, В. Шинкар, Л. Малик // Ужгород. – 2010. – 23 січня. – С.7.
 91. *Petrenko I.* Famous Ukrainian historian: Vera Zhuk (1928 – 2008) / I. Petrenko // Women and politics in a global world / International congress, April 16-17, 2015, Istanbul Aydin university / Abstract proceedings. – Istanbul, 2015. – P. 98.
 92. *Petrenko I.* Famous Ukrainian Historian: Vera Zhuk (1928–2008) / I. Petrenko // Nowa Ukraina / New Ukraine / Instytut Historii UJ, Instytut Stosunków Międzynarodowych PWSW. – Kraków–Przemyśl. – 2015. – № 15. – P. 51-58.
 93. *Petrenko I.* Famous Ukrainian Historian: Vera Zhuk (1928–2008) / I. Petrenko // Teka komisji historycznej / Polska academia nauk oddział w Lublinie. – Lublin, 2016. – Tom XIII. – S.233-242.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК ПРАЦЬ ВІРИ ЖУК²⁹⁰

1957

1. Жук В.Н. В травневі дні 1917 року // Зоря Полтавщини. – 1957. – 1 травня.
8. Жук В.Н. Липневі події 1917 року на Полтавщині // Зоря Полтавщини. – 1957. – 17 липня.
9. Жук В.Н. Партизанський рух на Полтавщині в 1918-1919 роках До 40-річчя Великого Жовтня. // Зоря Полтавщини. – 1957. – 21 серпня.
10. Жук В.Н. Перший пам'ятник Володимиру Іллічу Леніну // Робітник Кременчуччини. – 1957. – 15 травня.
11. Жук В.Н. Боротьба трудящих Полтавщини з григор'євськими бандами (1919 р.). // Робітник Кременчуччини. – 1957. – 6 вересня.
12. Жук В.Н. Страйковий рух робітників Кременчука в 1917 р. // Робітник Кременчуччини. – 1957. – 9 жовтня.
13. Жук В.Н. Вивчайте історію рідного краю // Зоря Полтавщини. – 1957. – 15 грудня.

²⁹⁰ Подано в хронологічному порядку. Зазначено виявлені праці В.Н.Жук.

При підготовці бібліографічного покажчика використано: Коротенко В.В. Видавнича та публікаційна діяльність Державного архіву Полтавської області у 1947-2007 рр. (бібліографічний покажчик) / В. В. Коротенко // Архівний збірник до 90-річчя Державного архіву Полтавської області / Матеріали наукової конференції: «Документальна спадщина Полтавщини: минуле, сучасне, перспективи». – Полтава, 2008. – С.271-363.

14. Жук В.Н. Боротьба трудящих Кременчука з білогвардійськими денікінськими військами (1919 р.) // Робітник Кременчуччини. – 1957. – 18 грудня.

1958

15. Березіна О.Й., Жук В.Н. 40 років архівної справи. До 40-річчя ленінського декрету «Про реорганізацію архівної справи в РРФСР» від 1 червня 1918 р. // Зоря Полтавщини. – 1958. – 1 червня.
16. Жук В.Н. Михайло Семенович Щепкін. До 90-річчя з дня смерті. // Зоря Полтавщини. – 1958. – 23 серпня.
17. Жук В.Н. В боротьбі з окупантами і внутрішньою контрреволюцією (1918 р.) // Комсомолец Полтавщини. – 1958. – 15 червня.

1959

18. Жук В.Н. Вивчайте історію рідного краю. // Зоря Полтавщини. – 1959. – 15 грудня.
19. Жук В.Н., Суховська З.М. Це починалося так. Перші комуністичні суботники на Полтавщині // Робітник Кременчуччини. – 1959. – 5 серпня.
20. Державний архів Полтавської області. Путівник. Упорядники Суховська З.М., Жук В.Н. – Харків: Харківське книжкове видавництво, 1959. – 244 с.

1960

21. Жук В.Н., Ткаченко Г. Комплектування документальними матеріалами Полтавського обласного державного архіву // Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР. – 1960. – № 5 (48).
22. Жук В.Н. Героїчне минуле (з історії 29-х Полтавських піхотних курсів) // Зоря Полтавщини. – 1960. – 23 лютого.

23. Жук В.Н., Пайдьом Н.Х. Хай не повторяться страхіття війни. Документальні матеріали про боротьбу трудящих Полтавщини з німецько-фашистськими окупантами // Зоря Полтавщини. – 1960. – 23 вересня.

1961

24. Жук В.Н., Пайдьом Н.Х. До історії боротьби трудящих Полтавщини проти німецько-фашистських загарбників (вересень 1941- вересень 1943 рр.) // Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР. – 1961. – № 3 (47). – С.70-75.
25. Жук В.Н., Суховська З.М. Виставка документальних матеріалів до 100-річчя з дня смерті Т.Г.Шевченка у Полтавському облдержархіві // Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР. – 1961. – № 4 (48). – С.32-33.
26. Жук В.Н., Суховська З.М. Повідомлення про організацію Полтавським облдержархівом виставки документів про життя, творчість та вшанування пам'яті Т.Г.Шевченка // Зоря Полтавщини. – 1961. – 10 березня.
27. Жук В.Н., Суховська З.М. Трудящі Гадяча в боротьбі за встановлення Радянської влади // Будівник комунізму (Гадяч). – 1961. – 4 листопада.

1962

28. Жук В.Н., Суховська З.М. Макаренко на Полтавщині // Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР. – 1962. – № 5 (55). – С.50-51.
29. Жук В.Н., Суховська З.М. Всупереч таємним циркулярам (про розповсюдження газети «Правда»

- на Полтавщині) // Зоря Полтавщини. – 1962. – 28 квітня.
30. Жук В.Н. Довідник «Міста і села Української РСР» // Зоря Полтавщини. – 1962. – 21 липня.
 31. Жук В.Н., Суховська З.М. Боротьба за владу Рад на Полтавщині // Зоря Полтавщини. – 1962. – 4 листопада.
 32. Жук В.Н. З історії міста Полтави. Хроніка подій // Комсомолец Полтавщини. – 1962. – 5 серпня, 19 серпня.
 33. Жук В.Н., Суховська З.М. Віхи великого шляху. Хронологія важливих подій на Полтавщині 1917-1962 рр. // Комсомолец Полтавщини. – 1962. – 7 листопада.

1963

34. Жук В.Н., Пайдьом Н.Х., Суховська З.М. Полтава. Історичний нарис // Українська Радянська Енциклопедія / Гол. ред. М.П.Бажан. – К. : Гол. ред. УРЕ, 1963. – Т.11. – С. 345-347.
35. Жук В.Н. Організація роботи по створенню історії міст і сіл Полтавської області // Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР. – 1963. – № 2 (58). – С.38-41.
36. Жук В.Н., Суховська З.М. Виставка документів про боротьбу трудящих Полтавщини за встановлення і зміцнення Радянської влади // Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР. – 1963. – № 3 (59). – С.93-94.
37. Жук В.Н. Тут виступав Щепкін // Ленінська зміна (орган ЦК ЛКСМУ по Харківській, Полтавській та Сумській областях). – 1963. – 28 серпня (№ 68).
38. Жук В.Н. З історії Градизька. Хроніка подій // Зоря комунізму (Глобине). – 1963. – 14 травня.

39. Жук В.Н. З історії Жовниного // Зоря комунізму (Глобине). – 1963. – 25 липня.
40. Жук В.Н. З історії міста Кременчука. Хроніка подій // Робітник Кременчуччини. – 1963. – 17 січня, 22 січня.
41. Жук В.Н. Напишемо історію рідного краю // Перемога (Кременчук). – 1963. – 18 травня.
42. Жук В.Н., Суховська З.М. Лохвиця. З історії Лохвиччини. Хроніка подій // Зоря (Лохвиця). – 1963. – 17 грудня.
43. Жук В.Н., Суховська З.М. З історії Решетилівки. Хроніка подій // Під прапором ленінізму (Решетилівка). – 1963. – 14 грудня, 21 грудня.
44. Жук В.Н., Суховська З.М. З історії міста Хорола. Хроніка подій // Колгоспна правда (Хорол). – 1963. – 30 листопада.
45. Момонт А.Г., Жук В.Н. Диканька // Український історичний журнал. – 1963. – № 6. – С. 90-93.
46. Момонт А.Г., Жук В.Н. Диканька. Історичний нарис // Зоря Полтавщини. – 1963. – 1 жовтня.

1964

47. Жук В.Н., Суховська З.М. Підготовка довідника з адміністративно-територіального поділу // Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР. – 1964. – № 5 (67). – С.35-38.
48. Жук В.Н., Пилипенко Г. Жовнине. Історичний нарис // Український історичний журнал. – 1964. – № 6. – С. 104-107.
49. Жук В.Н., Суховська З.М. Шевченко на Полтавщині // Зоря Полтавщини. – 1964. – 6 березня.
50. Жук В.Н. Комуна ім. Димитра Благоєва // Зоря Полтавщини. – 1964. – 6 жовтня.

51. Жук В.Н. 1917-й на Полтавщині // Зоря Полтавщини. – 1964. – 4 листопада.
52. Жук В.Н., Суховська З.М. Шевченко на Полтавщині // Паровозоремонтник (орган парткому, завкому, профспілки та дирекції Полтавського тепловозоремонтного заводу). – 1964. – 11 березня.
53. Жук В.Н., Суховська З.М. З історії села Великі Кринки. Хроніка подій // Зоря комунізму (Глобине). – 1964. – 31 березня.
54. Жук В.Н. Трудящі Диканщини в боротьбі за владу Рад // За комунізм (Диканька). – 1964. – 5 листопада.
55. Жук В.Н. Пирятин. Хроніка важливих подій // Ленінським шляхом (Пирятин). – 1964. – 14 січня, 15 січня.

1965

56. Жук В.Н. Ще раз про документальні матеріали колгоспів // Архіви України. Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління при Раді Міністрів УРСР. – 1965. – № 5 (73). – С.18-20.
57. Жук В.Н. Рейс в Арктику починався з Полтави (про С.О.Леваневського) // Зоря Полтавщини. – 1965. – 10 жовтня.
58. Жук В.Н. Партійний і державний діяч (про О.К.Сербиченка) // Зоря Полтавщини. – 1965. – 25 листопада.

1966

59. Жук В.Н. Архівне будівництво на Полтавщині // Архіви України. Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління при Раді Міністрів УРСР. – 1966. – № 2 (76). – С.19-28.
60. Жук В.Н., Бокий І.С., Оченаш Г. Глобине. З історії рідного краю // Зоря комунізму (Глобине). – 1966. –

- 18 січня, 20 січня, 22 січня, 25 січня, 27 січня, 29 січня.
61. Жук В.Н., Олексащенко Г. Градизьк. 3 історії рідного краю // Зоря комунізму (Глобине). – 1966. – 5 березня, 8 березня, 10 березня, 12 березня, 17 березня, 19 березня, 24 березня, 2 квітня, 2 червня.
62. Жук В.Н. Трудящі Великих Будищ в боротьбі за владу Рад // Трудова слава (Диканька). – 1966. – 16 червня.
63. Жук В.Н. Село над морем (з історії с. Жовнине) // Світлий шлях (Чорнобай Черкаської обл.). – 1966. – 17 грудня (№ 149), 20 грудня.
64. Ємець П., Самойленко О., Момонт А.Г., Жук В.Н. Етапи героїчного шляху. Рік 1917 (добірка документів) // Зоря Полтавщини. – 1966. – 12 жовтня.

1967

65. Жук В.Н. Великі Будища // Історія міст і сіл УРСР. Полтавська область. К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР. – 1967. – С. 303-314.
66. Жук В.Н., Бабенко В.Г., Романчук Г.О. Великі Кринки // Історія міст і сіл УРСР. Полтавська область. К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР. – 1967. – С. 214-223.
67. Жук В.Н., Бокий І.С., Оченаш Г.Н. Глобине // Історія міст і сіл УРСР. Полтавська область. К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР. – 1967. – С. 196-212.
68. Жук В.Н., Олексащенко Г.П. Градизьк // Історія міст і сіл УРСР. Полтавська область. К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР. – 1967. – С. 224-238.

69. Жук В.Н. Диканька // Історія міст і сіл УРСР. Полтавська область. К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР. – 1967. – С. 283-302.
70. Жук В.Н., Карнаух М.І. Ковалівка // Історія міст і сіл УРСР. Полтавська область. К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР. – 1967. – С. 811-821.
71. Жук В.Н., Мельник С.Т. Комишня // Історія міст і сіл УРСР. Полтавська область. К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР. – 1967. – С. 697-712.
72. Жук В.Н., Михайлик Я.М., Винниченко О.С., Хмельницька Р.Я. Куликівка // Історія міст і сіл УРСР. Полтавська область. К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР. – 1967. – С. 823-836.
73. Жук В.Н., Михайлик В.В., Комаров М.Д. Манжелія // Історія міст і сіл УРСР. Полтавська область. К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР. – 1967. – С. 239-247.
74. Жук В.Н., Ткаченко І.М. Нові Санжари // Історія міст і сіл УРСР. Полтавська область. К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР. – 1967. – С. 732-745.
75. Жук В.Н., Сльота О.П. Піщане // Історія міст і сіл УРСР. Полтавська область. К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР. – 1967. – С. 498-507.
76. Жук В.Н., Гаркуша П.Ф. Федорівка // Історія міст і сіл УРСР. Полтавська область. К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР. – 1967. – С. 248-257.
77. Жук В.Н. Довідник «Некрополь історичних і культурних діячів України» потрібен // Архіви України. – 1967. – № 6 (86). – С.93-94.
78. Жук В.Н. Герой не з легенди (про Ц.Радойнова) // Зоря Полтавщини. – 1967. – 3 січня [№ 2 (10437)].
79. Жук В.Н. Хроніка революційних подій на Полтавщині // Зоря Полтавщини. – 1967. – 19 січня,

- 16 лютого, 17 лютого, 18 лютого, 19 лютого, 23 лютого, 5 березня.
80. Жук В.Н. Партизани Полтавщини в боротьбі за владу Рад // Зоря Полтавщини. – 1967. – 16 березня.
 81. Жук В.Н. У засновників комуни ім. Благоева // Зоря Полтавщини. – 1967. – 30 квітня.
 82. Жук В.Н. Священні сторінки історії // Зоря Полтавщини. – 1967. – 21 травня.
 83. Жук В.Н. Революцію творили. Сьогодні минає 50 років з дня, коли відбувся перший з'їзд Рад Полтавщини // Комсомолец Полтавщини. – 1967. – 1 травня.
 84. Жук В.Н. З'їзд Рад Полтавщини (про 2-й з'їзд Рад) // Комсомолец Полтавщини. – 1967. – 21 травня.
 85. Жук В.Н. Полтавщина на початку Вітчизняної // Комсомолец Полтавщини. – 1967. – 5 липня.
 86. Жук В.Н. М.В.Фрунзе на Полтавщині // Комсомолец Полтавщини. – 1967. – 14 липня.
 87. Жук В.Н., Полум'яний більшовик (про К.С.Вериченка) // Зоря комунізму (Глобине). – 1967. – 8 квітня.
 88. Жук В.Н., Пальоний М., Бабенко Ф. Минуле і сучасне Броварок // Зоря комунізму (Глобине). – 1967. – 16 вересня, 19 вересня, 23 вересня, 28 вересня, 3 жовтня, 26 жовтня.
 89. Жук В.Н. Колективізація на Глобинщині // Зоря комунізму (Глобине). – 1967. – 20 червня, 22 червня, 24 червня.
 90. Жук В.Н. До 50-річчя Радянської України. На шляху до Жовтня // Кременчуцька зоря – 1967. – 19 грудня.
 91. Жук В.Н. Любов до вождя // Червоний Прапор (Нові Санжари). – 1967. – 14 січня.

92. Жук В.Н. Пирятинщина в період встановлення і зміцнення Радянської влади // Шляхом Ілліча (Пирятин). – 1967. – 21 березня, 23 березня, 25 березня.
93. Жук В.Н. Хорольщина в 1917 році // Колгоспна правда (Хорол). – 1967. – 17 серпня.
94. Жук В.Н. Перші кроки радянського будівництва на Хорольщині // Колгоспна правда (Хорол). – 1967. – 7 вересня.

1968

95. Жук В.Н. Матеріали партизанських комісій як джерело для вивчення історії боротьби за владу Рад на Полтавщині. // Історичні джерела та їх використання. Вип. 3. – К. : Наукова думка, 1968. – С. 83-90.
96. Жук В.Н. Наші консультації. Ви оформляєтесь на пенсію // Зоря Полтавщини. – 1968. – 7 січня.
97. Жук В.Н. Подвиг батьків – крила синам. Слідами одного листа. Виконав завдання Батьківщини. // Кременчуцька зоря. – 1968. – 16 листопада, 19 листопада.
98. Жук В.Н., Олександренко Г.П. Градизьк. Історико-краєзнавчий нарис. – Харків: Прапор, 1968. – 104 с.
99. Жук В.Н. Нові документи про діяльність А.С.Макаренка / В. Н. Жук, З. М. Суховська // Полтавці про А.С.Макаренка / Збірник статей-спогадів вихованців, друзів і колишніх співробітників А.С.Макаренка. – К. : вид-во «Радянська школа», 1968. – С.5-20.

1969

100. Жук В.Н. До 100-річчя з дня народження В.І. Леніна // Архіви України. – 1969. – № 3 (95). – С. 100.

101. Жук В.Н. Упорядкування документальних матеріалів Полтавської обласної редколегії «Історії міст і сіл Української РСР» // Архіви України. – 1969. – № 6. – С. 53-57.
102. Жук В.Н. Глибоке коріння. По сторінках газети за 1924 р. // Зоря Полтавщини. – 1969. – 29 березня.
103. Жук В.Н., Суховська З.М. Комуністичні суботники на Полтавщині // Зоря Полтавщини. – 1969. – 3 квітня.
104. Жук В.Н. З чого ми починали (промисловість у 1920-і роки) // Зоря Полтавщини. – 1969. – 29 травня.

1970

105. Жук В.Н. Здійснення дружніх зв'язків молоді Полтавщини з молоддю Великотирновського округу НРБ як засіб інтернаціонального виховання юнаків і дівчат // В.І. Ленін і комуністичне виховання молоді. Тези доповідей республіканської науково-теоретичної конференції, присвяченої 50-річчю промови В.І.Леніна на III-му з'їзді комсомолу. Вип. 7. – К., 1970. – С. 71-74.
106. Жук В.Н. Генерал Пушкін // Знання та праця. – 1970. – № 9. – С. 23.
107. Жук В.Н. Полтавські адресати «Искры» // Зоря Полтавщини. – 1970. – 1 березня.
108. Жук В.Н. Сторінки славного життя (Про родину Волкенштейнів) // Зоря Полтавщини. – 1970. – 31 травня.
109. Жук В.Н. Земський статистик (Про Г.Г.Ротмістрова) // Зоря Полтавщини. – 1970. – 28 червня.

110. Жук В.Н. Побратими (Про участь полтавців у російсько-турецькій війні 1877-1878 рр.) // Зоря Полтавщини. – 1970. – 2 серпня.
111. Жук В.Н. Командир дивізії прориву (Про С.С. Волкенштейна) // Зоря Полтавщини. – 1970. – 4 жовтня.
112. Жук В.Н. Родина мужніх (про родину соціал-демократів Завойко) // Комсомолец Полтавщини. – 1970. – 28 квітня.
113. Жук В.Н. Нові Санжари: Історико-краєзнавчий нарис. – 1970. – 95 с.
114. Жук В.Н. На Шипці народжена: нариси про дружні зв'язки Полтавщини і Болгарії / В. Н. Жук, М. С. Кушнір. – Х.: Прапор, 1970. – 110 с.

1971

115. Жук В.Н. Виховання молоді Полтавщини на революційних, патріотичних та інтернаціональних традиціях. // Актуальні питання патріотичного та інтернаціонального виховання молоді / Тези доповідей республіканської науково-теоретичної конференції. – Севастополь : [Б.в.], 1971. – С.59-62.
116. Жук В.Н. Упорядкування документальних матеріалів про інтернаціональні зв'язки // Архіви України. – 1971. – № 5 (109). – С. 28-31.
117. Жук В.Н. Документи про відбудову і розвиток народного господарства Полтавської області (1945-1953 рр.) // Архіви України. – 1971. – № 6 (110). – С. 75-79.
118. Жук В.Н. Його звали лікарем (про С.О.Грюнера, члена полтавської групи сприяння «Искре») // Зоря Полтавщини. – 1971. – 16 травня.
119. Жук В.Н. Піонери медичної науки // Зоря Полтавщини. – 1971. – 31 жовтня.

120. Жук В.Н. Син О.С.Пушкіна // Зоря Полтавщини. – 1971. – 28 листопада.
121. Жук В.Н. Таким були перші маївки // Комсомолец Полтавщини. – 1971. – 4 травня.
122. Жук В.Н. Шипка пам'ятає полтавців // Комсомолец Полтавщини. – 1971. – 22 червня.
123. Жук В.Н. А із серця спомин (про комсомольця 20-х років П.П.Зубка) // Момонт А.Г. Жінки Полтавщини за владу Рад // Прапор ленінізму (Кременчук). – 1971. – 24 серпня.
124. Жук В.Н. Дружні зв'язки молоді Полтавщини з молоддю Великотирнівського округу Народної Республіки Болгарія як засіб інтернаціонального виховання // В.І.Ленін і комуністичне виховання молоді / Матеріали республіканської конференції, присвяченої 50-річчю промови В.І.Леніна на III з'їзді РКСМ. – К. : Київ. поліграф. комбінат, 1971. – С.198-202.

1972

125. Жук В.Н., Суховська З.М. Джерела про діяльність іскрівських організацій на Полтавщині // Історичні джерела та їх використання. Вип. 7. – К.: Наукова думка, 1972. – С. 49-60.
126. Жук В.Н., Пилипенко Г.М. Жовнине // Історія міст і сіл УРСР. Черкаська область. К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР. – 1972. – С. 707-714.
127. Жук В.Н. Сторінка з життя філософа // Зоря Полтавщини. – 1972. – 5 березня [№ 55 (12022)].
128. Жук В.Н. З плеяди перших героїв (про С.О. Леваневського) // Зоря Полтавщини. – 1972. – 14 травня.

129. Жук В.Н. Світило вітчизняної медицини (про М.В. Скліфосовського) // Зоря Полтавщини. – 1972. – 9 липня.
130. Жук В.Н. Така була воля трудящих (до 50-річчя утворення СРСР) // Зоря Полтавщини. – 1972. – 15 серпня.
131. Жук В.Н. Сівач на ниві добра (до 100-річчя з дня народження С.Ф.Третякова) // Зоря Полтавщини. – 1972. – 3 вересня.
132. Жук В.Н. Коментар спеціаліста (про перші згадки про Полтаву для сторінки «Полтава і полтавці. 800») // Зоря Полтавщини. – 1972. – 6 вересня.
133. Жук В.Н. Один з полтавських іскрівців (про М.П. Струца) // Комсомолец Полтавщини. – 1972. – 26 вересня.
134. Жук В.Н. Ювілей піонерії Полтавщини (до 50-річчя піонерської організації Полтавщини) // Комсомолец Полтавщини. – 1972. – 5 грудня.
135. Жук В.Н. Сторінки братерської дружби // Кременчуцька зоря. – 1972. – 24 червня.
136. Жук В.Н. Так гартувався союз народів-братів (до 50-річчя утворення СРСР) // Ленінська зоря (Лубни). – 1972. – 15 липня.
137. Жук В.Н. Наші славні земляки. Життя в боротьбі (про М.Ф.Фурлета) // Ленінська зоря (Лубни). – 1972. – 5 грудня.
138. Жук В.Н. У скарбницю братерської дружби. Сторінки історії (до 50-річчя утворення СРСР) // Шляхом Ілліча (Пирятин). – 1972. – 12 серпня, 15 серпня.
139. Жук В.Н. Пирятинці на болгарській землі // Шляхом Ілліча (Пирятин). – 1972. – 19 серпня.

1973

140. Жук В.Н. Про відбір на постійне зберігання звітної документації // Архіви України. – 1973. – № 6 (122). – С. 33-34.
141. Жук В.Н. Полтавська група сприяння «Искре» // Зоря Полтавщини. – 1973. – 27 липня.
142. Жук В.Н. Комунари (про комуну ім. Благоева) // Зоря Полтавщини. – 1973. – 30 вересня.
143. Жук В.Н. Плече братів. Сторінки історії (до 30-річчя визволення м. Лубни) // Ленінська зоря (Лубни). – 1973. – 15 вересня.
144. Жук В.Н. Гортаючи сторінки історії (про перші комуністичні суботники на Пирятинщині і початок відбудови народного господарства) // Шляхом Ілліча (Пирятин). – 1973. – 1 травня.
145. Жук В.Н. На вільній землі (до 30-річчя визволення м. Пирятин) // Шляхом Ілліча (Пирятин). – 1973. – 4 вересня, 6 вересня.
146. Жук В. Н. Диканька: Історико-краєзнавчий нарис. – Харків : Прапор, 1973. – 54 с.

1974

147. Жук В.Н. На вільній землі (до 30-річчя визволення м. Пирятин) // Шляхом Ілліча (Пирятин). – 1973. – 4 вересня, 6 вересня.
148. Жук В.Н. Личный фонд Н.В. Склифосовского // Советские архивы. – 1974. – № 2. – С. 118-119.
149. Жук В.Н. Суворов у Полтаві // Зоря Полтавщини. – 1974. – 10 березня.
150. Жук В.Н. Глибоке коріння (до 50-річчя комуні ім. Д.Благоева) // Зоря Полтавщини. – 1974. – 14 травня.

151. Жук В.Н. З крилатою мрією (про льотчика В.Л. Ельяшевича) // Зоря Полтавщини. – 1974. – 16 червня.
152. Жук В.Н. Вони визволяли другарів (до 30-річчя визволення Болгарії) // Зоря Полтавщини. – 1974. – 7 вересня.
153. Жук В.Н. Губернатор Велико Тирново / В.Н.Жук // Зоря Полтавщини. – Полтава, 1974. – 6 жовтня.
154. Жук В.Н. Полтаві 800 років. Історія свідчить // Зоря комунізму (Глобине). – 1974. – 25, 27 червня.
155. Жук В.Н. Дружби глибоке коріння. Трудящі Глобинщини у визволенні Болгарії від турецького іга) // Зоря комунізму (Глобине). – 1974. – 24 вересня.
156. Жук В.Н. Лубенці присягали (телеграми лубенців у зв'язку з смертю В.І. Леніна) // Ленінська зоря (Лубни). – 1974. – 19 січня.
157. Жук В.Н. Малюнок Т.Г.Шевченка (нові відомості про малюнок Т.Г.Шевченка «Стінка») // Сільське життя (Шишаки). – 1974. – 25 липня.
158. Жук В.Н. Глибоке коріння (до 50-річчя комуни ім. Д.Благоева) // За будівельні кадри (Полтавський інженерно-будівельний інститут). – 1974. – 24 травня.
159. Полтаві 800 років. 1174-1974. Збірник документів і матеріалів / Упорядники Білий П.Х., Ємець П.М., Жук В.Н., Лобурець В.Є., Пайдем Н.Х., Суховська З.М., Черевань А.С. – К.: Наукова думка, 1974. – 420 с.

1975

160. Жук В.Н., Денисовець П.М. Документи Полтавського облдержархіву про революційні події

- 1905-1907 рр. на Полтавщині // Архіви України. – 1975. – № 5 (133). – С. 25-29.
161. Жук В.Н. Перша інтернаціональна комуна на Україні // Український історичний журнал. – 1975. – № 1 (166). – С. 53-56.
162. Жук В.Н. Зведений комуністичний (про зведений полк Полтавського тракторного училища) // Зоря Полтавщини. – 1975. – 23 березня.
163. Жук В.Н. Лікар Сан Санич (про О.О.Волкенштейна) // Зоря Полтавщини. – 1975. – 14 травня.
164. Жук В.Н. Тут народжувалась «Педагогічна поема» // Комсомолец Полтавщини. – 1975. – 7 жовтня.
165. Жук В.Н. До 40-річчя стахановського руху. Біля джерел патріотичного руху // Шляхом Ілліча (Пирятин). – 1975. – 30 серпня.
166. Жук В.Н. До 70-річчя першої російської революції. Революційні події на Пирятинщині // Шляхом Ілліча (Пирятин). – 1975. – 11 вересня.
167. Жук В.Н. На Шипці народжена: нариси про дружні зв'язки Полтавщини і Болгарії / В. Н. Жук, М. С. Кушнір. – 2-е вид., перероб. і доп. – Харків : Прапор, 1975. – 119 с.

1976

168. Жук В.Н. Із історії спільної боротьби українського і болгарського народів проти оттоманського ярма в 1877-1878 рр. (за документами державних архівів СРСР і УРСР) // Архіви України. – 1976. – № 3 (137). – С. 22-35.
169. Жук В.Н. Цікавий документ про М.В. Лисенка // Зоря Полтавщини. – 1976. – 18 січня.

170. Жук В.Н. Борець за діло народне (про Н.М. Тетянка-Степового) // Зоря Полтавщини. – 1976. – 15 лютого.
171. Жук В.Н. З когорти лєнінцїв (про П.Є. Щоголева) // Зоря Полтавщини. – 1976. – 21 березня.
172. Жук В.Н. Рєволюцїєю мобїлізований (до 80-рїччя І.Л. Булата) // Зоря Полтавщини. – 1976. – 24 квітня.
173. Жук В.Н. Глибоке коріння братерства (до 100-рїччя Квітнєвого повстання в Болгарїї) // Зоря Полтавщини. – 1976. – 24 квітня.
174. Жук В.Н., Момонт А.Г., Пайдем Н.Х. Жовтєнь на Полтавщинї (пїдбїрка документїв) // Зоря Полтавщини. – 1976. – 3 серпня.
175. Жук В.Н., Момонт А.Г., Пайдем Н.Х. та їн. Рєволюцїя захищаєтьсєя (пїдбїрка документїв) // Зоря Полтавщини. – 1976. – 4 вересня.
176. Жук В.Н. Нєоцїненнї скарбї народнї (про обласний архїв) // Зоря Полтавщини. – 1976. – 6 жовтня.
177. Жук В.Н., Момонт А.Г. На трудовому фронтї (пїдбїрка документїв про вїдбудову народного господарства у 1921-1925 рр.) // Зоря Полтавщини. – 1976. – 12 жовтня.
178. Жук В.Н. Курс на їндустрїалїзацїю країни (пїдбїрка документїв ї матерїалїв) // Зоря Полтавщини. – 1976. – 16 листопада.
179. Жук В.Н. Куди звєртатисєя за довїдкою // Зоря Полтавщини. – 1976. – 4 грудня.
180. Жук В.Н., Момонт А.Г. Велика рєволюцїя на селї (пїдбїрка документїв) // Зоря Полтавщини. – 1976. – 23 грудня.
181. Жук В.Н. Школа дочкї Склїфосовського // Комсомолець Полтавщини. – 1976. – 16 жовтня.

182. Жук В.Н. За велінням серця (про допомогу трудящих Пирятинщини голодуючим Поволжя) // Шляхом Ілліча (Пирятин). – 1976. – 24 серпня.
183. Жук В.Н. У ті буремні роки (підбірка документів до 60-річчя Жовтневої революції) // Шляхом Ілліча (м. Пирятин). – 1976. – 14 жовтня.
184. Жук В.Н. У ті буремні роки (підбірка документів до 60-річчя Жовтневої революції) // Шляхом Ілліча (м. Пирятин). – 1976. – 22 жовтня.
185. Сохан П.С. Националноосвободителната борба на българския народ от средата на 70-те години на XIX в. и украинската общественост / П. С. Сохан, В. Н. Жук // Академик Христо А.Христов. Изследования по случай 60 години от рождението му. – София : Издателство на Българската Академия на науките, 1976. – С.193-206.

1977

186. Жук В.Н. Використання документів Полтавського облдержархіву // Архіви України. – 1977. – № 2 (142). – С. 43-47.
187. Жук В.Н. (Вірина Н.І) Архівні установи Української РСР на честь 60-ї річниці Великого Жовтня (про роботу держархіву області) // Архіви України. – 1977. – № 2 (142). – С. 85-86.
188. Жук В.Н. Символи дружби і вдячності / В. Н. Жук // Пам'ятки України. – 1977. – С.52-64.
189. Жук В.Н. Легендарний комдив (про В.І.Кіквідзе) // Зоря Полтавщини. – 1977. – 13 березня.
190. Жук В.Н. Пам'ятники вдячності (про пам'ятники російським і радянським воїнам, що загинули в Болгарії) // Зоря Полтавщини. – 1977. – 17 квітня.

191. Жук В.Н. 2600 днів в окопах і сідлі (про М.М. Лістрового) // Зоря Полтавщини. – 1977. – 11 вересня.
192. Жук В.Н. Видатний артилерист (про О.Г. Пашенка) // Зоря Полтавщини. – 1977. – 20 листопада.
193. Жук В.Н. [та ін.] 60 полум'яних літ. 1933-1937. Соціалізм переміг (підбірка документів, підготовлена спільно з працівниками облпартархіву) // Зоря Полтавщини. – 1977. – 15 січня.
194. Жук В.Н., Момонт А.Г. та ін. 60 полум'яних літ. 1951-1958. Остаточна перебмога соціалізму (підбірка документів, підготовлена спільно з працівниками облпартархіву) // Зоря Полтавщини. – 1977. – 27 квітня.
195. Жук В.Н., Момонт А.Г. та ін. 60 полум'яних літ. 1961-1965. Кроком саженим (підбірка документів, підготовлена спільно з працівниками облпартархіву) // Зоря Полтавщини. – 1977. – 25 травня.
196. Жук В.Н., Момонт А.Г. та ін. 60 полум'яних літ. 1966-1970. Восьма висота (підбірка документів, підготовлена спільно з працівниками облпартархіву) // Зоря Полтавщини. – 1977. – 6 липня.
197. Жук В.Н., Момонт А.Г. та ін. 60 полум'яних літ. 1951-1958. Остаточна перебмога соціалізму (підбірка документів, підготовлена спільно з працівниками облпартархіву) // Зоря Полтавщини. – 1977. – 27 квітня.
198. Жук В.Н. Дружба, випробувана боями (зарубіжні інтернаціоналісти в боях за владу Рад на

- Полтавщині) // Комсомолец Полтавщини. – 1977. – 24 грудня.
199. Полтавщина у Великій Вітчизняній війні Радянського Союзу. 1941-1945. Збірник документів і матеріалів. Упорядники Білоус М.В., Волошко Л.С., Дузь К.П., Ємець П.М., Жук В.Н., Момонт А.Г., Пайдем Н.Х., Суховська З.М. – К.: Наукова думка, 1977. – 276 с.
200. Трудящиеся Полтавщины в период борьбы за установление и укрепление Советской власти (1917-1920 гг.). Подборка документов и материалов. Составители: Жук В.Н., Момонт А.И. – Полтава, 1977. – 226 с.
201. Жук В.Н. Общественность Украины в российско-болгарских отношениях 60-70-х годов XIX в. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.03. «Всесвітня історія» / В. Н. Жук. – К., 1977. – 26 с.
202. Сохань П.М., Жук В.Н. Участието на украинския народ в освобождението на България // Исторически преглед. – 1977. – №5-6. – С.139-146.

1978

203. Жук В.Н., Пайдем Н.Х. Відзначення 60-річчя Великого Жовтня в Полтавському облдержархіві // Архіви України. – 1978. – № 1 (147). – С. 35-37.
204. Жук В.Н., Сохань П.С. До 100-річчя визволення Болгарії від османського ярма. Участь народних мас України у визволенні Болгарії // Український історичний журнал. – 1978. – № 2 (203). – С. 66-75.
205. Жук В.Н. Піонер радянської ракетно-космічної техніки (про Ю.О. Победоносцева) // Зоря Полтавщини. – 1978. – 15 січня.

206. Жук В.Н. Петровський і Полтавщина // Зоря Полтавщини. – 1978. – 4 лютого.
207. Жук В.Н. Сторінки бойового братерства. До 100-річчя визволення Болгарії // Зоря Полтавщини. – 1978. – 5 березня.
208. Жук В.Н. Сила ленінських ідей (про встановлення Радянської влади на Полтавщині) // Комсомолец Полтавщини. – 1978. – 19 січня.
209. Жук В.Н. З когорти нестеровців. Про що нагадав старий годинник // Комсомолец Полтавщини. – 1978. – 22 квітня.
210. Жук В.Н. Героите от Украйна. 1878-1978 // Работническо дело (София). – 1978. – 1 березня.
211. Жук В.Н. Від планерів до ракет // Знання та праця. – 1978. – № 4. – С.12-13.
212. Жук В.Н., Кундіренко Н.Є. Пам'ятники і меморіальні дошки Полтави. – Х.: Прапор, 1978. – 101 с.
213. Сохань П.М., Ж В.Н. Участь народних мас України у визволенні Болгарії // Український історичний журнал. – 1978. – №2. – С.66-75.

1979

214. Жук В.Н. Т.Г.Шевченко і наш край // Сільське життя (сміт Шишаки Полтавської області). – 1979. – 5,7,9,11 серпня.

1980

215. Жук В.Н. У долині річки Говтви (дослідження про малюнки Т.Г.Шевченка «Сторінка» та «У Василівці», зроблені на батьківщині М.В.Гоголя) // Знання та праця. – 1980. – № 3. – С.18-19.
216. Жук В.Н. Створення «Історії міст і сіл УРСР» і його вплив на розвиток краєзнавства Полтавщини // Перша Республіканська наукова конференція

з історичного краєзнавства (17-18 листопада 1980, м. Полтава). – К., 1980. – С.216-220.

1981

217. Полтава: Книга для туристів / Г. А. Антипович, В.Е. Волошина, В. Н. Жук и др. – Х. : Прапор, 1981. – 183 с.

1982

218. Государственный архив Полтавской области. Путеводитель / Составители: Висич Е.П., Жук В.Н., Корниенко Л.Ф., Момонт А.И, Пайдем Н.Х., Сподаренко В.К., Суховская З.М., Шевцова З.Л. – К., 1982. – 270 с.
219. У братерському єднанні. 1917-1945. Документи і матеріали. Упорядники Білий П.Х., Бойченко Л.Д., Вісич К.П., Волошко Л.С., Жук В.Н., Момонт А.Г., Пайдем Н.Х., Суховська З.М. – Харків: Прапор, 1982. – 244 с.
220. Жук В.Н. Краткая историческая справка об изменениях в административно-территориальном делении Полтавщины // Государственный архив Полтавской области. Путеводитель / Составители: Висич Е.П., Жук В.Н., Корниенко Л.Ф., Момонт А.И, Пайдем Н.Х., Сподаренко В.К., Суховская З.М., Шевцова З.Л. – К., 1982. – С.250-259.

1983

221. Жук В.Н., Корнієнко Л.Ф., Суховська З.М. Полтавська група сприяння «Искре». Документи держархіву розповідають // Зоря Полтавщини. – 1983. – 28 червня, 6 липня.
222. Жук В.Н., Корнієнко Л.Ф., Суховська З.М. Напередодні. До 80-річчя II з'їзду РСДРП. (документи держархіву області про діяльність

- Кременчуцького комітету РСДРП // Кременчуцька зоря. – 1983. – 14 липня.
223. Жук В.Н., Суховська З.М. До 80-річчя II з'їзду РСДРП. Із «Искры» полум'я займалось (класова боротьба в селах Полтавського повіту) // Ленінським шляхом (Полтавський район). – 1983. – 11 червня, 21 червня.
224. Жук В.Н., Корнієнко Л.Ф., Суховська З.М. Полтавська група сприяння «Искре». Документи держархіву розповідають // Ленінським шляхом (Полтавський район). – 1983. – 30 червня, 30 липня.
225. Жук В.Н. Життя, віддане боротьбі // Сільські новини (сmt Чутово Полтавської області). – 1983. – 1,3,6,8,13,15,17,20,22,24,29 грудня; 1984. – 5,7,10,19,21,24 січня.

1984

226. Жук В.Н. Життя, присвячене борні // Прапор (м. Харків). – 1984. – №11.
227. Жук В.Н. З досвіду краєзнавчої роботи у Полтавському державному педагогічному інституті імені В.Г.Короленка // В. Н. Жук, О. П. Самойленко // Третя Республканська наукова конференція з історичного краєзнавства / Тези доповідей. – К. : [Б.в.], 1984. – С.139-141.
228. Жук В.Н. Перший музей на Полі Полтавської битви // Український історичний журнал. – 1984. – № 7. – С.66-72.
- 229.

1985

230. Методичні рекомендації для пропагандистів і слухачів системи партійної освіти по вивченню селянського руху на Полтавщині в період революції

1905-1907 років / ред. В.Н. Жук. – Полтава: Полтава: [б.в.], 1985. – 20 с.

1986

231. Жук В.Н. Цвятко Радойнов // Зоря Полтавщини. – Полтава, 1986. – 22 лютого. – С.4.

1987

232. Жук В.Н. Син комуни // Ленінським шляхом. – Полтава, 1987. – 3,6,13,15,17,20,22 жовтня.
233. Використання краєзнавчих матеріалів на уроках історії в школі: методичні рекомендації для вчителів історії середніх загальноосвітніх шкіл та студентів історичних факультетів педінститутів / Укладач В.Н.Жук. – Полтава: [б.в.], 1987. – 20 с.
234. Жук В., Борсук З. Загадка жіночого портрета // Вітчизна. – 1987. – №3. – С.164-166.

1988

235. Жук В.Н., Кошова В.М. На шляхах дружби: з досвіду роботи історичного музею на громадських засадах села Куликового Полтавського району. – Полтава : Облполіграфвидав, 1988. – 7 с.

1989

236. Жук В.Н. Підземелля Полтави – складова частина укріплень стародавнього міста-фортеці // IV Республіканська наукова конференція з історичного краєзнавства / Тези доповідей і повідомлень. – К. : [Б.в.], 1989. – Кн.4. – С.523-525.
237. Жук В.Н. Подземелья – составная часть крепостей Поворскля // Охрана и исследование памятников археологии Полтавщины. – Полтава, 1989. – С.94-98.
238. Жук В.Н., Жаботинський П.М. Нові Санжари: Путівник. Х. : Прапор, 1989. – 124 с.

239. Жук В.Н. Скільки було жителів у селах Полтавщини // Червона Лубенщина (м. Лубни). – 1989. – 15 грудня.
240. Полтава: Книга для туристів / Г. А. Антипович, І. Д. Буряк, В. Ф. Волосков. – Х. : Прапор, 1982. – 196 с. (серед авторів В.Н.Жук).
241. Жук В.Н. З біографії однієї знаменитості / В. Н. Жук // Людина і світ. – 1989. – №2. – С.14-18.
242. Жук В.Н. Кривуші // Перемога (м. Кременчук). – 1989. – 2 грудня.
243. Методичні рекомендації по написанню статей (довідок) для енциклопедичного довідника «Полтавщина» / Підготували І.Л.Бутич, В.Н.Жук. – Полтава : [Б.в.], 1989. – 23 с.
244. Жук В.Н. «Земля, яку сховає Тарас. Другі відвідини Т.Г.Шевченком Полтавщини» // Комсомолець Полтавщини. – 1989. – 7,8 березня.
245. Жук В.Н. Перебування Шевченка на батьківщині Гоголя // Сільське життя (сміт Шишаки Полтавська область). – 1989. – 8, 15, 22, 26 серпня.
246. Жук В.Н. Сторінки братерської дружби // Комсомолець Полтавщини. – 1989. – 4 серпня.

1990

247. Жук В.Н. Що знаємо про Полтавську губернію ? Якою була її економіка в дореволюційні часи ? // Наш рідний край. Сторінки про економічний розвиток Полтавщини. – Випуск 2. – Полтава : Друкарня вид-ва «Полтава», 1990. – С. 3-10.
248. Жук В.Н. Що приніс і забрав голод 1932-1933 років на Полтавщині ? // Наш рідний край. Сторінки про економічний розвиток Полтавщини. – Випуск 2. – Полтава : Друкарня вид-ва «Полтава», 1990. – С.32-36.

249. Жук В.Н. Що знаємо про Петровський Полтавський кадетський корпус // Наш рідний край. Сторінки про розвиток освіти на Полтавщині. – Випуск 3. – Полтава : Друкарня вид-ва «Полтава», 1990. – С.14-17.
250. Жук В.Н. Що відомо про боротьбу за ліквідацію неписьменності та розвиток освіти на Полтавщині в 20-х – 30-х роках ХХ ст. // Наш рідний край. Сторінки про розвиток освіти на Полтавщині. – Випуск 3. – Полтава : Друкарня вид-ва «Полтава», 1990. – С.26-38.
251. Жук В.Н. До питання про перебування Т.Шевченка на Батьківщині М.Гоголя // Т.Шевченко і українська національна культура / Матеріали наукового симпозиуму, Львів, 8-9 червня 1989. – Львів : Видавництво «Світ», 1990. – С.23-25.
252. Жук В.Н. Що відомо про перший музей на полі Полтавської битви ? // Наш рідний край. Сторінки про розвиток культури на Полтавщині. – Полтава : [Б.в.], 1990. – Випуск 4. – С.26-35.
253. Жук В.Н. Хто вона – дівчина з легенди? // Наш рідний край. Сторінки про розвиток культури на Полтавщині. – Полтава : [Б.в.], 1990. – Вип. 4. – С.6-11.
254. Жук В.Н. Що відомо про перебування Т.Г.Шевченка на Батьківщині М.В.Гоголя // Наш рідний край. Сторінки про розвиток культури на Полтавщині. – Полтава : [Б.в.], 1990. – Вип. 4. – С.11-19.
255. Жук В.Н. Якими були річки нашого краю у минулому // Наш рідний край. Сторінки про природу та пам'ятки природи Полтавщини. – Полтава : [Б.в.], 1990. – Вип. 5. – С.17-24.

256. Жук В.Н. Яким був найстаріший Полтавський міський сад // Наш рідний край. Сторінки про природу та пам'ятки природи Полтавщини. – Полтава : [Б.в.], 1990. – Вип. 5. – С.24-32.
257. Жук В.Н. Яка історія пам'ятки природи – дуба Т.Г.Шевченка // Наш рідний край. Сторінки про природу та пам'ятки природи Полтавщини. – Полтава : [Б.в.], 1990. – Вип. 5. – С.32-41.

1991

258. Жук В.Н. Яка доля унікального дару молдавського господаря ? // Наш рідний край. Сторінки про пам'ятки історії та культури Полтавщини. – Полтава : Друкарня вид-ва «Полтава», 1991. – Вип.6. – С. 3-10.
259. Жук В.Н., Пустовіт Т.П. Наш рідний край. Полтавська область (історико-статистичний нарис). – Полтава : [б.в.], 1991. – Вип.10. – 44 с.
260. Жук В.Н. Що відомо про спорудження пам'ятників І.П.Котляревському в Полтаві ? // Наш рідний край. Сторінки про пам'ятки історії та культури Полтавщини. – Полтава : Друкарня вид-ва «Полтава», 1991. – Вип.6. – С. 12-19.
261. Жук В.Н. Чи була Спаська церква приділом та яка її історія ? // Наш рідний край. Сторінки про пам'ятки історії та культури Полтавщини. – Полтава : Друкарня вид-ва «Полтава», 1991. – Вип.6. – С. 19-26.
262. Жук В.Н., Сердюк Г.Д. Хто був головним героєм у творі Олесея Гончара «Собор» або якою була перлина Козельщини ? // Наш рідний край. Сторінки про пам'ятки історії та культури Полтавщини. – Полтава : Друкарня вид-ва «Полтава», 1991. – Вип.6. – С. 26-37.

263. Жук В.Н. Де навчався І.П.Котляревський та хто був у числі його учителів ? // Жук В.Н., Пустовіт Т.П., Фісун М.А., Ханко В.М. Наш рідний край. З історії освіти на Полтавщині в дореволюційний період. – Випуск 12. – Полтава : Друкарня вид-ва «Полтава», 1991. – С.24-36.
264. Жук В.Н. Що ми знаємо про Петровський Полтавський кадетський корпус ? // Жук В.Н., Пустовіт Т.П., Фісун М.А., Ханко В.М. Наш рідний край. З історії освіти на Полтавщині в дореволюційний період. – Випуск 12. – Полтава : Друкарня вид-ва «Полтава», 1991. – С.36-43.
265. Жук В.Н., Фісун М.А. Як зароджувалася музична освіта на Полтавщині ? // Жук В.Н., Пустовіт Т.П., Фісун М.А., Ханко В.М. Наш рідний край. З історії освіти на Полтавщині в дореволюційний період. – Випуск 12. – Полтава : Друкарня вид-ва «Полтава», 1991. – С.44-50.
266. Жук В.Н. Чи тільки як видатний лікар-хірург відомий нам М.В.Скліфософський та які його зв'язки з Полтавщиною ? // Наш рідний край. Сторінки про вчених – ботаніків, генетиків, інших природознавців та їх зв'язки з Полтавщиною. – Випуск 8. – Полтава : Друкарня вид-ва «Полтава», 1991. – С.23-31.
267. Жук В.Н., Самородов В.М. Чим відомий вчений-аграрник С.Ф.Третяков // Наш рідний край. Сторінки про вчених – ботаніків, генетиків, інших природознавців та їх зв'язки з Полтавщиною. – Випуск 8. – Полтава : Друкарня вид-ва «Полтава», 1991. – С.34-39.
268. Яненко З.П., Жук В.Н. Від Гетьманщини до наших днів (про підготовку довідника з історії

адміністративно-територіального поділу
Полтавщини (1648-1989) // Зоря Полтавщини. –
1991. – 14 вересня.

269. Жук В.Н. Наш рідний край. Сторінки про
підземелля Полтави та інших давніх міст-фортець
Полтавщини. – Полтава : Друкарня вид-ва
«Полтава», 1991. – Вип. 11. – 35 с.

1992

270. Жук В.Н. Авіаторам Дніпровсько-Будапештського
з'єднання пам'ятник // Полтавщина ²⁹¹.
Енциклопедичний довідник / Ред. колегія
А.В.Кудрицький (відп. ред.), І.Л.Бутич, В.Н.Жук,
М.І.Назаренко, Т.П.Пустовіт. – К. : «Українська
енциклопедія ім. М.П.Бажана», 1992. – С.28.
271. Жук В.Н. Адміністративний відділ Полтавського
губвиконкому // Там само. – С.29-30.
272. Жук В.Н. Адміністративні відділи окрвиконкомів
// Там само. – С.30.
273. Жук В.Н. Акцизне управління // Там само. – С.30.
274. Жук В.Н. «Алмаз» – кінотеатр у Полтаві // Там
само. – С.31.
275. Жук В.Н. Андріївка // Там само. – С.31-32.
276. Жук В.Н. Андріївка (кол. Богинщина) // Там само.
– С.31.
277. Жук В.Н. Антонівка // Там само. – С.33.
278. Жук В.Н. Аптеки // Там само. – С.33-34.
279. Жук В.Н. Афанасьєву-Чужбинському О.С.
меморіальна дошка // Там само. – С.38.
280. Жук В.Н. Бабичівка // Там само. – С.40.

²⁹¹ Довідки, виконані В.Н. Жуком для енциклопедичного довідника
«Полтавщина», складено на основі архівних документів // ДАПО,
ф.9164, оп.1, спр.171, 71 арк. На жаль, відомості не повні, адже вчена
не вела точного обліку всіх виконаних нею довідок.

281. Жук В.Н. Багачка Перша // Там само. – С.40-41.
282. Жук В.Н. Бакумівка // Там само. – С.43.
283. Жук В.Н. Балаклія // Там само. – С.44.
284. Жук В.Н. «Безкровна війна» // Там само. – С.47.
285. Жук В.Н. Березова Рудка // Там само. – С.50-52.
286. Жук В.Н. Березовий гай // Там само. – С.52.
287. Жук В.Н. Березоворудський парк // Там само. – С.52.
288. Жук В.Н. Береківка // Там само. – С.54.
289. Жук В.Н. Бистрик // Там само. – С.51.
290. Жук В.Н. Білецьківка // Там само. – С.57.
291. Жук В.Н. Білики // Там само. – С.57-59.
292. Жук В.Н. Білицький район // Там само. – С.59.
293. Жук В.Н. Білогорівка // Там само. – С.59-60.
294. Жук В.Н. Білоцерківка // Там само. – С.61.
295. Жук В.Н. Білоцерківський район // Там само. – С.62.
296. Жук В.Н. Білухівка // Там само. – С.62-64.
297. Жук В.Н. Більськ // Там само. – С.64.
298. Жук В.Н. Більське городище // Там само. – С.64-65.
299. Жук В.Н. Благоеву Димитру пам'ятник // Там само. – С.68.
300. Жук В.Н. Бондаренку О.П. меморіальна дошка у Полтаві // Там само. – С.71.
301. Жук В.Н. Борисенку В.П. меморіальна дошка у с. Пирогох Глобинського району // Там само. – С.71-72.
302. Жук В.Н. Браїлки // Там само. – С.73.
303. Жук В.Н. Бреусівка // Там само. – С.73-74.
304. Жук В.Н. Бригадирівський район // Там само. – С.74-75.
305. Жук В.Н. Броварки // Там само. – С.74-76.

306. Жук В.Н. Бугаївка // Там само. – С.77.
307. Жук В.Н. «Будівник комунізму» // Там само. – С.77.
308. Жук В.Н. Вавилова М. І. каштан у Полтаві // Там само. – С.81.
309. Жук В.Н. Вавилова проспект у Полтаві // Там само. – С.81.
310. Жук В.Н. Вавилову М.І. меморіальна дошка у Полтаві // Там само. – С.81.
311. Жук В.Н. Вавилову М.І. пам'ятник // Там само. – С.81.
312. Жук В.Н. Варварівка // Там само. – С.82-83.
313. Жук В.Н. Варварівський історичний музей // Там само. – С.83.
314. Жук В.Н. Василівка // Там само. – С.83-84.
315. Жук В.Н. Ватутіну М.Ф. меморіальна дошка у Полтаві // Там само. – С.87.
316. Жук В.Н. Ватутіну М.Ф. пам'ятники // Там само. – С.87.
317. Жук В.Н. Велика Багачка // Там само. – С.88-89.
318. Жук В.Н. Велика Бузова // Там само. – С.89-90.
319. Жук В.Н. Великі Будища // Там само. – С.97.
320. Жук В.Н. Великі Кринки // Там само. – С.99-101.
321. Жук В.Н. Великі Липняги // Там само. – С.101-102.
322. Жук В.Н. Великобудищанський Преображенський монастир // Там само. – С.106.
323. Жук В.Н. Великокринківський район // Там само. – С.106.
324. Жук В.Н. Вереміївський район // Там само. – С.112.
325. Жук В.Н. Вернадському В.І. меморіальна дошка // Там само. – С.113-114.

326. Жук В.Н. Верхня Ланна // Там само. – С.114-115.
327. Жук В.Н. Верхня Мануйлівка // Там само. – С.115-117.
328. Жук В.Н. Верховинцю В.М. меморіальна дошка // Там само. – С.117.
329. Жук В.Н. «Визволена Полтавщина», танкова колона // Там само. – С.120.
330. Жук В.Н. Вирвихвіст // Там само. – С.122.
331. Жук В.Н. Висока Вакулівка // Там само. – С.123-124.
332. Жук В.Н. Відділ внутрішньої торгівлі виконавчого комітету Полтавської губерньської Ради // Там само. – С.130.
333. Жук В.Н. Відділ управління Кременчуцького губвиконкому, Полтавського губвиконкому // Там само. – С.130-131.
334. Жук В.Н. Відділи управління окрвиконкомів // Там само. – С.131.
335. Жук В.Н. Відділи управління політвиконкомів // Там само. – С.131.
336. Жук В.Н. Військові комісаріати Полтавщини // Там само. – С.133-134.
337. Жук В.Н. «Вільний голос» // Там само. – С.134-135.
338. Жук В.Н. Вільхуватка // Там само. – С.135-136.
339. Жук В.Н. Вишневецьких (князів) володіння // Там само. – С.126-128.
340. Жук В.Н. Вовчківський (Вовчицький) район // Там само. – С.139-140.
341. Жук В.Н. Вороніна селище // Там само. – С.144.
342. Жук В.Н. «Ворскла» // Там само. – С.146.
343. Жук В.Н. Всіхсвятська церква // Там само. – С.149-150.

344. Жук В.Н. Гадяцький повіт // Там само. – С.135-136.
345. Жук В.Н. Галещинська біологічна фабрика // Там само. – С.165.
346. Жук В.Н. Галещинський машинобудівний завод // Там само. – С.165.
347. Жук В.Н. Гельмязівський район// Там само. – С.167.
348. Жук В.Н. Герівка // Там само. – С.171.
349. Жук В.Н. Героям форсування Дніпра пам'ятник // Там само. – С.171.
350. Жук В.Н. Гирман // Там само. – С.172.
351. Жук В.Н. Гімназії // Там само. – С.173-174.
352. Жук В.Н. Гладкому Г.П. меморіальна дошка у Полтаві // Там само. – С.174-175.
353. Жук В.Н. Глобине // Там само. – С.176-178.
354. Жук В.Н. Глобинський консервний завод // Там само. – С.178.
355. Жук В.Н. Глобинський маслозавод // Там само. – С.178.
356. Жук В.Н. Глобинський район // Там само. – С.178-180.
357. Жук В.Н. Глобинський цукрокомбінат // Там само. – С.180.
358. Жук В.Н. Говтва / В. Н. Жук, Г. Д. Сердюк // Там само. – С.181-183.
359. Жук В.Н. Говтви герб // Там само. – С.183.
360. Жук В.Н. Говтвянський повіт // Там само. – С.184.
361. Жук В.Н. Гоголеве // Там само. – С.184.
362. Жук В.Н. Гоголю М.В. пам'ятники // Там само. – С.188-189.
363. Жук В.Н. Головку А.В. пам'ятний знак у с. Юрках Козельщинського району // Там само. – С.193.

364. Жук В.Н. Голобородьківське // Там само. – С.192.
365. Жук В.Н. «Голос комуніста» // Там само. – С.193.
366. Жук В.Н. Горби // Там само. – С.196-197.
367. Жук В.Н. Горбівський район // Там само. – С.197.
368. Жук В.Н. Градизьк // Там само. – С.205-207.
369. Жук В.Н. Градизька герб // Там само. – С.207.
370. Жук В.Н. Градизька українська аматорська група // Там само. – С.207.
371. Жук В.Н. Градизький повіт // Там само. – С.208.
372. Жук В.Н. «Грація» // Там само. – С.208-209.
373. Жук В.Н. Гриньки // Там само. – С.217.
374. Жук В.Н. Громницькому Г.М. меморіальна дошка // Там само. – С.219.
375. Жук В.Н. Губернські відділення ЦУВІЙСЬКПРОМГОСПУ // Там само. – С.221.
376. Жук В.Н. Дев'ята дивізія Гвардійська Полтавська Червонопрапорна // Там само. – С.226.
377. Жук В.Н. Диканька // Там само. – С.241-245.
378. Жук В.Н. Директор народних училищ Полтавської губернії // Там само. – С.245.
379. Жук В.Н. Дібрівка // Там само. – С.246.
380. Жук В.Н. Дідо // Там само. – С.247.
381. Жук В.Н. Дніпровський пікінерський полк // Там само. – С.250.
382. Жук В.Н. «Довір'я» // Там само. – С.252.
383. Жук В.Н. Донецький пікінерський полк // Там само. – С.253.
384. Жук В.Н. Драбівський район // Там само. – С.254.
385. Жук В.Н. Друкарні Полтавщини // Там само. – С.257-258.
386. Жук В.Н. Дряпаченка І.К. могила у с. Василівці Козельщинського району // Там само. – С.259.

387. Жук В.Н. Дублянщина // Там само. – С.260.
388. Жук В.Н. Ельяшевичі // Там само. – С.264.
389. Жук В.Н. Енгельсу Фрідріху пам'ятники // Там само. – С.264.
390. Жук В.Н. Єлецького полку повстання у Полтаві 1906 року // Там само. – С.265.
391. Жук В.Н. Жертвам німецького фашизму меморіал // Там само. – С.267-268.
392. Жук В.Н. «Жінхоранс» // Там само. – С.269.
393. Жук В.Н. Жовнинський район // Там само. – С.269.
394. Жук В.Н. Жовтневий парк у Полтаві // Там само. – С.271-272.
395. Жук В.Н. Жуки // Там само. – С.273-274.
396. Жук В.Н. Залці Мате меморіальна дошка // Там само. – С.279.
397. Жук В.Н. Залці Мате пам'ятник // Там само. – С.279.
398. Жук В.Н. Заможне // Там само. – С.279-280.
399. Жук В.Н. «Заповіти Ілліча» // Там само. – С.283.
400. Жук В.Н. Землянки // Там само. – С.286-287.
401. Жук В.Н. Земські управи // Там само. – С.290.
402. Жук В.Н. Зигіну О.І. пам'ятник у Полтаві // Там само. – С.292.
403. Жук В.Н. Зіньків // Там само. – С.292-294.
404. Жук В.Н. Зіньківський переїзд // Там само. – С.297.
405. Жук В.Н. Зіньківський повіт // Там само. – С.297.
406. Жук В.Н. Зіньківський повітовий з'їзд селянських депутатів // Там само. – С.297.
407. Жук В.Н. Зінькова герб // Там само. – С.299.
408. Жук В.Н. «Зірка». Щомісячний додаток до газети «Українське слово» // Там само. – С.301.

409. Жук В.Н. «Зірка». Додаток до дит. журналу «Рідний край» // Там само. – С.301.
410. Жук В.Н. Золотоніський округ // Там само. – С.304-305.
411. Жук В.Н. Золотоніський повіт // Там само. – С.305.
412. Жук В.Н. Золотоніський район // Там само. – С.305.
413. Жук В.Н. «Зоря комунізму» // Там само. – С.73-74.
414. Жук В.Н. Зубані // Там само. – С.307-309.
415. Жук В.Н. «Искры» агентів місцю явки меморіальна дошка // Там само. – С.316.
416. Жук В.Н. Іорданка // Там само. – С.314.
417. Жук В.Н. Іванове Селище // Там само. – С.311-312.
418. Жук В.Н. Іллінський ярмарок // Там само. – С.313.
419. Жук В.Н. Іркліївський район // Там само. – С.314-315.
420. Жук В.Н. Кагамлик // Там само. – С.318-319.
421. Жук В.Н. «Календарь Самойленко на 3000 лет» // Там само. – С.552.
422. Жук В.Н. Калініну М.І. пам'ятники // Там само. – С.322.
423. Жук В.Н. Кам'яні Потоки // Там само. – С.322-323.
424. Жук В.Н. Капністів В.П. та В.В. могили // Там само. – С.327.
425. Жук В.Н. Кар'єр // Там само. – С.327.
426. Жук В.Н. Карлівка // Там само. – С.327-330.
427. Жук В.Н. Карлівський машинобудівний завод // Там само. – С.330.
428. Жук В.Н. Карлівський механічний завод // Там само. – С.330-331.

429. Жук В.Н. Карлівський район // Там само. – С.331-332.
430. Жук В.Н. Катерининська провінція // Там само. – С.332-333.
431. Жук В.Н. Каштанова алея // Там само. – С.334.
432. Жук В.Н. Келеберда // Там само. – С.334-336.
433. Жук В.Н. Келебердянська фортеця // Там само. – С.336.
434. Жук В.Н. Кишеньківський район // Там само. – С.343-344.
435. Жук В.Н. Кірову С.М. пам'ятники // Там само. – С.345-346.
436. Жук В.Н. Климівка // Там само. – С.346-347.
437. Жук В.Н. Кобеляк герб // Там само. – С.349.
438. Жук В.Н. Кобеляки // Там само. – С.349-351.
439. Жук В.Н. Кобелячківський історико-краєзнавчий музей // Там само. – С.356.
440. Жук В.Н. Кобелячок // Там само. – С.356.
441. Жук В.Н. Кобищани // Там само. – С.358-359.
442. Жук В.Н. Ковалівка // Там само. – С.359-360.
443. Жук В.Н. Ковалівський район // Там само. – С.362-363.
444. Жук В.Н. Ковпаківський лісопарк // Там само. – С.363-364.
445. Жук В.Н. Козельщина // Там само. – С.364-366.
446. Жук В.Н. Козельщинський район // Там само. – С.366-367.
447. Жук В.Н. Козельщинський Різдва Богородиці монастир // Там само. – С.367.
448. Жук В.Н. «Колгоспні вісті» // Там само. – С.368.
449. Жук В.Н. Колонія імені М.Горького // Там само. – С.369.
450. Жук В.Н. Комишня // Там само. – С.370-372.

451. Жук В.Н. Комишнянський район // Там само. – С.372.
452. Жук В.Н. Комісії в справах колишніх червоногвардійців і червоних партизанів // Там само. – С.372-373.
453. Жук В.Н. Комуна імені Димитра Благоева // Там само. – С.375-376.
454. Жук В.Н. Комуни сільськогосподарські // Там само. – С.377.
455. Жук В.Н. Конезавод заводу «Авангард» // Там само. – С.378.
456. Жук В.Н. Короленка В.Г. дача // Там само. – С.736-737.
457. Жук В.Н. Короленка В.Г. могила у Полтаві // Там само. – С.382.
458. Жук В.Н. Короленку В.Г. меморіальні дошки // Там само. – С.383.
459. Жук В.Н. Короленка В.Г. Музей // Там само. – С.382.
460. Жук В.Н. Котельва // Там само. – С.386-388.
461. Жук В.Н. Котляревському І.П. меморіальні дошки // Там само. – С.392.
462. Жук В.Н. Котляревському І.П. пам'ятники // Там само. – С.392-393.
463. Жук В.Н. Кохнівський район // Там само. – С.393.
464. Жук В.Н. Кошовому О.В. меморіальна дошка у Полтаві // Там само. – С.396.
465. Жук В.Н. Красногірська Чорнуска пустинь // Там само. – С.398.
466. Жук В.Н. Красногірський Гадяцький Миколаївський монастир // Там само. – С.398.
467. Жук В.Н. Красноградський округ // Там само. – С.398.

468. Жук В.Н. Кременчуцька губернія // Там само. – С.409.
469. Жук В.Н. Кременчуцька губернська організація КП(б)У // Там само. – С.409.
470. Жук В.Н. Кременчуцьке медичне училище // Там само. – С.414.
471. Жук В.Н. Кременчуцьке реальне училище // Там само. – С.414.
472. Жук В.Н. Кременчуцький губревком // Там само. – С.415.
473. Жук В.Н. Кременчуцький інститут санітарок // Там само. – С.416.
474. Жук В.Н. Кременчуцький медичний інституті ім. Канторовича // Там само. – С.417.
475. Жук В.Н. Кременчуцький округ // Там само. – С.418.
476. Жук В.Н. Кременчуцький педагогічний інститут // Там само. – С.418.
477. Жук В.Н. Кременчуцький повіт // Там само. – С.419.
478. Жук В.Н.Кременчуцький полк // Там само. – С.419-420.
479. Жук В.Н. Кременчуцький район // Там само. – С.420-421.
480. Жук В.Н. Кременчуцький учительський інститут // Там само. – С.419.
481. Жук В.Н. Крива Руда // Там само. – С.425.
482. Жук В.Н. Кривенку Є.І. меморіальна дошка у Полтаві // Там само. – С.425.
483. Жук В.Н. Криворудський дендропарк // Там само. – С.425-426.
484. Жук В.Н. «Криниця» // Там само. – С.426.
485. Жук В.Н. Кротенки // Там само. – С.427-429.

486. Жук В.Н. Кротенківського будинку відпочинку парк // Там само. – С.429.
487. Жук В.Н. Крупській Н.К. меморіальна дошка у Полтаві // Там само. – С.432.
488. Жук В.Н. Крюків // Там само. – С.433-434.
489. Жук В.Н. Крюківський район // Там само. – С.434-435.
490. Жук В.Н. Крюківський район м. Кременчука // Там само. – С.435.
491. Жук В.Н. Куйбишеву В.В. пам'ятники // Там само. – С.437.
492. Жук В.Н. Кулики // Там само. – С.438.
493. Жук В.Н. Куликівський історичний музей // Там само. – С.438-439.
494. Жук В.Н. Куликівський парк // Там само. – С.439.
495. Жук В.Н. Кулики // Там само. – С.438.
496. Жук В.Н. Куликове // Там само. – С.664. 439-440.
497. Жук В.Н. Крюківський повіт // Там само. – С.434.
498. Жук В.Н. Кучеренку М.П. меморіальна дошка // Там само. – С.445.
499. Жук В.Н. Куп'євате // Там само. – С.442.
500. Жук В.Н. Лазірівський район // Там само. – С.446-447.
501. Жук В.Н. Лазоренку В.Г. пам'ятник // Там само. – С.447.
502. Жук В.Н. Ландміліцькі полки // Там само. – С.447-448.
503. Жук В.Н. Ланна // Там само. – С.448.
504. Жук В.Н. Леніна вулиця // Там само. – С.450-452.
505. Жук В.Н. «Ленінським шляхом» // Там само. – С.453.

506. Жук В.Н. Ленінського комсомолу парк // Там само. – С.454.
507. Жук В.Н. Леніну В.І. пам'ятники // Там само. – С.454-457.
508. Жук В.Н. Лип'янка // Там само. – С.458-459.
509. Жук В.Н. Лисенку М.В. пам'ятник у с. Гриньках Глобинського району // Там само. – С.460.
510. Жук В.Н. Лісок // Там само. – С.464.
511. Жук В.Н. Лтава // Там само. – С.473-474.
512. Жук В.Н. Лубен герб // Там само. – С.474.
513. Жук В.Н. Лубенський округ // Там само. – С.483.
514. Жук В.Н. Лубенський повіт // Там само. – С.483-484.
515. Жук В.Н. Лубенський район // Там само. – С.485-486.
516. Жук В.Н. Лубенський учительський інститут // Там само. – С.486.
517. Жук В.Н. Лубни // Там само. – С.488-491.
518. Жук В.Н. Луначарському А.В. меморіальна дошка у Полтаві // Там само. – С.495.
519. Жук В.Н. Лутовинівка // Там само. – С.495-496.
520. Жук В.Н. Люблінська унія 1569 року // Там само. – С.498.
521. Жук В.Н. «Любов до істини» // Там само. – С.498-499.
522. Жук В.Н. Макаренку А.С. меморіальні дошки // Там само. – С.505.
523. Жук В.Н. Макаріївська церква у Полтаві // Там само. – С.506-507.
524. Жук В.Н. Максимівка // Там само. – С.507.
525. Жук В.Н. Малий Бакай // Там само. – С.509-510.
526. Жук В.Н. Малоперещепинський заказник // Там само. – С.511.

527. Жук В.Н. Малоперещепинський район // Там само. – С.511.
528. Жук В.Н. Манжелійський район // Там само. – С.513-514.
529. Жук В.Н. Манжелія // Там само. – С.514-515.
530. Жук В.Н. Мануйлівський аматорський театр // Там само. – С.515-516.
531. Жук В.Н. Марксу Карлу пам'ятники // Там само. – С.516-517.
532. Жук В.Н. Марченку Ф.І. меморіальна дошка // Там само. – С.517.
533. Жук В.Н. Мачуський район // Там само. – С.520-521.
534. Жук В.Н. Машівський район // Там само. – С.522-524.
535. Жук В.Н. Мелехи // Там само. – С.528.
536. Жук В.Н. «Мертве озеро» // Там само. – С.528-529.
537. Жук В.Н. Микільське // Там само. – С.530-531.
538. Жук В.Н. Миргорода герб // Там само. – С.537-538.
539. Жук В.Н. Миргородське староство // Там само. – С.543.
540. Жук В.Н. Миргородський повіт // Там само. – С.546-547.
541. Жук В.Н. Мирного Панаса могила // Там само. – С.551.
542. Жук В.Н. Мирному Панасу меморіальні дошки // Там само. – С.552.
543. Жук В.Н. Мирному Панасу пам'ятник у Полтаві // Там само. – С.552.
544. Жук В.Н. Мироненку В.А. меморіальна дошка у Полтаві // Там само. – С.552.

545. Жук В.Н. Міняйлівка // Там само. – С.555-556.
546. Жук В.Н. Міська реформа 1870 р. // Там само. – С.560.
547. Жук В.Н. Міські управи // Там само. – С.31-32.
548. Жук В.Н. Многа // Там само. – С.561-562.
549. Жук В.Н. «Молот», газета, м. Полтава // Там само. – С.563.
550. Жук В.Н. Мясоедова Г.Г. могила // Там само. – С.552.
551. Жук В.Н. Мясоедову Г.Г. меморіальна дошка // Там само. – С.571.
552. Жук В.Н. Нагнибіді С.М. меморіальна дошка // Там само. – С.572-573.
553. Жук В.Н. Наталівка // Там само. – С.579-580.
554. Жук В.Н. Недогарки // Там само. – С.560-561.
555. Жук В.Н. Нескореним полтавчанам пам'ятник у Полтаві // Там само. – С.584.
556. Жук В.Н. Нехворощанський район // Там само. – С.586.
557. Жук В.Н. Нехворощанський Успенський Заорільський монастир // Там само. – С.586-587.
558. Жук В.Н. Нижня Ланна // Там само. – С.587-589.
559. Жук В.Н. Ніколаєнку В.М. меморіальна дошка у Полтаві // Там само. – С.588.
560. Жук В.Н. Німецька колонія // Там само. – С.588.
561. Жук В.Н. Нові Санжари // Там само. – С.592-595.
562. Жук В.Н. Новоросійська губернія // Там само. – С.597-598.
563. Жук В.Н. Новосанжарський повіт // Там само. – С.600.
564. Жук В.Н. Обознівка // Там само. – С.603.
565. Жук В.Н. Оболонський район // Там само. – С.603.
566. Жук В.Н. Одnodвірці // Там само. – С.609-610.

567. Жук В.Н. Окружні виконавчі комітети // Там само. – С.610.
568. Жук В.Н. Омельник // Там само. – С.613-614.
569. Жук В.Н. Онуфріївська пустинь // Там само. – С.614.
570. Жук В.Н. Опішнянська селітряна компанія // Там само. – С.618.
571. Жук В.Н. Опішнянський район // Там само. – С.620.
572. Жук В.Н. Опришки // Там само. – С.620-621.
573. Жук В.Н. Оріль // Там само. – С.624.
574. Жук В.Н. Орлову О.Я меморіальна дошка // Там само. – С.626.
575. Жук В.Н. Острів // Там само. – С.628-629.
576. Жук В.Н. Острівок // Там само. – С.629.
577. Жук В.Н. Остроградського могила у с. Пашенівці Козельщинського району // Там само. – С.629.
578. Жук В.Н. Острянина повстання 1638 року // Там само. – С.629-630.
579. Жук В.Н. Очеретянка // Там само. – С.631.
580. Жук В.Н. Павленки // Там само. – С.631-632.
581. Жук В.Н. «Панорама» // Там само. – С.634.
582. Жук В.Н. Пашківка // Там само. – С.638.
583. Жук В.Н. Пересопницьке євангеліє // Там само. – С.644.
584. Жук В.Н. Переяславська губернська економічна нарада // Там само. – С.714.
585. Жук В.Н. Переяславський повіт // Там само. – С.646.
586. Жук В.Н. Переяславський район // Там само. – С.647.
587. Жук В.Н. Перша Всесоюзна конференція з історичного краєзнавства // Там само. – С.647.

588. Жук В.Н. Перший губернський з'їзд рад Полтавщини // Там само. – С.649.
589. Жук В.Н. Перший Полтавський інтернаціональний полк // Там само. – С.649.
590. Жук В.Н. Петракіївка // Там само. – С.650-651.
591. Жук В.Н. Петрівка // Там само. – С.651-652.
592. Жук В.Н. Петрівсько-Роменський район // Там само. – С.653.
593. Жук В.Н. Петровський парк // Там само. – С.654.
594. Жук В.Н. Петровському Г.І. меморіальні дошки // Там само. – С.654-655.
595. Жук В.Н. Петровському Г.І. пам'ятники // Там само. – С.655.
596. Жук В.Н. Пивгородський Миколаївський монастир // Там само. – С.656-657.
597. Жук В.Н. Пивиха // Там само. – С.656-657.
598. Жук В.Н. Пирого // Там само. – С.657-658.
599. Жук В.Н. Пирятин // Там само. – С.658-662.
600. Жук В.Н. Пирятин герб // Там само. – С.662.
601. Жук В.Н. Пирятинська дитяча кінно-спортивна школа // Там само. – С.662-663.
602. Жук В.Н. Пирятинська меблева фабрика // Там само. – С.663.
603. Жук В.Н. Пирятинська нафтогазорозвідувальна експедиція глибокого буріння // Там само. – С.663.
604. Жук В.Н. Пирятинська птахофабрика // Там само. – С.663.
605. Жук В.Н. Пирятинський комбінат хлібопродуктів // Там само. – С.664.
606. Жук В.Н. Пирятинський м'ясокомбінат // Там само. – С.664.
607. Жук В.Н. Пирятинський овочесушильний завод// Там само. – С.665.

608. Жук В.Н. Пириятинський повіт // Там само. – С.665.
609. Жук В.Н. Пириятинський район // Там само. – С.665-667.
610. Жук В.Н. Пириятинський сирзавод // Там само. – С.667.
611. Жук В.Н. Пириятинський спеціалізований завод // Там само. – С.667.
612. Жук В.Н. Пириятинський цегельний завод // Там само. – С.667.
613. Жук В.Н. Пириятинські педагогічні курси // Там само. – С.667.
614. Жук В.Н. Південна (Полтавська) група сприяння «Искре» // Там само. – С.668.
615. Жук В.Н. Підгорного М.В. погруддя у м. Карлівка // Там само. – С.669.
616. Жук В.Н. Пікінерів повстання // Там само. – С.671.
617. Жук В.Н. Пікінерські полки // Там само. – С.671.
618. Жук В.Н. Піски // Там само. – С.671-672.
619. Жук В.Н. Піщане // Там само. – С.673-675.
620. Жук В.Н. Піщанський район // Там само. – С.675.
621. Жук В.Н. Побєдоносцеву Ю.О. меморіальна дошка // Там само. – С.681.
622. Жук В.Н. Побиванка // Там само. – С.681-682.
623. Жук В.Н. Погреби // Там само. – С.682-683.
624. Жук В.Н. Поділ // Там само. – С.684.
625. Жук В.Н. Покровсько-Багачанський район // Там само. – С.688.
626. Жук В.Н. Полтава // Там само. – С.690-702.
627. Жук В.Н. Полтави герб // Там само. – С.703-704.
628. Жук В.Н. «Полтавская епархия в ее прошлом (до открытия епархии в 1803 г.) и настоящем

- (историко-статистический опыт)» // Там само. – С.706-707.
629. Жук В.Н. «Полтавские епархиальные ведомости» // Там само. – С.708.
630. Жук В.Н. «Полтава» – широкоформатний кінотеатр у Полтаві // Там само. – С.112.
631. Жук В.Н. Полтави восьмисотріччю пам'ятний знак // Там само. – С.703.
632. Жук В.Н. Полтавка // Там само. – С.706.
633. Жук В.Н. Полтавська гімназія Н.О.Старицької // Там само. – С.710-9711.
634. Жук В.Н. Полтавська губернія // Там само. – С.712-713.
635. Жук В.Н. Полтавська губернська комісія незаможних селян // Там само. – С.714.
636. Жук В.Н. Полтавська губернська рада народного господарства // Там само. – С.715-716.
637. Жук В.Н. Полтавська губернська робітничо-селянська інспекція // Там само. – С.716.
638. Жук В.Н. Полтавська духовна консисторія // Там само. – С.716.
639. Жук В.Н. Полтавська духовна семінарія // Там само. – С.717.
640. Жук В.Н. Полтавська комісія народних читань // Там само. – С.720.
641. Жук В.Н. Полтавська обласна контора // Там само. – С.724.
642. Жук В.Н. Полтавська обласна стоматологічна поліклініка // Там само. – С.729.
643. Жук В.Н. Полтавська перша чоловіча гімназія // Там само. – С.730.
644. Жук В.Н. Полтавська провінція // Там само. – С.730.

645. Жук В.Н. Полтавська рада робітничих і солдатських депутатів // Там само. – С.731-732.
646. Жук В.Н. Полтавська секція ветеранів Байконура // Там само. – С.732.
647. Жук В.Н. Полтавська семінарія // Там само. – С.732.
648. Жук В.Н. Полтавська хорова капела // Там само. – С.736-737.
649. Жук В.Н. Полтавська школа садівництва // Там само. – С.738.
650. Жук В.Н. Полтавське автотранспортне підприємство № 15354 // Там само. – С.739.
651. Жук В.Н. Полтавське відділення Російського музичного товариства // Там само. – С.740-741.
652. Жук В.Н. Полтавське губернське дворянське депутатське зібрання // Там само. – С.741-742.
653. Жук В.Н. Полтавське губернське правління // Там само. – С.742.
654. Жук В.Н. Полтавське губернське управління // Там само. – С.742-743.
655. Жук В.Н. Полтавське єпархіальне братство // Там само. – С.743-744.
656. Жук В.Н. Полтавське музичне училище ім. М.В.Лисенка // Там само. – С.744-745.
657. Жук В.Н. Полтавське реальне училище Одесандрівське // Там само. – С.748.
658. Жук В.Н. Полтавське товариство Реріхів // Там само. – С.748.
659. Жук В.Н. Полтавське товариство сільського господарства // Там само. – С.749.
660. Жук В.Н. Полтавське товариство сприяння фізичному вихованню дітей // Там само. – С.749.

661. Жук В.Н. «Полтавський вісник» // Там само. – С.751.
662. Жук В.Н. Полтавський завод «Продмаш» // Там само. – С.754.
663. Жук В.Н. Полтавський інститут удосконалення вчителів // Там само. – С.756.
664. Жук В.Н. Полтавський інститут м'ясної промисловості // Там само. – С.755.
665. Жук В.Н. Полтавський іподром // Там само. – С.757.
666. Жук В.Н. Полтавський історико-археологічний комітет // Там само. – С.757-758.
667. Жук В.Н. Полтавський кадетський корпус // Там само. – С.758-759.
668. Жук В.Н. Полтавський концентраційний табір // Там само. – С.759-760.
669. Жук В.Н. Полтавський кооперативний інститут // Там само. – С.760.
670. Жук В.Н. Полтавський медичний інститут // Там само. – С.762.
671. Жук В.Н. Полтавський медичний стоматологічний інститут // Там само. – С.762.
672. Жук В.Н. Полтавський механічний завод // Там само. – С.762.
673. Жук В.Н. Полтавський міський сад // Там само. – С.763-764.
674. Жук В.Н. Полтавський округ // Там само. – С.765-766.
675. Жук В.Н. Полтавський педагогічний інститут ім. В.Г.Короленка // Там само. – С.767-769.
676. Жук В.Н. Полтавський підпільний губком КП(б)У // Там само. – С.769.
677. Жук В.Н. Полтавський повіт // Там само. – С.770.

678. Жук В.Н. Полтавський Покровський монастир // Там само. – С.770.
679. Жук В.Н. Полтавський трест по шовківництву // Там само. – С.777.
680. Жук В.Н. Полтавський учительський інститут // Там само. – С.778.
681. Жук В.Н. Полтавський район // Там само. – С.772-774.
682. Жук В.Н. Полтавський сільськогосподарський банк // Там само. – С.774.
683. Жук В.Н. Полтавський Хрестовоздвиженський монастир // Там само. – С.778-780.
684. Жук В.Н. Полтавські кладовища // Там само. – С.782-783.
685. Жук В.Н. Полтавські підземелля // Там само. – С.783-784.
686. Жук В.Н. Полтавські радянські командні курси РСЧА перші // Там само. – С.785.
687. Жук В.Н. Полтавські страйки залізничників // Там само. – С.785-786.
688. Жук В.Н. Полтавської битви пам'ятки // Там само. – С.792-793.
689. Жук В.Н. Полтавцям, загиблим 1941-45, пам'ятні знаки // Там само. – С.795-797.
690. Жук В.Н. «Полтавщина – переможцям» – ескадрилья // Там само. – С.798.
691. Жук В.Н. Попадичу Ф.М. меморіальна дошка // Там само. – С.799.
692. Жук В.Н. Попівка // Там само. – С.800.
693. Жук В.Н. Попівський район // Там само. – С.801.
694. Жук В.Н. Попова В.С. бібліотека у с. Решетилівці // Там само. – С.801.

695. Жук В.Н. Попова В.С. кріпосний оркестр у с. Решетилівці // Там само. – С.801-802.
696. Жук В.Н. Потіцький район // Там само. – С.803.
697. Жук В.Н. Пригарівка // Там само. – С.807.
698. Жук В.Н. Прилуцький округ // Там само. – С.808.
699. Жук В.Н. Прилуцький повіт // Там само. – С.808.
700. Жук В.Н. Пронозівка // Там само. – С.810-811.
701. Жук В.Н. Пустовійтове // Там само. – С.813-814.
702. Жук В.Н. Пушкарівський Вознесенський монастир // Там само. – С.814-815.
703. Жук В.Н. Пушкарю Мартину пам'ятний знак у Полтаві // Там само. – С.815.
704. Жук В.Н. Пушкіну О.С. пам'ятники // Там само. – С.815-816.
705. Жук В.Н. Радойнову Цвятку пам'ятник // Там само. – С.818.
706. Жук В.Н. Ревучий // Там само. – С.822.
707. Жук В.Н. Решетилівка // Там само. – С.826-830.
708. Жук В.Н. Решетилівський район // Там само. – С.831-832.
709. Жук В.Н. Рогізна // Там само. – С.839.
710. Жук В.Н. Роменський округ // Там само. – С.842.
711. Жук В.Н. Роменський повіт // Там само. – С.842.
712. Жук В.Н. Рублівський район // Там само. – С.844.
713. Жук В.Н. Рудка // Там само. – С.845.
714. Жук В.Н. Руновщанський район Полтавського округу // Там само. – С.846.
715. Жук В.Н. Руновщанський район Красноградського округу // Там само. – С.842.
716. Жук В.Н. Сагайдацьке заворушення // Там само. – С.850.
717. Жук В.Н. Салівка // Там само. – С.851-852.

718. Жук В.Н. Сапізі С.Т. меморіальна дошка у Полтаві // Там само. – С.854.
719. Жук В.Н. Сахновщинський район // Там само. – С.856-857.
720. Жук В.Н. Святилівка / В. Н. Жук, В. О. Вакуленко // Там само. – С.859.
721. Жук В.Н. «Селянська правда» // Там само. – С.861.
722. Жук В.Н. Семенівка // Там само. – С.862-863.
723. Жук В.Н. Сенчанський район // Там само. – С.865.
724. Жук В.Н. Скельський Преображенський монастир // Там само. – С.870-871.
725. Жук В.Н. Скліфософського М.В. могила // Там само. – С.871.
726. Жук В.Н. Скліфосовському М.В. пам'ятник у Полтаві // Там само. – С.872.
727. Жук В.Н. Слави монумент у Полтаві // Там само. – С.874-875.
728. Жук В.Н. Сокільський Преображенський монастир // Там само. – С.880.
729. Жук В.Н. Соколовському О.Н. меморіальна дошка // Там само. – С.881.
730. Жук В.Н. Солдатської слави меморіальний комплекс у Полтаві // Там само. – С.881.
731. Жук В.Н. Солониця // Там само. – С.881-882.
732. Жук В.Н. Сорочинська трагедія // Там само. – С.883.
733. Жук В.Н. Сорочинський Михайлівський монастир // Там само. – С.883-884.
734. Жук В.Н. Спаська церква// Там само. – С.886-887.
735. Жук В.Н. Стінка // Там само. – С.893.
736. Жук В.Н. «Студентський гарт» // Там само. – С.894.

737. Жук В.Н. Супрунівський район // Там само. – С.895-896.
738. Жук В.Н. Сухомлинському В.О. меморіальна дошка // Там само. – С.897.
739. Жук В.Н. Тагамлик // Там само. – С.898.
740. Жук В.Н. Тарандинцівський район // Там само. – С.899.
741. Жук В.Н. Тарапунька // Там само. – С.899.
742. Жук В.Н. Тахтаулове // Там само. – С.900-902.
743. Жук В.Н. Товариства по спільному обробітку землі // Там само. – С.907.
744. Жук В.Н. Триби // Там само. – С.909.
745. Жук В.Н. «Труды Полтавской ученой архивной комиссии» // Там само. – С.914.
746. Жук В.Н. «Трудова Полтава» // Там само. – С.914.
747. Жук В.Н. «Трудова слава» // Там само. – С.914.
748. Жук В.Н. Убийвовк Лялі меморіальна дошка у Полтаві // Там само. – С.917.
749. Жук В.Н. Українська лінія // Там само. – С.920-921.
750. Жук В.Н. «Унія» // Там само. – С.925-926.
751. Жук В.Н. Устивиця // Там само. – С.928-929.
752. Жук В.Н. Устимівка // Там само. – С.930.
753. Жук В.Н. Федорівка // Там само. – С.932-933.
754. Жук В.Н. Філателія на Полтавщині // Там само. – С.935.
755. Жук В.Н. Фрунзе М.В. пам'ятники // Там само. – С.937.
756. Жук В.Н. Фрунзівка // Там само. – С.937-938.
757. Жук В.Н. Халтуріне // Там само. – С.939.
758. Жук В.Н. Хатки // Там само. – С.941-942.
759. Жук В.Н. Хомутець // Там само. – С.944-946.
760. Жук В.Н. Хомутецький парк // Там само. – С.946.

761. Жук В.Н. Хорішки // Там само. – С.947-949.
762. Жук В.Н. Хорола герб // Там само. – С.951-952.
763. Жук В.Н. «Хорольська яма» // Там само. – С.953.
764. Жук В.Н. Хорольський повіт // Там само. – С.955.
765. Жук В.Н. Хрящуватий // Там само. – С.957.
766. Жук В.Н. Чапаєвка // Там само. – С.961-962.
767. Жук В.Н. Чапаєву В.І. пам'ятники // Там само. – С.962.
768. Жук В.Н. Чевельча // Там само. – С.962-964.
769. Жук В.Н. «Червоне село» // Там само. – С.965.
770. Жук В.Н. Черкаське староство // Там само. – С.968.
771. Жук В.Н. Черняківка // Там само. – С.969-970.
772. Жук В.Н. Чернобаївський район // Там само. – С.971.
773. Жук В.Н. Чорнухинський історичний музей // Там само. – С.973.
774. Жук В.Н. «Чураївна» // Там само. – С.975.
775. Жук В.Н. Шведська могила вулиця // Там само. – С.979.
776. Жук В.Н. Шевченку Т.Г. меморіальні дошки // Там само. – С.981-982.
777. Жук В.Н. Шевченку Т.Г. пам'ятники // Там само. – С.982-984.
778. Жук В.Н. Шпиталі // Там само. – С.420-421.
779. Жук В.Н. Шпортівка // Там само. – С.992.
780. Жук В.Н. Штабу червоногвардійських загонів меморіальна дошка // Там само. – С.992.
781. Жук В.Н. Шумейкове урочище // Там само. – С.993.
782. Жук В.Н. Щербані // Там само. – С.994-995.
783. Жук В.Н. Щорсу М.О. меморіальна дошка у Полтаві // Там само. – С.995.

784. Жук В.Н. Щорсу М.О. пам'ятники // Там само. – С.996.
785. Жук В.Н. Юрово-Некрасівка // Там само. – С.996.
786. Жук В.Н. Юсківська Сліпорідська пустинь // Там само. – С.991-992.
787. Жук В.Н. Яківці // Там само. – С.998.
788. Жук В.Н. Ярмарки Полтавщини // Там само. – С.1001-1002.
789. Жук В.Н. Плащаниця 1466 року // 100 років Полтавському краєзнавчому музею: історія музею, колекції. – Полтава, 1992. – С.88-91.
790. Жук В.Н. Сторінки історії козацтва Методичні рекомендації на допомогу лекторам, викладачам вузів, учителям, студентам, учням. – Полтава: [б.в.], 1992. – 29 с.
791. Жук В.Н. Що відомо про стародавні поселення на території нашого краю, які згадуються в літописах ? / В. Н. Жук // Наш рідний край. Сторінки з історії Полтавщини в запитаннях і відповідях. – Випуск 1. – Полтава : ІВА «Астрей», 1992. – С.3-11.
792. Жук В.Н. Де відбулася битва Вітовта 1399 року ? // Наш рідний край. Сторінки з історії Полтавщини в запитаннях і відповідях. – Випуск 1. – Полтава : ІВА «Астрей», 1992. – С.12-17.
793. Жук В.Н. Що розповідають писані історичні джерела про Більське городище ? // Наш рідний край. Сторінки з історії Полтавщини в запитаннях і відповідях. – Випуск 1. – Полтава : ІВА «Астрей», 1992. – С.17-24.
794. Жук В.Н. У яких козацько-селянських виступах проти польського магнатсько-шляхетського панування брали участь народні маси Полтавщини ? // Наш рідний край. Сторінки з історії

- Полтавщини в запитаннях і відповідях. – Випуск 1. – Полтава : ІВА «Астрея», 1992. – С.24-29.
795. Жук В.Н. Чи брали участь народні маси Полтавщини у боротьбі проти шведських інтервентів, а козаки – в Полтавській битві 27 червня (8 липня) 1709 року ? // Наш рідний край. Сторінки з історії Полтавщини в запитаннях і відповідях. – Випуск 1. – Полтава : ІВА «Астрея», 1992. – С.29-35.
796. Жук В.Н. Яке відношення мали декабристи до Полтавщини ? Хто з них бував у нашому краї ? // Наш рідний край. Сторінки з історії Полтавщини в запитаннях і відповідях. – Випуск 1. – Полтава : ІВА «Астрея», 1992. – С.35-40.
797. Жук В.Н. Якою була участь народних мас Полтавщини в російсько-турецькій війні 1877-1878 рр. та у визволенні Болгарії від п'ятивікового османського іга ? // Наш рідний край. Сторінки з історії Полтавщини в запитаннях і відповідях. – Випуск 1. – Полтава : ІВА «Астрея», 1992. – С.40-45.
798. Жук В.Н. Полтавська (Південна) група сприяння «Искре». Що відомо про її діяльність та значення ? / В. Н. Жук // Наш рідний край. Сторінки з історії Полтавщини в запитаннях і відповідях. – Випуск 1. – Полтава : ІВА «Астрея», 1992. – С.45-49.
799. Жук В.Н. Що відомо про революційні події 1905-1907 рр. на Полтавщині ? // Наш рідний край. Сторінки з історії Полтавщини в запитаннях і відповідях. – Випуск 1. – Полтава : ІВА «Астрея», 1992. – С.49-55.
800. Жук В.Н. Яким був внесок полтавців у розгром фашистської Німеччини ? Що відомо про подвиги

- трудящих Полтавської області на фронтах Великої Вітчизняної війни і в тилу ворога ? // Наш рідний край. Сторінки з історії Полтавщини в запитаннях і відповідях. – Випуск 1. – Полтава : ІВА «Астрєя», 1992. – С.55-62.
801. Жук В.Н. Важливий культурний центр України в минулому // Релігійна традиція в духовному відродженні України / Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. – Полтава : Друкарня Вид-ва «Полтава», 1992. – С.124-125.
802. Жук В.Н. Хрестовоздвиженський монастир у Полтаві // Пам'ятки України. – 1992. – №2-3. – С.104-109.
803. Жук В.Н., Сердюк Г.Д. Перлина Козельщини. З історії Козельщинського Різдвяно-Богородицького жіночого монастиря. – Полтава : ІВА «Астрєя», 1992. – 38 с.
804. Жук В.Н. Перший музей на полі Полтавської битви // Збірник історико-культурного заповідника «Поле Полтавської битви». – Полтава: Державний історико-культурний заповідник «Поле Полтавської битви», 1992. – С.29-31.
805. Жук В.Н. Вишневещина // Село полтавське. – 1992. – 26 листопада.
806. Жук В.Н. Голод 1932-1933 років на Полтавщині / Методичні рекомендації на допомогу лекторам. – Полтава : [Б.в.], 1992. – 14 с.
807. Жук В.Н. Доля полтавських скарбів // Фарина С.Я., Жук В.Н. Наш рідний край. З історії української національної культури на Полтавщині. – Полтава : [Б.в.], 1992. – Вип.13. – С.39-58.
808. В'ялик М.Г., Жук В.Н. Що знаємо про одного з організаторів повітроплавання і авіації в Росії

- О.М.Кованька // Наш рідний край. Сторінки про піонерів ракетобудування, авіації та космонавтики і їх зв'язок з Полтавщиною. – Полтава : [Б.в.], 1991. – Вип.7. – С.11-22.
809. Жук В.Н. Який життєвий шлях одного з піонерів вітчизняного повітроплавання В.Л.Ельяшевича // Наш рідний край. Сторінки про піонерів ракетобудування, авіації та космонавтики і їх зв'язок з Полтавщиною. – Полтава : [Б.в.], 1991. – Вип.7. – С.22-24.
810. Жук В.Н. Які зв'язки з нашим краєм одного з плеяди нестеровців М.А.Комарницького // Наш рідний край. Сторінки про піонерів ракетобудування, авіації та космонавтики і їх зв'язок з Полтавщиною. – Полтава : [Б.в.], 1991. – Вип.7. – С.24-33.
811. Жук В.Н. Які зв'язки одного з перших героїв Радянського Союзу С.О.Леваневського // Наш рідний край. Сторінки про піонерів ракетобудування, авіації та космонавтики і їх зв'язок з Полтавщиною. – Полтава : [Б.в.], 1991. – Вип.7. – С.34-45.
812. Жук В.Н. Де починав свій шлях у велику науку один із творців «Катюші» Ю.О.Побєдоносцев? // Наш рідний край. Сторінки про піонерів ракетобудування, авіації та космонавтики і їх зв'язок з Полтавщиною. – Полтава : [Б.в.], 1991. – Вип.7. – С.65-75.
813. Жук В.Н., Пустовіт С.П. Якою була небесна одісея О.Д.Перелета // Наш рідний край. Сторінки про піонерів ракетобудування, авіації та космонавтики і їх зв'язок з Полтавщиною. – Полтава : [Б.в.], 1991. – Вип.7. – С.84-93.

1993

814. Жук В.Н. Побиванка // Добромисл (м. Полтава). – 1993. – № 1. – С.84-85.
815. Жук В. Іншомовні топоніми на Полтавщині, або Що залишили нам наші далекі предки? // Добромисл (м. Полтава). – 1993. – № 3-4. – С.118-126.
816. Жук В.Н. Один з цікавих навчальних закладів минулих часів: Петровський Полтавський кадетський корпус // Полтавське вище зенітне ракетне командне Червонопрапорне училище імені генерала армії М.Ф.Ватутіна. – Полтава: [б.в.], 1993. – 22 с.
817. Жук В.Н. Полтавський Хрестовоздвиженський монастир. – Полтава: Криниця, 1993. – 24 с.
818. Жук В.Н. Полтавський Хрестовоздвиженський монастир: статті з історії монастиря з коментарями та фотоілюстраціями. – Полтава: [б.в.], 1993. – 143 с.
819. Жук В.Н. Велика київська княгиня Ольга // Постметодика. – 1993. – № 2. – С.8-11; № 3. – С. 24-27; 1994. – № 5. – С.17-22.
820. Жук В. Як фальсифікувалася справа (М.М.Бужинський) // Архівний збірник на посвяту 90-річчю Полтавської вченої архівної комісії. 1903–1993. – Полтава : Вид-во «Полтава», 1993. – С.130-136.

1994

821. Жук В.Н. З історії полтавських скарбів // Людина і світ. – 1994. – № 3-4. – С.38-42.
822. Жук В.Н. Хто ми ? Чиїх батьків діти ? // Молода громада. – Полтава, 1994. – 19 серпня.

823. Жук В.Н. Коли вперше згадується Полтава ? // Вечірня Полтава. – 1994. – 25 березня.
824. Жук В.Н. З історії Полтавської Слов'янської семінарії // Третя Полтавська наукова конференція з історичного краєзнавства. Матеріали. – Полтава : Управління статистики, 1994. – С.154-159.
825. Жук В.Н. Полтавський Хрестовоздвиженський монастир – важливий центр культури України XVIII ст. // Православ'я і культура, історія та сучасність / Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, 16-18 червня 1994 року. – Полтава : Управління статистики, 1994. – С.105-106.

1995

826. Жук В.Н. Великий полководець, дипломат і державотворець (до 400-річчя з дня народження Богдана Хмельницького) // Постметодика. – 1995. – № 3-4. – С. 6-16.
827. Жук В.Н. Войтенко Ніна Юхимівна // Історія Полтавського педагогічного інституту в особах / Матеріали конференції, присвяченої 80-річному ювілею інституту. – Полтава: Кларисса, 1995. – С.98-104.
828. Жук В.Н., Булава Л.М. Про походження географічних назв Полтавщини // Постметодика. – 1995. – № 2. – С.46-49.
829. Жук В.Н. В.Г.Короленко проти Полтавської надзвичайки // Виявлення та дослідження пам'яток національно-визвольних змагань Українського народу на Полтавщині (1917-1920 рр.) / Матеріали конференції. – Полтава : МРД «Кобеляки», 1995. – С.49-59.
830. Жук В.Н. Греки та І.П.Котляревський // Україна – Греція: історія та сучасність / Тези II міжнародної

конференції 22-24 лютого 1995 р. – К. : Поліграф. д-ця Інституту історії НАН України, 1995. – С.69-73.

1996

831. Жук В.Н. Перші кроки дослідження біографії Ю.В.Кондратюка (О.Г.Шаргея) // Космічні і земні орбіти Ю.В.Кондратюка (О.Г.Шаргея) / Упор. Б.В.Журахович, А.П.Завалішин, О.О.Негода, А.І.Стегній. – Дніпропетровськ: Січ, 1996. – С. 154-161.
832. Жук В. Балтавар // Приватна справа (м. Полтава). – 1996. – 20 вересня.
833. Жук В.Н. Кривуші // Перемога (м. Кременчук). – 1996. – 30 листопада.
834. Жук В.Н. Кривуші // Село полтавське. – 1996. – 26 жовтня, 2 листопада.

1997

835. Жук В.Н. Дід німець: [про німця-колоніста Готліба, який проживав в Кременчуці] // Село полтавське. – 1997. – 2,9,16 серпня.
836. Жук В.Н. Дід німець: [про нащадка колишніх кременчуцьких німецьких колоністів] // Вісник Кременчука. – 1997. – 25 липня, 1 серпня, 8 серпня.
837. Жук В.Н. Про Кия та час заснування Києва // Постметодика. – 1997. – № 4. – С.18-28.
838. Жук В.Н. З історії Полтавської області // Постметодика. – 1997. – № 3. – С.7-9.
839. Жук В.Н. Наш край у складі Готської держави // Прапор (сmt Нові Санжари). – 1997. – 18 січня.

1998

840. Жук В.Н. Із сивої давнини. Нариси з історії України та Полтавщини. VII ст. до н.е. – XIV ст.

- н. е. Вид. 1-е. – Полтава: Вид-во „Полтава”, 1998. – 213 с.
841. Жук В.Н. Найдавніші відомості про Полтаву // Історична пам’ять. Науковий збірник. – Полтава, 1998. – № 1. – С.23-46; 1999. – № 1-2. – С.19-42.
842. Жук В.Н. Три імені Полтави // Постметодика. – 1998. – № 4. – С.15-19.
843. Жук В.Н. Кожному починати з себе // Козельщинські вісті. – 1998. – 4 листопада. – С.2.
844. Жук В.Н. Про «оселедці» на козацьких головах, або чому нас називають «хохлами»? : наше минуле // Вісті Центральної спілки споживчих товариств України. – 1998. – 9 липня.
845. Жук В.Н. Про Кия та сиву давнину Києва: з глибини століть // Вісті Центральної спілки споживчих товариств України. – 1998. – 1 жовтня.
846. Жук В.Н. Доля графині Капніст // Приватна справа (Полтава). – 1998. – 10, 17, 24 вересня.
847. Жук В., Трегубов В. Історія і майбутнє унікальної пам’ятки (Лютеранська кірха Петра і Павла в Полтаві) // Вечірня Полтава. – 1998. – 9 січня.
848. Жук В. Три імені Полтави // Зоря Полтавщини. – 1998. – 18,20,21 листопада.
849. Полтавська область: природа, населення, господарство. Географічний та історико-економічний нарис. Вид. 2-е. / За ред. К.О.Маца. – Полтава : Полтавський літератор, 1998. – 336 с. (В.Н.Жук є одним із співавторів видання).

1999

850. Жук В.Н. Велика битва на Ворсклі: до 600-річчя битви Вітовта із золотоординцями на

- Ворсклі 12 серпня 1399 року. – Полтава : ПОПОПП, 1999. – 38 с.
851. Жук В.Н. Формування української народності та її мови // Вісті. – Полтава, 1999. – 10 грудня.
852. Жук В.Н. Від сивої давнини до визвольної війни 1648-1654 років // Полтава. Історичний нарис / За ред. О.Б.Супруненко, М.А.Якименка, В.Є.Лобурця та ін. – Полтава : Полтавський літератор, 1999. – С.17-44.
853. Жук В.Н. Готська держава розпалася під навалом гунських орд // Кремень (Кременчук). – 1999. – 9 вересня.
854. Жук В. В.Г.Короленко і полтавська надзвичайка // Приватна справа (м. Полтава). – 1999. – 22 жовтня.

2000

855. Жук В. Битва за Вітовта на Ворсклі 1399 року // Історія України (газета). – 2000. – № 1. – С.6-9.
856. Жук В. Шапка Мономаха // Історія України (газета). – 2000. – № 23-24. – С.22.
857. Жук В.Н. Маловідомі сторінки про антифашистське підпілля в роки Великої Вітчизняної війни на Полтавщині // Історична пам'ять. Науковий збірник. – Полтава, 2000. – № 1-2. – С.54-64.
858. Жук В.Н., Пусепліна Н.М. Музей історії Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г.Короленка // Полтавський державний педагогічний університет імені

- В.Г.Короленка мовою музейних експонатів. – Полтава : [Б.в.], 2000. – С.10-30.
859. Жук В.Н., Зінченко Н.І. Аудиторія музейного типу І.П.Котляревського // Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г.Короленка мовою музейних експонатів. – Полтава : [Б.в.], 2000. – С.46-52.
860. Жук В.Н., Марченко Н.Г. Аудиторія музейного типу (іменна аудиторія) В.Г.Короленка / // Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г.Короленка мовою музейних експонатів. – Полтава : [Б.в.], 2000. – С.52-57.
861. Жук В.Н., Яворський Е.Б. Кімната-музей М.В.Остроградського // Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г.Короленка мовою музейних експонатів. – Полтава : [Б.в.], 2000. – С.57-63.
862. Данилюк Т.П., В.Н.Жук Меморіальна кімната А.П.Каришина // Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г.Короленка мовою музейних експонатів. – Полтава : [Б.в.], 2000. – С.77-81.
863. Жук В.Н. Ще раз про ЗМІ // Козельщинські вісті. – 2000. – 8 липня.

2001

864. Жук В.Н. Хто вони ? Звідки ? // Вісті Центральної спілки споживчих товариств України. – 2001. – 11 жовтня.
865. Жук В.Н. Полтавській губернії – 200 років / До 200-річчя заснування губернії. Матеріали для використання на уроках, організації та проведення позакласних заходів у школах. Методичний

- посібник для вчителів, учнів та студентів. – Полтава: ПОППО, 2001. – 34 с.
866. Криштопа Б.П., Жук В.Н. Андрієвський (Прокопович) Степан Семенович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.36-37.
867. Жук В.Н. Андрущенко Семен Матвійович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.37.
868. Дороніна Т.О., Жук В.Н., Лабінський М.Г. Антонський-Прокопович (Прокопович-Антонський) Антон Антонович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.39-40.
869. Жук В.Н. Афаназієвич Яків Дмитрович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.45.
870. Жук В.Н. Берлинський Василь Федорович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.66.
871. Жук В.Н. Берло Володимир Данилович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.70.
872. Жук В.Н., Рогожина В.Н. Вольховський Петро Павлович (у книзі В.Н. виправила ім'я на Федір) // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький.

- К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.125.
873. Хижняк З.І., Жук В.Н. Галецький Петро Семенович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.132.
874. Жук В.Н. Гамалія Платон Якович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.133-134.
875. Жук В.Н., Сандалюк О.М. Гоголь-Яновський Афанасій (Панас) Дем'янович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.140.
876. Жук В.Н. Горковський (Гарковський, Горговський) Григорій // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.147-148.
877. Жук В.Н. Дворецький Іван // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.178.
878. Жук В.Н. Дейнекін (Дейнека) Георгій Стефанович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.178-179.
879. Жук В.Н. Діюмидов Павло Діонісійович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. /

- упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.182-183.
880. Жук В.Н. Домонтович (Різник) Федір Даміанович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.188.
881. Жук В.Н. Значко-Яворський Матвій Карпович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.228-229.
882. Жук В.Н. Значко-Яворський Олександр Карпович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.229.
883. Жук В.Н. Значко-Яворський Трохим Карпович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.229-230.
884. Жук В.Н. Ільницький (Ільїцький) Іван // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.229-239.
885. Жук В.Н., Хижняк З.І. Іскрицький Петро Григорович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.241-242.

886. Жук В.Н. Канівецький Євдоким Васильович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.250-251.
887. Жук В.Н. Козачківський (Козачковський) Осип // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.264.
888. Жук В.Н. Колосовський Антоній // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.268.
889. Жук В.Н. Комаровський Василь Іванович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.269-270.
890. Жук В.Н. Корнилович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.284.
891. Жук В.Н. Коропчевський Павло Григорович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.285.
892. Жук В.Н., Бреславський С.М. Мазаракі (Мазаракій, Мазарака) Дем'ян // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К.

- : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.341-342.
893. Жук В.Н., Хижняк З.І. Максимович (Васильківський) Іван Максимович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.346-347.
894. Жук В.Н. Масюков (Масюк) Семен Прокопович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.357.
895. Жук В.Н. Могилянський Євстафій (Остап) Васильович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.374.
896. Жук В.Н., Хижняк З.І. Могилянський Олексій Васильович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.374-375.
897. Жук В.Н. Павловський, чернече ім'я Йов // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.416.
898. Жук В.Н. Петров Артемій // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.422-423.

899. Жук В.Н. Петров Олексій Іванович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.423.
900. Жук В.Н., Задорожна О.Ф., Кагамлик С.Р. Рогалевський, чернече ім'я Іларіон // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.456.
901. Жук В.Н. Славинський Матвій Іванович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.494.
902. Жук В.Н. Слонський Іван // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.496.
903. Жук В.Н. Смирницький Авраамій Гаврилович, чернече ім'я Антоній // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.497.
904. Жук В.Н. Смирницький Гаврило // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.497.
905. Жук В.Н., Дороніна Т.О. Суходольський Роман Маркович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.519.
906. Жук В.Н. Терешкевич Тимофій Іванович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. /

- упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.526.
907. Жук В.Н. Тимківський (Тимковський) Василь Федорович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.530.
908. Жук В.Н. Тимківський (Тимковський) Єгор Федорович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.531.
909. Жук В.Н., Колесник Є.О. Тимківський (Тимковський) Іван Федорович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.531.
910. Жук В.Н. Тимківський (Тимковський) Осип (Йосип) Тимофійович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.533.
911. Жук В.Н. Тишевський Іван Дмитрович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.535.
912. Жук В.Н. Трипільський Іван Григорович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.539.
913. Кагамлик С.Р., Жук В.Н. Чарнуцький Федір Прокопович // Києво-Могилянська академія в

- іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.229-230.
914. Жук В.Н., Хижняк З.І. Шишацький Григорій Степанович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.592-593.
915. Кагамлик С.Р., Жук В.Н. Щербацький (Щербак) Тихів Іванович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.600-602.
916. Жук В.Н. Яновський Дем'ян Іванович // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.615.
917. Жук В.Н. Яновський Яким // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII-XVIII ст. / упоряд. З. І. Хижняк; ред. В. С. Брюховецький. – К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – С.616.
918. Жук В.Н. Доля підпільників-антифашистів // Трудова Полтавщина. – 2001. – 10 травня.
919. Жук В.Н. Якими були герби Полтави // Полтавська думка-2000. – 2001. – 29 червня-5 липня; 6-12 липня.

2002

920. Адміністративно-територіальний поділ Полтавщини (1648-1941 рр.). Довідник з історії адміністративно-територіального поділу. Упорядники: Жук В.Н., Суховська З.М. – Полтава: ПП «ЕНТ», 2002. – 205 с.

921. Адміністративно-територіальний поділ Полтавщини (1943-2002 рр.). Довідник з історії адміністративно-територіального поділу. Частина 2. Упорядники: Жук В.Н., Суховська З.М., Коротенко В.В., Пустовіт Т.П., Яненко З.П. – Полтава: Полтавський літератор, 2002. – 378 с.
922. Жук В.Н. Пам'ятна дата // Трудова Полтавщина. – Полтава, 2002. – 31 січня, 7 лютого, 14 лютого, 21 лютого, 14 березня, 18 квітня.
923. Жук В.Н. Собор болгар України на Полтавщині // Постметодика. – 2002. – № 1. – С.57-58.
924. Жук В.Н. Давні болгари // Слов'янський збірник. Вип.1. – Полтава, 2002. – С.81-84.
925. Жук В.Н. Давні булгари і Кубрат – володар Великої Булгарії // Слов'янський збірник. – 2002. – Вип.1. – С.65-88.
926. Жук В.Н. Про родовід слов'янських першопросвітителів Кирила і Мефодія // Приватна справа (м. Полтава). – 2002. – 22 лютого, 1 березня.

2003

927. Жук В.Н. Із сивої давнини. Нариси з історії України та Полтавщини. VII ст. до н.е. – XIV ст. н.е. Вид. 2-е. – Полтава-Кобеляки: Вид-во „Кобеляки”, 2003. – 410 с.
928. Жук В.Н. Доля найдавніших пам'яток історії Київської Русі / В. Н. Жук // Архівний збірник на посвяту 100-річчя Полтавської вченої архівної комісії «Архіви і документальна спадщина Полтавщини: минуле, сучасне, перспективи (1903-2003)»: Матеріали наукової конференції. – Полтава: АСМІ, 2003. – С.131-137.

929. Жук В.Н. У складі Великого князівства Литовського // Постметодика. – 2003. – № 5-6. – С.63-76.
930. Жук В.Н. Із глибини віків. Сторінки з історії Полтавщини від Скіфії до Великого князівства Литовського (VII ст. до н.е. – XVI ст. н.е.) / В.Н.Жук // Постметодика. – 2003. – № 1. – С.44-52; № 2. – С.46-53; № 3. – С.8-21; № 4. – С.10-15.
931. Жук В.Н. Хто і навіщо споганив Дніпро гнилими штучними морями // Інформаційний бюлетень (Кременчук). – 2003. – 22 травня. – С.8.
932. Жук В.Н. Назви Дніпра у давнину // Полтавська думка-2000. – 2003. – 7-13 лютого.

2004

933. Жук В.Н. Половці як складова частина українського етносу // Слов'янський збірник. – 2004. – Вип.3. – С.13-35.
934. Жук В.Н., Сердюк Г.Д. Перлина Козельщини: сторінки з історії Козельщинського Різдва Богородиці жіночого монастиря. – Вид. 2-е. – Полтава : АСМІ, 2004. – 180 с.
935. Жук В.Н. Безмертний подвиг. Історичні нариси про Чутівщину у період Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років та подвиги її синів і дочок на фронтах і в тилу. – Полтава : «АСМІ», 2004. – 177 с.

2005

936. Жук В.Н. Із сивої давнини. Нариси з історії України та Полтавщини. VII ст. до н.е. – XIV ст. н.е. Вид. 3-е. – Полтава: АСМІ, 2005. – 384 с.
937. Жук В.Н. Сліди великих переселень народів на карті Євразії // Слов'янський збірник. – 2005. – Вип.4. – С.10-26.

938. Жук В.Н. Полтавщина в 1239-1569 рр. // Полтавщина. Історичний нарис / Голова редкол. В.О.Пашенко. – Полтава : Дивосвіт, 2005. – С.39-59.
939. Жук В.Н. Українські періодичні видання початку ХХ століття (за даними посібників з історії України) / В. Н. Жук // Рідний край. – 2005. – № 2. – С.131-137.
940. Жук В.Н. Великі поміщицькі господарства Полавшини і розвиток у них тваринництва (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2005. – №1. – С.119-126.
941. Александрова Л.А., Сиротенко Г.О., Магдик О.О., Жук В.Н., Охріменко І.В. Думки про книжку О.Матвійця «Школа і долі» // Постметодика. – 2005. – №6. – С.51-53.
942. Антологія краєзнавства Полтавщини: науково-методичний посібник / за ред. П.І.Матвієнка; члени редколегії: Н.І.Білик, А.М.Дяченко, В.Н.Жук. – Полтава : АСМІ, 2005. – 322 с.

2006

943. Жук В.Н. Долею пов'язані з Україною. Нариси з історії німецьких колоністів на Полтавщині, про долю їх нащадків і відродження німецьких товариств у краї. – Полтава: Дивосвіт, 2006. – 330 с.
944. Жук В.Н. Курбат – володар Великої Булгарії // Болгарський щорічник / Редкол.: Алесеєва Ю.Н та інші. – К.: Київський славістичний університет, 2006. – Т.6. – С.101-109.
945. Жук В.Н. Полтава часів Івана Котляревського // Слов'янський збірник. – Вип.5. – Полтава, 2006. – С.16-37.

2007

946. Жук В.Н. Полтавський Хрестовоздвиженський монастир і пов'язані з ним важливі історичні події. Статті з коментарями та фотоілюстраціями. Видання друге, перероблене і доповнене. – Полтава: ТОВ „АСМІ”, 2007. – 248 с.
947. Жук В.Н., Сердюк Г.Д. Перлина Козельщини. Сторінки з історії Козельщинського Різдва Богородиці жіночого монастиря. – Полтава : Поліграфічне підприємство «АСМІ», 2007. – 238 с.
948. Жук В.Н. Полтавська область: історія адміністративно-територіального поділу і демографічна ситуація // Постметодика. – 2007. – № 3. – С.2-9.
949. Жук В.Н. Підпілля на Кременчуччині в період німецько-фашистської окупації (1941-1943 рр.) // Маловідомі сторінки історії Другої світової війни в Україні та на Полтавщині: зб. наук. ст. за матеріалами Всеукр. наук. конф., 23-24 трав. 2007 р. / голов. ред. В.О.Пашенко. – Полтава : АСМІ, 2007. – С.180-198.

2008

950. Жук В.Н. Юрій Немирич – один із головних творців Гадяцького трактату і його зв'язки з Полтавщиною // Постметодика. – 2008. – № 5. – С. 53-61.
951. Жук В. Губернатор Полтави Мансур був родичем ханам Волзької Булгарії, східно-руським князям та правителям Золотої Орди // Полтавський вісник. – 2008. – 22 лютого.
952. Жук В. Герб Полтави: який він насправді? // Полтавський вісник. – 2008. – 21 березня.
953. Жук В.Н. Де ж був древній Воїнь ? // Постметодика. – 2008. – № 2. – С.55-63.

954. Жук В.Н., Нурутдінов Ф. Г.-Х. Новий погляд на історію Полтавщини й України (За давньобулгарськими літописами). – Полтава : АСМІ, 2008. – 156 с.
955. Жук В.Н., Петренко І.М. Радянські німці – жертви тоталітарного режиму 30-40-х років ХХ ст. на Полтавщині // Радянські німці – жертви тоталітарного режиму 30-40-х років на Полтавщині // Вопросы германской истории : [сб. науч. тр.] / Отв. ред. С. И. Бобылева. – Донецк : Изд-во ДНУ, 2008. – С.103-110.
956. Жук В.Н. Сторінки з родоводу М.І.Гнідича (Гнедича) // Слов'янський збірник. – Полтава, 2008. – Вип.7. – С.10-18.

2009

(опубліковано після смерті Віри Жук)

957. Жук В.Н., Ханко В.М. Котельников Іннокентій Семенович // Полтавіка. Полтавська Енциклопедія: У 12 томах. – Т. 12: Релігія і церква на Полтавщині / Гол. ред. О.А.Білоусько. – Полтава: Вид-во «Полтава», 2009. – С.310.
958. Гужва Ю.М., Жук В.Н. Ієронім (Яновський Іоаким) // Полтавіка. Полтавська Енциклопедія: У 12 томах. – Т. 12: Релігія і церква на Полтавщині / Гол. ред. О.А.Білоусько. – Полтава: Вид-во «Полтава», 2009. – С.247.
959. Жук В.Н. Йосиф (Ільницький або Ільцький Іван) // Полтавіка. Полтавська Енциклопедія: У 12 томах. – Т. 12: Релігія і церква на Полтавщині / Гол. ред. О.А.Білоусько. – Полтава: Вид-во «Полтава», 2009. – С.257.

Показчик імен ²⁹²

- Абаза, родина 315
Аббасов А.М., краєзнавець 45, 91
Аббасови, родина, друзі В.Н.Жук 13
Аліман Мирослав Васильович, історик, економіст,
співавтор В.Н.Жук 27
Андрієвський Степан Семенович, лікар 193
Андрущенко Семен Матвійович, викладач 193
Анна Іоанівна, імператриця 214
Антошин, поміщик 30
Арандаренко Микола, історик 9
Аспарух, син хана Кубрата 137, 138
Атілла, правитель гунів 326, 349
Афаназієвич Яків Дмитрович, вихованець Києво-
Могилянської академії 193
- Баранов Віктор Федорович, письменник 272, 304
Бардик Г.С., голова товариства «Знання» 89
Барієв Р., історик 147
Бартикян Р.М., вчений 251
Бат-Боян, син хана Кубрата 136
Бевзо О.А., історик 89
Берлинські Василь Федорович, викладач 193
Берло Володимир Данилович, возний 193
Батурін Віктор Миколайович, художник 251
Бегунов Юрій, історик 128, 139
Білецький О.П., фотохудожник 251

²⁹² Не враховано підстрочні посилання, список джерел і літератури та бібліографію праць В.Н.Жук.

Білий Петро Хомич, *історик, колега В.Н.Жук* 90, 93
Благоев Димитр, *болгарський політичний діяч* 106, 240
Богаєвський О.Т., *лікар-хірург* 30
Бодянський О., *історик* 188
Бондаренко Євген, *член Полтавського клубу книголюбів*
351
Бондаренко Ольга, *розвідниця* 232
Бородай Дуся, *партизанка* 232
Бородін Олексій, *декан історичного факультету
Київського державного університету імені Т.Г.Шевченка*
43
Борсук З.Т., *краєзнавець* 260
Бортничук В.К., *колега* 77
Бугорська Леніза, *партизанка* 232
Бужинський Михайло Михайлович, *архівіст* 234
Булава Леонід Миколайович, *географ, співавтор В.Н.Жук*
218
Буланий І.Т., *партійний діяч* 89
Булгаріс Євгеній, *єпископ* 197, 233
Бутич Іван Лукич, *історик-архівіст, джерелознавець* 82,
100, 172, 186, 313
Буров Олександр, *історик* 119, 147
Буцик Андрій, *кандидат історичних наук, професор* 43
Бучневич Василь, *історик* 9

Вайнгорт Лев Семенович, *архітектор* 164
Ванцак Борис Сидорович, *історик-краєзнавець* 63, 65, 75
Введенський Андрій, *доктор історичних наук, професор*
43, 45, 46
Вейсбах Іоган Бергардт, *генерал* 214

Величко Самійло, *козацький літописець* 254, 350
Вербицька В.М., *бібліотекар* 90
Вернадський Володимир Іванович, *історик* 127
Вернадський Георгій Володимирович, *історик* 117
Верховинець (Костів) Василь Миколайович, *композитор*
233
Вернер Йоахим, *історик* 134, 149
Вишневецький Ярема, *князь* 191
Вітовт, *князь* 184, 185, 189, 210, 216, 219
Войтенко Н.Ю., *філолог, землячка В.Н.Жук* 233
Волкенштейн Олександр Олександрович, *лікар* 233
Волошина В.О., *історик-краєзнавець* 93
Волощенко Аза Кирилівна, *кандидат історичних наук* 55

Габер Микола Олександрович, *депутат* 152, 253
Гавриш Римма Леонідівна, *історик, колега В.Н.Жук* 61
Гавриш Петро Якимович, *історик, археолог, колега*
В.Н.Жук 61, 165
Галецький Петро Семенович, *полковник* 193
Гальчук Іван Наумович, *педагог, партійний діяч* 12, 27, 90,
93, 98
Гамалія Платон Якович, *офіцер, викладач* 193
Геродот, *історик* 162, 166, 167, 168, 170
Герцен Олександр Іванович, *письменник* 70, 113
Глаголева Наталія Георгіївна, *подруга В.Н.Жук* 161
Гладілін Віталій Миколайович, *секретар організації* 104
Гнідич (Гнедич) Микола Іванович, *поет* 233
Гоголь Микола Васильович, *письменник* 63, 65, 187, 233,
235

Гоголь-Яновський Афанасій Дем'янович, *учитель, дід М.В.Гоголя* 193
Голобородько Василь, *революціонер* 237
Гончар Олесь, *письменник* 200, 233
Гопей Іван Олексійович, *голова виконкому Полтавської обласної ради* 259
Горіславці, *родина, сусіди В.Н.Жук* 34
Горобець І.Ю., *партійний діяч* 238
Горький Олексій Максимович, *письменник* 55, 250
Гребінка Євген Павлович, *письменник* 264
Грицай Тетяна Борисівна, *заступник генерального директора ЗАТ «Лтава»* 342, 343
Грінченко Борис Дмитрович, *мовознавець* 217
Грушевський Михайло Сергійович, *історик, державний діяч* 41, 43, 139
Гуссон, *садівник з німців-поселенців* 239

Данилевська Софія Миколаївна, *родичка М.В.Гоголя і О.С.Пушкіна*, 234, 235
Данилюк Т.П., *педагог, співавтор В.Н.Жук* 243
Данішев С.О., *історик* 90
Даценко Анатолій Васильович, *родич Ю.В.Кондратюка* 236, 237, 238, 315
Дашівець Іван Семенович, *історик-краєзнавець* 74
Дворецький Іван, *сотник* 193
Дейнекін Георгій Стефанович, *священик* 193
Демиденко Тетяна Прокопівна, *історик, колега В.Н.Жук* 61
Денисовець Павло Мусійович, *доктор історичних наук, професор* 61, 62, 63, 64, 271

Дімітров Георгій, *діяч міжнародного комуністичного руху*
114

Дімітров Д., *історик* 146

Діомидов Павло Діонісійович, *протоієрей* 193

Діптан Ірина Іванівна, *історик, колега В.Н.Жук* 11, 27, 61

Добрев Петер, *історик* 117, 146

Домонтович М.О., *військовий діяч* 108

Домонтович Федір Даміанович, *педагог* 193

Дорошенко Дмитро Іванович, *історик* 43

Доценко Іван Савич, *ректор* 104

Дядиченко Вадим, *кандидат історичних наук, доцент* 44,
46

Ельяшевич Володимир Левович, *полковник* 233

Євдокія, *дочка візантійського імператора Іраклія* 135

Ємець П.Н., *завідувач партархіву* 90

Єрмак Олександр Петрович, *історик, колега В.Н.Жук* 18,
27, 61, 79, 285, 289, 351, 352

Єрмоленко Олег (Алей), *голова управи* 228

Жванко Михайло, *чоловік Т.І.Жванко* 79

Жванко Тетяна Іванівна, *студентка, сусідка В.Н.Жук* 13,
28, 79

Жебокрицький Віктор, *доктор історичних наук, професор,
болгарист* 43

Жертовська Ніна Миколаївна, *Антонія, черниця* 197, 198,
199

Жидкова Олександра Пилипівна, *подруга В.Н.Жук* 56, 275

Жук Анатолій Васильович, *троюрідний брат В.Н.Жук* 27, 321

Жук Ганна Трохимівна (в дівоцтві Яцина), *мати В.Н.Жук* 23, 296, 301

Жук Євдокія Кирилівна, *бабуся В.Н.Жук* 30

Жук Леонід Никанорович, *брат В.Н.Жук* 33, 35, 266, 267, 321

Жук Наталія (*онучка Жука Л.Н.*) 321

Жук Лідія Тихонівна, *дружина троюрідного брата В.Н.Жук А.В. Жука* 27, 308, 321

Жук Никанор Іванович, *батько В.Н.Жук*, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 226, 296, 300

Жук Ольга Никанорівна, *сестра В.Н.Жук (по чоловіку Писарева)*, 33, 34, 35, 40, 94

Жученко Володимир Семенович, *вчений, викладач* 269

Зайбт Вернер, *історик* 134

Заславський Є., *робітник* 111

Зигін Олексій Іванович, *військовий діяч* 93

Зінченко Н.І., *викладач, співавтор В.Н.Жук* 242

Значко-Яворський Матвій Карпович, *архімандрит* 193

Значко-Яворський Олександр Карпович, *ігумен* 193

Значко-Яворський Трохим Карпович, *полковник* 193

Золотарьов, *ветеринарний лікар* 30

Івахненко Лідія Яківна, *мистецтвознавець* 164

Ігор, *князь* 144

Ільницький Іван, *ректор, архімандрит* 193

Іраклій, *візантійський імператор* 134, 135

Ісаєнко І.Ф., *фотограф-художник* 251

Іскрицький Петро Григорович, *бунчуковий товариш* 193

Казановський Адам, *староста* 212

Казибуд М., *журналіст* 165, 171

Калабаліна Алла, *співкурсниця В.Н.Жук* 42

Канівецький Євдоким Васильович, *ректор* 193

Капніст Василь Васильович, *громадський діяч, поет* 263

Капніст Марія, *графиня* 200

Каришин А.П., *біолог* 241, 243, 244

Катерина II, *імператриця* 29

Катраг, *син хана Кубрата* 136, 137

Кий, *князь* 180

Кирило і Мефодій, *слов'янські просвітителі* 110, 152, 182

Кірдоде Ніна Степанівна, *подруга В.Н.Жук* 100

Кістяківський Олександр Борисович, *правознавець* 236

Ковальов Микола, *краєзнавець* 238

Кованько Олександр Матвійович, *винахідник* 233

Козачківський Осип, *викладач* 193

Козельські, *родина* 75

Колумб Христофор, *мореплавець* 204

Комарницький Микола Антонович, *льотчик* 233

Кондратюк Юрій Васильович (Шаргей Олександр), *вчений*
233, 236, 237, 249, 315

Корабліна Людмила, *партизанка* 232

Козлов Сергій Валерійович, *громадський діяч, благодійник*
286

Коропчевський Павло Григорович, *віце-губернатор* 193

Короленко Володимир Галактіонович, *письменник* 51, 68,
69, 70, 90, 114, 165, 233, 241, 243, 249, 250, 251, 252, 270,
272, 278, 285, 289, 296, 300, 301

Король Ніна, *журналіст* 21
Коротенко В.В., *історик-архівіст* 20
Корягін Олександр Васильович, *викладач* 317
Костов Горгій, *історик* 118, 119, 146
Костова Дора, *журналіст, головний редактор* 252
Костомаров Микола Іванович, *історик* 139
Костюк Р.Г., *редактор* 90
Котляревський Іван Петрович, *письменник, поет* 88, 90, 197, 233, 241, 242, 244, 261, 263, 278
Кравченко Оксана Володимирівна, *журналіст, письменниця*, 27, 260
Кравчук Леонід Макарович, *Президент України* 312
Кошова В.М., *краєзнавець* 240
Кубрат, *болгарський хан* 127, 134, 135, 137, 137, 139, 149, 152, 156, 182
Кудряшов М.М., *військовий* 252
Кукоба Анатолій Тихонович, *мер Полтави* 259
Кукреш С., *колега* 52
Кулик Г.І., *історик, викладач* 90
Куракін Олександр Борисович, *службовець* 234
Кушнір М.С., *історик* 105, 106, 107

Лахижа Микола Іванович, *історик, колега В.Н.Жук* 20
Лев Валентина Миколаївна, *історик* 163
Легенький І.Ю., *викладач*, 90
Лексада Мансурканович, *татарський мурза* 210, 213
Ленін Володимир Ілліч, *революціонер, радянський діяч* 51, 63, 187
Либідь, *сестра легендарних засновників Києва Кия, Щека, Хорива* 180

Лисенко Микола Віталійович, *композитор* 233
Лобурець Василь Єгорович, *історик, колега В.Н.Жук* 176, 177
Лучкай Михайло Михайлович, *мовознавець* 325
Львова Злата, *історик* 148

Магдик Ольга Олександрівна, *історик-методист* 83
Мазаракі Дем'ян, *канцелярист* 193
Макаренко Антон Семенович, *педагог* 42, 233, 234, 250
Максимович Іван Максимович, *письменник, педагог* 193
Малик Володимир Кирилович, *письменник* 290
Малик Микола Васильович, *екскурсовод-краєзнавець, член Полтавського клубу книголюбів* 351
Малуша, *дружина князя Святослава* 144
Мамай Олександр Федорови, *мер Полтави* 350
Мартиненко Анатолій Костянтинівич, *доктор історичних наук, професор* 55
Марченко Н.Г., *викладач, співавтор В.Н.Жук* 243
Матвієць О., *вчитель-історик* 85, 86
Мельникова Ірина Миколаївна, *доктор історичних наук*, 57, 58
Михайленко Анатолій Григорович, *журналіст* 272
Мицик Юрій Андрійович, *історик* 345
Мізюн Анатолій, *композитор* 304
Мінніх фон Бурхард Кристоф, *генерал* 214
Мітюков О.Г., *архівіст* 88
Могилянський Євстафій Васильович, *священик, викладач* 193
Молотов В'ячеслав Михайлович, *радянський партійний діяч* 40

Момонт А.Г., *директор архіву* 90
Момот Іван Михайлович, *колишній студент В.Н.Жук, голова Полтавської обласної ради* 287 288, 289
Мономах Володимир, *князь* 180
Моргун Федір Трохимович, *радянський партійний діяч* 75

Набієв Рустам, *історик* 120
Найпавер Каміл Степанович, *історик* 150, 281, 330
Нам Готліб, *німецький поселенець* 204, 205
Немирич Юрій Степанович, *державний діяч* 192, 211, 212, 213
Нестуля Людмила Анатоліївна, *журналіст, історик, колега В.Н.Жук*, 27, 61, 263
Нестуля Олексій Олексійович, *історик, ректор, колега В.Н.Жук* 61, 176, 177, 289
Нігматуллін Ібрагім, *дядько Нурутдінова Ф.Г.-Х.*, 123, 124
Новиков Веніамін Георгійович (Василь Архипович Чикуха), *командир Червоної Армії* 37, 226
Нурутдінов Фаргат Габдул-Хамітович, *історик, колега В.Н.Жук* 26, 120, 121, 123, 124, 125, 126, 128, 138, 139, 142, 154, 181, 347

Оголевець Володимир Степанович, *викладач* 236
Олещенко І.А., *викладач* 90
Олійник Юрій, *історик* 119
Ольга, *княгиня* 144
Ольга Федорівна, *лікар*, 60
Онiпко Тетяна Володимирівна, *історик* 317, 321, 332, 344
Онопрієнко Іван Миколайович, *голова виконкому Полтавської міської ради* 259

Орган, *дядько хана Кубрата* 182
Островський Микола Олександрович, *драматург* 204
Остроградський Михайло Васильович, *математик* 66, 75, 83, 233, 241, 243, 271
Остроградські, *родина* 75

Павловський Іван Францевич, *історик* 9, 240
Павлюк Віталій, *журналіст, колишній студент В.Н.Жук* 351, 353
Падалко Лев Васильович, *історик* 9, 213
Пайдем Н.Х., *історик-архівіст* 93
Патон Борис Євгенович, *вчений* 236
Пашова Наталія Трифонівна, *геолог, член Полтавського клубу книголюбів* 349
Пашенко, *історик (?)* 169
Пирогов Микола Іванович, *лікар* 30
Передерій І.Г., *історик, студентка В.Н.Жук* 12
Перелет Олексій Дмитрович, *льотчик* 233
Петренко Ірина Миколаївна, *історик, учениця В.Н.Жук* 17, 26, 80, 321, 331, 332, 334, 336, 339, 342, 344
Петренко Світлана Михайлівна, *історик* 261, 317, 332
Петро I, *імператор* 180
Петров Артемій, *доктор медицини* 193
Петров Олексій Іванович, *викладач, протоієрей* 193
Петровський Григорій Іванович, *радянський партійний діяч* 37
Писарев Анатолій Васильович (чоловік Писаревої О.Н.), *викладач* 265
Писарева Ольга Никанорівна, *сестра В.Н.Жук* 27, 265, 267, 268, 269, 281, 283, 285, 286, 287, 289, 291, 348, 349, 350

Піхновська Галина Панасівна, *президент Полтавського Клубу книголюбів* 13, 256, 257, 350
Пліш М.С., *журналіст* 90
Плужинська Милиця Костянтинівна, *дружина А.В.Кондратюка* 236, 237
Победоносцев Юрій Олександрович, *вчений* 233
Полонська-Василенко Наталія Дмитрівна, *історик* 43
Пономаренко Наталія Георгіївна, *подруга В.Н.Жук* 173
Пономарьова Людмила, *подруга В.Н.Жук* 273
Попенко, *сусід В.Н.Жук* 34
Посухов Валентин, *журналіст* 20, 151
Пріцак Омелян, *історик* 127
Псалідас Афаанасіос, *вчений* 233
Пурас Іван Микитович, *директор Кривушанської школи*, 39
Пусепліна Н.П., *викладач, співавтор В.Н.Жук* 242
Пустовіт Павло, *історик-краєзнавець* 26
Пустовіт Тарас Павлович, *історик-архівіст* 19, 285, 313
Пушкар Мартин Іванович, *полковник* 245

Радовський Володимир Сергійович, *журналіст, письменник*, 12, 26, 204
Ревегук Віктор Якович, *історик, колега В.Н.Жук* 61
Реріх Микола Костянтинович, *художник* 281
Розумовський Олексій Григорович, *граф* 214
Ротач Петро, *письменник* 235
Рюрик, *князь* 120

Самойленко Наталія Іванівна, *історик, колега В.Н.Жук* 11, 19, 27, 132

Самойленко Олександр Павлович, історик, колега В.Н.Жук
61

Святослав, князь 143, 144

Сердюк Григорій Дмитрович, учитель-краєзнавець,
співавтор В.Н.Жук 12, 25, 74, 173, 176, 195, 199, 200, 282,
285, 290, 292, 318, 351

Синявська Лариса Іванівна, історик 12

Сідельніков Степан Іванович, професор, болгарист 55, 56,
57

Скарга Вадим Андрійович, юрист, член Клубу книголюбів
351

Скліфосовський Микола Васильович, лікар 234

Славинський Матвій Іванович, викладач, історик-
краєзнавець 193

Славін Лазар, доктор історичних наук, професор 43

Сльота О.П., краєзнавець 228, 229

Смирницький А.Г., архієпископ 193

Смирницький Гаврило, учитель, священик 193

Соболевський О.І., історик 217

Соколовський О.Х., історик, викладач 90

Солонинка Василь Михайлович, краєзнавець 315

Сохань Павло Степанович, доктор історичних наук,
професор, науковий керівник дисертації В.Н.Жук 55, 57,
110

Спицький Василь, кандидат історичних наук, доцент 43

Сталій Йосип Віссаріонович, державний і політичний діяч
СРСР 43

Степаненко Микола Іванович, філолог, ректор 289

Стовбін, ветеринарний лікар 30

Стовбун Раїса Іванівна, історик, колега В.Н.Жук 61

Стрельський В'ячеслав, *доктор історичних наук, професор* 43, 44, 45

Стрижак Олексій Сильвестрович, *мовознавець* 140, 218

Суворов Олександр Васильович, *полководець* 29

Супруненко Олександр Борисович, *археолог* 162, 164, 173, 174, 176

Суховська З.М., *співробітник архіву* 91

Суходольський Роман Маркович, *викладач, ректор* 193

Тарасенко О.А., *журналіст* 90

Тимківський Василь Федорович, *поет, перекладач* 193

Тимківський Іван Федорович, *письменник, перекладач* 193

Тимківський Осип Тимофійович, *письменник, військовий лікар* 193

Тишевський Іван Дмитрович, *лікар* 193

Трипільський Іван, *поет* 193

Тохтамиш, *золотоординський хан* 184

Тош Джон, *історик* 115

Третьяков Сергій Федорович, *вчений-агроном* 233

Тронько Тетяна Володимирівна, *історик, студентка та колега В.Н.Жук* 27

Тронько Петро Тимофійович, *історик, академік НАН України* 17, 98

Трушковський Микола, *племінник М.В.Гоголя* 235

Убийвовк Ляля, *підпільниця* 232

Федот Семенович, *голова колгоспу* 35

Феотокі Никифор, *богослов* 197, 233

Фоменко Михайло Володимирович, *міністр освіти УРСР* 69

Франко Іван Якович, *письменник* 239

Хижняк Зоя Іванівна, *співкурсниця, подруга В.Н.Жук* 12, 25, 27, 42

Хілецький І.М., *лікар* 30, 35

Хмельницький Богдан Михайлович, *гетьман* 168, 176, 192, 212

Хміль Г., *вчитель-історик* 91

Ховайба Наталія, *історик* 13

Хорив, *князь* 180

Цехмістро Ніна Яківна, *історик, колега В.Н.Жук* 61

Черевань Антон Самійлович, *історик, колега В.Н.Жук* 93

Чиркова Марина, *історик-архівіст* 19

Шамбат-Кий, *дядько хана Кубрата* 137

Шафонський Опанас Филімонович, *економіст, етнограф* 168, 169, 188

Шевченко Тарас Григорович, *поет, художник* 39, 40, 44, 65, 233, 235, 240, 269, 295

Шишацький Григорій Степанович, *ректор* 193

Шовкопляс Іван Григорович, *історик, колега В.Н.Жук* 162

Шрамко Борис Андрійович, *археолог* 162, 165, 167, 169, 173, 175, 187, 188, 313

Щек, *князь* 180

Щербацький Тихін Іванович, *митрополит* 193

Щусь Оксана Йосипівна, *історик, співкурсниця, подруга, колега В.Н.Жук* 42, 58

Яворська Н.С., *журналіст*, 90
Яворський Е.Б., педагог, *співавтор В.Н.Жук* 243
Яковенко Анна Михайлівна, *юрист* 338, 339
Яковлева Ольга Миколаївна (*дочка М.В.Скلیфосовського*),
педагог 234
Яновський Дем'ян Іванович, *священик* 193
Яновський Яким, *ректор* 193
Яцина В.Т., *дядько В.Н.Жук* 225
Яцина Ганна Трохимівна, *мати В.Н.Жук* 32, 33, 35, 36

Наукове видання

ПЕТРЕНКО Ірина Миколаївна

**ІСТОРИК ВІРА ЖУК
(1928-2008):
ЖИТТЯ, ВІДДАНЕ НАУЦІ**

Монографія

Підписано до друку 20.04.2017 р. Формат 60x84/16
Папір офсетний. Гарнітура Arial. Друк офсетний
Умовно-друковані арк.32,25. Обліково-видавничі арк. 30,1
Наклад 300 прим. Замовлення № 37

Видавництво «МІЛЕНІУМ» (Київ)
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 535 від 19.07.2001 р.

М І Л Е Н І У М

Видавництво «МІЛЕНІУМ»

м. Київ, вул. Фрунзе, 60
Тел.: +38 (067) 849-34-60
+38 (044) 222-50-84
E-mail: milenium_ofis @ukr.net

**Наукові монографії І.М. Петренко,
що вийшли у світ у 2007-2014 рр.**

Петренко І.М. Член штабу підпільної групи „Нескорена полтавчанка” Борис Серга (1921-1942). – Полтава: Дивосвіт, 2007. – 44 с.

Петренко І.М. Церковнопарафіяльні школи Лівобережної України в системі освітньої політики уряду Російської імперії (1884-1917 рр.). – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. – 161 с.

Петренко І.М. Шлюбно-сімейні відносини українців у другій половині XVIII ст. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2009. – 119 с.

Петренко І.М. Шлюбно-сімейні відносини в повсякденному житті мирян Російської держави XVIII ст.: у 2 ч. Полтава : РВВ ПУЕТ, 2010. – Ч. 1. – 276 с.; Ч. 2. – 305 с.

Петренко І.М. Єлизавета Милорадович (1832–1890) в українському суспільно-політичному русі. – Полтава : ПУЕТ, 2013. – 151 с.

Петренко І.М. Історик Наталія Мірза-Авакянц (1888–1940?): життя і наукова спадщина. – Полтава : ПУЕТ, 2014. – 181 с

Петренко І.М. Жінки в історії України Книжечка для середнього шкільного віку (Серія: книжечки з історії для дітей із сіл). – К. : Фонд імені Гайнріха Бьолля, 2014. – 25 с. (*співавтор Настя Мельниченко*).